

**ОДЕСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

АРХІВИ ОДЕЩИНИ

1920-2005

**Науково-довідкове видання
з електронною версією**

Одеса, 2005

ББК 79.34(4Ук-4Од)791я29
А 876
УДК 930.255(477.74)

ПРАЦІ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Том XIV

Присвячується 85-річчю Державного архіву Одеської області

Редакційна колегія серії

І.І.Ніточко (голова), **Л.Г.Білоусова** (заступник голови), **Г.В.Боряк** д.і.н., **Л.І. Кормич** д.і.н. проф., **С.В.Кульчицький** д.і.н. проф., **Г.Л.Малінова** к.і.н., **І.Б.Матяш** д.і.н., **Т.М.Попова** д.і.н., **І.В.Сапожников** к.і.н., **Н.О.Терентьева** к.і.н., **В.М.Хмарський** д.і.н. проф., д.і.н., **В.С.Шандра** д.і.н., **В.П.Щетников** проф.

Редакційна колегія тому

О.М.Барановська, к.і.н. **П.І.Барвінська**, **Л.Г.Білоусова**, к.і.н. **Г.Л.Малінова**, **О.М.Набока**, **І.І.Ніточко**, **В.В.Харковенко**.

Рекомендовано до друку Науково-методичною радою Державного архіву Одеської області (протокол № 4 від 20.10.2005).

ІДЕЯ: Л.Г. БІЛОУСОВОЇ

АВТОРИ ТА УПОРЯДНИКИ:

Державний архів області:

В.Ю.Алексеева, О.М.Барановська, Л.Г.Білоусова, С.В.Виногловська, Т.Є.Волкова, О.В.Гейтан, С.А.Желясков, О.А.Корецька, к.і.н. Г.Л.Малінова, І.І.Ніточко, В.Ф.Онопрієнко, Т.В.Ратушна, З.О.Скальська, В.К.Січкаренко, В.В.Харковенко.

Архівні відділи райдержадміністрацій і міських рад:

Хитрова Л.М. (Департамент архівної справи та діловодства Одеської міської ради), Романенко А.В. (Білгород-Дністровський МАВ), Дорошенко В.П. (Ізмаїльський МАВ), Галкіна А.В. (Комунальна установа «Ізмаїльський архів»), Байдан Г.І. (Іллічівський МАВ), Самборська І.В. (Котовський МАВ), Зубкова З.Б. (Теплодарський МАВ), Тетенко В.Ф. (Южненський МАВ), Галущенко І.О. (Ананівський РАВ), Панченко О.П. (Арцизький РАВ), Мазурак Т.С. (Балтський РАВ), Вінниченко Н.Б. (Біляївський РАВ), Патраманська Т.П. (Березівський РАВ), Багланова О.М. (Болградський РАВ), Тофель Н.І. (В-Михайлівський РАВ), Лукашкова О.О. (Іванівський РАВ), Ращенко Н.В. (Ізмаїльський РАВ), Патлатюк Є.М. (Кілійський РАВ), Бурмистр В.Є. (Кодимський РАВ), Моряк Т.І. (Комінтернівський РАВ), Войтенко О.М. (Котовський РАВ), Маремуха Н.П. (Красноокнянський РАВ), Бурдик С.М. (Любашівський РАВ), Зубачевська В.І. (Миколаївський РАВ), Ключник Л.В. (Овідіопольський РАВ), Палюга В.С. (Роздільнянський РАВ), Безверхня В.М. (Ренійський РАВ), Голубей Д.Д. (Тарутинський РАВ), Салюк Т.Д. (Савранський РАВ), Коробкова З.М. (Татарбунарський РАВ), Ткаченко І.В. (Фрунзівський РАВ), Манжос Т.В. (Ширяївський РАВ),

Відповідальний за випуск: В.В. Харковенко

Науковий редактор: Л.Г. Білоусова

Рецензент: к.і.н. П.І. Барвінська

ISBN 966—555—172—8

© Державний архів Одеської області, 2005
© В.В.Харковенко, логотип ДАОО, 2005

ЗМІСТ

Слово до читача (<i>І.І.Ніточко</i>)	5
Державний архів Одеської області: структура, функції, фонди (<i>Л.Г.Білоусова, В.В.Харковенко</i>)	7
Регіональна програма «Архів — захист історичної пам'яті Одещини»: погляд у майбутнє архівної справи (<i>І.І.Ніточко</i>)	17
Екскурс в історію архівної справи (<i>Л.Г.Білоусова</i>)	18
Становлення архівної справи на Одещині. 1920-1932 рр. (<i>С.В.Виногловська</i>)	24
Комплектуємо і поповнюємо Національний архівний фонд (<i>Т.В.Ратушна</i>)	26
Зберегти культурну спадщину держави для майбутніх поколінь — головне завдання архівіста (<i>В.Ю.Алексєєва</i>)	28
Дати документу нове життя: нотатки про реставрацію (<i>В.К.Січкаренко</i>)	32
Архів і суспільство: інформуємо, публікуємо, співпрацюємо з засобами масової інформації (<i>В.В.Харковенко</i>)	35
Соціально-правовий захист громадян: робота столу довідок (<i>С.А.Желясков</i>)	38
Наші дослідники та будні читального залу (<i>Т.Є.Волкова</i>)	40
Веб-сайти та інформатизація архіву: наш вклад у відкрите суспільство (<i>В.Ю.Нестеренко</i>)	44
Розсекречення документів — розширення доступу до нової інформації (<i>О.Г.Гейтан</i>)	46
Історія Одещини в образах і звуках (<i>Л.Г.Білоусова</i>)	48
Міжнародне співробітництво як інструмент формування позитивного іміджу архівіста (<i>Л.Г.Білоусова</i>)	52
Бібліотека — найважливіше джерело культури народу (<i>О.А.Корецькая</i>)	59
Мережа районних, міських і трудових архівів Одещини. Створення Літопису народної пам'яті (<i>О.М.Барановська</i>)	61
Унікальні та особливо цінні документи в фондах особистого походження (<i>Г.М. Паніван</i>)	63
Департамент архівної справи та діловодства Одеської міської ради (<i>Л.М.Хитрова</i>)	66
Комунальна установа «Ізмаїльський архів» (<i>А.В.Галкіна</i>)	67

Архівні відділи райдержадміністрацій і міських рад Одеської області та їх керівники	68
Ветерани архівної справи (<i>Л.Г.Білоусова, З.О.Скальська</i>)	84
Пам'ятаю — значить, існую... Нотатки про мій архів (<i>К.С.Руденко</i>)	111
Хроніка подій. З історії Державного архіву Одеської області (<i>Г.Л.Малінова, Л.Г.Білоусова, В.В.Харковенко</i>)	114

ДОДАТКИ

1. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про Національний архівний фонд і архівні установи»	143
2. <i>Л.Г.Білоусова, В.Ю.Алексєєва, В.Ф.Онопрієнко, В.В.Харковенко, О.Г.Гейтан.</i> Науково-довідковий апарат ДАОО: каталоги, картотеки, автоматизовані бази даних станом на 01.12.05.p	156
3. Публікації та видання Державного архіву одеської області 1985-2005. (<i>П.І.Барвінський</i>)	165
4. Установи — джерела комплектування Державного архіву Одеської області (<i>Т.В.Ратушна</i>)	178
5. Архіви відділів реєстрації актів цивільного стану (РАЦС) Одеського обласного управління юстиції (<i>Т.В.Ратушна</i>)	190
6. Галузеві та відомчі архіви Одеської області з документами постійного і тимчасового зберігання: перелік установ (<i>Т.В.Ратушна</i>)	194
7. Архівні відділи райдержадміністрацій і міських рад Одеської області та трудові архіви (<i>О.М.Барановська</i>)	196

СЛОВО ДО ЧИТАЧА

Директор Державного архіву Одеської області
Ніточко Іван Іванович

Шановні друзі!

Ця книга присвячена ювілейній даті — 85-річчю Державного архіву Одеської області. За час існування архіву як державної установи зібрано безцінну колекцію документів з історії міста Одеси і півдня України більш ніж за 200 років. Кожний з цих документів є унікальним джерелом народної пам'яті багатьох поколінь. Цю пам'ять зберігали і беруть скромні, але не байдужі до надбання наших батьків люди — архівісти. Саме вони рятували архіви у часи воєн і революцій, дбайливо описували кожну справу і давали можливість суспільству не забувати своє коріння.

І саме про них і про їх діяння ця книга.

В Одеському архіві працювало немало відомих осіб — істориків, журналістів, краєзнавців, підприємців, урядовців. Вони зробили вагомий внесок у розвиток історичної науки, держави, суспільства, створивши базу джерел як інструмент соціальної політики держави. Як саме це відбувалося протягом 85 років — дослідили науковці ДАОО, присвятивши історії рідної установи свої статті. Їх доповнюють хроніка подій з історії галузі, рубрика «Ветерани архівної справи», відомості про потужну видавничу діяльність Одеського архіву протягом останніх 20 років.

У створенні книги, крім Державного архіву області, брали участь керівники 33 архівних відділів райдержадміністрацій і міських рад, що вперше у систематизованому вигляді подали для публікації повну інформацію про фонди, які зберігають архіви міст і районів Одеської області.

Цінність цієї роботи в тому, що вона є не тільки науково-популярним, але й корисним для пересічного громадянина довідковим виданням. У книзі ви знайдете Закон України «Про Національний архівний фонд і архівні установи», відомості про комп'ютерні бази архіву, дані про установи, які постійно поповнюють фонди ДАОО своїми документами, контактні адреси відомчих архівів, що діють на правах державних, та архівів РАЦС.

*Книга прекрасно ілюстрована унікальними документами Державного архіву Одеської області, найстаріший з яких датується 1572 роком. Особливим розділом видання є альбом Клавдії Степанівни Руденко, яка протягом 42 років дбайливо збирала фотографії колег і фіксувала моменти архівного життя, починаючи з 1949 року. Нарешті, сучасне життя колективу в усіх його про-
явах, друзі і партнери Одеського архіву з усіх кінців світу представлені теж різноманітно і з любов'ю.*

Книга представлена також і в електронній версії з важливим додатком — повним списком фондів, які зберігаються в державних архівних установах міст і районів Одещини станом на 01.12.05 р.

*Сподіваємося, що книга вам сподобається і буде корисною для вас особисто.
З повагою і вдячністю,*

Ніточко Іван Іванович народився 15 червня 1949 року в с. Устянове Нижньо-Устринського району, Польша. В 1951 році з батьками переїхав на постійне місце проживання в село Маринове Березівського району Одеської області. З 1956 р. по 1964 р. навчався у Маринівській восьмирічній школі. Вступив до Вознесенського сільсько-господарського технікуму, який закінчив у 1968 році. Працював в березівському об'єднанні «Сільгосптехніка». У 1968 — 1970 рр. служив у лавах Радянської армії.

У 1972 — 1978 рр. заочно навчався в Одеському сільськогосподарському інституті, у 1989-1992 рр. — в Одеському інституті політології і соціології управління (3-річне відділення Одеського національного університету ім.І.І.Мечникова),

З 1973 по 1990 рр. займав різні виборні посади в управлінському і партійному апаратах Березівського району.

У лютому 1991 року обраний головою Березівської районної ради народних депутатів. У квітні 1991 року призначений представником Президента України в Березівському районі Одеської області. У зв'язку з ліквідацією райдержадміністрацій у 1994 році обраний головою Березівської районної ради, з серпня 1995 р. по червень 2003 р. працював головою Березівської районної ради, головою Березівської районної державної адміністрації

5 червня 2003 року розпорядженням голови Одеської обласної державної адміністрації призначений на посаду директора Державного архіву Одеської області.

За період роботи в архіві ініціював розробку регіональної програми «Архів — захист історичної пам'яті Одещини», приділив велику увагу комп'ютеризації та інформатизації установи, що дозволило активізувати роботу зі створення електронних баз даних, публікацій, створенню страхового фонду та фонду користування на електронних носіях. Забезпечив додатковий вихід ДАОО до мережі Інтернет, активізував роботу з наповнення ВЕБ-сайтів Одеської облдержадміністрації і Державного комітету архівів України. Багато зробив для організації і забезпечення чіткої діяльності трудових архівів в містах і районах області з метою соціального захисту громадян.

І.І.Ніточко — депутат Одеської обласної ради.

ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

СТРУКТУРА, ФУНКЦІЇ, ФОНДИ

НАШІ АДРЕСИ

Головний корпус:

65026 м. Одеса, вул. Жуковського, 18
Тел.: (048) 724-18-19 (директор Ніточко Іван Іванович),
(048) 725-09-10 (заступник директора Білоусова Лілія Григорівна),
(048) 722-80-25 (приймальня, секретар Бубликова Людмила Павлівна),
(048) 725-12-19 (стіл довідок)
Факс: (048) 722-80-25

Електронні адреси:

initochko@te.net.ua (директор, канцелярія),
gaoo@te.net.ua (заст. директора)

2-й корпус: 56023, м. Одеса, вул. Пироговська, 29

Тел.: (048) 7189201 (заступник директора Цобенко Михайло Макарович),
(048) 7189580 (стіл довідок),
(048) 7189580 (відділ формування Національного архівного фонду та діловодства)

Сторінка ДАОО на WEB-сайті Одеської обласної державної адміністрації:
<http://oda.odessa.gov.ua> (далі — <http://derjarchiv.odessa.gov.ua>)

Сторінка ДАОО на WEB-сайті Державного комітету архівів України:
<http://www.archives.gov.ua>

Сторінка ДАОО на WEB-сайті «Всесвітнього клубу одеситів»:
<http://www.odessitclub.org/archive/index.php?fname=main>

ЯК ДО НАС ДОБРАТИСЯ

Головний корпус: від залізничного вокзалу — трол. № 1, 2, 4, 10 (зуп. «вул. Жуковського»), від аеропорту — маршрутне таксі № 101 (зуп. «Олександрівський проспект»), від автовокзалу — трамвай № 21 (зуп. «Тираспольська площа»).

2-й корпус: від залізничного вокзалу — пішохідна доступність, від аеропорту — маршрутне таксі № 129; від автовокзалу — тролейбус № 8 (зуп. «Залізничний вокзал»).

ЧАС РОБОТИ ЧИТАЛЬНОГО ЗАЛУ АРХІВУ

Понеділок — п'ятниця: 9.00 — 16.00
Обідня перерва: 13.00 — 14.00

ЯК ЗМІНЮВАЛАСЯ НАЗВА НАШОЇ УСТАНОВИ:

Одеський історичний архів (1920-1923)
Одеський губернський історичний архів (1923-1925)
Одеський крайовий історичний архів (1925-1932)
Одеський обласний державний архів (1932-1941)
Державний архів Одеської області (1941-1958)
Одеський обласний державний архів (1958-1980)
Державний архів Одеської області (з 1980 р.)

ІСТОРІЯ ДАОО

Державний архів Одеської області був утворений у березні 1920 року як Одеський історичний архів. Головною його функцією була концентрація архівних документів на території Одеси та Одеської губернії (округи, області), контроль за відомчими архівами, забезпечення обліку і зберігання документів, організація їх використання і публікації. Багато відомих науковців, громадських і державних діячів брали участь в організації архівної системи в Одеському регіоні, такі як професор історії М.Є.Слабченко, професор російської літератури Ю.Г.Оксман, майбутній професор економіки С.Я.Боровий, архівіст і військовий історик О.О.Рябінін-Скляревський та ін.

Держархів Одеської області починався з 22 фондів, прийнятих від різних організацій, установ, підприємств, церков, що припинили свою діяльність після Жовтневої революції. З 1920 р. найбільш значущі установи систематично здавали найцінніші документи на постійне державне зберігання. До 1940 року в ДАОО було сконцентровано понад 4400 фондів.

З початком Великої Вітчизняної війни і німецько-румунської окупації Одеси в 1941 році значна частина матеріалів була евакуйована до Сталінграда, а потім до Уральська Західно-Казахстанської області. В роки війни більше 1 млн. справ (50%) Одеського архіву було втрачено.

У квітні 1944 року ДАОО відновив свою діяльність в Одесі. До 1958 року він підпорядковувався Міністерству внутрішніх справ, потім — Головному архівному управлінню при Кабінеті Міністрів УРСР (України), з 1999 року — Державному комітету архівів України. У 1992 р. до складу ДАОО були включені фонди колишнього партійного архіву Одеського обкому Компартії України.*

СУЧАСНА СТРУКТУРА ДАОО

1. Відділ інформації та використання документів та зовнішніх зв'язків.

Нач. відділу — Харковенко Владислав Вікторович, тел. 7225305.

Стіл довідок — зав. Мартиненко Олена Василівна.

Читальний зал — зав. Волкова Тетяна Євгенівна.

2. Відділ зберігання та обліку документів.

Нач. відділу — Алексеева Вероніка Юріївна, тел. 7226037.

3. Відділ науково-довідкового апарату (НДА).

Нач. відділу — Онопрієнко Валентина Федорівна, тел. 71894580.

4. Відділ формування Національного архівного фонду та діловодства.

Нач. відділу — Ратушна Тамара Василівна, тел. 7280576.

Заст. нач. відділу — Барановська Ольга Михайлівна, тел 7189549.

5. Відділ організації і координації архівної справи.

Нач. відділу — Нестеренко Валерій Юрійович, тел. 7228025.

6. Режимно-секретна служба.

Керівник РСС — головний спеціаліст Гейтан Олена Георгіївна, тел. 7258360.

* Фонди ліквідованого у 2003 р. відділу ДАОО в м.Ізмаїлі передані на тимчасове зберігання до комунального підприємства «Ізмаїльський архів» (адреса — м.Ізмаїл, вул. Савицького, 67, тел. (0241) 24752, директор Галкіна Алла Василівна).

Архів архіву

Історія організації та реорганізацій ДАОО, процес концентрації фондів та формування НАФ відображені у 6 фондах архіву.

Фонд *Одеської комісії з охорони і обробки революційних архівів* (ф. Р-1928, од. зб. 17, 1919-1921) включає Положення щодо комісії про вивчення революційних архівів (1920), доповідну записку про діяльність комісії у 1919 р., річні звіти і доповідні записки до губернського відділу юстиції (1920), конспекти справ прокурора Одеської судової палати (1869-1899).

Фонд *Одеської центральної міжвідомчої комісії з концентрації і розробки історико-революційних матеріалів* (ф. р-5128, од. зб. 8, 1920-1921 рр.) містить журнали засідань комісії, звіти про роботу, листування з особами і установами про концентрацію документів з історії революційного руху.

У фонді *Одеського губернського архівного управління* (губарх) (ф. Р-109, од. зб. 69, 1920-1925) — накази по обласному управлінню архівними справами і губернському архівному управлінню (1920-1923), звіти про діяльність (1920-1924), доповіді А.М. Де-Рібаса про стан міського архіву та проведену роботу по розробці документів, листування про виявлення, реєстрацію і охорону архівів (1922-1923), організацію архівів у районах (1923).

Фонди *Одеського окружного архівного управління* (окрарх) (ф. р.-37, од. зб. 58, 1925-1930) та *Одеського крайового історичного архіву* (ф. Р-36, од. зб. 56, 1926-1931) містять накази (1925-1930), протоколи, доповіді, акти обстеження архівних установ, річні звіти архіву. Є також списки газет, які видавалися у м. Одесі у 1917-1921 рр., незасвідчені копії документів з фондів ЦВК Румчероду (1917), Ради робітничих депутатів (1917), ради солдатських і офіцерських депутатів (1917).

Фонд *Державного архіву Одеської області* (Ф. Р-1142) включає 1977 справ за 1932-2000 роки. Документи довоєнного періоду представлені листуванням про організацію обласного архіву (1932), концентрацію і публікації документів (1932-1936). Збереглися накази архіву по управлінській діяльності та з особового складу (1935-1940), протоколи виробничих нарад (1935-1937), річні звіти архіву (1933, 1936-1940). Інформації і акти про ліквідацію Одеського крайового архіву та організацію Одеського обласного історичного архіву (1932), втрати архівних документів (1932-1933), передачу справ від обласного архіву до Музею революції для виставки «Революція 1905 р.» (1935), передачу фондів до Центрального архіву революції (1937); Центрального архіву Радянської армії (1932). Є також акти приймання документів від установ (1936, 1937, 1938), історична довідка «Одеський обласний історичний архів за 20 років» (1940). Представляють цінність також незасвідчені копії документів з фондів ЦВК Румчероду (1917), ради робітничих депутатів (1917), ради солдатських і офіцерських депутатів (1917), уповноваженого ради міністрів при австрійсько-німецькому командуванні генерала Рауха (1918), одеського військового окружного комісара Тимчасового уряду (1917) та ін.

Документація періоду тимчасової німецько-румунської окупації Одещини та евакуації — це плани роботи групи евакуйованих архівів в м. Уральську, акти і списки архівних фондів і описів, переданих Центральному архіву революції (1941), Східно-Казахстанському та Сталінградському обласним архівам (1941-1942), акти передачі документів Миколаївського обласного архіву Одеському архіву в м. Уральську (1942), паспорт архіву (1943 — 1945), акт про нанесенні збитки архіву німецько-румунськими окупантами за період з 16 жовтня 1941 р. по 10 квітня 1944 р., альбом фотографій про звірства німецько-румунських окупантів (1944), списки матеріалів і культурних цінностей, вивезених німецько-румунськими окупантами (1945).

Документи архіву повоєнного періоду — це плани і звіти про роботу архіву, паспорти архіву, протоколи засідань експертних комісій, науково-методичної ради, статті, тексти радіо- і телепередач, плани виставок. Тематичні запити та інформаційні документи (листи, довідки, тематичні переліки, складені за документами архіву, листування з установами і організаціями про наведення довідок соціально-правового характеру, інформації про методичну та науково-дослідну роботу архіву.

Обсяг фондів та їх склад*

13159 фондів,

*в т.ч. 1404 дорадянського періоду (438 одеських та 966 ізмаїльських)
11550 радянського періоду та періоду незалежності України
(5182 одеських та 1567 ізмаїльських, 75 ліквідованих органі-
зацій, 4726 колишнього партійного архіву)
143 фонди особового походження (88 дорадянського періоду і
55 радянського)*

20442 описи

2054079 справ на паперовій основі за 1572-2005 рр., в т.ч.:

*446087 справ дорадянського періоду
1606948 радянського періоду
1044 періоду незалежності України*

9884 од.зб. науково-технічної документації (393 дорад. періоду і 9491 рад. періоду)

513 од. зб. (3173 одиниць обліку) кінодокументів (1961-1992)

20437 од.зб. фотодокументів (1951-2005)

883 од.зб. фотодокументів (1967-2003).

Хронологічно найбільш ранні документи Державного архіву Одеської області — це унікальні польські грамоти XVI — XVII століть, зібрані професором Новоросійського університету І.А. Лінниченко. Перша з них, писана латиною і завірена сургучевою печаткою, датується 1572 роком.

Найдавніші і особливо цінні документи зберігаються також у фондах канцелярії новоросійського і Бессарабського генерал-губернатора, канцелярії одеського градоначальника, канцелярії одеського поліцеймейстера, прокурора Одеського окружного суду, Балтського повітового суду, Одеської повітової земської управи, одеських митниць тощо.

Історію заселення Півдня відображено в документах фондів новоросійського і бессарабського генерал-губернатора, управління головного начальника південних поселень, опікунського комітету про іноземних поселенців Південного краю Росії. Є відомості про німецьких, болгарських, грецьких, польських, єврейських та інших переселенців, про ведення господарства і будівництво, відкриття шкіл і церков в колоніях; про історію Чорноморського, Бузького, Азовського і Дунайського (Новоросійського) козацьких військ.

У генерал-губернаторському архіві — справи про поляків, що переселялися в Новоросію в зв'язку з урядовою програмою освоєння краю, отримання земельних угідь відомими представниками польського дворянства (Скаржинські, Шеміоти, Грохольські, Собанські, Потоцькі, Комаровські, Грабовські та ін.). Є матеріали про істотний внесок В.П.Скаржинського в історію краю — устрій лісосмуг у причорноморських степах, формування у 1812 році на власні кошти ескадрону для участі у бойових діях проти армії Наполеона.

Ряд матеріалів канцелярії генерал-губернатора відображають процес єврейської колонізації причорноморського регіону. Широко представлені законодавчі акти, рішення органів влади щодо євреїв, положення про євреїв (1835, 1844), положення про коробочний збір (1839), інформації губернаторів і статистичні відомості про переселення євреїв з Подільської, Могилівської, Курляндської, Ковенської, Мінської, Гродненської, Вітебської та ін. губерній і утворення єврейських колоній у Херсонській губернії, організацію фермерських господарств, списки євреїв-колоністів.

В матеріалах губернатора — документи про виділення земель військовослужбовцям Грецького піхотного батальйону, виникнення першого грецького військового поселення під Одесою — Олександрівки-Арнаутівки, інших грецьких поселень на Півдні України.

У фондах Одеської міської думи і управи, канцелярії одеського градоначальника, Одеського будівельного комітету, Одеського відділення Російського технічного товариства, Одеського портового управління, головної контори Російського товариства пароплавства і торгівлі в Одесі збереглися документи з будівництва і благоустрою міста та порту. Є відомості про купців і міщан, матеріали Першого Всеросійського перепису населення по місту Одесі (1897). Фонд Одеської міщанської управи містить посімейні списки (1828-1919).

* станом на 01.01.2005

Поліцейські, судові, прокурорські, нотаріальні установи хронологічно представлені з 1795 року. Особливо цінними є фонди Одеського міського магістрату, канцелярії одеського полцімейстера, старшого нотаріуса Одеського округового суду, Одеського комерційного суду. В них — матеріали про торгові угоди, купівлю-продаж нерухомості, відомості про торгові доми, кримінальні справи.

Архів зберігає документи фінансових установ колишньої Херсонської губернії — *Одеське повітове казначейство* (ф. 32, 1827-1920), *Херсонське губернське акцизне управління в м. Одесі* (ф. 33, 1879-1919), *Земський банк Херсонської губернії* (ф. 249, 1865-1919), *Бесарабсько—Таврійський земельний банк* (ф. 305, 1872-1920), *податні інспектори м. Одеси* (ф. 7, 1886-1919), *банкірські контори Ашкеназі, Барбаша* та ін. Фонди містять ревзійні казки, приписи про включення до складу жителів Одеси та Одеського повіту, інформація про прибутки від експортованих та імпортованих через Одесу та інші порти товарів, описання сірникових фабрик, пивоварних, складуваних, нафтоочисних та ін. заводів, патенти на продаж товарів, плани земельних ділянок, журнали засідань правлінь банків, акції, балансові книги, справи про видачі позик під заставу, протоколи перевірок і окладні листи зборів з торгово-виробничих фірм, листування про промислові, квартирні, процентні збори, надання патентів на право поштучної торгівлі та ін.

Серед документів фондів Товариства сільського господарства Південного краю Росії, Одеського відділення Російського технічного товариства, канцелярії новоросійського і Бессарабського генерал-губернатора, волосних і сільських правлінь містяться відомості про розвиток сільського господарства, проведення дослідів над різноманітними сортами сільськогосподарських культур, їх культивуацію і акліматизацію, документи про організацію сільськогосподарських і промислових виставок.

Фонди канцелярії попечителя Одеського учбового округу, Рішельєвського ліцею, Новоросійського університету, Одеських вищих жіночих курсів та інших учбових закладів містять інформацію про систему вищої та середньої освіти, в тому числі спеціальної, про розвиток шкільної справи, відкриття державних та приватних учбових закладів і учбово-виховну роботу, про діяльність відомчих вчених: М.Ф.Гамалії, Д.К.Заболотного, Д.І.Менделєєва, І.І.Мечникова, І.М.Сеченова, М.І.Пирогова, Є.М.Щепкіна, С.П.Ярошенка та ін. Цікавими є фонди Одеського єврейського училища «Талмуд-Тора», політехнічних курсів І.І.Хойна, ремісничого училища товариства «Труд», дівочого училища Родоканакі, училища євангелічно-лютеранського приходу Св. Павла та ін.

ДООА зберігає фонди релігійних установ різних конфесій.

У фонді *Херсонської духовної консисторії* (ф.37, 1776-1920) — справи щодо організації духовного життя православного населення Новоросійського краю і окремих населених пунктів, управлінська документація про служителів культу, будівництво і ремонт церков, заснування єпархій, справи духовного суду. У складі фонду — метричні книги православних церков повітів Херсонської губернії, вірмено-григоріанської церкви м.Одеси, релігійних громад (штундистів, Євангельських християн та ін.)

Фонд *євангелічно-лютеранської парафії церкви св. Павла в м. Одесі* (ф. №630, 365 од. зб., 1811-1925 рр.) включає укази С-Петербурзької євангелічно-лютеранської консисторії про збори пожертвувань, порядок конфірмації, проведення свят; протоколи провінційних та окружних синодальних засідань, засідань церковної ради, листування про призначення та звільнення вищого духівництва, формулярні списки священиків; план колонії Люстдорф (1811). Є метричні книги приходу (Одеса, Люстдорф, Гюльдендорф, Петерсталь, Фрейденталь), списки (в т.ч. посімейні) парафян, відомості про конфірмованих, справи про розірвання шлюбів, свідоцтва хрещення, справи про спадки, листування про позашлюбних дітей, про громадян, що перейшли з євангелічного до ін. віросповідань.

Фонд *правління римо-католицької церкви св. Петра в м. Одесі* (ф. 628, 5 од. зб., 1814-1919 рр.) включає метричні книги Мангеймського приходу (німецьких колоній Мангейм, Зельц, Ельзас, Баден та ін.): про шлюб (1814-1847), про народження (1819-1835); Одеси — про шлюб (1867-1878), с. Северинівка (поляки) — про смерть (1844-1858). Є також, договори, купчі, плани та креслення Одеської римо-католицької церкви Св. Петра, фінансові документи, листування з управлінської діяльності (1913-1919).

Фонд *Тарутинської окружної євангелічно-лютеранської консисторії* (ф. І-1184, 263 од. зб., 1829-1941) містить інформацію про діяльність релігійних сільських громад, будівництво церков у німецьких поселеннях Теплиць, Тарутине, Кульм; про благодійницькі акції на користь російської армії, дітей-сиріт, бідних колоній на Волзі, інвалідів війни; про організацію сільських свят у селах — дня урожаю (с.Париж), дня селянина, дня націй, Дня німецьких шкіл, дня матері (с.Романівка). Є списки переселенців до Канади і Бразилії (1829).

Фонди *євангелічно-лютеранських парафій Херсонської, Катеринославської губерній та Бессарабії; реформатський приход м. Одеси* (ф. 894, 48 од. зб. 1899-1916 рр.), римо-католицької церкви у с.Красна, Бессарабія (ф. І-447, 22 од. зб., 1917-1939) та фонд *Одеського міського рабинату* (ф. 39, 1846, 1854, 449 од. зб., 1875-1920 рр.) складаються виключно з метричних книг і є цінними джерелами для генеалогічних досліджень.

Фонд *Балтського духовного правління* (ф. №762, 216 од. зб., 1798-1865 рр.) включає укази Подільської духовної консисторії, справи про прийняття духовного звання, рукоположення у священники, диякони; матеріали про виділення землі церквам сіл Балтського повіту (1835-1836, 1843). і Дубосарської волості (1798). Є матеріали про організацію секти молоканів у с. Кричунове (1800) та розкольників; справи про дозвіл вступати у шлюб, розірвання шлюбів, про перехід в інші віросповідання; ревізійні казки духовенства (1816 р.), матеріали про розшук старовинних літописів та манускриптів по церквах Балтського правління (1839).

Цікавими є 19 фондів німецьких волосних та сільських правлінь Херсонської губернії (Грослібентальської, Баденської, Кандельської, Мангеймської, Зельцької, Александрфельдської та Гофнунгстальської волостей) — документи про економічний стан німецьких поселень, статистичні відомості про населення, матеріали про страхування господарств, призов до армії, видачу паспортів та свідоцтв, роботу шкіл, благодійні акції, переселення до Сибіру, опікунські справи дітей-сиріт, рішення сільських зборів, поіменні та посімейні списки колоністів (поселян).

Фонди культурно-просвітницьких товариств — комітету одеського відділення Товариства розповсюдження знань серед євреїв, правління товариства «Труд» з розповсюдження ремісничих знань серед євреїв — містять відомості про професійну підготовку молоді, організацію просвітницької масової роботи серед національних громад, утворення бібліотек і музеїв.

Фонди радянського періоду 1920-х років — губернських, повітових, волосних, сільських ревкомів і виконкомів — відображають встановлення радянської влади в губернії. У фондах Одеських обласної і міської рад, їх відділів і управлінь сконцентровані документи про розвиток промисловості і сільського господарства, транспорту, культури, освіти (1923-1992).

У фондах Одеської губернської ради народного господарства, Одеського окружного відділу місцевої промисловості, Одеського обласного управління легкої промисловості, районного енергетичного управління, міжобласного консервного тресту, заводів, фабрик та інших організацій та установ народного господарства зберігаються документи про націоналізацію промислових підприємств, відновлення народного господарства після війни, будівництво, реконструкцію і функціонування промислових підприємств, розвиток металообробної, деревообробної, шкіряної, текстильної, швейної, хімічної, харчової галузей (1919-1938, 1944-1965).

Проведення примусової колективізації та її наслідки, стан сільського господарства у 1920-1950-х роках висвітлені у фондах комітетів незаможних селян, губернського і повітового земельного управління, повітового земельного відділу, Одеської спілки сільськогосподарських кооперативів і кредитних товариств, колгоспів і сільськогосподарських артілей, установ і організацій сільського господарства (1920-1934, 1944-1956). Винятково цікавими є фонди німецьких ревкомів, волосних комітетів, сільських рад, КНС — документи 1920-х років про розкуркулення, експропріацію приватної власності у німців-фермерів.

У фондах ревкомів, виконкомів рад 1920-х років є відомості про діяльність секцій національних меншин — польської, німецької, єврейської та інших секцій при губнарпросвіті, матеріали про реєстрацію іноземнопідданих, роботу комісії національних меншин у громадах.

Фонди товариства, комітету і Одеської обласної ради земельного устрою трудящих євреїв «ОЗЕТ», уповноважених районних комісій Всеукраїнського єврейського громадського комітету з надання допомоги постраждалим від погромів, медичного відділу Одеського представництва Всесвітньої єврейської конференції та ін. містять матеріали про утворення національних колгоспів, переселення євреїв у Палестину, Біробіджан та Крим, списки осіб, що одержували матеріальну допомогу з-за кордону.

Матеріали про голодомор 1922-1923 та 1930-1933, 1947-1948 років, його причини і наслідки знаходяться у фондах контрольної комісії робітничо-селянської інспекції, виконкомів, прокуратур, судово-слідчих, партійних органів, комісій з надання допомоги голодуючи та ін.

Період румунсько-німецької окупації (1941-1944) висвітлено у фондах органів окупаційного режиму — дирекцій губернаторства Трансністрії, примарій Одеського муніципалітету, повітових префектур, районних претур, судів, поліцейських органів, сигуранци, одеської тюрми, районних примарій, сільських трудових общин, заводів і фабрик, учбових закладів та ін. Це документи про вивіз матеріальних і культурних цінностей з України до Німеччини і Румунії, повернення приватної власності громадянам, репресованим радянською владою, матеріали перепису

населення міста Одеси (1941-1944 рр.), списки радянських військовополонених, матеріали про колабораціоністів, інформації про німецьких, румунських та італійських військовослужбовців, похованих на території Одеської області в період окупації та ін. Є відомості про в'язнів гетто (концтаборів), утворених на території «Губернаторства Трансністрії» (у Бершаді, Балті, Березівці, Могилеві-Подільському, Чечельнику, Доманівці, Копайгороді та ін. — всього 138 гетто).

У фонді Одеського облвиконкому (ф.Р-2000, оп.3) знаходяться матеріали відділу з переселення громадян із Польщі (1944-1951 рр.) — списки переселенців із Польщі в Україну і з України в Польщу, директиви й інструкції з переселення. Особливо цінними є документи відділу репатріації облвиконкому (1946-1953) — відомості про повернення громадян, примусово переміщених з Одеської області до Німеччини та інших країн в період Другої Світової війни (списки, інструкції і листування щодо поселення та працевлаштування, інформації про ставлення населення до репатрійованих та ін.). У ДАОО зберігаються також фільтраційні справи на колишніх військовополонених та репатрійованих громадян, які надійшли у ДАОО з УСБУ по Одеській області.

У фондах Чорноморського морського пароплавства, Одеського торговельного флоту, Одесько-Кишинівської залізниці є документи про перевезення, вантажообіг, будівництво на транспорті та ін. (1920-1975).

Архів зберігає фонди установ народної освіти, науки, культури, охорони здоров'я, вищих і середніх учбових закладів. Особливо цінними є фонди одеських вузів — Інституту народного господарства, Німецького педагогічного інституту, Одеського єврейського сільськогосподарського інституту, Державного університету ім. І.І.Мечникова, Політехнічного інституту та ін.

Документи колишнього архіву Одеського обласного комітету Компартії України — це фонди Одеського губкому партії, повітових і окружних комітетів партії, Одеського та Ізмаїльського обкомів партії, парткомів Чорноморського Радянсько-Дунайського пароплавства, Одеського та Іллічівського морських торгових портів, ЧВОРП «Антарктика», судноремонтного заводу (1920-1925, 1932-1991). Зберігаються документи політвідділів Одесько-Кишинівської залізниці, МТС, Одеського та Ізмаїльського обласних військкоматів, промислових і сільських виробничих парткомітетів (1946-1965). Є документи персонального характеру: справи з прийому в партію, особові і персональні справи, протоколи щодо чисток партії (1921, 1923).

Фонд іфстпарту Одеського губкому КП(б)У містить документи про діяльність різних політичних партій в Одесі і губернії наприкінці XIX — початку XX ст., про учасників більшовицького підпілля та червоногвардійців; є спогади учасників тогочасних подій на Одещині.

Нааявні також фонди інших політичних партій і організацій: Одеського комітету РСДРП (меншовиків), Одеського губкому лівих соціал революціонерів, обкому і міському єврейської компартії (Поалей-Ціон), Одеського обкому єврейського комсомолу.

Документи про підпільно-партизанський рух на Одещині в 1941-1944 рр. виділені в окремий фонд.

Фонди особистого походження займають особливе місце в колекції ДАОО, оскільки саме вони містять неофіційні, приватні, дуже часто унікальні та раритетні матеріали відомих громадських діячів, вчених або простих громадян. Серед 145 таких колекцій особливо цінними є фонди:

Скальковський Аполлон Олександрович (ф.147, 1779-1891 рр., 36 спр.), історик, археолог, член-кореспондент Петербурзької академії наук, директор статистичного комітету Новоросійського краю; фонд включає приватні документи родини Скальковських, рукописи його робіт з історії та статистики краю, про розвиток чорноморської торгівлі й чорноморського торговельного флоту, з історії Кримської війни 1853-1856 рр., про секти розкольників, про організацію історичного архіву в Одесі.

Шеміоти (ф.199, 1786-1920 рр., 216 спр.) — відома одеська родина поміщиків Могилівської і Херсонської губерній. Вікентій Леонтійович Шеміот на початку XIX століття займав посаду катеринославського цивільного губернатора, Олександр Вікентійович (1815-1866) був російським дипломатом, Вікентій Станіславович (1837-1902) — лейтенантом флоту, Казимир Вікентійович (1891 — ?) — інженером. У сімейному архіві цієї родини відклалися унікальні матеріали: патент 1784-го року на звання ад'ютанта 2-ї Української кавалерійської бригади, підписаний національним героєм Польщі генералом Тадеушем Костюшом, списки віршів А.С.Пушкіна, К.Рилєєва, рукопис «Останній день життя Катерини II» (1796 р.), витяг зі слідчої справи про декабристів (1826 р.), тексти українських, молдавських і перських народних пісень, господарські документи та листування щодо маєтків. Вражають «Дорожні нотатки з Туреччиною та Іраном» О.С.Шеміота, рукописи арабською мовою, списки листа Сперанського Олександровича II (1813 р), звернення російського уряду до вищих чиновників Турецької імперії (1827 р.), могилівського дворянства до Миколи I (1832 р.), командуючого російськими військами на Кавказі до горців (1844 р.) та ін. Більшість документів — польською мовою.

Варті уваги дослідників також фонди одеського міського голови *Г.Г.Маразли*, купецьких сімей *Родоканакі* — *Юр'євичів*, *Інглезі*, *Стурдза*, артистки Одеського драмтеатру *Г.В.Бялковської*, скульптора *Б.Едуардса*, присяжного повіреного *К.Г.Березовського*, поміщика *С.І.Келеповського С.І.*, професорів Новоросійського університету *М.М.Мурзакевича*, *О.І.Маркевича*, *Лінніченка*, *С.Г.Віленського*, *О.О.Кочубинського*, театрального критика *В.Флоровича*, родин *Обух-Вошчатинських*, *Собанських*, *Сцибор-Мархоцьких*.

Серед особистих фондів радянського періоду особливо цінними є фамільні документи доктора історичних наук, відомого спеціаліста з юдаїки *С.Я.Борового* (Ф.Р-7400), професора-офтальмолога *Н.О.Пучковської*, професора-історика *А.Д.Бачинського*, народної артистки УРСР *Л.І.Бугової*, кандидата медичних наук *Я.Й.Камінського*, юриста *І.А.Хмельницького* та ін.

В ДАОО зберігаються кіно-, фото-, фоно- і відеодокументи, які відображають політичне, економічне, соціальне, наукове і культурне життя м. Одеси і регіону.

Серед **кінодокументів (1961-1992)** найцікавішими є сюжети про прийом дипломатичних делегацій, зокрема, з Франції, Фінляндії, Німеччини, Канади, США, про 75-річний ювілей Одеської джутової фабрики, виставку нових сільськогосподарських агрегатів Одеського машинобудівного заводу (1961), будівництво житлових комплексів.

Фотоматеріали (1951-2005) охоплюють всі аспекти життя міста і області. Особливо цінними є фотознімки про міжнародні зв'язки, розвиток сільського господарства і промисловості Одещини, діяльність науково-дослідних інститутів. Є фотографії про візити в Одесу відомих політичних діячів *М.С.Хрущова*, *В.В.Щербицького*, *М. С. Горбачова* (1981), *Фіделя Кастро* та ін.

У 2002 році була прийнята фотоколекція (понад 5 тис. знімків та негативів) відомого одеського фотохудожника *Леоніда Сидорського*, яка складається з матеріалів його персональних виставок. Особливо цінними є зображення будинків старої і сучасної архітектури, вулиць, бульварів, пам'ятників м. Одеси, святкування «Гуморини», фотохроніка творчого процесу зйомок художніх фільмів на Одеській кіностудії («Три мушкетера», «Двадцять років потому» та ін.), галерея портретів відомих одеситів.

Фономатеріали (1967-2003) представлені в основному звукозаписами Одеського обласного радіо та студії звукозапису Одеського Чорноморського пароплавства. Є плівки з голосами академіків-офтальмологів *В.П. Філатова* і *Н.О.Пучковської*, Героїв Соціалістичної Праці *М.О.Посмітного*, *М.Шолар*, Героя Радянського Союзу льотчика-космонавта *Шоніна*, ректора і професора Одеської консерваторії, оперного співака *М.Огренича*; радіосюжети про перебування в Одесі відомих особистостей, зокрема, композитора *Д.Шостаковича* та ін.

Відеоматеріали (59 касет, 1998-2003 рр.) — це сюжети про композиторів Одеси, Одеську обсерваторію і проф. *В.Цесевича*, спогади учасників Татарбунарського повстання 1924 року, театральні постановки («Пікова дама», «Король Лагорський» та ін.), передвиборний агітаційний ролик кандидата в депутати Верховної Ради України *О.О. Козаченка* та ін.

Колишній партійний архів Одеського обкому Компартії України налічує 4726 фондів (664395 справ).

Початок фондоутворенню партійного архіву поклав Одеський губком КП(б)У в 1920 році. У квітні 1922 року при губкомі був організований відділ історії партії (істпарт) з метою збирання і обробки матеріалів з історії партії і робітничого руху.

Хронологічно найбільш давніми є документи фонду *Одеської обласної філії Інституту історії партії та Жовтневої революції на Україні при ЦК КП(б)У (Істпарт) (1905-1940)*, в якому зібрані відомості про революційні події у м. Одесі і Україні, діяльність видатних революціонерів, роботу партійних комітетів Одещини, анкети та інші документи з особового складу на відомих членів партії, червоногвардійців, партизанів та підпільників (1917-1919), копії листівок РСДРП, спогади учасників революції, членів партійних гуртків і організацій РСДРП про боротьбу трудящих м. Одеси з окупаційними англо-французькими і австро-німецькими військами у 1918-1919 роках. У фонд включені копії документів Одеського жандармського управління, охоронного відділення і прокуратури м. Одеси кінця XIX — початку XX ст., зроблені учасниками наукової групи з обробки революційних архівів.

Фонди *Одеського губернського комітету Комуністичної партії (більшовиків) України (1920-1925)*, *Одеського окружного комітету КП(б)У (1925-1932)*, *Одеського обласного комітету Компартії України (1932-1991)*, *Ізмаїльського обласного комітету Компартії Країни (1940-1954)* містять протоколи пленумів, засідань бюро і активу, партійних зборів, циркуляри, зведення центральних партійних органів про політичний стан на місцях, зведення про боротьбу з куркульством, про стан політично-виховної роботи, бюлетені губернської надзвичайної комісії, інформацію про роботу національних секцій (протоколи засідань, листування з організаціями

національних меншин), протоколи про чистки партії, анкети реєстрації і перереєстрації комуністів (1920), реєстраційні особисті картки, особисті листки прийому до партії та ін. Знайшли відображення такі питання, як боротьба з наслідками голоду у 20-х роках, діяльність міжнародних організацій АРА, «Джойнт», введення карткової системи, голодомори 1932-1933, 1947-1948 рр., політичні репресивні процеси 30-50-х років (справи «лікарів», «інженерів», «троцькістів», розкуркулення, репресії з національних мотивів, боротьба з «космополітизмом», переселення поляків, ставлення членів партії до культу особи Й.Сталіна, гоніння на інтелігенцію у 60-90-х роках та ін.). Є матеріали про організацію та ліквідацію раднаргоспів, участь одеситів та жителів області в освоєнні цілини, будівництві БАМ та інших об'єктів всесоюзного значення, налагодження і підтримку зв'язків з міжнародним комуністичним рухом і компартіями інших країн.

Фонди повітових (Ананьївського, Балтського, Одеського, Тираспольського, 1920-1925) та районних комітетів Компартії України по Одеській області включають протоколи пленумів, засідань бюро і активу, партійних зборів, циркуляри і зведення ЦК КП(б)У, документи персонального характеру: справи про прийом до Компартії, особисті справи, матеріали про обмін партійних документів (1922, 1926, 1936, 1954, 1973), матеріали конференцій і комсомольських зборів (1905-1991); статистичні звіти про кількісний та якісний склад партійних організацій області, відомості про політичний і економічний розвиток повітів, районів.

Діяльність інших політичних партій і організацій, що існували на території м. Одеси і Одеської області у перші роки Радянської влади, відображають документи фондів *Одеського комітету РСДРП (меншовиків) (1918-1929)*, *Одеського губернського комітету лівих есерів (боротьбистів) (1919-1920)*, *Одеського обласного і Одеського міського комітетів єврейської комуністичної партії (Поалей-Ціон) (1917-1921)*, *Одеського обкому єврейського комсомолу (Євкомолу)*, а також матеріали фонду «*Стенограми, статті, інші документи про боротьбу комітетів РСДРП, есерів, окремих революціонерів з царизмом. Спогади про боротьбу за владу рад, повстань у м. Одесі, Татарбунарах та інші події на Одещині*» (1894-1990).

Особливо цінним є фонд «*Документи і матеріали з історії Великої Вітчизняної війни 1941-1945 рр. на території Одеської області. Підпільно-партизанський рух на Одещині*», в якому відкриті, зокрема, документи про діяльність партизансько-підпільних загонів під керівництвом Авдєєва-Чорноморського, Молодцова-Бадаєва, П. Дячишина та ін. Цікавими є спогади партизан і підпільників П.Пустомельника, П.П.Терещенка, О.Д.Могилея, І.Г.Ілюхіна, учасника війни С.А.Підкаміньського (про повітряні бої над Одесою) та ін.

Фонди контрольних органів партії — губернської, окружної і обласної *контрольних комісій*, а також *робітничо-селянських інспекцій* містять матеріали перевірок додержання комуністами вимог статуту та дисципліни, проведення «чисток», боротьби з «троцькістсько-зінов'євською опозицією» (пояснення 10 членів ЦК і ЦКК ВКП (б) — Н.К.Крупської, Каменєва, Зінов'єва, П'ятакова, Л.Д.Троцького та ін.), апеляції комуністів щодо відновлення членства в партії, персональні справи, анкети керівних працівників комісій.

Матеріали *політвідділів* ЧМП, Одеської залізниці, МТС, трестів радгоспів (1933-1957) включають рапорти і відомості про настрої у трудових колективах, протоколи зборів парторганізацій, відомості про навчання та перепідготовку кадрів, стахановський рух на підприємствах та ін.

Фонди *Одеської вищої партійної школи (1944-1992)*, *Одеської радянсько-партійної школи (1953-1973)*, *вечірнього університету марксизму-ленінізму при Одеському міському комітеті КПУ (1944-1991)*, *Постійно діючих курсів перепідготовки партійних і радянських робітників при Одеському обкомі КПУ (1968-1975)*, *Одеської зональної комсомольської школи (1971-1982)* містять накази з основної діяльності і особового складу, протоколи засідань ректорату, вечірних рад і кафедр, звіти мандатних і іспитових комісій, плани і розклади семінарських і практичних занять, списки і особисті справи слухачів і викладачів, особисті листки рекомендованих до школи, журнали обліку відвідувань і успішності, листування з ЦК КПБУ, ЦК ВЛКСМ, ЦК ЛКСМУ, партійними і радянськими установами з питань структури і штатів шкіл, явки на курси, розміщення і забезпечення слухачів та ін.

Діяльність Комуністичної Спілки молоді представлена документами *Одеського обласного комітету ЛКСМ України (1932-1991)*, *Одеського промислового обкому ЛКСМ України (1963-1964)*, *Одеського сільського обкому ЛКСМ України (1963-1964)* *Ізмаїльського обкому ЛКСМ України (1963-1964)*, *Одеського міського комітету ЛКСМ України (1937-1991)*, фондами районних і первинних комітетів Одеси і Одеської області, редакціями газет первинних організацій — «*Комсомольское пламя*» *Жовтневого району м. Одеси (1956-1959)*, «*Комсомольська іскра*» *Малиновського району м. Одеси (1976-1981)* та ін.

Колекція фотодокументів партархіву представлена 363 фотографіями за період з 1902 по 1982 роки (оригінали і копії). Серед особливо цінних — фотознімки учасників революційних рухів 1905-1907, 1917-1918 років (Вакуленчука Г.М., Шмідта П.П., Жанни Лябурб, Христо Ботева та ін.); будівництва барикад на вулицях Одеси (1941), воїнів Радянської армії на вулицях звільненої Одеси (1944), сюжети про відбудову Одещини після Великої Вітчизняної війни, візити в Одесу відомих політичних діячів та ін.

У фондах колишнього партійного архіву зберігаються також окремі номери періодичних видань — газет «Искра» (1901-1902), «Известия Одесского совета рабочих депутатов и представителей армии и флота» (1917), «Одесские новости», «Южный рабочий» (1917-1918) та ін., а також газети періоду румуно-німецької окупації «Молва» і «Одесская газета».

Повоєнні партійні ЗМІ представлені фондами редакцій газет «Чорноморська комуна», «Знамя коммунизма», «Комсомольская искра», «Вечерняя Одесса»

Деякі документи періоду 1920-1930-х років були втрачені під час евакуації фондів партійного архіву до Сталінграда.

У вересні 1991 року документи партійного архіву були передані на зберігання до Державного архіву Одеської області*

БІБЛІОГРАФІЯ

Государственный архив Одесской области: Путеводитель /Сост.: А.Д.Бачинский и др.— Одесса, 1961.— 387с.

Фонды Государственного архива Одесской области: Указатель. Часть 1. Досоветский период /Сост. Алексеева В.Ю.. — Одесса, 2000. — 232 с.

Филиал Одесского областного государственного архива в г.Измаиле: Путеводитель.— Киев, 1966.— 184 с.

Державні архіви Української РСР: Короткий довід.— К., 1972.— с.129-133.

Государственные архивы Украинской ССР: Справ.— Киев, 1988.— с.164-170.

Государственные архивы СССР: Справ.: В 2ч.-М., 1989.— Ч.1.— с.544-551.

Сапожников И.В., Белоусова Л.Г. **Греки под Одессой.** Очерки истории поселка Александровка с древнейших времен до начала XX века —Од., 1999.— 264 с.

Архів. Документ. Історія. Сучасність. Збірник наукових статей та матеріалів/ Праці Державного архіву Одеської області/ — Од., 2001. — 381 с.

Малинова Г.Л. **Из-под завесы тайны.** Монографія. / Труды Государственного архива Одесской области / Од., 2002. — 380 с.

Греки Одессы. Именной указатель по метрическим книгам Одесской Греческой Свято-Троицкой церкви. Часть I. 1800-1831./ Труды Государственного архива Одесской области. / Сост. Белоусова Л. Г., Волкова Т.Е., Малинова Г.Л., Харковенко В.В. — Од., 2000 — 242 с.; Часть II. 1834-1852./ Од., 2002.— 242 С.; Часть III. 1853-1874./ Од., 2003.— 242 с.

Евреи Одессы и юга Украины / Труды Государственного архива Одесской области/ Авт.и сост. Белоусова Л. Г., Волкова Т.Е., — Од. 2002. —300 с.

Одесская Контора иностранных поселенцев. 1805-1806, 1814-1833. Аннотированная опись фонда / Труды Государственного архива Одесской области. / Сост. Алексеева В.Ю. — Од., 2003. — 432 с.

Малинова Г.Л., И.В. Сапожников. **А.А. Рябинин-Скляревский.** Материалы к биографии. / Труды Государственного архива Одесской области/ — Од, 2000. — 222 с.

Архитектурные объекты города Одессы и других городов Причерноморья. Конец XVIII — начало XX ст. Каталог./ Труды Государственного архива Одесской области / Сост. В.Ю. Алексеева. — Од., 2003. — 224 ст.

Попечительный комитет об иностранных поселенцах Южного края России. 1799-1876. Аннотированная опись фонда.Т.I [1799-1818]./Сост: Коновалова О.В., Набока О.М., Оноприенко В.Ф., Плесская Э.Г. — Од., — 1998. — 364 с.; Т.II [1799-1818].— Од., — 1998. — 364 с.; Т.III [1827-1833]./— Од., — 2000. — 304 с.; Т.IV [1834-1835]./— Од., — 2001. — 312 с.; Т.V [1836-1839]./ Од., — 2002. — 360 с.

Grimsted Kennedy P. **Archives and Manuscript Repositories in the USSR. Ukraine and Moldavia.** — Princeton, 1988/— В.1/-P.750-757/

Archives and Manuscript Collections in the Microfiche / Ed. by P. Grimsted Kennedy.— Leiden, 1989.— Ser. 3: Soviet Ukraine and Moldavia.

*Інформація про фонди колишнього філіалу ДАОО в м.Ізмаїлі див. на стор. Комунальна установа «Ізмаїльський архів»

Регіональна програма «Архів — захист історичної пам'яті Одещини»: погляд у майбутнє архівної справи

Ніточко Іван Іванович,
директор Державного архіву Одеської області

З метою вирішення гострих проблем архівної справи в Одеській області, створення належних умов для зберігання фондів архіву, роботи користувачам фондів, для захисту історичної пам'яті Одещини Державний архів області ініціював, а обласна рада затвердила 8 липня 2003 року регіональну програму «Архів — захист історичної пам'яті Одещини». Районним державним адміністраціям, виконавчим комітетам міських рад рекомендувалося також розробити і затвердити відповідні заходи та передбачити фінансування при формуванні відповідних місцевих бюджетів.

Регіональна програма «Архів — захист історичної пам'яті Одещини» розрахована на період до 2010 року. Вона покликана стимулювати використання вже набутого досвіду в розвитку архівної галузі і культурної спадщини нашої області. Програмою передбачається реалізація комплексу заходів, які сприятимуть покращенню зберігання архівних фондів, збільшенню їх кількості, популяризації архівної справи, а також використанню наявних фондів дослідниками.

Забезпечення збереженості Національного архівного фонду України як частини глобальної інформаційної системи держави є головним завданням архівних установ. Державний архів Одеської області — один з найбільших обласних архівів України. В ньому зберігається понад 13 тисяч фондів, які включають 2045251 справу. Документи відображають історію не тільки міста Одеси і Одеської області, а й значної частини багатонаціонального південного регіону України, хронологічно охоплюючи період з середини XVIII століття по теперішній час.

Найважливішою складовою частиною архівного надбання Одещини є фонди органів управління і влади — близько 1 млн. справ. Вони надходили до архіву з моменту його заснування, тобто з 1920 року, хронологічно охоплюють період з 1796 року по теперішній час. В зоні комплектування Державного архіву об-

ласті перебуває 1793 установи, в числі яких 223 обласні організації, 33 архівних відділи районних державних адміністрацій і міських рад і 1437 підконтрольних їм установ списку № 1 районного і міського підпорядкування. Серед 240 обласних організацій списку №1 — джерел комплектування Державного архіву області вагому частину складають структурні підрозділи облдержадміністрації: 19 управлінь, а також 43 територіальних підрозділів міністерств. Документи, які передаються органами управління і влади на постійне зберігання, належать до категорії особливо цінних, оскільки архівно-інформаційні ресурси є важливим інструментом управління державою.

Державний архів області є науково-методичним і дослідницьким центром: за 2000-2005 роки видано 19 солідних наукових праць. Держархів області забезпечує соціально-правові потреби суспільства — щороку близько 10 тис. організацій, установ і громадян одержують архівні довідки, досліджують документи у читальному залі.

Як уже зазначалося, метою програми є поліпшення умов зберігання архівних фондів, збільшення їх кількості та покращення якості, популяризація архівної справи та створення належних умов для широкого використання архівних фондів. На виконання програми було видано 2 розпорядження голови облдержадміністрації про фінансову підтримку архіву.

Одержані 90,0 тис. гривень були витрачені на вирішення нагальних матеріально-технічних проблем: придбано 6 комп'ютерів, 3 копіювальні апарати (Хегох), сканер, цифровий фотоапарат, папір, фірмові бланки, канцтовари; здійснено ремонт приміщень Держархіву області (75 кв.м), ремонт пожежної сигналізації, вжиті заходи щодо оновлення засобів протипожежної безпеки; проведені роботи з ремонту ліфта.

У 2004 році архів одержав ще 50,0 тис. грн. Парк комп'ютерів збільшився до 23 одиниць, було придбано нові меблі, ще 2 сканери.

У районах і містах області протягом 2003-2004 років бюджетні запити коштів, згідно з районними (міськими) програмами «Архів — захист історичної пам'яті Одещини», були зроблені кожним районним та міським архівом на загальну суму 2690,071 тис.грн і затверджені у 24 районах і 7 містах сесіями районних та міських рад на загальну суму 1270,902 тис. гривень. Найбільшу увагу приділили фінансуванню архівних установ в містах Одесі, Ізмаїлі, Білгороді-Дністровському, де бюджетні запити були задоволені в повному обсязі. Кошти понад суму, вказану в запиті, затверджені в місті Котовську (запит на 2004 рік зроблено на 11,0 тис.грн, затверджено — 19,0 тис.грн) і Миколаївському районі (запит — на 10,0 тис.грн, затверджено — 13,89 тис.грн).

В 17 районах області бюджетні запити архівних установ також були затверджені у повному обсязі (Арцизький, Балтський, Білгород-Дністровський, Біляївський, Болградський, Великомихайлівський, Іванівський, Ізмаїльський, Кілійський, Комінтернівський, Красноокнянський, Овідіопольський, Ренійський, Роздільнянський, Саратський, Тарутинський, Татарбунарський райони). В скороченому обсязі були затверджені бюджетні запити у містах Іллічівську, Теплодарі, Южному, Фрунзівському і Ширяївському районах.

Ось кілька прикладів того, як були використані архівними установами кошти, одержані за програмою у 2004 році.

Березівський район: витрачено 164 грн. на придбання 80 архівних коробок і заплановано 4,5 тис. грн. на встановлення металевих стелажів для трудового архіву.

Іллічівський МАВ: 18,0 тис. грн. витрачено на придбання архівних коробок.

Котовський МАВ: 19,0 тис. грн. використані на проведення ремонту приміщення МАВ, обладнання санітарно-технічного вузла, встановлена охоронно-пожежна сигналізація: оббиті металом двері, встановлено металеві ґрати на вікна, придбано меблі для робочої кімнати.

Великомихайлівський РАВ: 2,0 тис.грн. витрачено на придбання 2 стелажів протяжністю 60 пог.м. для трудового архіву.

Комінтернівський РАВ: 480 грн. використано на придбання 4 вогнегасників.

У 2005 році Державний архів області одержав за програмою 50,0 тис. гривень, які використав на оновлення оргтехніки, придбання нових комп'ютерів, видання книги «Голодомор в Україні: Одеська область. 1921-1923, 1932-1933, 1947-1947 рр.»

В цілому регіональна програма «Архів — захист історичної пам'яті Одещини» виконується, а її реалізація позитивно впливає на розвиток архівної галузі області. На разі розроблено новий проект програми на 2006-2010 роки.

Екскурс в історію архівної справи

Білоусова Лілія Григорівна,
заступник директора ДАОО

Як підраховували фахівці, архівам — 5000 років. Перші відомі світовій історії архівосховища знайшли в Месопотамії. При розкопках древнього міста Урук на території сучасного Іраку археологи знайшли глиняні таблички з клинописними текстами, датовані III тисячоріччям до нашої ери. Це були юридичні «документи» — описи майна і господарські звіти, що зберігалися в спеціально відведеному місці, яке і можна вважати прообразом господарсь-

ко-економічних архівів. Відомі також добре облаштовані архіви клинописних табличок дипломатичного листування XIV століття до н.е. у Єгипті, Сирії, Хетському царстві.

У I столітті до н.е. у Римській імперії існував загальний державний архів — Табуларій. У ньому зберігалися вибілені дерев'яні таблички, сувої папірусу, таблички з бронзи з написаними на них указами імператора та іншими важливими документами. Їх виставляли на

загальний огляд на площах. Що стосується терміна «**архів**», то з'явився він у VI столітті н.е. Так, римський імператор Юстиніан ухвалив: усі письмові акти, що надійшли на зберігання в міські спеціальні громадські будинки, набували *чинності закону*. Ці будинки і називали «*archivum*», що в перекладі з грецької означало «державний будинок».

У I столітті н.е. у Китаї, вірогідно Чань Лу-нем, був винайдений папір. Це найвеличніше відкриття цілком змінило уявлення про способи зберігання інформації. Через Японію і Корею папір потрапляє в арабські країни, а потім у Європу і поступово витісняє пергамент. Найбільш ранні європейські документи, що дійшли до нас на пергаменті, датуються XIII століттям н.е. — це скріплені восковими печатками справжні грамоти на володіння франкського короля Пипіна, видані абатству Сен-Дені, що зберігаються нині в Національному архіві Франції в Парижі. І тільки з XIV століття документи стали складати на папері.

У середні віки, в епоху хрестових походів і міжусібних воєн, найбільш надійним місцем для зберігання документів вважався монастир. Ченці не тільки берегли документи, але й самі складали літописи, занотовуючи найважливіші події в житті держав. Найдревнішим російським літописом є пергаментний рукопис IX століття «Четвероглав», що зберігається в Москві у Центральному державному архіві давніх актів. Там же знаходяться й інші безцінні юридичні документи — заповіт царя Давида-Будівельника і грамоти цариці Тамари (XII ст.), Новгородські грамоти (XIII ст.), грамоти Калити, Дмитра Донського (XIV ст.).

Найдревніші писемні пам'ятки України — це грамоти періоду Київської Русі, які юридично закріплювали взаємини між великим князем і його васалами. Давньоруська держава утворилася в результаті тривалого процесу розвитку східнослов'янських племен. Приватна власність і заснований на ній індивідуальний труд вели до майнової і соціальної нерівності, що закріплювалась у документах. Наприкінці IX століття цей процес призвів до утворення класів. Усе це відбито в чудовому документі, пам'ятнику давньоруського права — «Руській правді» Ярослава Мудрого. «Повість врем'яних літ», складена Нестором-літописцем, також згадує юридичні документи русичів — заповіти на успадкування майна. Давньоруські літописи розповідають про дипломатичні відносини з Грецією, договори з Візантією. Клятвені грамоти послів зберігалися в казні великих київських князів поряд з коштовностями.¹

В епоху феодальної роздробленості важливі документи в кожному князівстві збиралися і зберігалися при княжих дворах, у монастирях і на єпископських кафедрах. У Галицько-Волинському князівстві, наприклад, при князі Данилові Галицькому, за збереження головного літопису відповідав печатник (канцлер) Курило. У монастирях хранителями книг і грамот були завідувачі ризниці — ризничі.

У XIV-XVI ст.ст. Волинь, Поділля, Київщина і Чернігово-Сіверщина були під владою Великого князівства Литовського, і усі видані законодавчі акти, грамоти, реєстри та інші документи зберігалися в архіві, який звався «**Литовська метрика**».² З 1859 р., згідно з Люблінською унією, українські землі ввійшли до складу Речі Посполитої, і документи цього періоду зберігалися в центральному архіві Речі — **Коронній метриці**. У сер. XVII-XVIII ст., з формуванням Запорізької Січі і виникненням козацького управління, а потім козацько-гетьманської держави Богдана Хмельницького, архів України став державним. Він був створений при Генеральній військовій канцелярії, а на чолі його стояв генеральний писар. **Державний архів** при Б.Хмельницькому знаходився в гетьманській резиденції в Чигирині під наглядом генерального писаря Івана Виговського. Тут зберігалися реляції послів, королівські грамоти, текст Зборівського договору 1649 р., козацькі привілеї, дипломатичне листування, зокрема листи турецького султана, кримського хана і московського царя.³ З входженням частини українських земель до складу Росії, за умовами договору 1654 року, гетьман зобов'язаний був найважливіші дипломатичні документи відсилати російському царю. Оригінальні грамоти і листування гетьмана із сусідніми державами зосереджувалися в московських **приказах**.

Перші прикази з'явилися в Московському князівстві ще наприкінці XV ст. як центральні органи державної влади, що відали окремими галузями князівського управління. **Приказні ізби** були органами державного управління на місцях. Оформлення системи приказів дозволило централізувати управління країною. У діяльності цих органів і зародилася робота з документами, яка одержала назву **приказне діловодство**.⁴

Прикази відали управлінням, збором податків і судом. З ускладненням завдань державного управління число приказів зростало. У XVII ст., на час перетворень, проведених Петром I, їх було більше 50. Судово-поліцейські функції виконували прикази Розбійний, Московський і Владимирський судні, Розшукових

справ, Чолобитний, (приказ, де «на сильних б'ють чолом»), Земський та ін. На чолі приказу стояв суддя, йому підкорялися дяки, а останнім — піддячі (старі, середньої руки і молодші). Це були професійні чиновники, які добре знали діловодство, архівну справу і мали відношення до вирішення багатьох юридичних питань.

Документообіг і діловодство велися за визначеними правилами. На вхідних в приказ документах проставлялися дата надходження й автор. Якщо в справі була потрібна довідка, то дяк робив на звороті документа позначку — «виписати», а після виконання — «вклеїти в стовп», тобто підклеїти до справи. Документи до XVIII століття мали форму сувою, довжина якого часто була дуже значною. Наприклад, Соборне уложення 1649 року, що містило основні закони Росії XVII століття, мало загальну довжину стовпця 309 метрів. Звичайна ж справа являла собою стовпець довжиною в середньому 50-80 метрів, у якому документи підклеювалися один до одного. Місця склеювання завірялися дяком зі зворотного боку сторони підписом, і стрічка намотувалася на паличку в сувій. Щоб ознайомитися зі справою, треба було розгорнути стовпець, а читаючи, звертати його. Від такого звертання документи швидко старіли. Стрічка при читанні волочилася (тягалася), звідси і народилося поняття «тяганина», що означає сьогодні несвоєчасне і не по суті вирішення того чи іншого питання.

Порядок складання документів був такий: за вказівкою дяка проект документа — «чорний лист» — складав піддячий «середньої руки», дяк «чорнив його», тобто виправляв, а «молодший» піддячий «білів», тобто писав начисто. Чистовик звіряли з чернеткою, «старий» піддячий «справляв» переписаний документ, засвідчуючи своїм підписом відповідність його виправленій чернетці. Підпис розтягували на всю ширину документа з метою охорони від підробок.⁵

Приказне діловодство зберегло для нас назви видів і різновидів документів XV-XVII ст. Так, цар видавав *укази*, *жалувані грамоти*, *акти*. Боярська дума видавала *вироки*. Діяла форма: «Цар указав і бояри присудили». Приказ приказу писав *пам'яті*, з приказів у приказні ізби писалися *грамоти*, а з приказних ізб у вищі інстанції посилали *відписки*. Мабуть, не випадково в даний час ця назва документа стала символом бездушного, такого, що не дає відповіді по суті справи документа. Прості люди зверталися в різні інстанції з *чолобитни-ми* і *проханнями*.

У 1717-1718 рр. у результаті адміністративної реформи прикази були замінені на **колегії**. Їх було 12, кожна з них відала визначеною галуззю чи сферою управління і підкорялася сенату. Остаточно структуру колегій визначив Генеральний регламент державних колегій, підписаний Петром I 27 лютого 1720 р. Юридичною сферою відала *Юстиц-колегія*. Колезьке діловодство більш прогресивне в порівнянні з приказним. З'явилися упорядковані системи обліку: вхідна і вихідна кореспонденція велися в окремих журналах. У період колезького діловодства були закладені основи організації обліку і зберігання документів, тоді ж уперше з'явилася назва «*архів*». У Генеральному регламенті було два архіви — загальний для всіх колегій у спеціальному видданні Колегії іноземних справ і фінансовий.

У 1722 р. указом Петра I було створене правління **Малоросійською колегією**, яка знаходилася в Глухові і підкорялася Сенату. Її справи зберігалися в архіві Генеральної канцелярії.⁶ Першим генеральним архіваріусом був український письменник Семен Дивович. Йому було поставлене завдання «прийняті в архів укази, грамоти, книги і справи ... утримувати в найзразковішому оберіганні і схоронності». Друга Малоросійська колегія (1864-1782 рр.) була вищим урядом Гетьманщини. Архіви її центральних установ були об'єднані в Генеральну Малоросійську архіву, президентом якої був призначений граф П.О.Румянцев. Після ліквідації Малоросійської колегії в 1782 р. її архівні матеріали потрапили в різні архіви Києва, Новгород-Сіверського, Чернігова, Глухова, Санкт-Петербурга, а багато документів під час переміщень і пожеж були втрачені назавжди.

Безцінним комплексом документів України XVIII ст. є архів Коша Запорізької Січі. У ньому відклалося близько 15 тис. справ за 1713-1776 рр. Січова школа готувала канцеляристів, які були також відповідальні за зберігання паперів. Після ліквідації Січі в 1775 р. Г.Потьомкін вилучив із січового архіву унікальні документи: універсал Б.Хмельницького від 15 січня 1655 р. — підтвердження грамоти 1575 р. польського короля Стефана Баторія війську Запорізькому; приватне листування Потьомкіна і кошового П. Калнишевського та ін. Велика частина архіву Січі виявилася в Катеринославському повітовому суді.⁷

У XIX ст. діловодство в установах Лівобережної України цілком відповідало загальноросійським установленням і правилам. У 1802 році був видано указ про заміну петровських колегій **міністерствами**. Указом про

заснування міністерств, виданим у 1811 році, були строго розділені межі компетенції керівних чиновників. Залежно від займаної посади вони мали право одержувати і підписувати лише визначені види документів. Від царя одержували маніфести, рескрипти, найвищі укази, найвищі веління; від Сенату та інших органів вищої влади — укази і розпорядження; місцеві губернські власті мали право розсилати укази від імені «Його Імператорської Величності»; міністри і керівні чини міністерств направляли органам нижчого підпорядкування пропозиції, циркуляри, запити. У вищестоящі установи направлялися рапорти, донесення і представлення. До найвищої влади зверталися також із всепідданішими доповідями, проханнями, скаргами. Рівні за становищем установи обмінювалися відношеннями.

Введення міністерств завершило процес чіткого розмежування функцій органів виконавчої влади, змінило колегіальність на єдиноначальність. Це призвело до подальшої централізації державного апарату. У 1812 році було засновано 8 міністерств, згодом число їх збільшилося. Указом «Загальне заснування міністерств» передбачалася однаковість викладу за наведеними зразками. Документи складного змісту мали 3 частини: *вступ* з викладом справи, *обґрунтування* з посиланнями на законодавство і *«розміркування і закінчення»* з висновками (розпорядженнями чи пропозиціями, клопотаннями чи проханнями).

Справи і документи надходили відповідно до їх значимості чи в канцелярію міністра, чи в департаменти. Канцелярія приймала для міністра кореспонденцію тільки від верховної влади і від керівників установ, рівних міністерству. Діла нижчестоящих установ попадали до міністра, коли була потрібна його санкція. Департаменти одержували пропозиції і розпорядження від міністра і кореспонденцію від установ, рівних за значенням і підлеглих.

Порядок проходження документів інстанціями був суворо регламентований законом, який вимагав, щоб папери менше ухилялися від установленого їм шляху в департаментах. У кожній інстанції вхідні і вихідні документи повинні були реєструватися в журналах: *загальних* — у канцелярії і департаментах, та *окремих* — у відділеннях канцелярії і департаментів. І загальні, і окремі журнали реєстрації документів склалися з 3 частин: для реєстрації документів верховної влади, для «звичайних паперів» і для секретних документів.

Справи, розв'язувані в департаментах, поділялися на 3 категорії: невідкладні, такі, які «не терплять часу» (вирішення яких пов'язано з

прийняттям яких-небудь надзвичайних заходів) і звичайні (поточні).

До 1918 р. документи зберігалися безпосередньо у відомствах, оскільки єдиної централізованої системи архівних установ не існувало. Дослідники неминуче стикалися з обмеженням доступу до першоджерел, їхньою втратою, і ці проблеми залишалися невирішеними багато років, хоча спроби реформувати архівну галузь усе-таки були. Так, у 30-х роках XIX в. Аполлон Олександрович Скальковський, директор статистичного комітету Новоросійського краю і великий знавець старожитостей, починаючи ділові поїздки по містах і вісях Причорномор'я, звертав особливу увагу на архівні документи, що мали історичну і наукову цінність. Виявлені ним у Катеринославі унікальні матеріали Коша Запорізької Січі були доставлені в 1839 р. в Одесу. Постало питання про місце зберігання цих і майбутніх знахідок. Незабаром стараннями А. Скальковського при архіві управління новоросійського і бесарабського генерал-губернатора був відкритий історичний відділ. Освічений генерал-губернатор М.С.Воронцов дуже співчутливо поставився до ідеї Скальковського про створення архіву Південного краю Росії. Згодом ідея переросла в проект, що був розглянутий у Сенаті, однак смерть А. О.Скальковського в 1898 р. відсунула його реалізацію на невизначений термін. Унікальні і цінні документи продовжували зберігатися у відомчих архівах поряд зі звичайною документацією.

Після Жовтневої революції в архівній галузі відбулися великі зміни. 1 червня 1918 р. був виданий декрет СНК «Про реорганізацію і централізацію архівної справи в Росії», який став законодавчим фундаментом для створення строго супідрядних архівів центрального, республіканського і губернського рівнів. Вони були покликані зберігати *постійно* найбільш цінні, віднесені до Єдиного державного архівного фонду (ЄДАФ) документи. Матеріали, зараховані до категорії *тимчасового зберігання*, повинні були залишатися в установах і зберігатися від 1 до 75 років. 75-річний термін визначили для таких видів документів, як особисті справи, накази з прийому на роботу і навчання і звільнення, відомості нарахування заробітної плати та ін., що мали значення, насамперед, для забезпечення соціально-правових потреб людей.

В Одесі, де радянська влада встановлювалася тричі і переходила від більшовиків до окупаційної австро-німецької, англо-французької влади, а потім до денікінців, питання схоронності національної архівної спадщини набуло

особливого значення. У лютому 1917 р. Одеською радою робітничих, селянських і червоноармійських депутатів розпочинається спроба створити комісію з охорони архівів колишньої царської Росії від розкрадання і знищення.⁸ Найпершим прикладом завдання комісії більшовики вбачали викриття і знешкодження провокаторів. Однак реально створити її стало можливим тільки в квітні 1919 р. На той час багато документів уже загинули чи потрапили за кордон. Але за час своєї короткої роботи в квітні — серпні 1919 р. комісія провела колосальну роботу з обстеження відомчих архівів. Спершу вона підготувала до зберігання і використання фонди жандармського й охоронного відділень, які містили особливо цінні картотеки агентів і таємних співробітників поліції.

6 лютого 1920 року в Одесі була остаточно встановлена радянська влада, і тоді ж розпочало роботу *обласне управління архівною справою*. А в березні 1920 р. був створений *Історичний архів* з відділами історії революції і загальноісторичним — вперше в історії Одеси.⁹ Паралельно розпочала діяти з квітня 1920 р. *Одеська центральна міжвідомча комісія з концентрації і розробки революційних матеріалів*.¹⁰ Вона зосередила свою діяльність на дослідженні саме судових, жандармських, поліцейських і тюремних фондів. У комісію входили відомі юристи і журналісти, наприклад, І. Хмельницький. У серпні 1920 р. при комісії створена *дорадча рада*, яка складалася зі старих революціонерів (від народовольців до більшовиків), колишніх засланих і політкаторжан. Вони повинні були допомогти комісії в науковій розробці і публікації архівних документів, широкій популяризації революційного минулого, створенні архіву і музею революції. Незважаючи на чітке ідеологічне забарвлення роботи комісії, їй вдалося зібрати, облікувати і професійно налагодити зберігання значної кількості документів закладів судово-правової системи дореволюційної Росії. Так, були складені конспекти справ прокурора Одеської судової палати і канцелярії одеського поліцмейстера за гучними політичними справами, приміром, за процесами Михайла Адамовича, Лева Бронштейна (Троцького), Григорія Котовського та ін. Цінними джерелами стали і спогади самих учасників революції, що ретельно перевірялися комісією шляхом перехресного опитування. Сама комісія підкорялася губернському відділу народної освіти, але діяла в найтіснішому і постійному контакті з губернським відділом юстиції й обласним управлінням архівними справами аж до січня 1922 р., коли було утворено *губернське управління архівною справою*.¹¹

З появою цього органу почалася упорядкована робота з виявлення, реєстрації й охорони архівів установ, концентрації матеріалів, організації сховищ у районах, а найголовніше — систематичне комплектування Одеського архіву як державної установи. Оскільки професійних архівістів не вистачало, до роботи залучали вчених, студентів-істориків, які надали неоціненну допомогу штатним працівникам. Величезна заслуга в становленні Одеського архіву належить істориків і літературознавцю Ю.Г. Оксману, академіку М.Є. Слабченку, заступнику директора Одеського архіву (колишньому офіцеру білої армії) О.О. Рябініну-Скляревському, аспіранту Інституту народного господарства С.Я.Боровому та багатьом іншим відомим вже тоді вченим і майбутнім знаменитостям.

У перший реєстр прийнятих на державну охорону матеріалів було внесено 22 фонди. До війни в Одеський обласний історичний архів надійшли документи найбільш значимих ліквідованих дореволюційних адміністративних, поліцейських і судових установ — канцелярії новоросійського і бессарабського генерал-губернатора, канцелярії одеського градоначальника, Одеської міської думи й управи, опікувального комітету про іноземних поселенців Південної Росії, Одеського комітету опікування про в'язниці, Одеського комерційного суду, канцелярії начальника Одеського митного округу, Одеського повітового казначейства та ін.

В роки Великої Вітчизняної війни багато найцінніших першоджерел були втрачені. Одеський архів істотно постраждав. Частина матеріалів у період німецько-румунської окупації міста була евакуйована під Сталінград, а з початком там бойових дій — у м.Уральськ Західно-Казахстанської області. Значна кількість документів залишалася в окупованій Одесі, де міський голова Алексіану видав наказ «знищити всю радянську макулатуру», а в приміщенні архіву влаштувати стайню. Керівництво архіву наказ цей не виконало, але переміщення матеріалів призвело до значних втрат. За підрахунками фахівців Надзвичайної державної комісії із встановлення і розслідування злочинів німецько-фашистських загарбників, загальний збиток Одеського обласного історичного архіву, районних міських архівів області склав близько 1 мільйона справ — 50% загальної кількості зібраних до війни безцінних матеріалів.¹²

Матеріали органів управління і влади періоду румуно-німецької окупації були вивезені на початку 1944 р. окупантами, які відступали,

у Німеччину і Румунію, однак їх повернули в 1945 р. Сьогодні в архіві зберігаються безцінні документи з історії «Губернаторства Трансністрії» за 1941-1944 рр. Це близько 1000 фондів дирекцій, управлінь, претур, префектур, установ, трудових громад (в основному, румунською мовою), що діяли на території нинішніх Одеської області, лівобережної частини Молдавії, частини Вінницької і Миколаївської областей. Особливо цінними серед них є фонди жандармського інспекторату і поліцейських органів — префектури поліції, карного відділу, таємної поліції (сигуранци), інспекторату в'язниць, одеської в'язниці. Документи повітових префектур містять інформацію з актуальних у даний час для юристів соціальних питань: списки в'язнів концтаборів і гетто (євреїв і циган), відомості про вивезення окупантами з України культурних і матеріальних цінностей, про повернення румунською владою майна особам, які були піддані репресіям у роки радянської влади (розкуркуленим, засудженим з політичних мотивів та ін.).

Післявоєнний період — час активного поповнення архіву новими документами. В даний час у ДАОО зберігається більше 13 тис. фондів організацій, що включають 2009604 справи за період з кінця XVIII ст. до початку XXI ст. Вони відбивають історію розвитку не тільки Одеси, а й величезної території від Криму до Дунаю — колишнього Новоросійського краю, Північного Причорномор'я, нині — Півдня України. Це вагома частина Національного архівного фонду України, у складі якого більше 55 мільйонів справ. За обсягом документів одеський архів — один з найбільших архі-

восховищ України. Постійними джерелами його комплектування є більш як 2000 організацій і установ м. Одеси й Одеської області. Це — органи управління і влади, державні, акціонерні й приватні промислові й сільськогосподарські підприємства, фонди особистого походження. Юристам і правознавцям можуть бути особливо цікаві фонди управління юстиції Одеської облдержадміністрації, Одеського обласного суду, прокуратури Одеської області, Адвокатської спілки України, Одеського обласного бюро судово-медичної експертизи, Чорноморської регіональної митниці, комітету з приватизації та ін.

За останнє десятиліття в архівній галузі можна відзначити явні позитивні тенденції щодо розширення доступу до інформації, активізації наукової і видавничої діяльності, що було закріплено і законодавчо. 24 грудня 1993 року був прийнятий Закон України «Про Національний архівний фонд і архівні установи», а 13 грудня 2001 року — нова його редакція. Ці державні акти визначили сучасні принципи добору, комплектування, зберігання і використання документів, які мають непроминущу цінність для суспільства й історії, відповідно до соціально-політичних і економічних змін в Україні. Архіви стали відкритими для суспільства. Сьогодні вони не просто зберігають національну спадщину, а й активно беруть участь у державних соціальних програмах, представляють документи на виставках, популяризують архівну справу в засобах масової інформації. Це — наша колективна пам'ять, яка дає суспільству усвідомлення повноцінності й віри в майбутнє.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА:

¹Архівознавство // Підручник. -К., 1998.

²Там же, С.30.

³Там же, С.34-37.

⁴Шепелев Л.Е. Работа исследователя с архивными документами. — М.; Л., 1996.

⁵Шепелев Л.Е. Особенности делопроизводства высших органов государственной власти России XIX — начала XX вв. // Тезисы докладов IV Всесоюзной конференции, Днепропетровск 31 окт. — 2 ноября 1983 р. — М., 1982. — С.104-109.

⁶Архівознавство // Підручник. -К., 1998. — С.36-37.

⁷Там же, С.39.

⁸ДАОО, ф. Р-1928, справа фонду.

⁹Там же, ф. Р-5128, справа фонду.

¹⁰Там же, ф. Р-100, справа фонду.

¹¹Там же, ф. Р-100; Р-37, справа фонду.

¹²Там же, ф. Р-1403, оп. 1а, спр. 10.

Становлення архівної справи на Одещині. 1920-1932 рр.

Виногловська Світлана Володимирівна,
головний спеціаліст відділу зберігання та обліку документів ДАОО

Обов'язковою умовою роботи дослідників-істориків є звертання до історичних джерел, зокрема і до архівних матеріалів. На сьогоднішній день таку можливість — познайомитися з безцінними свідками історії — дослідникам надає розгалужена система архівних установ України, серед них — і Державний архів Одеської області. На його матеріалах написана безліч серйозних історичних досліджень. Однак сама історія архіву найчастіше не відома навіть тим дослідникам, які постійно звертаються до фондів архіву.

Складом своїх фондів, умовами їхнього опису і ступенем їхньої вивченості архів, як дзеркало, відображає процеси, що відбуваються в суспільстві, й історію архіву неможливо розглядати у відриві від історії країни. І як для всієї країни, так і для архівів, найбільш важкими й у той же час визначальними виявилися перші роки радянської влади. Багато досягнень і недоліків в організації архівної справи взагалі й в Одесі зокрема ідуть своїми коренями саме в цей період — 1920-і — початок 1930-х років.

Система архівних установ Російської імперії являла собою мережу закритих відомчих архівів, недоступних для широкого наукового дослідження. Була відсутня єдина система зберігання. Архіви Одеси після перевороту знаходилися в плачевному і навіть загрозливому стані. Вони були розпилені по різних відомствах і установах, і зі скасуванням останніх документи лишалися без будь-якого нагляду.

У 1917 році була створена перша комісія з вивчення архівів колишніх жандармського управління й охоронного відділення. До складу комісії входили юристи і журналісти м. Одеси. Але ця комісія мала на меті не загальну реорганізацію архівів, а своє спеціальне завдання — виявлення провокаторів¹. Таким чином, питання про охорону документів і перебудову всіх історичних архівів залишалося відкритим. З

іншого боку, був покладений початок цільовому дослідженню архівів, у даному випадку — з метою пролетарської помсти.

У квітні 1919 року в Одесі було створено «Товариство для вивчення історії революційного руху на Півдні Росії». Пізніше товариство мало назву «Комісія з вивчення революційних архівів»². У зв'язку зі створенням у квітні 1920 року міжвідомчої комісії з концентрації і розробки історико-революційних матеріалів³, сфера компетенції комісії з вивчення революційних матеріалів піддалася істотному обмеженню.

Після революції з'явився ряд законодавчих актів і нормативних документів, які передбачали і повинні були забезпечити зберігання, концентрацію і вивчення архівних матеріалів. Вперше в історії архівної справи законність стає на сторожі справи створення і збереження архівів. Однак структура організацій і установ, які займалися архівною справою, постійно змінювалася, і в результаті цього бюрократичного хаосу величезна кількість документів була втрачена.

Із самого початку архівна справа підпорядковується цілям активної радянської пропаганди, а її завданнями вважалися винятково питання пошуку і вивчення документів історико-революційного характеру. Цінність історичних документів визначалася вкрай суб'єктивно, і головним критерієм слугувало відношення документів до історії революційного руху⁴. Для досягнення цілей пропаганди в роботі перших архівних установ пошук документів часто підмінявся використанням спогадів безпосередніх учасників подій.⁵

Такий підхід давав можливість «підкоригувати» зміст безцінних історичних документів аж до їхньої заміни чи фальсифікації відповідно до завдань, визначених радянською ідеологічною пропагандою, а також формував ставлення до архівних документів як до легко

замінюваних історичних джерел, що не могло не відзначитися на рівні радянської історичної науки.

Першим архівним установам Одеси не вдалося перешкодити процесу безконтрольного знищення архівних матеріалів в умовах паперової кризи, яка вибухнула, а також забезпечити зберігання документів у придатних для цього умовах⁶. За період 1917-1921 років в Одесі так і не була створена єдина архівна установа. Певний етап у розвитку радянського архівного будівництва в Одесі розпочинається з виникненням губарху. Важливим у цей період було зміцнення матеріальної бази архівних установ, поліпшення обліку архівних фондів і вдосконалення методики їхнього опису. Багато практичних кроків одеських архівістів випереджали час, але через загальне негативне ставлення до допоміжних історичних дисциплін їм багато чого не вдалося реалізувати, зокрема не вдалося і створити систему професійної освіти⁷.

Починаючи із середини 20-х років можна говорити про налагодження повсякденної архівної роботи в галузі концентрації і добору документів для подальшого архівного зберігання. Сфера архівознавства поширюється на фонди радянських установ, провадяться з'їзди і конференції архівних працівників, формується спеціальна термінологія⁸. Діяльність губарху в 1924-1925 роках свідчить про постійне налагодження механізму архівної роботи, що передбачає не тільки збір і зберігання документів, але й вироблення критеріїв добору, систематизації і наукового опису матеріалів. Більша частина часу віддавалася роботі в історико-революційному архіві істпарту⁹.

Архівна система України знаходилася в тісному зв'язку з адміністративним устроєм, і кожні зміни в адміністративно-територіальному розподілі звужували чи розширювали сферу документальних матеріалів. Замість Одеського губарху з 1 жовтня 1925 року розпочинає функціонувати Одеське окружне архівне управління — окрарх з історичним архівом при ньому¹⁰. Прагнучи зберегти документальні матеріали, окрарх, незважаючи на відсутність

достатнього приміщення, щорічно приймав з районів і установ міста велику кількість документальних матеріалів. Одночасно велася велика робота з упорядкування й описування фондів.

З 1926 року історичний архів Одеського округу був реорганізований в Одеський крайовий історичний архів¹¹. У 1927 році крайархів прийняв від Одеського істпарту документальні матеріали фондів, переданих йому в 1922 році Одеським обласним управлінням архівною справою. За період своєї діяльності Одеський крайархів провів велику роботу з концентрації найцінніших матеріалів по історії краю¹². Протягом 1927-1928 років були взяті на облік всі архіви, які малися в районах¹³. Багато зусиль довелося докласти співробітникам крайархіву з упорядкування й опису сконцентрованих фондів. Головним досягненням стало створення науково-довідкового апарату архіву, що давало можливість розгорнути роботу з використання документальних матеріалів. У грудні 1929 року крайархів одержав приміщення і на початку 1930 року остаточно відокремився від Одеського окрарху¹⁴. У цьому ж році розпочав працювати читальний зал Одеського архіву.

У 1932 році в зв'язку з організацією на Україні областей Одеський крайовий історичний архів був реорганізований в Одеський історичний архів при облвиконкомі¹⁵.

Такі були результати процесу організації і становлення Одеського обласного архіву.

¹ ДАОО, ф.Р-1928, оп.1, спр. 4, арк. 57.

² Там же, ф.Р-1928, оп.1, спр. 4, арк. 1 — 6.

³ Там же, ф.Р-5128, оп. 1, спр.2, арк.10.

⁴ Там же, ф.Р-100, оп. 1, спр. 24, арк. 39,40, ф.Р-1928, оп. 1, спр. 4, арк. 1.

⁵ Там же, ф.Р-1928, оп. 1, спр. 4, арк. 33.

⁶ Там же, ф.Р-100, оп.1, спр. 72, арк. 27.

⁷ Там же, ф.Р-150, оп.1, спр. 398, арк. 30об., ф.Р-1395, оп. 1, спр. 3, арк. 689.

⁸ Там же, ф.Р-100, оп. 1, спр. 135, арк. 128, ф.Р-37, оп. 1, спр. 56, арк. 22.

⁹ Там же, ф.Р-100, оп. 1, спр. 113, арк. 15.

¹⁰ Там же, ф.Р-37, оп. 1, спр. 47, арк. 18.

¹¹ Там же, ф.Р-36, оп. 1, спр. 1, арк. 4,5,11.

¹² Там же, ф.Р-36, оп. 1, спр. 32, арк. 1.

¹³ Там же, ф.Р-37, оп. 1, спр. 17, арк. 3.

¹⁴ Там же, ф.Р-36, оп. 1, спр. 38, арк. 85.

¹⁵ Там же, ф.Р-1142, оп. 1, спр. 3, арк. 1.

Комплектуємо і поповнюємо Національний архівний фонд

Ратушна Тамара Василівна,
начальник відділу комплектування НАФ та діловодства ДАОО

Комплектування архіву документами — це цілеспрямоване і систематичне поповнення його складу документами Національного архівного фонду (НАФ), яке включає: визначення джерел комплектування складу документів та приймання на зберігання. Джерела комплектування архіву — це юридичні та фізичні особи, які є утворювачами або власниками документів НАФ, що підлягають постійному державному зберіганню в обов'язковому порядку чи на підставі угоди.

В Державному архіві області на підставі рішення ЕПК складено 4 основних списки: юридичних та фізичних осіб — джерел формування НАФ, юридичних осіб — джерел комплектування документами НАФ (список № 1), фізичних осіб, документи яких бажано прийняти на постійне зберігання; та юридичних осіб, в діяльності яких не утворюються документи НАФ (список № 2).

Внесення змін до списків джерел комплектування архіву відбувається на підставі рішення ЕПК у зв'язку з утворенням (реорганізацією) установи, розірванням угоди з недержавним власником щодо передання документів на державне зберігання.

В список № 1 джерел комплектування держархіву області включено 246 установ (див. додаток 5). Його складено за галузевим принципом: установи державної влади і державного управління, статистики, енергетики, нафтопереробної, медичної, хіміко-фармацевтичної промисловості, лісового й водного господарства, будівництва, архітектури, транспорту, радіомовлення і телебачення, народної освіти, науки, культури, охорони здоров'я, юстиції, прокуратури, громадські організації.

Документи готуються до передавання відповідно до вимог, встановлених Держкомархівом України. Ці роботи здійснюються за рахунок фондоутворювача. Перед прийманням документів проводиться перевірка їх фізичного, санітарно-гігієнічного і технічного стану. Пошкодження документів усуваються шляхом

консервації та реставрації за кошти фондоутворювача. Документи приймаються в упорядкованому стані, разом з ними до архіву передаються три примірники опису та довідковий апарат до нього. Приймаються справи за описом поодиноці у присутності представника фондоутворювача, а справи з унікальними та особливо цінними документами — подокументно і поаркушно і фіксуються відповідним записом в опису. Під час першого надходження документів до архіву подається історична довідка про фондоутворювача. Під час наступних надходжень подаються доповнення до історичної довідки з відомостями про зміни, що відбулися в назві, підпорядкованості, функціях, структурі юридичної особи тощо.

Приймання документів до архіву від недержавних юридичних установ — джерел комплектування здійснюється, як правило, безкоштовно відповідно до умов угоди між власником і архівом. Приймання документів громадських об'єднань та релігійних організацій може здійснюватися за описом первинного розбирання з подальшим укладанням архівних описів працівниками архіву.

У 2005 році в зв'язку з ліквідацією структурних підрозділах облдержадміністрації на державне зберігання прийняті документи постійного зберігання по 2005 рік включно. Наприклад, у фонді управління у справах національностей та міграцій (р-8196). Є такі документи, як інформації про національний склад населення Одещини та діяльність національно-культурних товариств, про міграційні процеси в області та роботу з біженцям й з українською діаспорою, про хід виконання державних програм, у тому числі «Програми забезпечення розвитку та функціонування української та інших мов і національних культур в Одеській області».

У фонді управління культури (р-6712) — показники економічного і соціального розвитку мережі культурно-освітніх установ і видовищних закладів області за 1995-1997 роки, аналітичні

довідки про стан розвитку галузі культури, інформація про діяльність установ і закладів культури області, відомості про мережу закладів культури клубного типу в містах та районах, протоколи засідань колегії управління та інші.

Головне управління економіки (р-6724) передало на державне зберігання такі документи, як «Програма соціально-економічного та культурного розвитку Одеської області на період до 2010 року, «Річні плани та звіти про роботу управління», листування з Радою Міністрів УРСР і Держпланом УРСР за 1986-1990 роки та інші.

Також прийняті документи Головного управління статистики, Одеського фінансово-економічного коледжу, ВАТ «Стальканат», ЗАТ «Стальметиз», Одеського економічного університету.

Документи особистого походження надходять на постійне зберігання до архіву на підставі договору дарування чи характеру купівлі-продажу, заповіту, рішення суду (у разі визнання документів безгосподарним майном чи майном, що безгосподарно зберігається). У договорі зазначаються особливі умови користування документами, їх відтворення та використання їх інформації. Приймання документів здійснюється після затвердження ЕПК архіву опису первинного розбирання та акта приймання-передавання із зазначенням грошової оцінки документів. Описи первинного розбирання можуть укладатися окремо або як складова частина акта приймання-передавання. Документи, що не підлягають прийманню до архіву, повертаються власнику за актом, що складається у двох примірниках, один з яких отримує власник. За останні роки на державне зберігання надійшло ряд особистих фондів, які поповнили Національний архівний фонд особливо цінними, унікальними і нестандартними документами. Наведені нижче відомості дають уяву про різноманітність фондів особистого походження та матеріалів, зібраних видатними особистостями.

Пучковська Надія Олександрівна (25.05.1908 — 15.05.2001) — академік АН СРСР, офтальмолог, завідувача клінічним відділом Одеського інституту очних хвороб ім. В. П. Філатова. В особистий фонд вона відбирала документи сама, допомагаючи архівістам в систематизації (Р-7969, 1954 — 1999 рр.). Це біографічні матеріали, документи службової та депутатської діяльності, рукописи кандидатських дисертацій, монографії, рецензії,

статті, вірші, фотокартки, листування, матеріали про В.П. Філатова, про професійну й громадську діяльність самої Н.О. Пучковської.

Чарнецький Володимир Адамович (24.11.1914 — 2000) — науковий співробітник Одеського інституту морського флоту, викладач, краєзнавець, колекціонер, член секції «Одесика» та книголюбів Одеського Будинку вчених. Фонд (Р-8144) включає рукописи, листування, матеріали про біографію, картотеку на пам'ятки історії і культури, колекцію листівок, фотоальбоми з краєвидами Одеси і відомих архітектурних споруд.

Бачинський Анатолій Діамидович (21.03.1933 — 11.04.1995) професор кафедри історії України ОДУ. Фонд (Р-8139; 1951 — 1999 рр.) містить автобіографічні матеріали, рукописи наукових робіт, виписки з книг, періодичні видання, матеріали про службову і наукову діяльність, листування, фотокартки, книги з дарувальними написами, предмети, рукописи, виписки з архівних документів, газет, книг; підготовчі матеріали для роботи над дослідженнями; матеріали, зібрані А. Д. Бачинським для його робіт: журнальні та газетні статті, звіти, тематична картотека, ксерокопії книг; план кандидатської дисертації, договори з видавництвами, відгуки і рецензії на його монографії; фотографії А. Д. Бачинського, членів його сім'ї, друзів, знайомих; колекції листівок передвиборної кампанії в Україні в 1994 р., проспекти і листівки з Болгарії, карта-схема і набір листівок з краєвидами Одеси та ін.

Москаленко Артемій Амвросійович — професор Одеського університету ім. І.І. Мечникова кафедри української мови та літератури. Фонд (Р-6274; 1914 — 1980 рр.) включає листи від науковців, викладачів, біографічні документи, матеріали про наукову і службову діяльність.

Сидорський Леонід Семенович — фотограф, член Спілки журналістів та Спілки фотохудожників України. Фонд (Р-8185; 1974 — 2005 рр.) складають такі документи: фотографії, друковані видання, художні роботи, особисті документи, компактдиски, негативи, а також колекція значків, фотоапарат та ін. Це найбільший за кількістю документів особистий фонд нашого архіву. Його унікальність у тому, що це також найбільша в Україні колекція фотографій — їх близько 13 тисяч. В них вся історія сучасної Одеси: політичні події, «Гуморина», робота кіностудії, портрети відомих і пересічних одеситів, природа, пам'ятники, споруди, Одеський порт, театри, художні роботи за 24 темами, такими як «Окна», «Кошка в городе», «Моцарт в Одессе», «Одесса в

лужах» та ін. Л.С.Сидорський регулярно поповнює свій фонд новими роботами. Слід зазначити, що всі вони виконані на сучасному технологічному рівні і мають значну цінність не тільки у художньому, а й у грошовому вимірі, але передані на державне зберігання Л.С.Сидорським безкоштовно.

Дузь Іван Михайлович (18.11.1919 — 1994) — професор, доктор філологічних наук, заслужений діяч культури. Документи фонду (Р-8140; 1930-1990 рр.) відображають його життя і трудову діяльність на посаді декана філологічного факультету Одеського державного університету.

Шувалов Роман Олексійович (15.10.1911 — 14.04.2002) — краєзнавець. Його фонд (Р-8187; 1988 — 2001 рр.) має такі документи, як друковані видання автобіографічного характеру, роботи самого Р.О. Шувалова, зібрана ним колекція видань краєзнавчої літератури, рукописні матеріали до «Книги Пам'яті», карти Одеси та міст і сіл Одещини з авторськими примітками та записами, фотографії на тему визначення імен та міст поховань загиблих у війні в Одеській області.

Сімейний фонд Виноградових. Подружжя Виноградових — Костянтин Олександрович та Зоре Аблякимівна — доктори біологічних наук, професори, які тривалий час працювали в Інституті біології південних морів АН України (м.Одеса). Фонд (Р-8104; 1916 — 1988 рр.) містить біографічні документи, матеріали про їхню наукову та службову діяльність, фотокартки.

Короб Вадим Абрамович — інструктор з туризму. Фонд (Р-8171; 1958-1992 рр.) містить особові справи й анкети інструкторів, журнали, плани навчання інструкторських кадрів, рукописні документи з туризму і краєзнавства, кінофільми про туристичні походи, кінопроектор «Промінь», особові документи, фотографії.

Робота з комплектування ДАОО вимагає творчого підходу і більшої уваги до таких історичних джерел, як кінофотофонодокументи. Нещодавно фонди архіву почали поповнюватися документами не на паперовій основі — компактдисками, відеофільмами. Все це має покращити якісне наповнення Національного архівного фонду.

Зберегти культурну спадщину держави для майбутніх поколінь — головне завдання архівіста

Алексєва Вероніка Юрївна,
начальник відділу зберігання
й обліку документів ДАОО

Забезпечення зберігання й обліку документів — традиційно вважається головним напрямком роботи архівних установ. Досвід одеських архівістів дає яскраві приклади діяльності в цьому напрямку протягом майже двох століть.

Створення обласного управління архівною справою стало останньою ланкою в ланцюжку спроб створити в Одесі центральну архівну установу, яка б не тільки зайнялася зосередженням всіх історичних матеріалів, що зберігаються в архівах різних відомств і приватних осіб, а й науковим описуванням і вивченням їх. Спроби ці починалися ще в 30-х роках ХІХ ст., коли відомий історик Запоріжжя А.О. Скаль-

ковський задумав заснувати в Одесі історичний архів². Поступивши на службу в генерал-губернаторське управління, він звернув увагу на цінні матеріали з історії краю, які зберігалися в генерал-губернаторському архіві. І 27 липня 1838 року подав генерал-губернатору М.С. Воронцову записку про необхідність заснувати в Одесі історичний архів, до складу якого повинні були ввійти документи архівів «имевших историческое значение, которые не употреблялись в делопроизводстве». Завдяки сприянню М.С.Воронцова була створена комісія для обстеження архівів головних міст краю, до складу якої ввійшли представники від Міністерства внутрішніх справ (А.О.Скальковський),

Міністерства народної освіти (М.Ю. Мурзакевич) і військового відомства (О.І. Россет). Однак рішення цього питання затяглося. У 1874 р. знову робляться спроби створення історичного архіву в Одесі. Це було пов'язано зі скасуванням управління новоросійського і бессарабського генерал-губернатора і його великим архівом, який залишився, і нараховував 46 330 справ загального зберігання і 1 278 справ таємної частини³. Була створена комісія для розбору справ і включення їх до складу історичного архіву. У комісію ввійшов А.О. Скальковський і професори Новоросійського університету. Вони розробили два проекти «Положення про історичний архів», але в результаті тривалого листування проекти загубилися в надрах петербурзьких канцелярій. У 1898 р. помирає Скальковський, а питання про створення історичного архіву так вирішене і не було.

Тільки в 1920 р. почалася концентрація архівних документів. Декрет Ради Народних Комісарів РРФСР 1 червня 1918 р. «Про реорганізацію і централізацію архівної справи в РРФСР» поклав початок цьому процесу⁴.

На основі цього декрету 21 березня 1920 року Одеський губревком видає «Положення про Одеський обласний архів», у якому говорилося:

«1. Всі історичні архіви м. Одеси і її губерній концентруються навколо архіву новоросійського генерал-губернатора і разом з ним перетворюються в єдиний обласний архівний фонд, іменованій Одеським обласним архівом.

2. Метою Одеського обласного архіву є облік, зберігання і збирання історичних документів м. Одеси і її губерній; наукове ведення архівної справи; відкриття широкого доступу до вивчення документів і сприяння архівним пошукам дослідників; планомірні самостійні роботи архіву з опублікування документів шляхом видання їх описів і збірників.

3. Популяризація найбільш важливих історичних матеріалів серед широких народних мас; підготовка фахівців архівної справи»⁵.

Усього в «Положенні» дев'ять параграфів. Як видно вже з перших трьох пунктів, врятуванню документів надавалось великого значення.

У результаті діяльності архівних органів у I кварталі 1920 р. було зібрано 20 фондів, які нараховували 239 026 справ⁶, а до кінця 1920 р. на облік було взято 42 архівних фонди.

В актах обстеження зібраних матеріалів, складених у 1920 р., були висвітлені причини втрати частини документів цих фондів. Так, у

червні 1920 р. губернська комісія головпаперу вилучила на потреби паперової промисловості 700 пудів архівних матеріалів з фонду новоросійського генерал-губернатора. Архів дворянської опіки, виявлений у приватних осіб, використовувався для опалення. Знищувалися архіви і шляхом вилучення чистих аркушів: для губнар освіти витягалися аркуші з фонду опікувача Одеського навчального округу. Охорони ніякої не було, тому випадки крадіжки архівних матеріалів були досить частими, наприклад, справ Новоросійського університету. Були випадки взяття на облік фондів, які так і не надійшли в архів (Херсонський окружний комітет виноградарства і виноробства).

Активізувати збір документів і організувати їх зберігання було вкрай важко. Матеріали, взяті на облік губархом у 1920 р., лише в 1922 р. частково були перевезені в архівосховища. Пояснюється це відсутністю приміщень, матеріальної бази, а також зацікавленістю деяких установ у вилученні чистого паперу. Усе це призводило до руйнування архівних фондів, які надходили в історичний архів у дуже пошкодженому стані.

23 лютого 1922 р. на нараді в звіті зав. губархом пролунало таке повідомлення: «Фонд управління землеробством і державним майном, який зберігався в приміщенні губземвідділу був узятий на облік у 1920 р., і приміщення було опечатане губархом. А в 1922 р. кімната, де зберігався архів, виявилася майже порожньою, справи усі вибрані, крім невеликої частини в темному кутку кімнати. Підлога всього архіву була засипана папером від розрізаних справ і цілих справ, планами і картами. Інша кімната порожня, і на стелажах у різних місцях знаходяться залишки архівних справ і друкованих видань». В архівосховища перевозилися залишки цінних архівних фондів у мішках, 75% документів були в розсіпу⁷.

У 1923 р. був виявлений великий недолік у роботі з концентрації архівних матеріалів — були упущені матеріали фабрик і заводів за дореволюційний період. У 1923 р. губарх спробував виправити становище, однак уже було пізно. Велика частина цих документів була вивезена за кордон їх власниками. Сьогодні в архіві на зберіганні всього два фонди: Одеський рафінадний завод і механічно-будівельний завод інженера Гарріса Е.Г.

У 1923 р. історичний архів мав на зберіганні вже 38 фондів. У березні 1927 р. в історичний архів надходять матеріали з Археологічного музею і Наукової бібліотеки, серед яких чимало фондів приватного походження. На 1 січня 1931 року на обліку в Одеському

крайовому архіві вже нараховувався 671 фонд. Однак у 1933 р. процес концентрації документів був зупинений через переміщення їх в інше приміщення.

Необхідно відзначити, що протягом тривалого часу архіву доводилося вести боротьбу з житловідділом за приміщення. У 1921 р. історичному архіву було виділено кілька сховищ у різних місцях міста: вул. Франца Мерінга; пл. Комуни, № 1; вул. Щепкіна, 10. На жаль, вони не були схожі на класичні архівосховища: стелажів не було, елементарні умови для зберігання документів були відсутні, справи склалися прямо на підлогу.

У 1925 р. архів мав у своєму розпорядженні вже інші приміщення за адресами: вул. Короленка, 7; бульвар Фельдмана, 120. Вже в 1932 р. архів знову переселяють: у будинок колишньої синагоги по вул. Ольгіївській і по вул. Червоної гвардії, 4. Протягом другого півріччя 1932 р. аж до квітня 1934 р. йшло перевезення документів у підвали Успенської церкви по вул. 10-річчя Червоної армії, 70. Таке переміщення призвело до знищення значної частини справ. Їх перевозили відкритими вантажівками й в дощ, і в сніг. Під час перевезення були дві аварії й одна пожежа. Крім всього іншого, у приміщенні не було стелажів, і архіви знову хаотично вивантажувалися на підлогу.

Незважаючи на всі труднощі, роботи зі зберігання зібраних матеріалів не припинялися: приміщення поступово обладнувалися стелажми, працівники архіву активно займалися впорядкуванням, описуванням фондів, складали описи, покажчики, провадили звірення наявності. Але вже в 1941 р. цей процес був зупинений війною.

З початком Великої Вітчизняної війни документи Одеського архіву були частково евакуйовані в м. Уральськ Західно-Казахстанської області й повернуті в Одесу в квітні 1944 р. За роки війни архіву був нанесений колосальний збиток — було втрачено до мільйона одиниць зберігання.

Сьогодні приділяється велика увага зберіганню Національного архівного фонду, складовою частиною якого є і документи нашого архіву. Свідченням цього є Закон України «Про Національний архівний фонд і архівні установи», виданий 13 грудня 2001 року. Закон цей регулює відносини, пов'язані з формуванням, обліком, зберіганням і використанням Національного архівного фонду, який являє собою сукупність архівних документів, що відбивають історію духовного і матеріального життя українського народу і народів, що населяють нашу Батьківщину, мають культурну цінність і є влас-

ністю української нації. Держава гарантує умови для зберігання, збільшення і використання Національного архівного фонду, сприяє досягненню світового рівня в розвитку архівної справи. Державну політику в сфері архівної справи визначає Верховна Рада України.

Одержавши таку могутню підтримку від уряду у вигляді спеціального закону, ми сподіваємося на те, що зможемо справитися з існуючими сьогодні проблемами схоронності документів нашого архіву. А проблем у нас чимало: будинок знаходиться в аварійному стані, вологість досягає 70-80%, від якої 63% справ дорадянського періоду і 38% радянського періоду вражені грибком. Зберігати безцінні документи в таких умовах неймовірно важко. У край тяжкому стані знаходиться сьогодні фонд професора цивільного права Пахмана, креслення і карти фонду Одеського будівельного комітету, Рішельєвського ліцею, опікунського комітету іноземних поселенців південного краю Росії, документи періоду окупації Одеси. Список можна продовжувати ще довго.

З метою забезпечення зберігання в 1992 р. було проведено повне звірення фондів громадських організацій (колишнього партійного архіву), а в 1996-1997 рр. — повне звірення фондів радянського і дорадянського періодів. Робота ця проводиться постійно, а під час звірення виявляються справи і документи, що вимагають реставрації. 1 тис. коробок, придбаних у 2004-2005 рр., врятували життя 40 тис. справ. Досвідчені реставратори дають нове життя більш ніж 24 тис. документів щорічно.

Одним з не менш важливих напрямків роботи по забезпеченню зберігання є робота з виявлення особливо цінних і унікальних документів. Результатом цієї роботи є картотека з 4 тис. карток. Це — плани м. Одеси й околиць, а також інших міст Новоросійського краю 1803-1947 рр., креслення будинків, що були і повинні бути побудовані в м. Одесі, укази градоначальників і генерал-губернаторів, що вплинули на життя міста і краю, різні фотографії (перші автомобілі та їхні водії, студенти Новоросійського університету та ін.), гравюри і літографії, автографи відомих людей нашого краю; періодичні видання, що збереглися в єдиному екземплярі («Одесский вестник», 1840 р., «Еврей», 1912-1913 рр., «Одесский листок», 1876 р., журнали «Отблески русской мысли», 1915 р., «Российский воин», 1909 р., «Театральное бюро», 1911 р.); польсько-російські грамоти 1572-1574 рр. та ін. Картотека велася з 1989 р. з ініціативи співробітників відділу. На сьогодні за цією цифрою стоять реальні унікальні документи нашого архіву, які вимагають

реставрації в першу чергу, уважного опису і складного обліку, що існує вже в електронному вигляді. У базу даних занесені заголовки справ, що містять унікальні документи, анотації цих документів, хронологічні рамки справи чи документа, юридична сила документа (оригінал чи копія), мова, фізичний стан, номери одиниць зберігання страхового фонду чи фонду користування і відомості про страхування унікальних документів архіву.

Анотований перелік виявлених матеріалів щорічно відсилається в Держкомархів України і для поповнення загальнодержавної бази даних «Унікальні документи Національного архівного фонду» Державного реєстру національної культурної спадщини. На сьогодні підготовлений перелік на 500 унікальних документів архіву.

Великої уваги заслуговує така категорія особливо цінних історичних документів, як посвідчення до нагород і самі ордени й медалі, які надійшли на зберігання в архів. Ці матеріали сконцентровані у фондах особистого походження. Уже є три таких фонди: краєзнавця, викладача, наукового співробітника Одеського інституту морського флоту Володимира Адамовича Чарнецького (1914-2000 рр., містить 30 медалей і орденів, серед яких «За перемогу над Німеччиною», орден Червоної Зірки, медаль «За оборону Радянського Заполяр'я», медаль «За бойові заслуги» та багато ін.); архітектора Миколи Андрійовича Шаповаленка (1942-1989 рр.; орден і три медалі з посвідченнями: 1963 р. — срібна медаль за проект і виконання в натурі споруди аеровокзалу в м. Одесі; 1970 р. — «За доблесну працю»; 1977 р. — «Ветеран праці» та ін.), фотохудожника Леоніда Семеновича Сидорського (5 медалей з посвідченнями за високомистецькі роботи).

Ці, по суті, музейні предмети також є унікальними, на них складаються переліки й описи з вказівкою назви, зовнішнього вигляду, матеріалів, техніки виготовлення, розмірів та ін.

Завдяки технічному прогресу робота із забезпечення зберігання сьогодні набула нового напрямку — створення баз даних. Робота ця була розпочата в нашому відділі ще в 1995 р., тобто з появою першого комп'ютера у відділі і задовго до того, як була розроблена загальна програма для всіх архівів у Державному комітеті архівів України. На сьогоднішній день розроблено кілька основних груп баз даних:

- а) реєстри фондів;
- б) реєстри фондів ліквідованих організацій;
- в) покажчики друкованих видань, що зберігаються в справах фондів архіву, і покажчики бібліотечного фонду (газети, журнали, книги);

г) покажчики планів, карт і креслень, що зберігаються в справах фондів;

д) покажчики фотографій, що зберігаються у фондах архіву.

Вже повністю внесені в комп'ютер реєстри фондів колишнього партійного архіву, фондів, переданих в інші архіви, втрачених у роки війни, розсекречених, фондів дорадянського періоду. А реєстр фондів дорадянського періоду вже виданий у 2000 р. і зараз готується до перевидання у зв'язку зі змінами і новими надходженнями. У стадії завершення знаходиться реєстр фондів радянського періоду. В нього заносяться номери фондів, повні назви та всі перейменування фондоуворювачів, хронологічні рамки документів, зміст документів за описами, кількість справ, дати надходження фондів на держзберігання. До всіх реєстрів складаються іменні, географічні і тематичні покажчики, а також передмови.

З початку 2005 р. розпочата велика робота зі створення бази даних по кіно-, фото- і фонодокументах. Розроблено спеціальну базу даних з іменними, тематичними і географічними покажчиками — в результаті можна буде легко знайти будь-яку людину, населений пункт, подію і т. ін. На сьогодні зареєстровано 624 негативи і репродукції, серед яких негативи на склі. На них відображений історичний період з 1905 по 1955 рр., зокрема події 1905 року — барикади, учасники повстання на броненосці «Потьомкін» і крейсері «Очаків», єврейські погроми, портрети політкаторжан та ін.

Сканування — також новий напрямок у забезпеченні зберігання документів, пов'язане з інформатизацією архівної галузі, освоєне й успішно здійснюється у відділі вже другий рік. Сканування як спосіб створення страхового фонду не отримало визнання, але ми вважаємо його перспективним як фонд користування для дослідників. Ми почали з описів дорадянського періоду фонду управління новоросійського і бессарабського генерал-губернатора. Це оригінали, й існують вони в рукописному вигляді в єдиному екземплярі. На сьогодні вже скановано 67 описів, усі вони записані на диски в двох екземплярах, згруповані в 4 одиниці обліку, на які в електронному вигляді складений опис. Робота ця складна, тому що вимагає багато часу й уваги. Сканувати необхідно з високою якістю, для того щоб згодом можна було легко прочитати необхідний запис, збільшити або зменшити текст, який читається. Ми плануємо після закінчення цього виду роботи видавати в читальний зал диски із записаними описами, а оригіналам забезпечити належне зберігання і мінімальний знос.

Сканована також унікальна колекція планів, креслень, гравюр і літографій фонду Ф-895 «Архітектурні об'єкти м. Одеси й інших міст Причорномор'я (кінець XVIII — початок XX ст.)».

Хочеться відзначити не тільки високу кваліфікацію і професіоналізм усіх співробітників відділу забезпечення зберігання й обліку документів Національного архівного фонду, але і любов до своєї справи, розуміння цінності і важливості кожного документа, до якого вони дбай-

ливо торкаються. Це неоціненні якості, які допоможуть зберегти і донести нашу історію нащадкам.

¹ ДАОО, ф.Р-100, оп. 1, спр. 72, арк. 25.

² Там же.

³ Там же, арк. 75.

⁴ Там же, ф.Р-1142, оп.1, спр. 377, арк. 1; спр. 543, арк.15.

⁵ Там же, ф.Р-100, оп. 1, спр.73, арк. 25 об.; Р-1142, оп.1, спр. 377, арк.3-5.

⁶ Там же, ф.Р-1142, оп. 1, спр. 543, арк. 16.

⁷ Там же, ф.Р-100, оп. 1, спр. 63, арк.12; Р-1142, оп. 1, спр. 377, арк. 14.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Чернетки звітів про діяльність Обласного архівного управління за 1920 р. — ДАОО, ф.Р-100, оп.1, спр. 6.
2. Акти прийому і здачі архівних матеріалів. 1920 р. — ДАОО, ф.Р-100, оп. 1, спр.13.
3. Доповіді про діяльність губ.архіву. 1922 р. — ДАОО, ф.Р-100, оп.1, спр. 72.
4. Звіти про діяльність Одеського архіву. 1923 р. — ДАОО, ф.Р-100, оп. 1, спр. 63.
5. Анкети архівів. 1923 р. — ДАОО. ф.Р-100, оп.1, спр.79.
6. Справа про прийом і переміщення архівних фондів. 1923 р. — ДАОО, ф.Р-100, оп.1, спр. 89.
7. Про виявлення, реєстрацію й охорону архівних матеріалів. 1924 р. — ДАОО, ф.Р-100, оп. 1, спр. 111.
8. Звіт про діяльність Одеського губарху. 1924 р. — ДАОО. ф.Р-100, оп. 1, спр. 113.
9. Річний звіт про роботу архівного управління за 1925 р. — ДАОО, ф.Р-37, оп.1, спр.9.
10. Справа про виявлення, реєстрацію й охорону архівних матеріалів. 1925 р. — ДАОО, ф.Р-37, оп.1, спр.50.
11. Акти прийому і здачі архівних матеріалів. 1927 р. — ДАОО, ф.Р-37, оп.1, спр.19.
12. Доповідь на тему «Одеський обласний історичний архів за 20 років». 1940 р. — ДАОО, ф.Р-1142, оп.1, спр. 87.
13. Документи, присвячені 60-річчю декрету «Про реорганізацію і централізацію архівної справи». 1978 р. — ДАОО, ф.Р-1142, оп. 1, спр.543.
14. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про Національний архівний фонд і архівні установи».

Дати документу нове життя: нотатки про реставрацію

Січкаренко Валентина Костянтинівна,
головний спеціаліст відділу зберігання та
обліку документів ДАОО

Державний архів Одеської області (Там же) за кількістю фондів та їхньою науковою цінністю є одним з найбільших обласних архівів України. Документи, зібрані більш ніж за 200-річний період, складають архівний фонд історії м. Одеси і Новоросійського краю, у тому числі Херсонської, Таврійської, Катеринославської і Бессарабської губерній.

В архіві зібрано 13 159 фондів 2 054 079 справ, які охоплюють великий хронологічний період: 1572-2005 рр.

Щоб фізично зберегти це національне багатство нашої України, треба знати природу, довговічність матеріалу, умови зберігання, використання і способи подовження їхнього життя.

Забезпечення зберігання документів сьогодні є однією з найважливіших функцій, основою основ архівної справи. Доказом важливості і значимості цього напрямку в роботі архівів є Закон України «Про Національний архівний фонд і архівні установи»¹ і постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження програми зберігання бібліотечних та архівних фондів на 2000–2005 рр.»².

Ремонт і реставрація документів є однією з найважливіших складових зберігання архівних фондів.

З дня заснування Державного архіву Одеської області питанню забезпечення зберігання документів, їхньому ремонту і реставрації намагалися приділяти належну увагу. Адже більшість документів, перш ніж надійти в архів, пройшли складний шлях з розміщенням їх у найгірших умовах зберігання. Багато документів зберігалися в різних приміщеннях, що пустують: підвалах, сараях, складах, церковних будинках. Приміщення ці не опалювалися, фонди були запилені, знаходилися в атмосфері високого вологовмісту повітря, піддавалися впливу біологічних шкідників.

Усі документи, що знаходяться в архіві, написані на різних видах паперу. Старий папір зберігає на собі той чи інший історичний факт, зафіксований чорнилом минулих століть. І папір, основа документів, і чорнило мають значення для вивчення стану документа і визначення його довговічності. Кожен паперовий носій інформації зберігає у своєму складі визначену фізико-хімічну індивідуальність, і якщо змінюється його структура, то інтенсивно протікає процес старіння: папір буріє, стає ламким, збільшується швидкість його старіння, текст згасає.

Через часті перевезення документів з одного приміщення в інше (вул. Ольгіївська 14, вул. Ярославського, 21, вул. Чкалова, 93),³ евакуації в роки війни 1941—1945 рр. у м. Уральськ Західно-Казахстанської області, а також тривале зберігання у зв'язках, а не в коробках, документи піддалися механічному пошкодженню: розривам, частковим втратам аркушів, замінанню.

Документальних підтверджень наявності реставраційних майстерень у довоєнний час не виявлено. Візуальний огляд документів дозволяє зробити висновок про те, що в 1940–1950 рр. реставрація і ремонт документів провадилися всіма співробітниками архіву і полягали в підшивці справ і підклеюванні аркушів, тобто провадився найпростіший ремонт справ для можливої видачі їх у читальний зал.

На виробничій нараді співробітників начальника облархіву було поставлене запитання: «Чи буде реставраційна майстерня?» І начальник Максимець В. С. відповів: «У наших умовах неможливо її облаштувати, але дещо для реставрації документів ми зробимо, і це ми запланували в 1957 році».⁴

Як і заплановано, в 1957 р. була створена реставраційна група під керівництвом архіваріуса А.І. Костіної, яка пройшла 2-тижневі курси з реставрації документів при архівному управлінні. Вже в звіті про роботу Державного архіву Одеської області за 1957 р. було записано: «Для реставрації документальних матеріалів обладнаний стіл, сушарка, придбані необхідні інструменти і устаткування».⁵

У брошурі «Огляд роботи архівних установ УРСР за 1957 рік» було відзначено: «Реставрація документів провадилася і самими архівами, які обладнали в себе найпростіші реставраційні столи і створили спеціальні реставраційні групи. Тут необхідно, насамперед, відзначити держархіви Хмельницької, Миколаївської, Херсонської й Одеської областей».⁶

Але кількість ремонтних робіт була незначна, а якість — незадовільна. У 1958 р. усього було відремонтовано 203 справи; помічено випадання аркушів, обкладинки вузькі, вони не закривали тексту документа.⁷

У 1965 році робота архіву була перебудована відповідно до нового штатного розкладу, створена лабораторія з реставрації і мікрофільмування документів.⁸

До складу лабораторії ввійшли 6 чоловік (Костіна А.І., Жабко Л.Ф., Синицина В.Б., Губанова Т.Д., Щиголь Ю.Л. і Конюк В.П.),⁹ які стали займатися ремонтом, реставрацією, опрацюванням документальних матеріалів і друкованого фонду архіву.

У такому вигляді лабораторію зберегли донині. Незважаючи на труднощі в роботі, недостачу необхідних матеріалів для реставрації і скорочення кількості співробітників архіву, реставраційний відділ продовжує свою копітку і складну роботу ось уже 40 років. На сьогоднішній день він складається з 4 реставраторів-практиків і палітурника, один з реставраторів (Круцер А.О.) на своєму робочому місці працює вже більше 30 років. Усі вони люблять свою роботу, дбайливо ставляться до документів, розуміючи унікальність і неповторність матеріалу, який тримають у своїх руках. Завдяки цим людям щорічно реставрується близько 35 000 аркушів документів і ремонтується 33 000. Практично вся реставрація — 1-ї і 2-ї категорій складності.

Працюючи на старому, зношеному устаткуванні вони рятують документи, захищають їх від біологічних пошкоджень, ремонтують і реставрують аркуші, насаджують їх на корінець, зшивають у блоки і опрацюють.

У 2004 році було відреставровано і відремонтовано 34 503 аркуші документів дорадянського періоду — це 501 справа (серед яких — 91 справа, ушкоджена грибок). І це середня кількість щорічно реставрованих документів.

Архів має у своєму розпорядженні бібліотеку з цінною колекцією книг, яка нараховує більше 20 000 екземплярів. Бібліотечний фонд також постійно реставрується. Тільки торік було відремонтовано і переплетено 150 книг, брошур і журналів.

Співробітниками відділу реставрований весь фонд «Менонітська община с. Молочна Бердянського повіту Таврійської губернії 1804-1919 рр.» (ф-89, 3002 од. зб.).

Відреставровано також багато особистих фондів: сімейний фонд поміщиків Сабанських (ф-144), фонд російсько-українського письменника й історика, російського «Вальтера Скотта» Мордовцева Д.Л. (ф-146), фонд історика, директора головного статистичного комітету Новоросійського краю Скальковського А.О. (ф-147), фонд археолога, професора історії Рішельєвського ліцею, директора Одеського музею історії і старожитностей Мурзакевича М.Н. (ф-148), фонд художника, скульптора, власника художньо-промислової майстерні в м.Одесі Едуардса Б.В. (ф-154), фонд редактора газети «Одесский листок» Штерна С.Ф. (ф-156), фонд професора історії Новоросійського університету Бруна Ф.К. (ф-160), фонд професора цивільного права Новоросійського університету Борзенка О.О.» (ф-161), фонд графа, одеського домовласника, мецената Толстого М.М. (ф-266), фонд одеського міського голови, члена правління Рішельєвського ліцею, члена Одеського грецького комітету Інглезі Д.С. (ф-268), фонд директора Одеської митниці, редактора «Записок общества сельского хозяйства юга России» Кирьякова М.М. (ф-270), фонд історика, професора Новоросійського університету Трифільєва Є.П.» (ф-291) та ін. фонди (280 од. зб.).

Ведеться робота з реставрації особистих фондів професора загальної історії Новоросійського університету Щепкіна Є.Н. (ф-151) і доктора історії, професора Новоросійського університету Линниченка І.А. (ф-153).

У складному стані знаходиться унікальний фонд «Опикунського комітету про іноземних поселенців південного краю Росії» (ф-6). У ньому — вся історія колонізації Півдня України гре-

ками, німцями, болгарами, шведами, євреями та іншими національностями. Багато справ (а їх близько 15 тисяч) пошкоджені грибок, кришаться, текст втрачається. Документи фонду, написані на папері 1800-1850 рр., поглинають вологу з навколишнього повітря, утримують її в собі, що сприяє росту грибів і пошкоджує розташовані поруч аркуші. Робиться все, щоб врятувати ці матеріали.

При реставрації документів, пошкоджених грибок, кожен аркуш співробітники відділу дезінфікують вручну 10 % розчином формальдегіду. Робота ця не тільки складна і потребує великого досвіду та знань, але й дуже шкідлива. За останній час врятовано вже більше 1500 справ цього унікального фонду.

Для поліпшення умов роботи реставраторів адміністрацією архіву були закуплені лампи для роботи і бактерицидна кварцова лампа. Планується закупівля нового обладнання для реставрації.

Постійно підвищується рівень професійної майстерності реставраторів. У лютому цього року реставратори відділу Мудрик С.В. і Пилипович О.Б. проходили стажування з реставрації документів у Львівській науковій бібліотеці ім. В. Стефаника Національної академії наук, а головний спеціаліст Січкаренко В.К. брала участь у 5-й міжнародній науково-практичній конференції «Реставрація музейних пам'яток у сучасних умовах. Проблеми і шляхи їх вирішення», проведеній Національним науково-дослідним реставраційним центром України в Києві в травні 2005 року.

Для поліпшення умов зберігання документів у 2004 році було закуплено 1000 коробок. У результаті чого документи окупаційного періоду і значна частина документів радянського періоду (Одеський політехнічний інститут, Одеський селекційний інститут, особисті фонди видатних діячів) тепер зберігаються в коробках, а не у зв'язках. Тепер вони захищені від пилу і механічних ушкоджень, адже шар пилу, який покриває документ, порушує в ньому повітрообмін і сприяє збільшенню вологості.

Крім стандартних коробок, були виготовлені і закуплені коробки різних розмірів для нестандартних документів, зокрема креслень і карт. Тільки в 2004 році було закартоновано 19 003 од. зб. Це найкращий спосіб захисту документів від впливу навколишнього середовища. Робота ця продовжується.

З придбанням комп'ютерної техніки з'явилася можливість створення фонду користування. На сьогодні відсканована і записана на диски наша унікальна колекція планів, креслень, малюнків, гравюр і літографій «Архітектурні

об'єкти м. Одеси й інших міст Причорномор'я». Скануються описи фондів дореволюційного періоду, що існують у єдиному екземплярі. На 01.08.05р. відскановано 6697 аркушів (64 описи фонду №1).

Усе це робиться для того, щоб співробітники і дослідники мали можливість знайомитися з унікальними документами, а самі документи при цьому були б захищені від зайвих шкідливих впливів.

Співробітники відділу постійно ведуть велику, самовіддану роботу по забезпеченню

зберігання, ремонту і реставрації унікальних і цінних документів, зібраних за багаторічну історію, і намагаються зберегти їх для прийдешніх поколінь.

¹ Відомості Верховної Ради України.-2002.-№11.-Ст.81

² Архіви України.-1999.-№1-3.-Ст.3

³ ДАОО, ф.Р-1142, оп.1, спр. 341, арк.18

⁴ Там же, ф.Р-1142, оп.1, спр. 266, арк.1

⁵ Там же, ф.Р-1142, оп.1, спр. 267, арк.2

⁶ Там же, ф.Р-1142, оп.1, спр. 267, арк.29

⁷ Там же, ф.Р-1142, оп.2, спр. 76, арк.21

⁸ Там же, ф.Р-1142, оп.1, спр. 341, арк.17

⁹ Там же, ф.Р-1142, оп.1, спр. 341, арк.10

Архів і суспільство: інформуємо, публікуємо, співпрацюємо з засобами масової інформації

Харковенко Владислав Вікторович,
начальник відділу інформації, використання документів
та зовнішніх зв'язків ДАОО.

Громадяни міста Одеси, України, іноземних держав, звертаючись до Державного архіву Одеської області, одержують першу консультацію від працівників відділу інформації, використання документів Національного архівного фонду та зовнішніх зв'язків. Саме спеціалісти нашого відділу і є лицем архіву, бо через їх уважне ставлення до відвідувачів, компетентну допомогу, яка ґрунтується на глибоких знаннях складу документів архіву, складається імідж архіву як установи наукової і громадської водночас.

Одними з найбільш перспективних напрямків роботи відділу є інформатизація архівної справи, видавнича діяльність та робота з студентами вищих навчальних закладів.

Більше 10 років у Державному архіві існує і поновлюється парк комп'ютерної техніки. На теперішній час у нашій установі є понад 20 комп'ютерів. З них 6 — у відділі інформації. З придбанням перших машин у відділі постало питання про їх ефективне використання: комп'ютери не повинні були виконувати роль друкарських машинок, а мали стати засобом накопичування, систематизації, обробки інформації, яку містять документи архіву. Так виникла ідея створення електронних баз даних. Яку саме інформацію вносити до комп'ютера? При визначенні напрямків і тематики елек-

тронної каталогізації враховувалися такі аспекти, як корисність даних для вирішення проблем соціально-правового захисту громадян; попит суспільства в оприлюдненні і популяризації пам'яток української історії і культури, а також використання комп'ютерної техніки для створення страхового фонду і фонду користування документами на електронних носіях.

Першим із проектів, «пробним каменем» стало створення електронної бази даних «Жителі Одеси. На матеріалах Першого Всеросійського перепису населення 1897 року. За фондом канцелярії одеського градоначальника» (виконавець — Г.Л.Малінова). Цінність цієї бази в тому, що тепер можна оперативно знайти біографічні відомості про конкретних мешканців Одеси, з одного боку, а з іншого — уявити картину суспільного, національного, соціального, культурного життя нашого міста в цілому.

На сьогодні працівниками архіву створено понад 30 електронних баз даних, які відображають різноманітні картини історії міста і краю, такі як «Опикунський комітет про іноземних поселенців Південної Росії. Історія російських менонітів. (1847-1856)», «Одеська міщанська управа. Єврейське відділення. 1894-1918», «Судово-правова система на Півдні України. XIX-XX ст. Огляд фондів Державного архіву Одеської області» та ін. (див. додаток 2.)

Фундаментальним проектом відділу стало створення бази даних під назвою «Метричні книги Одеської грецької Свято-Троїцької церкви. Іменний покажчик парафіян за 1800-1920 рр.» (виконавці — Л.Г. Білоусова, В.В. Харковенко, Т.Є. Волкова, Г.Л. Малинова). За період з 2000 по 2005 роки працівниками відділу було створено базу даних на більш ніж 100000 греків Одеси, факти народження, шлюбу та смерті яких було зареєстровано у метричних книгах у 1800-1891 роках. Протягом 5 останніх п'яти років упорядники не раз переконувалися в тому, що робота була зроблена не марно. Наявність постійно поновлюваної і легкодоступної інформації допомагає оперативно виконувати запити соціально-правової направленості, а позитивний результат нерідко дає можливість отримати грецьке громадянство і відвідати історичну батьківщину. Ця база даних була опублікована і є корисним джерелом для вчених, які досліджують історію грецьких громад причорноморського краю. Реалізація проекту стала можливою завдяки фінансовій підтримці Одеської філії Грецького фонду культури, особисто Генеральних консулів Греції в Україні І. Кондолеондос та А.-П. Стефану.

Колектив відділу працює над черговим, п'ятим, передостаннім томом, роботу над яким буде закінчено у 2005 році.

Відділом інформації ведеться велика робота з підготовки збірників документів, спогадів, досліджень. У 2000 році у Державному архіві Одеської області було започатковане власне серійне наукове видання «*Праці державного архіву Одеської області*» і протягом неповних 5 років співпрацівниками архіву було підготовано до друку і видано 13 томів (див. додаток 3). Початок серії покладено історико-публіцистичним нарисом «*О.О. Рябінін-Склярєвський*». Автори — кандидат історичних наук, головний науковий співробітник відділу інформації Галина Леонідівна Малинова і доцент Іллічівського навчально-наукового центру Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова кандидат історичних наук Ігор Вікторович Сапожников. Книга присвячена видатній особі, відомому українському історичку, одному із організаторів Державного архіву Одеської області Олександрю Олександровичу Рябінину-Склярєвському (1878-1942 рр.). В ній наводяться факти біографії вченого, бібліографія його опублікованих і неопублікованих праць, а також вперше публікується робота О.О. Рябініна-Склярєвського «Запорозькі заклоти та керівна верства Коша XVIII ст.»

Одним із найцікавіших видань серії є збірка наукових статей і матеріалів Першої міжна-

родної конференції «*Архів. Історія. Сучасність*», яка відбулася в Одесі у вересні 2000 року і була присвячена 80-річному ювілею заснування Державного архіву Одеської області. Під час конференції обговорювалися сучасні проблеми теорії і практики архівної справи, широкий спектр питань, пов'язаний із використанням архівних документів. Ці теми обговорювалися вченими, краєзнавцями, представниками державних та громадських організацій, звичайними громадянами. За підсумками доповідей, повідомлень, обговорень, пропозицій і дискусій, що мали місце під час конференції, була прийнята резолюція, одним з пунктів якої Державному архіву Одеської області було рекомендовано публікацію матеріалів конференції у спеціальному томі «*Праць ДАОО*».

У 2002 році в архіві почалася велика робота з виявлення матеріалів та підготовки до друку збірника документів «*Голодомор в Україні: Одеська область. 1921-1923, 1930-1933, 1946-1947*» (автори та упорядники Л.Г. Білоусова, О.М. Барановська, Т.Є. Волкова, к.і.н. Г.Л. Малинова, Г.М. Паніван, В.Х. Харковенко). Ця тема не була для архівістів новою. Ще у кінці 1980 — на початку 1990-х років в пошуках правдивої історії тих років до архіву почали приходити викладачі вузів, студенти і школярі, пересічні громадяни. Архівом видавалися тисячі довідок людям, які постраждали від колективізації, для одержання державних компенсацій за роки голодувань, соціального приниження, втрати власності і домівок. Піднімалися широкі пласти архівних документів, всі ми почали дивитися на свою історію іншими очима. В 1992 році науковий співробітник архіву Ніна Сергіївна Кесова підготувала серію статей з історії голодомору на основі архівних матеріалів і свідчень очевидців для іллічівської газети «*Чорноморський маяк*». Галина Леонідівна Малинова, архівіст і член товариства «*Одеський меморіал*», також звернулася до страшної теми 1933 року, і в «*Краеведческом вестнике*» була опублікована стаття «*Голод, которого не было*». Ці та інші дослідження увійшли до книги. Але основним матеріалом стали спогади очевидців і документи Державного архіву Одеської області. Матеріали відображають страшну картину життя Півдня України в часи трьох голодоморів. Заголовки документів говорять самі за себе: «*Наказ Гросс-Лібентальської волосної комісії по боротьбі з голодом. 1921 р.*», «*Із справи Одеської губернської комісії по боротьбі з наслідками голоду: нотатки лікарів-психіатрів про людожерство. 1923 р.*», «*Постанови Одеського обкому КП(б)У про затвердження списку осіб,*

виключених з партії за саботаж хлібозаготівель, і про публікацію в обласній і районній пресі про їх висилку в концентраційний табір. 1932 р.» «Доповідна записка заступника голови Криво-Озерської районної контрольної комісії робітничо-селянської інспекції про випадки канібалізму в селах Секретарка і Тригуби 16 березня 1933 р.», «Довідка Одеської обласної КК РКІ про випадки смерті від недоїдання у Первомайському районі», «Про експорт хліба у 1932-1933 роках з Одеського порту у країни Західної Європи» та ін.

Відділом інформації планується і далі активно продовжувати роботу з публікації архівних першоджерел, довідкових видань, путівників. Закінчується підготовка книги «*Архівні установи Одеської області*» — повна інформація про державні архівні установи та їх фонди.

Науково-дослідні теми, якими займається відділ, — це виявлення особливо цінних документів для ілюстрації презентаційних видань ДКАУ, складання огляду фондів і документів з історії Другої світової війни до 60-річчя Перемоги, до видань ДКАУ «Історія України в автографах», для комп'ютерної енциклопедії «Історія парламентаризму в Україні», для довідника ДКАУ «Україніка в Сербії» та «Сербіка в Україні», «Історія Кримської війни» та ін.

Завжди активно експонуються документи Одеського архіву на *виставках*, яких проведено за 20 останніх років більше двохсот, часто експозиції готуються спільно з одеськими музеями — історико-краєзнавчим, літературним, художнім, з бібліотеками — ім. О.М.Горького, університету та ін.

Плідно співпрацює відділ з *засобами масової інформації*. За 1985-2005 роки архівом опубліковано 172 статті на різні теми, а теле- і радіопередачі є одним з найважливіших напрямків роботи відділу. Завжди підтримує архів інформаційно і морально телерадіокомпанія «АРТ», зокрема її засновники — колишній працівник архіву Анатолій Балинов та Сергій Дякун. Всі презентації, виставки документів, події архівного життя знаходять оперативне та нестандартне висвітлення на екрані і у радіоєфірі «АРТ». Великий внесок зроблено нашими друзями і в інформатизацію архіву — більше 10 років «АРТ» фінансує послуги мережі Інтернет, допомагає у придбанні і технічній підтримці оргтехніки.

Наші постійні партнери — газети «Одесские известия», «Одесский вестник», «Моряк», «ГОСТ», «Ор Самеах», «Чорноморський маяк», «Чорноморські новини», «Город», «Вечерняя Одесса», телерадіокомпанії «РІАК», «Круг», «31-й канал», «52-й канал», Одеське державне ра-

діо та інші. Ми дуже вдячні нашим журналістам за постійну увагу до архіву та його проблем, зокрема Роману Бродавко, Наталії і Віталію Атанасовим, Ларисі Швець, Наталії Бржестовській, Миколі Гусаку, Геннадію Степаненку, Ларисі і Йосипу Бурчо. У 2004 році архів запросили вести у новому одеському журналі «ДНК» (продюсер Ірина Гейван) спеціальну постійну рубрику, вже вийшло 6 публікацій, зокрема про генеалогічні дослідження у ДАОО.

Дуже важливим є питання підготовки молодих кадрів архівістів. Протягом багатьох років відділом інформації щорічно організуються і проводяться *архівні практики* для студентів одеських вузів, перш за все історичного факультету Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова, з яким архів пов'язує давнє співробітництво. Зазвичай практиканти спочатку проходять *теоретичний курс* навчання з основ археографії, архівної справи та діловодства з таких питань, як історія архівної справи, світовий та вітчизняний досвід; законодавство у галузі архівної справи, принципи комплектування; зберігання та облік документів НАФ; науково-довідковий апарат і види каталогів; використання і публікація документів; порядок оформлення дослідників у читальний зал, археографічна обробка архівних документів та ін.

Практичний курс організується таким чином, що студенти працюють у всіх структурних підрозділах архіву та виконують роботу, в якій є нагальна необхідність для тих, хто звертається в архів із запитом. Студентам також надається можливість працювати з науково-довідковими матеріалами за темами курсових робіт або за приватними інтересами. В ході практики студенти знайомляться з провідними спеціалістами Держархіву, які керують практичними роботами на місцях. Велику допомогу архіву студенти надають у каталогізації матеріалів. Колектив архіву висловлює глибоку подяку керівникам практики від університету. З теплотою і вдячністю завжди згадують архівісти професора кафедри історії України Заїру Валентинівну Першину, яка багато років не тільки вчила працювати з першоджерелами, а й виховувала відповідальне ставлення до професії історика. Зараз практикою керує її учениця і послідовниця, доцент кафедри історії України, кандидат історичних наук Олена Олександрівна Синявська.

Архівісти передають свій досвід і студентам Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського (керівник С.М.Гізер), а також студентам навчальних закладів, де історія не є профільним предметом, але введені курси з архівної справи та

діловодства: Одеського національного політехнічного університету (керівник Л.П.Дузь), Одеського автодорожнього технікуму (керівник Г.В.Зайцева).

Результатом роботи зі студентами є те, що більшість нинішнього колективу ДАОО перші враження від архіву одержали саме під час практики.

Так почав свою працю в архіві *Степан Андрійович Желясков* — випускник Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова. Під час проходження архівної практики він захопився роботою з документами з історії Одеси, в яких побачив багатий матеріал для написання дипломної роботи. Після закінчення університету прийшов працювати у відділ інформації і став одним з кращих спеціалістів нашого архіву. На разі закінчує навчання в Одеському регіональному відділенні Національної академії державного управління при Президентові України.

Ольга Михайлівна Набока, також випускниця історичного факультету Одеського університету, має неабиякий досвід роботи у відділі — як спеціаліст читального залу, редактор, укладач науково-довідкового апарату, куратор студентів-практикантів.

У столі довідок трудиться *Світлана Олександрівна Маковецька*, яка також закінчила істфак, вже працюючи в архіві. З 1989 року почали свою трудову діяльність в нашій установі *Олена Василівна Мартиненко* і *Наталя Анатоліївна Філіпенкова*. Маючи фах монтажників радіо електронної апаратури, вони прийшли в архів на посаду реставраторів, полюби-

ли архівну справу і прийняли рішення продовжити освіту в Київському національному університеті культури, який закінчили в 1997 році за спеціальністю «бібліограф-архівіст». На сьогодні це висококваліфіковані фахівці столу довідок, що мають чималий досвід у роботі з громадянами та з запитами соціально-правового характеру. У читальному залі архіву працюють *Волкова Тетяна Євгенівна*, програміст за фахом, і *Деречина Валентина Петрівна*, випускниця Одеського інституту народного господарства. Вони опанували архівну справу на практиці у повсякденному спілкуванні з численними відвідувачами читального залу — науковцями, краєзнавцями, представниками різних установ. Ставши досвідченими архівістами, назавжди пов'язали життя з улюбленою справою. Зовсім недавно у відділ прийшла молодий історик *Ганна Михайлівна Паніван*. В архіві вона почала працювати після школи як зберігач фондів, продовжуючи сімейну традицію — тут колись працювали її бабуся, Галина Акимівна Гоняк, і мама, Тетяна Володимирівна Паніван. Згодом вона стала студенткою Одеського університету і спеціалістом режимно-секретної служби архіву. На разі у відділі інформації активно долучилася до роботи з тематичними запитами і науково-довідковими виданнями.

Спеціалісти відділу регулярно не тільки підвищують свою кваліфікацію в Одеському регіональному інституті Національної академії державного управління при Президентові України, а й самі читають лекції з теорії і практики архівної справи для управлінців. Це дружний і творчий колектив, який знає ціну успіху.

Соціально-правовий захист громадян: робота столу довідок

Желясков Степан Андрійович,
головний спеціаліст відділу інформації, використання
документів та зовнішніх зв'язків ДАОО

Робота столу довідок Державного архіву області відноситься до функціональної сфери використання архівної інформації, і, відповідно, стіл довідок є структурним підрозділом відділу інформації і використання документів.

Головним обов'язком співробітників столу довідок є виконання запитів соціально-правового характеру. Велика частина їх надходить поштою. При цьому географія запитів дуже велика і, звичайно ж, не обмежується кордонами

Одеської області й України. Що стосується іноземних заяв, то серед них, природно, переважають запити з колишніх радянських республік. З країн далекого зарубіжжя найбільша кількість листів надходить з Німеччини, Ізраїлю і США. Це пояснюється тим, що саме в ці три країни в основному емігрують на постійне місце проживання наші співвітчизники, які проживають в Одесі й Одеській області.

Крім виконання поштових запитів, у столі довідок організований особистий прийом громадян, у яких виникла необхідність установити чи поновити свої законні права шляхом одержання архівної довідки.

Хоча переважна більшість запитів надходять від громадян чи фізичних осіб, усе-таки досить великий відсоток заяв — від організацій, підприємств, установ чи юридичних осіб. В основному вони приходять з управлінь праці та соціального захисту населення, управлінь Пенсійного фонду України, відділів реєстрації актів цивільного стану, прокуратури, суду, органів міліції й інших органів державного управління та місцевого самоврядування.

Дуже широкий тематичний спектр запитів, які надходять: про трудовий стаж, заробітну плату, освіту, участь у бойових діях, нагородження, майнові права, акти цивільного стану, державну і громадську діяльність, переслідування радянським тоталітарним режимом, репресії нацистського режиму в період війни 1941-1945 рр. та ін.

Найбільш численними і проблематичними у виконанні, безумовно, є запити про виробничий стаж, заробітну плату й освіту. Пошук даних з цих питань здійснюється в основному по документах з особового складу організацій, підприємств, установ, що, як правило, не належать до Національного архівного фонду. Вони не підлягають передачі на постійне державне зберігання, а повинні зберігатися в архівних підрозділах самих організацій, підприємств, установ протягом 75 років. Однак, з огляду на політичні й економічні реалії становлення молоді української державності на сучасному етапі і, у першу чергу, різке скорочення промислових підприємств із державною формою власності, державні архіви змушені в масовому порядку приймати документи з особового складу численних установ, що ліквідуються, коли вони навіть не є їх джерелами комплектування. Недостатність матеріально-технічної бази регіональних архівів і проблеми, що виникають при створенні трудових архівів, на які покладаються функції прийому і зберігання документів по особовому складу ліквідованих підприємств, неминуче призводять до численних випадків втрати документів. Це,

в свою чергу, істотно ускладнює наведення довідок про виробничий стаж і зарплату, зокрема про схоронність і місце зберігання документів з особового складу ліквідованих підприємств, які не надійшли на зберігання в державні архіви.

При виконанні запитів громадян і юридичних осіб виконується широкий архівний пошук в численних фондах державних, адміністративних, освітніх та інших установ. Основна робота співробітників столу довідок — точне визначення архівних фондів з необхідними даними, перегляд описів, довідкових картотек і поаркушний перегляд архівних справ.

Результати пошуку оформляються у вигляді архівної довідки, виписки чи копії. У разі відсутності в архіві документів чи інших друкованих матеріалів, необхідних для підтвердження запитуваних даних, також надається відповідь. У ній вказуються причини відсутності документів, надаються рекомендації щодо подальших шляхів пошуку інформації. Якщо запитувані документи відсутні внаслідок їхньої втрати, відповідь може бути завірена гербовою печаткою. Часто бувають випадки, коли в архів надходять запити, що не відповідають профілю документів, які зберігаються в ньому. Тоді вони пересилаються за місцем зберігання розшукуваних документів чи заявнику надаються рекомендації з подальшого пошуку.

Для виконання запитів громадян і юридичних осіб нормативами передбачений місячний термін, за винятком випадків, обумовлених «Основними правилами роботи державних архівів України».

Важливою умовою активізації роботи архіву взагалі і столу довідок зокрема є постійне вдосконалення, поповнення вже наявних і створення нових картотек, довідників, путівників та інших баз даних чи науково-довідкового апарату. У розпорядженні співробітників столу довідок знаходяться такі картотеки і покажчики, незамінні при виконанні більшості запитів соціально-правового характеру: фондів організацій, підприємств, установ радянського періоду; ліквідованих і реорганізованих підприємств, документів з особового складу фондів довоєнного періоду; покажчик фондів, у яких є документи з особового складу, післявоєнного періоду.

До менш універсальних, але не менш значимих належать: картотека метричних книг православних церков Одеси, покажчик і картотека в'язнів таборів (гетто) періоду окупації 1941-1944 р. та інші.

Робота столу довідок має надзвичайно важливе суспільне значення, оскільки безпосередньо пов'язана з виплатою пенсій, компенсацій,

наданням пільг та інших форм соціального захисту громадян. Так, тільки 2004 року в зв'язку з Пенсійною реформою в наш архів звернулося більше 10 тисяч громадян, а в цілому обласний, районні та міські архіви виконали більше 20 тисяч запитів тільки про підтвердження виробничого стажу.

Дуже часто архівісти займаються воістину детективними розслідуваннями, намагаючись допомогти з'ясувати долю зниклого родича чи відновити перервані еміграцією сімейні зв'яз-

ки, знайти батьків дитини, яка виросла в дитбудинку, чи відшукати нагороди. В таких випадках запитуються відомчі архіви, де особисті справи й інші документи з особового складу належить зберігати до 75 років. Використовуються телефонні книги, опитуються завжди готові допомогти нам краєзнавці. Загалом часто робиться те, що не прописано в посадових інструкціях. І вищою нагородою за це вважаємо посмішки наших відвідувачів, просте людське «дякую».

Наші дослідники та будні читального залу

Волкова Тетяна Євгенівна,
старший науковий співробітник,
завідуюча читальним залом ДАОО

Роботі читального залу архіву було покладено початок у 1921 р., через рік після заснування в Одесі губернського архівного управління та відкриття Одеського історичного архіву за ініціативою співробітника Головархіву РРФСР професора Ю. Г. Оксмана та за наказом Одеського губревкому від 21 березня 1920 р. Уже в звіті про роботу архіву за 1921 рік відзначено, що до занять з документами допущено 4 особи, яким було видано для ознайомлення 9 справ. На жаль, прізвища цих осіб не вказані, теми їх досліджень також.

У звіті за 1925-1926 роки є більш докладні відомості про наших перших дослідників. Тут працював завідуючий Головнаукою професор Яворський, який за дорученням Українського інституту марксизму досліджував тему «3 питань ідеології 1861-1880 років». Співробітник Одеського історичного музею Цомакіон за власною ініціативою зробив добірку матеріалів з історії археологічних знахідок на північному березі Чорного моря. Студент ІЗО Мальц за дорученням Одеського державного музею збирав відомості про забудову старої Одеси. Студент О. Янкелевич працював над матеріалами про керченський водовід; співробітниця губкомпому Цилін займалася копіюванням касових меморіальних документів за дорученням кредитного бюро; студент Інституту народної освіти

(ІНО) Марлінський досліджував економічний устрій Правобережної України; майбутній професор, а тоді ще студент ІНО Б.В. Варнеке вивчав історію залізниці в Новоросії; лектор ІНО Бужевич опрацьовував документи губернської комісії з єврейського питання.

У 1930 році почав працювати читальний зал, і умови роботи значно поліпшилися.

У 1935 р. в Одеському архіві працював уже 31 науковець. Серед них — професор Одеського університету ім. І.І. Мечникова А.М. Синельников та аспіранти Михайлов, Толокоєв, Рубан, викладач Карнелін. Темою їх досліджень були матеріали фонду Новоросійського університету стосовно фізика І.М. Сеченова.

Працювали у читальному залі в цей час: Д.В. Змієвська — за завданням гідрогеологічної станції за темою «Зсуви берегів Одеси» за фондами управління новоросійського й бессарабського генерал-губернатора; І.К. Маловічко та К.Н. Карпов досліджували історію одеського порту за справами фонду канцелярії одеського градоначальника 1906 — 1907 років; Г.М. Зельдін від газети «Чорноморська комуна» вів підбірку документів про життя та устрій «Одеси старої та Одеси нової» за матеріалами фонду міської думи.

Серед видатних науковців, що працювали у 1927 році, — академік М.Є. Слабченко з темою

«Економічна історія України. Новоросійські військові поселення». Професор О.І. Покровський досліджував такі питання, як «Університет у 1917 — 1918 роках» та «Удавано явлені ікони» за документами Новоросійського університету і Херсонської духовної консисторії; професор О.В. Музичко працював над «Історією української літератури»; професор К.О. Копержинський — над «Історією української культури».

Науковий співробітник Української академії наук Н.Д. Полонська-Василенко досліджувала «Історію Запоріжжя», викладач ІНО В.І. Селінов — «Грецьке повстання 1821 р. та джерела повісті О.С.Пушкіна «Кирджали». Майбутній всесвітньо відомий професор, а тоді аспірант С.Я. Боровий вивчав «Єврейські колонії 1830 — 1840 рр.»; аспірант А.Б. Ковбасюк, у майбутньому декан історичного факультету Одеського університету, досліджував тему «Українське місто і військові поселення»; викладач профшколи М.О. Бачинський — «Сільське господарство 1830-1850 років». Тоді ж в архіві почав працювати і син М.Є.Слабченка Тарас над історією українського театру і біографією Івана Карповича Тобілевича.

Наведені приклади дають уявлення про те, наскільки значуща робота велась у читальному залі архіву з самого початку його діяльності.

Разом з великими змінами, що відбулись у державі на початку 1980 років у зв'язку з перебудовою, налаштуванням на демократію та відкритість суспільства, двері архіву відчинилися для найширшого кола дослідників. До архіву почали звертатися не тільки наукові співробітники, а й велика кількість відвідувачів, що понад усе люблять своє місто, — краєзнавців. До документів архіву почали частіше звертатися письменники, журналісти, представники теле- та радіокомпаній, генеалогі, студенти, школярі.

Представники різних діаспор отримали змогу вивчати історію переселення у Новоросію своїх предків, зокрема нащадки німецьких переселенців, які з наданням особливих привілеїв царицею Катериною II з 1803 року заснували під Одесою численні колонії. До Одеського архіву звертаються також євреї, болгари, меноніти, вірмени, арнаути, греки, французи, італійці, англійці, швейцарці та представники інших національностей з метою віднайти своє коріння, зазирнути в історію своєї сім'ї.

Отримали можливість самостійно працювати в архіві й пересічні громадяни, що потребували допомоги у вирішенні своїх життєвих чи соціальних потреб, використовуючи документи

про виділення земельних ділянок для будівництва різних об'єктів, документи про нагородження орденами і медалями, про обрання у народні депутати, про стаж роботи у колгоспі чи на підприємстві, документи нотаріальних контор тощо.

І це далеко не повний перелік напрямків досліджень відвідувачів читального залу архіву. Декілька цифр для порівняння: якщо у 1935 році в архіві зареєстровано 120 відвідувань, то у 2003 році — 4008, у 2004-му — 3234. Ця статистика красномовно свідчить про той великий попит, яким користуються наші унікальні архівні документи у різних верств населення.

З великою повагою завжди згадуємо наших краєзнавців. Це дослідники, що душою прикипіли до архіву і прискіпливо сторінку за сторінкою вивчали документи з історії міста та долі його жителів у різні часи та епохи. Працював у нас відомий одеський краєзнавець, шановний *Роман Олексійович Шувалов* — інспектор Одеської міської організації Товариства охорони пам'яток історії та культури. Одним з основних напрямків його досліджень був пошук відомостей про місця перебування відомих особистостей в м. Одесі та підготовка матеріалів для встановлення меморіальних дошок.

Можна сказати, що весь свій вільний час присвятив роботі у нас *Микола Володимирович Кобзар*, який зібрав багатий та цінний матеріал з історії створення та розвитку промислових підприємств в Одесі, починаючи з XVIII століття, та залишив нам на добру пам'ять великий труд свій — книгу «Дикун і Пуццолана». Ці люди, на жаль, вже не з нами — пішли з життя.

Нашим добрим колегою є *Мирон Романович Бельський* — колекціонер мініатюрних книг, який досліджує історію друкарської справи, книжкових видавництв, біографії власників видавництва та їх сімей. З-під його пера вийшло багато статей, опублікованих не тільки в Одесі, а й за кордоном — в Ізраїлі, Німеччині, Росії.

Тетяна Євгенівна Донцова декілька років досліджувала унікальні справи, карти, схеми, малюнки про забудову міста, особливо своєї милої Молдаванки, та написала книгу «Молдаванка», яка користується великим визнанням та попитом.

Яків Якович Майстровий на основі архівних документів підготував довідкове видання «Вулиці Одеси» з вказівкою на перейменування вулиць у різні роки та з означенням їх меж. Ця книга стає у пригоді чи не кожного дня у нашій роботі, за що ми щиро вдячні панові Якову.

Ми дуже вдячні відданому другу архіву краєзнавцю *Олександрю Юлійовичу Розенбойму* за його чудову серію книжок «За Одесу». Їх читають усі із задоволенням, а особливо архівісти, що знають ціну роботи з документом.

Наш шановний, інтелігентний *Сергій Зенонович Лущик* теж безліч днів провів у наших стінах. Коло питань, що цікавлять його, пов'язане з історією одеського культурного життя початку ХХ століття. Серед його численних робіт є дуже щира, основана на достовірних фактах з архівних документів книга «Ще не вмер Вертер». У 2003 році побачила світ його книга «Одеські реалії Людини-Вовка», яка отримала визнання, а автор — велику вдячність за колосальний труд, вкладений у відкриття досі не відомих сторінок життя *Сергія Костянтиновича Панкеєва*, найвідомішого пацієнта *Зігмунда Фрейда*.

Наталія Панасенко, журналіст за фахом, продовжує справу свого батька *Миколи Олександровича Панасенка*, відомого спеціаліста з пам'яток історії. Вона підготувала цілу низку статей і публікацій, зокрема її перу належать невідомі широкому колу читачів відомості про *О. Катаєва* в період його проживання в Одесі. Нещодавно вийшла з друку її книга «Одеські сторінки життя *Троцького*», яка одержала заслужене визнання.

Працювали у нас відомі генеалоги *Андрій Шумков*, *Сергій Єлізаров*, *Віталій Синельников*, *Ігор Комаровський*, *Василь Лутчак*, *Сергій Решетов*, *Олександр Пеший*...

Віктор Олександрович Михальченко, помічник капітана далекого плавання, повертаючися з рейсів, відразу ж навідувався до архіву. Дослідження захоплювали його роками. А 28 вересня 2005 відбулася презентація його чудової книги «Нехай буде правда» про історію грецького дворянського роду *Курисів*.

Микола Афанасійович Калмакан видав книгу на архівних документах «Малобуялицькі греки: 200 років на Одещині» про жителів болгарсько-грецької колонії, заснованої указом *Олександра I* від 25 жовтня 1801 року.

У своїй безцінній науковій роботі з історії німецького населення «Німці Одеси. 1803 — 1920» викладач академії зв'язку *Ельвіра Германівна Плеська-Зеєбольд* широко використала відомості з архівних справ, над якими працювала впродовж довгих років, вчитуючися в згасаючі тексти та складені німецькою мовою документи, розбираючи готичний шрифт, бажаючи не пропустити жодного опису або статистичного звіту.

Неоціненний скарб представляють собою архівні документи також і для музеїв, бібліо-

тек, інших культурних установ. Не один рік провели в архівних дослідженнях директор краєзнавчого музею *Віра Володимирівна Солодова* та її заступник *Юрій Олександрович Слюсар*, працівники бібліотеки ім.О.М. Горького *Ольга Михайлівна Барковська*, *Лариса Володимирівна Іжик (Фабрика)*, *Інна Емільівна Рикун*, *Тетяна Василівна Щурова*, *Ліна Володимирівна Арюпіна*, *Ольга Віталіївна Богданович*.

Майже професійними архівістами стали директор одеського Будинку вчених *Галина Валентинівна Терещенко* та її колега *Іда Олександрівна Ногаєва*, директор музею Українського театру імені *Василька Людмила Олександрівна Коваленко*, яка продовжила справу своїх батьків, у минулому заслужених артистів цього театру, і усією душею віддана музею та його поповненню і збереженню.

Не минули своєю увагою наш архів також працівники Одеського літературного музею *Тетяна Іванівна Ліптуга* (директор ОДЛМ), *Олена Леонідівна Яворська*, *Ганна Олександрівна Місюк*, *Галина Георгіївна Семікіна*, які не раз зверталися до архіву при підготовці книги «Будинок князя *Гагаріна*», присвяченій 20-річчю заснування музею.

Дослідниками із солідним стажем є вчені, викладачі Одеського національного університету імені *І.І. Мечникова* професори *Ірена Світозарівна Гребцова*, *Тетяна Миколаївна Попова*, *Олена Анатоліївна Бачинська*, *Олег Борисович Дьомін*, *Василь Петрович Щетников*, *Вадим Михайлович Хмарський*, молоді наковці *Поліна Барвінська*, *Тарас Гончарук*, *Тетяна Шершун*, *Олександр Музичко*, *Леонід Рясиков*, *Анатолій Мисечко*, *Світлана Надибська*, аспіранти *Олена Жулицька*, *Іванна Силіванова*, *Олена Уварова* та інші.

Багато років досліджує в архіві історію жіночого руху та гендерні питання доцент Одеського університету народного господарства *Людмила Василівна Петришина*. Вона завжди звертає увагу своїх студентів на важливість роботи з першоджерелом і змогла передати любов до архівних досліджень своєму сину *Ігорю Анатолійовичу Юрію*, молодому юристу і аспіранту Одеської національної юридичної академії.

З великим зосередженням, наполегливістю та зацікавленістю, незважаючи на відсутність часу під час сесій в університеті, проводив дні в архіві за роботою студент *Давид Давтян*. Він вивчив чи не усі документи про вірменське населення в Одесі, а в результаті вийшла з друку його книга «Історія храму Св. Григорія Просвітителя Вірменської

апостольської церкви в Одесі», яку меценат видання Амрам Петросян присвятив десятиріччю освячення храму.

Бували в нашій установі письменники: *Родіон Феденьов* автор відомої книги «Де Рібас», *Олександр Сурилов*, спеціаліст з історії «швидкої допомоги» в Одесі. У 2001 році вийшла з друку книга, написана спільно О.О. Суриловим та В.С. Балухом «Одеський арбітражний суд. Два століття історії». Автори присвятили видання 10-річчю створення арбітражних судів незалежної України.

У 1999 році побачив світ роман-хроніка «Іх світ — Надія» *Григорія Мокряка*, у минулому пілота 1-го класу, потім письменника та журналіста. Його книга присвячена академіку Надії Олександрівні Пучковській, учениці та послідовниці академіка В.П.Філатова. Автор подарував нам примірник з подякою за розуміння і надану допомогу.

Постійним відвідувачем нашого архіву є шановна *Світлана Григорівна Матвєєва*, викладач середньої школи, яка веде багаторічну дослідницьку роботу про репресованих у 1917-1935 роках, в'язнів ГУЛАГу, розкуркулених, засланих. На цих матеріалах у 2001 році вийшла з друку велика робота під назвою «Ми з ГУЛАГу. Одеська область», упорядниками якої є С.Г. Матвєєва та Г.В. Копелєва. Книга також містить багато ілюстрацій.

Над історико-меморіальним виданням «Книга пам'яті України. Одеська область» в архіві працювала група дослідників-ветеранів, серед них *Миколай Захарович Васильченко* та *Антон Микитович Девятьяров*.

Деякі роки нашим постійним дослідником був *Володимир Якович Буковський*, який зібрав документи з історії свого рідного села і Роздільнянського району та видав книгу під назвою «Гірка правда. Історичний нарис села Бицилове и району». Цій праці було віддано немало сил, часу, а головне — душі. Його мета — залишити нащадкам правдиве описання тих подій, що відбувалися в рідному краї, та передати усе бачене очима ще живих свідків.

Кілька робіт на основі архівних документів опублікував *Валерій Зарічук*: «Пісня джерела. Художні оповіді, новели, ліричні поезії у прозі», яку він присвятив своїй матері та рідному селу, і «На землі моїх предків» — до 200-річного ювілею села Новопетрівки Великомихайлівського району Одеської області.

Для написання спогадів про події Великої Вітчизняної війни працював з періодичними виданнями архіву, зокрема з газетами окупа-

ційного періоду, *Іван Гаврилович Карпенко*, мужній військовий льотчик, який відлітав на своєму «літаку з фанери» (з його слів) всю війну та брав участь у відомих операціях зі знищення ворога, зокрема у визволенні Одеси, — і «ніяка зенітка не взяла, не спинила».

Працював у нас також *Едуард Анатолійович Плешко*, полковник юстиції військової прокуратури Південного регіону України. Він написав нарис до 65-річчя прокуратури (2005 р.) з використанням матеріалів архіву.

Частими гостями та відвідувачами читального залу архіву є духовні особи різних конфесій, які потребують документального підтвердження фактів з історії заснування храмів, виділення земель для церковних будівель, планів, креслень, малюнків та багато інших документів. Корисні відомості було знайдено у різні часи для інформаційного журналу «Одещина православна».

Маємо надійних друзів також серед інформаційних служб. Зокрема, нещодавно працював з нашими документами *Віталій Атанасов*, редактор інформаційно-аналітичного журналу «ДНК».

Отож маємо за щастя спілкуватися з такими милими, добрими, розумними, доброзичливими дослідниками, а вони, зі свого боку, полюбляють приходити до нас у читальний зал, тут зустрічатися, ділитися архівними знахідками та відкриттями, обмінюватися своїми спостереженнями, припущеннями та думками.

Усі видання та публікації, створені завдяки архівним документам, важко перелічити в цій статті, їх дуже багато, цих чудових і надзвичайно цікавих видань. Але вони є, і всі ми ними пишаємося.

Не менш важлива робота ведеться дослідниками з пошуку соціально-правових документів. Пересічного громадянина цікавлять документи щодо виділення земельних ділянок для забудови, введення об'єктів в експлуатацію, договори на право забудови, рішення міськвиконкому з обміру і закріплення за власниками земельних ділянок, питання трудового стажу та інші. Це громадяни, що не мають навиків роботи в бібліотеках і архівах. Зрозуміло, що цим дослідникам буває досить складно зорієнтуватися в довідковому апараті архіву, тому ми допомагаємо їм одержати навички архівної роботи. Надаємо також рекомендації, в які інстанції потрібно звернутися, даємо адреси архівів, що знаходяться в інших містах.

Маємо надію, що наші відвідувачі одержують в читальному залі тільки позитивні емоції. Адже ми зберігаємо документи для людей, для суспільства, для нащадків.

Веб-сайти та інформатизація архіву: наш вклад у відкрите суспільство

Нестеренко Валерій Юрійович,
начальник відділу організації
та координації архівної справи ДАОО

Інформатизація та перехід до широкомасштабного використання сучасних інформаційних технологій і систем в усіх сферах діяльності суспільства для забезпечення користувачів найбільш повною, правдивою і сучасною інформацією сьогодні набуває особливої актуальності.

Уся робота з інформатизації архівної справи Одеської області ведеться відповідно до законів України «Про Національну програму інформатизації» і «Про концепцію Національної програми інформатизації», розпорядження Кабінету Міністрів України від 5 травня 2003 р. № 259-р «Про затвердження Концепції формування системи національних електронних інформаційних ресурсів».

Головною метою інформатизації архівної справи є розвиток та підтримка систем автоматизації державного обліку і науково-довідкового апарату, контроль за забезпеченням збереженості, облік використання документів і захист інформаційних ресурсів.

Впровадження і активне використання автоматизованих архівних технологій дає можливість зробити працю архівістів більш продуктивною та змістовною, позбавити його від виконання багатої кількості рутинних операцій. Певна річ, не одразу, а в міру оволодіння програмами та набуття досвіду.

Процес автоматизації неминуче пов'язаний із зміною трудових відносин, виникненням нових питань перед Державним архівом області та появою у нього нових функцій. Тому у 2003 році перед Державним архівом області виникла потреба у створенні нового підрозділу — відділу організації та координації архівної справи, однією з функцій якого є впровадження сучасних засобів обчислювальної техніки для забезпечення діяльності підрозділів Державного архіву області.

Автоматизація архівних технологій неможлива без придбання обчислювальної техніки. Це тривалий процес, причинами якого є постійне

вдосконалення самих технічних засобів, швидке їх старіння, а також поступовість охоплення процесом автоматизації нових видів діяльності архіву. Рівень оснащення комп'ютерною технікою в районних та міських архівних установах ще зовсім недостатній для того рівня автоматизації роботи архівів, якого вимагає сьогоднішній день, але є мета встановити в кожній архівній установі комп'ютер, і вона буде досягнута.

Прикладом може служити Державний архів області. Першу партію з 6 комп'ютерів Державним архівом області було придбано на кошти, які були виділені обласною державною адміністрацією як подарунок з нагоди 75-річчя архіву у 1996 році. Крім того, один комп'ютер був подарований архіву дослідником з Німеччини, колишньою одеситкою Хеленою Шміц. Так до 2003 року в Державному архіві області було 8 комп'ютерів, та за 2 роки було придбано ще 15 комп'ютерів, і на сьогоднішній день загальна кількість їх 23. Така оснащеність комп'ютерною технікою дає можливість у повній мірі забезпечити вирішення питань автоматизації робочих місць працівників у кожному відділі. У перспективі планується створити комп'ютерну мережу з можливістю підключення до Інтернету з кожного робочого місця.

На тепер розглядається питання щодо передачі трьох комп'ютерів з Державного архіву області в районні архівні установи, а замість них планується придбати три нових для роботи столу довідок та відділу інформації Державного архіву області. Таким чином здійснюється заміна на сучаснішу комп'ютерної техніки в архівах області.

З 2003 року Державний архів області користується комп'ютерними програмами для роботи: кадрової служби «Картка», канцелярії архіву «Справа», фінансово-економічного відділу «Мережа», «Бухгалтерія» та інші.

Слід відзначити спеціальну комп'ютерну програму для проведення генеалогічних

досліджень «Ages», за допомогою якої значно полегшується виконання запитів громадян, що цікавляться своїми предками. Вона була встановлена дослідником-генеалогом і добрим другом архіву Сергієм Решетовим, який також провів навчання з персоналом відділу інформації щодо користування цією програмою.

На жаль, досі не розроблено єдиного програмного забезпечення для державних архівних установ України з урахуванням специфіки їхньої роботи з питань обліку та зберігання документів Національного архівного фонду. Розробка та розповсюдження серед архівів уніфікованих програмних продуктів необхідні для забезпечення єдиної політики в галузі інформатизації в архівній справі. Використання типових технологій забезпечить оперативний і надійний обмін інформацією між архівами та органами управління архівною справою.

Сучасне використання інформаційних технологій неможливе без підключення та розширення свого інформаційного простору до всесвітньої мережі Інтернет. Враховуючи те, що основною метою архівних установ усіх часів було зберігання та надання інформації, стане зрозумілим, що мати свою WEB-сторінку або WEB-сайт є істотною необхідністю для кожного архіву.

Державний архів області має свої три WEB-сторінки, на яких розміщується вся інформація, що може зацікавити наших дослідників.

Найбільш повну інформацію Державного архіву області розміщено на WEB-сторінці Одеської обласної державної адміністрації <http://derjarhiv.odessa.gov.ua>. Там можна знайти відомості про структуру та управління, історію Державного архіву області, розпорядок роботи його структурних підрозділів, основні функції та реквізити. У розділі «Напрямки діяльності та програми» розміщена інформація про послуги, що надаються відділами архіву, із зразками заяв для отримання довідок, відомості про інші архівні установи в Одеській області, про співпрацю Держархіву з мас-медіа, виставки, публікації та інші новини архівного життя. Свої побажання та запитання користувачі можуть надсилати електронною поштою — щоденно ми одержуємо від 5 до 10 таких запитів. Крім того, з цієї сторінки можна вийти на головну сторінку WEB-сайту Одеської обласної державної адміністрації, де розміщена уся інформація про її структуру, управління, основні завдання та функції, а також заходи на поточний місяць, новини та багато іншої цікавої інформації про життя області.

Значна увага питанню інформування широких кіл громадськості про роботу державних архівів областей України приділяється Державним комітетом архівів України на головному WEB-сайті архівів України <http://www.archives.gov.ua>. На цьому сайті збирається та щодня оновлюється інформація про всі події, пов'язані з діяльністю архівів в Україні та майже у всьому світі. Державний архів Одеської області регулярно надсилає різноманітні матеріали Державному комітету архівів України для подальшого розміщення їх на WEB-сайті ДКАУ. Це і регіональна програма розвитку архівної справи «Архів — захист історичної пам'яті Одещини» в розділі «Галузеві програми», і публіцистичні матеріали, і тексти цікавих виступів працівників архіву, інформація про нові книги, що вийшли з друку. Все це можна знайти у розділах «Новини», «Інформуємо громадськість», «Обласні державні адміністрації», а також в дуже цікавому розділі «Нові видання».

Ще одне з місць в безмежному просторі мережі Інтернет, де можна знайти інформацію про Державний архів Одеської області, — це сторінка на WEB-сайті «Всесвітнього клубу одеситів» www.odessitclub.org. Ця сторінка більш цікава для тих, хто хоче дізнатися все про своїх предків. На ній розміщена інформація про спільну акцію Всесвітнього клубу одеситів і Державного архіву Одеської області, яка провадиться з метою надання допомоги дослідникам у генеалогічних пошуках. На сторінці розміщені зразки форм запитів, огляд фондів Державного архіву Одеської області, матеріали з історії євреїв, німців, греків Одеси і Півдня України, відомості про метричні книги різних релігійних конфесій, а також багато дуже цікавої інформації про минуле життя Одеси і одеситів.

В глобальній комп'ютерній мережі Інтернет сьогодні можемо віднайти сотні тисяч електронних копій архівних документів, сканованих історичних джерел, включаючи унікальні тексти епохи античності та середньовіччя, колекції фотографій, художніх зображень. Для архівістів, які працюють у країнах, що знаходяться на вершині «інформаційної революції», Інтернет стає одним з основних джерел безцінних скарбів — історичних документів. І це, безумовно, є внеском у відкрите суспільство. Україна — молода держава, що має багату і цікаву історію. Вона прагне ввійти до кола високорозвинутих держав, тому важливим завданням сьогоднішніх архівістів є крокувати у ногу з часом, оволодіваючи новітніми засобами зв'язку та інформації.

Розсекречення документів — розширення доступу до нової інформації

Гейтан Олена Георгіївна,
головний спеціаліст,
керівник режимно-секретної служби ДАОО

Будь-який архів видається повним таємниць і секретів. Крім документів, якими можуть користуватися звичайні громадяни, архіви зберігають і матеріали, доступ до яких обмежений у тому чи іншому ступені. Що ж таке «секретні матеріали»?

Закон України «Про державну таємницю» кваліфікує її як «вид секретної інформації, що охоплює відомості в сфері оборони, економіки, зовнішніх зносин, державної безпеки й охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди життєво важливим інтересам України, .. і підлягають охороні з боку держави».

Відомості, що охороняються державою, поділяються за ступеням секретності на три категорії — секретні, цілком таємні й особливої важливості. Гриф «Секретно» надається документам з відомостями, які складають службу чи виробничу таємницю. Напис «Цілком таємно» ми зустрічаємо на документах, які мають відомості, що містять державну таємницю, якщо вони не належать до категорії «Особливої важливості». Гриф «Особливої важливості» призначений для документів, у яких міститься державна таємниця, що має особливе державне значення.

У різні часи поняття державної таємниці і секретних документів залежало від ступеня відкритості суспільства. У дореволюційний період архіви були відомчими і широке використання їх було неможливе. Зі створенням у Росії 1918 року системи державних установ для зберігання документів виникли і підрозділи для секретних матеріалів.

Документи режимно-секретної служби Держархіву Одеської області збереглися з 1932 року. У той час вона називалася «секцією секретних матеріалів». У її склад входили завідувач Михайло Федорович Скавронський і науковець Рита Наумівна Ленчик. Зі звіту про роботу за 1932 рік випливає, що в секретній секції зберігалися картотеки на колишніх жандармів, провокаторів, поліцейських чинів, ма-

теріали дореволюційних судів, прокурорів, поліційних органів, секретних столів різних відомств, а також документи секретних частин радянських установ. Ці матеріали вимірювалися цифрою в 32,5 лінійного метра, тому що знаходилися в стані розсіпу. Усього нараховувалося 69 секретних фондів, зокрема «Одеський торговий порт», «Одеське відділення Торгово-промислового банку», «Одеська товарна біржа» та ін.

У довоєнні роки секретна частина займалася в основному обліком — складанням карток, листків і справ фондів. Видавалися також довідки на запити організацій, в основному міліції, прокуратури, судів, виконкомів.

Після Великої Вітчизняної війни в архів надійшла документація органів влади і управління губернаторства Трансністрії — адміністративно-територіальної одиниці, створеної в період тимчасової німецько-румунської окупації Одеської області (1941-1944 рр.). Усі фонди окупаційного періоду були засекречені, а доступ громадян до них заборонений.

Однак незабаром суспільство зажадало перегляду питання про обмеження доступу до інформації. Після смерті Й. Сталіна і початку демократизації суспільства, у період «відлиги» і правління М.С. Хрущова вперше в архівних установах почався процес масового розсекречення документів. В Одеському архіві, на той час підвідомчому Міністерству внутрішніх справ, розсекречення було проведене в 1956-1957 роках. Комісія, призначена наказом начальника УМВС по Одеській області в складі начальника архівного відділу УВС Одеської області капітана Супруна П.У., начальника Одеського облдержархіву лейтенанта Максимця В.С., старших наукових співробітників Герасимової Л.А., Мухіної К.С., старшого уповноваженого УҚДБ по Одеській області капітана Ринда, з вересня 1956 р. по лютий 1957 р. провела величезну роботу. Було переглянуто 93859 справ з 1945 фондів довоєнного й окупаційного

періодів. Розсекретили велику частину — 1763 фонди повністю і 166 фондів частково, а в цілому — 88848 справ, що склало 95% матеріалів спецчастини. Це були такі фонди, як секретний стіл канцелярії одеського градоначальника, канцелярія одеського поліцеймейстера, головна реєстратура губернаторства Трансністрії; фінансова дирекція губернаторства Трансністрії; префектура Одеської поліції і всі дирекції губернаторства Трансністрії.

Наступний етап розсекречення розпочався в Держархіві Одеської області з 1989 року. Була створена комісія в складі директора і завідувачів відділами, фахівців архіву (Мальченко В.М., Білоусова Л.Г., Цобенко М.М., Фоміна К.С., Гейтан О.Г., Скальська О.В., Паніван Г.М., Алексєєва В.Ю., Виногловська С.В., Ратушний Т.В.). За період з 1989 по 2004 роки було переведено на загальне зберігання 599 фондів і частин фондів, в основному окупаційного періоду (1941-1944 р.), а всього — 17944 справи. Складність у роботі з розсекречення цих документів полягала в тому, що майже усі вони — румунською мовою.

У 1990 році на загальне зберігання був переведений весь газетний фонд — 2000 екземплярів, виданих у 1941-1944 роках не тільки в Одесі, але й у Німеччині, Румунії. Найбільш цінними є такі періодичні видання: «Одесская газета» (Одеса), 1941-1944 рр.; «Одесса» (Одеса), 1942-1943 рр.; «Молва» (Одеса), 1942-1944 рр.; «Буг» (Одеса), 1943 р.; «Мир» (Одеса), 1942 р.; «Новое слово» (Одеса), 1942-1943 р.; «Смех» (Одеса), 1942 рр.; «Нове життя» (Первомайськ), 1942-1943 рр.; «Прибугские известия» і «Прибузькі вісті» (Голтянський повіт), 1942-1943 рр.; «На посту» (Німеччина), 1944 р., «Заря» (Берлін), 1943 р., «Нова доба» (Берлін), 1942-1943 рр., «Клич» (Берлін), 1942 р.; «Жизнь (Вяца)» (Будапешт), 1943 р.; «Течение (Курентул)» (Будапешт) 1943 р., та ін. На сторінках цих унікальних видань — усе політичне, економічне і культурне життя Одеси того часу: відкриття університетів, інститутів, шкіл, дитячих садків, церков; подяки за службу. У рубриці «У відділі загсу» — повна інформація про народження, смерть і одруження громадян окупаційної Одеси. Багато різних оголошень, розпоряджень і наказів влади, судова хроніка, політичні анекдоти, карикатури, зведення з фронтів, міжнародні події, «вирішення єврейського питання», відомості про розправи над партизанами і підпільниками, про повернення майна потерпілим від колективізації і націоналізації майна.

На загальне зберігання були також передані окремі колекції наказів, інструкцій, оголошень військового командування і цивільної

адміністрації губернаторства Трансністрії, листівки періоду тимчасової румуно-німецької окупації (всього 70 екз.).

Новим на цьому етапі розсекречення було те, що підсумком повинна була стати публікація путівників і довідників для полегшення доступу дослідників до раніше закритої інформації.

Наказом Державного комітету архівів України від 27 листопада 2000 року № 72 «З оголошенням рішення колегії Держкомітету архівів України від 22 листопада 2000 року «Про стан і перспективи підготовки архівних довідників» була створена комісія з опису розсекречених фондів, яка зобов'язала всі архівні установи України надати матеріали для публікації.

Наказом директора Державного архіву області від 27 березня 2001 року № 5 у нашому архіві була створена аналогічна комісія в складі заступників директора ДАОО Л.Г. Білоусової і М.М. Цобенко, начальника відділу зберігання й обліку документів Алексєєвої В.Ю., її заступника Виногловської С.В., головного спеціаліста, керівника режимно-секретної служби Гейтан О.Г. і архівіста 1-ої категорії режимно-секретної служби Скальської О.В. Комісія описала 376 фондів і частин фондів, 12719 справ, розсекречених у 1989-2000 роках.

Наказ Держкомітету архівів України від 26 червня 2002 року № 52 «З оголошенням рішення колегії Держкомархівів України від 19 червня 2002 року «Про стан і перспективи реалізації галузевих програм з підготовки архівних довідників» з метою видання міжархівного довідника «Реєстр розсекречених архівних фондів» зобов'язав всі архівні установи надати інформацію про фонди, розсекречені з 1989 по 2002 роки.

Протягом 2004 р. Одеським архівом розсекречено ще 223 фонди і частин фондів, 5225 справ.

За розсекреченими фондами створювалися бази даних: на розкуркулених у 1940-1941 рр., 1947-1948 рр. по Ізмаїльській області; військовополонених; арештованих і розстріляних румунською владою по м. Одесі й Одеській області; вивезених у рабство в Німеччину та ін. (див. додаток №2).

Видавалася велика кількість архівних довідок про проживання і роботу в період окупації по Одеській і Ізмаїльській областях, про вихід з радянського громадянства і переселення в Польщу осіб польської і єврейської національностей (1946 р.), підтвердження німецького громадянства. Дуже затребуваними в даний час виявилися матеріали перепису

населення міста Одеси, проведеного румунською владою в 1941-1944 рр.

У підсумку за період з 1989 по 2004 рр. комісією було розсекречено й описано 599 фондів і частин фондів, 17 944 справи.

Опис провадився за тематико-хронологічним принципом. Фонди розділені на три періоди — дореволюційний, окупаційний, радянський і містили в собі такі розділи: адміністративні установи, поліцейні, судові, прокурорські, в'язниці, заклади торгівлі, промисловості, фінансів, освіти й охорони здоров'я, установи релігійних культур. На кожен фонд і фондоутворювач складені докладні анотації.

25 січня 2005 року в Києві пройшла колегія Держкомархівів України «Про стан і перспективи розсекречення документів у державних архівах». Серед питань, які вимагають нормативного врегулювання, було розглянуто питання правомірності прийняття архівними установами самостійних рішень з розсекречення документів, у випадку відсутності фондоутворювача і його правонаступника чи відсутності у фондоутворювача в даний момент режимно-секретного органу.

На допомогу архівним установам колегія вирішила підготувати Порядок перегляду грифів секретності документів, що зберігаються в державних архівах України. Цей документ передбачить критерії переведення секретних фондів на загальне зберігання з урахуванням сучасних запитів суспільства з метою забезпечення соціальних прав і свобод громадян України.

У 2005 році Державним архівом області запланована подальша робота з розсекречення документів таких організацій, як ви-

конкоми, лінійні суди, інститути, заводи, контори та ін.

Звичайно ж, «секретів» в архіві стало набагато менше, але вони залишаться.

Крім секретних, в архіві зберігаються і документи, не доступні для широкого кола дослідників через відомості особистого характеру. У Законі України «Про Національний архівний фонд та архівні установи» (розділ VI, ст. 29) визначено, що доступ до документів, які містять конфіденційну інформацію про особу, для запобігання створення загрози для життя чи недоторканності житла громадян обмежується терміном 75 років з моменту створення цих документів. Використовувати їх можна тільки з дозволу громадянина, права і законні інтереси якого можуть бути порушені, а у випадку його смерті — з дозволу спадкоємців.

Право особи на приватне життя підтверджується і Законом України «Про інформацію»: стаття 31 забороняє доступ сторонніх осіб до відомостей про іншу особу, зібраних державними органами, організаціями і посадовими особами. Так, особисту справу громадянина, довідку про своє народження, одруження, освіти, роботу може затребувати в архіві тільки він сам, крім особливих випадків, передбачених законом. Стаття 30 нагадує про конфіденційність інформації комерційного і банківського характеру, відомостей з питань статистики, екології, банківських операцій, податків та ін., а також інформації, приховання якої являє загрозу життю і здоров'ю людей.

У питанні про секрети і таємниці найважливішим бачиться дотримання здорового балансу між потребами суспільства, особи і держави.

Історія Одещини в образах і звуках

Білоусова Лілія Григорівна,
заступник директора ДАОО

Кіно-, фото-, фоно-, відеодокументи є складовою частиною Національного архівного фонду, яка має свої особливості комплектування, забезпечення збереженості і використання.

Державний архів області має на зберіганні всі різновиди таких матеріалів.

Фотодокументи включають 33437 одиниць зберігання (од. зб.), в т.ч. 26 фотоальбомів. З

них негативів — 14879, позитивів — 5052 од.зб. Хронологічні рамки — 1878-2005 рр.

Перші фотоматеріали надійшли до архіву в 1920 р. у складі фондів установ. Це були фотографії у справах висланих за межі Росії іноземних підданих (у фонді тимчасового військового губернатора), притягнутих до слідства (у фонді канцелярії одеського поліцмейстера), студентів (у фонді Новоросійського університету). Цікава колекція відклалася у діловодстві Одеської міської думи — фото перших автомобілів і мотоциклів в Одесі таких марок, як Ford, Opel, Berlie, Daimler, Chenard-Walker, Mercedes-Benz, Wanderer, та їх водіїв за 1908-1914 рр. Одиначні раритети є у фондах приватного походження: фотопортрети генерала Галіфе (1878 р.), професорів-істориків О.Маркевича, І.Лінниченка, Лаппо-Данилевського, скульптора Б.Едуардса, письменників М.Лейкіна, І.Липи (1900 р.), голови «Союза русско-го народа» В.Пуришкевича, портрети імператора Миколи II і членів його сім'ї (1894 р.), зображення Одеського військового госпіталю (1916 р.), чонівців (військовослужбовців частин особливого призначення, 1927 р.) та ін.

З 1955 року почалося комплектування фотоматеріалами у складі спеціального фонду. Фотографії надходили з редакцій обласних, міських та районних газет, підприємств (завод «ЗОР» з виробництва сільськогосподарської техніки, судноремонтний завод, швейне об'єднання ім. В.Воровського), редакції видання «Історії міст і сіл УРСР», одеського Палацу піонерів ім.Я.Гордієнка, Одеської митниці та ін. З них було сформовано понад 100 тематичних колекцій з історії розвитку сільського господарства, промисловості, науки, культури на Одещині. Фотографії зафіксували дуже цікаві з погляду сучасників факти: вирощування шовкопрядів у Кодимському районі (Слободянський шовкорядгосп, 1949 р.); прибуття до Одеського порту китобійної флотилії «Слава» (1950 р.); фінська делегація на винограднику колгоспу ім.К.Лібкнехта (1950 р.); прийом делегації США у колгоспі ім.С.Будьонного Березівського району (1955 р.); японський пароплав «Акі Мару», що відкриває постійну міжнародну лінію Японія — Чорне море, на одеському рейді (1958 р.) та ін.

У 1992 р. фонд поповнився колекцією фотоматеріалів колишнього партійного архіву Одеського обкому Компартії України. Найбільш цінні з них — це фотопортрети Героїв Радянського Союзу, Героїв Соціалістичної Праці, учасників Великої Вітчизняної війни, партизанського руху на Одещині.

Кінодокументи — 513 од.зб. / 3173 одиниць обліку, 1961-1992 рр. Це, в основному, надходження з Одеської телестудії. Перший сюжет — про досягнення колгоспу «Прогрес» та підсумки змагання між містами Одесою, Севастополем і Львовом у 1961 році. Останні надходження — серпень 1992 р., сюжети «Церкви Одеси», «Скільки витримає Хаджибей», «Одеська кіностудія», «Пересип, якому загрожує повінь», «Лабіринти юмористів».

Фонодокументи — 883 од.зб. / 701 одиниць обліку за 1955-2002 рр. Зібрані записи симфонічного оркестру Одеської філармонії, хорових колективів консерваторії, Палацу культури ім.Лесі Українки, хору хлопчиків Палацу піонерів, чоловічого квартету Ізмаїльського автопарку, концерти музичних творів одеських композиторів, солістів Одеського театру опери і балету. Є радіосюжети, присвячені видатним людям (проф. В.Філатову, Н.Пучковській, ак.В.Цесевичу), міжнародним подіям (візит до Одеси кубинського лідера Фіделя Кастро, перебування в Одесі делегацій Польщі, Фінляндії, Болгарії та ін.). Особливо цінними є авторські передачі журналістів І.Ненова, Ю.Михайлика, В.Бехтера, І.Січковської, С.Комара, Г.Степаненка та ін.

Відеодокументи — (28 од.зб. / 35 одиниць обліку, 1999-2005 рр.) почали надходити в архів нещодавно. Це, в основному, рекламна передвиборна продукція політичних діячів, зокрема голови одеського відділення партії «Наша Україна» О.О.Козаченка. У 2004 році надійшли політичні мультфільми «Веселі яйця» (подарунок дослідника С.Г.Решетова), відеосюжети з політичного життя України у період Помаранчової революції, зібрані архівістами. Дуже цікавими є випуски новин одеських телерадіокомпаній у період передвиборної президентської кампанії 2004 року (подарунок ТРК «АРТ»).

Є також надходження від колег з-за кордону. Щорічно презентує архіву відеофільми головний бібліограф бібліотеки університету Північної Дакоти (США) проф. Майкл М. Міллер. Вони мають для нас особливу цінність: це роботи відомого американського продюсера і оператора-документаліста Боба Дамбаха. Його фільми присвячені історії і долі російських німців — вихідців з одеського анклаву, що емігрували до США і Канади.

У 2005 році грецький історик Нікос Аксарліс подарував документальний фільм про будівельників олімпійських об'єктів у Греції.

Комплектування Держархіву області кінофотофонодокументами на теперішній час відбувається у плановому порядку. Постійними і давніми джерелами комплектування є

Одеська державна телерадіокомпанія, редакції газет «Чорноморські новини», «Вечерня Одесса», «Одесские известия», «Одесский вестник» та ін. Але за останні 15 років надходження із традиційної джерельної бази скорочувалися через недостатнє фінансове забезпечення засобів масової інформації, ліквідацію і реорганізацію підприємств і установ. Майже перестали передавати на держзберігання районні ЗМІ. Адже робота з ними потребує виїздів спеціалістів на місця, а це не завжди було можливим через фінансові труднощі.

Держархів області з 2002 року поставив за мету активізувати цей напрямок роботи. У 2002 році на виконання указу Президента України від 13 березня 2002 року «Про створення літопису народної пам'яті» було заплановано поповнення фондів кінофотофономатеріалами. За цей час районними і міськими архівними установами сформовано 37 фотоколекцій, прийнято 20 відеофільмів.

У Державному архіві області почалася робота з приватними телерадіокомпаніями. У нас є досвід співробітництва з ТРК «АРТ», засновники якої є професійними істориками і розуміють значення використання державних інформаційних ресурсів. В цій телерадіокомпанії архів створений за всіма правилами, і за 11 років існування накопичено багатий документальний матеріал. З 2003 року почалася передача тематичних колекцій до Держархіву області про одеситів — учасників Великої Вітчизняної війни, випуски новин, матеріали про відомих політиків, підприємців, діячів науки і культури. Це буде окремий фонд ТРК «АРТ» поки що з обмеженим правом використання (за бажанням фондоутворювача, як передбачено законодавством), але, як правило, з часом обмеження перестають бути актуальними.

Налагоджується контакт Держархіву з представництвом в Одеській області Національної ради з питань телебачення і радіомовлення, з якою маємо надію плідно спів працювати у плані залучення інших ТРК і розширення бази джерел.

Працює архів і з приватними особами. Протягом 2002-2005 рр. відомий одеський фотохудожник, член Одеського відділення Спілки художників України *Л.С.Сидорський* передав на державне зберігання близько 13 тис. кольорових фотографій та 5400 чорно-білих і кольорових негативів з зображеннями м.Одеси та міст і сіл Одеської області, пам'яток архітектури та мистецтва, ювілейних свят та подій, видатних одеситів та гостей міста, а також художні роботи. 1500 найкращих його фото-

графій були представлені на компакт-диску «Одеса, яку ми любимо», який також був презентований архіву.

У 2002 р. прийнята колекція *Л.Й.Короба* з фотоматеріалами по історії туризму в Одесі.

Архіву пропонують співпрацю на договірних умовах, що передбачає купівлю документів. Так, у квітні 2003 р. Держархів області одержав таку пропозицію від колишнього спецкора журналу «Советский Союз» *М.М.Боброва*, у приватному архіві якого збереглися багатосюжетні фоторепортажі про Одесу і область за період з 1956 по 1985 рр.

Ми також звертаємося до відомчих архівів з проханням приділити увагу комплектуванню кінофотофономатеріалами. Адже кожна установа може налагодити щорічний збір таких документів, які відобразять цікаві події в даній галузі і справи конкретних людей. Рекомендуємо записувати спогади ветеранів. Все це значно підвищить цінність фондів в цілому.

Забезпечення зберігання кінофотофонодокументів вимагає відповідності стандартам. Правилами передбачена наявність спеціального, відокремленого від документів на паперовій основі приміщення з температурним режимом +15 — +25°C і вологістю не вище 55%. Необхідно також спеціальне обладнання для консерваційно-профілактичних робіт, для упакування матеріалів у конверти з безкислотного паперу і розміщення в спеціальних висувних ящиках картотечного типу. Деякі наші плівки — 40-річної давнини і на горючій основі, тому актуальним є перенесення особливо цінних кінофотофономатеріалів на цифрові носії.

Дуже корисним для нас було практичне ознайомлення з досвідом закордонних колег з впровадження нових технологій зберігання і реставрації мікрофільмів і фотоматеріалів. Так, в архіві Мюнхена у Німеччині зберігається близько 5 млн. фотографій міста. Звичайно, вони часто експонуються, але не в оригіналах, а в копіях, які створюються у прекрасно забезпеченій приладами і матеріалами лабораторії. Це і гігантські панорами Мюнхена, і плакати, і календарі. Унікальним є архівосховище мікрофільмів у Солт-Лейк-Сіті (США, штат Юта). Воно розташоване у скелі за містом і може витримати ядерну війну. Там мільйони мікрофільмованих документів з усього світу, зокрема метричних книг церков різних конфесій. За 14-тонними дверима майже у стерильних умовах не тільки зберігають, а й переносять інформацію на

нові носії, використовуючи найновітніші технології, — на плівку, що не горить і може зберігатися понад 3 тисячі років.

Не можна не згадати і про відтворення історії Одеси та області не тільки на місцевому рівні, а й у масштабах держави. Минуле нашого регіону відображене і в матеріалах, що зберігаються в *Центральному державному кінофотофоноархіві України ім. Г.С.Пшеничного (м.Київ)*. З моменту створення у 1934 році і до початку 1960-х років цей архів був єдиним сховищем, де зосереджувалася кінофотофонопродукція з усієї республіки. На 1941 рік його фонди складали 100 тис. одиниць зберігання. Значна частина їх була розграбована під час німецької окупації Києва — матеріали були або знищені, або вивезені до Німеччини. Після війни втрачені фонди поповнювалися за рахунок передачі оригіналів української тематики з Центрального державного архіву кінофотофонодокументів СРСР (м.Красногорськ). Так, у Києві зосередили безцінні документальні хроніки і кіножурнали Всеукраїнського кінокомітету, фотокіноуправління, «Українфільму», Української студії хронікально-документальних фільмів. Історія Одеси і області тільки за довоєнний період знайшла відтворення у більш ніж 100 унікальних сюжетах. Декілька прикладів:

- польоти С.Уточкіна (початок XIX ст.);
- австро-німецькі війська на вулицях Одеси (1918 р.);
- вступ Червоної армії в Одесу в квітні 1919 р.;
- 1 травня в Одесі (1923 р.);
- зйомки фільмів на Одеській кінофабриці у 1927 р. («Крізь сльози», «Проданий апетит» режисера Охлопкова, «Безпритульні» режисера Д.Ердмана та ін.);
- візит Всеукраїнського старости Г.І.Петровського на Одеську джутову фабрику та у Дитяче містечко ім.Комінтерну (1927 р.);
- прибуття в Одеський порт з Південної Америки 3100 тонкорунних меринів для сільськогосподарських підприємств України (1929 р.);
- приліт італійської ескадрильї гідроаеропланів на чолі з віце-прем'єром міністерства повітроплавання Італії Бальбо (1929 р.);
- приїзд до Одеси міністра іноземних справ Туреччини Тевфрика Руді Бея (1930 р.);
- приїзд до Одеси Молодого Берлінського театру (1930 р.);

— підйом у 1938 р. в Одеському порту пароплава «Петро Великий», який затонув у 1917 р.;

— дитячий будинок іспанських дітей в Одесі (1938 р.) та ін.

Чимало документальних кадрів зафіксували перебування в Одесі відомих особистостей: грецького письменника Панайота Істраті (1928 р.), французького письменника Анрі Барбюса (1928 р.), діячів науки і культури В.Філатова, Я.Бардаха, П.Столярського, О.Довженка, О.Вишні, А.Бучми, Л.Утьосова, С.Міхелса та ін.

Кінохроніки зберегли панорами міст і сіл Одещини — Балти (1926 р.), Гільдендорфа (нині Красносілка Комінтернівського району) (1931 р.), Бірзули (Котовська), Ізмаїла (1941 р.), Вилкового (1941 р.), Дофинівки.

Є сюжети про звичайне життя людей на селі:

- підготовка до збору врожаю і ремонт сільськогосподарської техніки в Роздільнянській МТС (1931 р.);
- 1-й зліт колгоспників-ударників у Любашівському районі (1931 р.);
- 1-а радянська артіль вишивальниць у Вилковому (1941 р.) та ін.

Звичайно ж, з плином часу цінність довоєнних матеріалів тільки підвищується: адже вони є лише в одному екзмплярі. А тому здається раціональним подумати про створення копіяного фонду на цифрових носіях, який можна зберігати в Держархіві області і ефективно використовувати. Останні кіноматеріали з історії Одеси і Одеської області, які відклалися в Центральному державному кінофотофоноархіві України ім.Пшеничного, датуються 1983 роком. Це означає, що 20-річний історичний відрізок просто не знайшов свого відображення на державному рівні. Цей факт не може не турбувати.

Проблемою відродження вітчизняного документального кіно переймається громадська організація «Літопис» (м.Київ) та її голова Лариса Феодосіївна Єфименко. Одним із напрямків роботи «Літопису» є співробітництво з архівами і організація кінофестивалів, на яких показують як унікальні кіноматеріали Центрального державного кінофотофоноархіву України ім. Пшеничного, так і роботи сучасних кінодокументалістів. В першу чергу, це стрічки, присвячені людям, які залишили слід в історії і вплинули на розвиток свого міста, регіону.

Прекрасним прикладом співробітництва Державного архіву Одеської області, «Літопису» і

ТРК «АРТ» є робота над документальним фільмом про долю німецьких військовополонених в Україні після Другої світової війни. В основі фільму — розповідь колишнього в'язня одеського табору Вільгельма Лютценбергера. Після перебування в полоні у 1945-1948 роках він повернувся до Німеччини. Колишній військовий льотчик обрав професію архітектора і художника, а свою долю, назавжди пов'язану з Україною, відобразив у книзі-сповіді «Моє життя у щасті і нещасті».

Використання кінофотофонодокументів може бути дуже ефективним, якщо потреби суспільства будуть вчасно враховані і при цьому є можливість для ознайомлення споживачам ретроспективної інформації. З цією метою архівом ведеться робота з підготовки видання

переліку фотодокументів дореволюційного періоду. Надається можливість самостійної роботи з цими матеріалами у читальному залі, проводяться документальні виставки.

Архів має зацікавленість у співпраці з державними органами влади й управління і наданні необхідних інформацій. Так, документи з історії міжнародних відносин і апеляція до спільних традицій могли б бути корисним підґрунтям для документів дипломатичного та зовнішньоторговельного характеру.

Кінофотофонодокументи є прекрасним матеріалом для іміджевих проектів — презентаційних компакт-дисків, книг, альбомів, відеофільмів, присвячених пам'ятним подіям і датам, історії міста, села, установи або галузі, видатним людям нашого краю.

Міжнародне співробітництво як інструмент формування позитивного іміджу архівіста

Наукові проекти, конференції, іноземні дослідники в Держархіві Одеської області (1920 — 2005 рр.)

Л.Г. Білоусова,
заступник директора Держархіву Одеської області

В останні роки в архівній справі спостерігається багато позитивних змін в галузі використання документів НАФ, вони викликають інтерес суспільства. Потреба людей у ретроспективній інформації різко зросла, і це стимулює архівні установи в пошуку нових форм роботи поряд із традиційними й усталеними. У Державному архіві Одеської області, мабуть, найбільш яскраво нові тенденції проявилися в галузі міжнародного співробітництва. Стійкі контакти підтримуються і розвиваються з такими організаціями, як *Одеське відділення Грецького фонду культури (Греція), Генеральне консульство Греції в Одесі, Центр вивчення історії менонітів у м.Фресно (Каліфорнія, США), Університет Північної Дакоти (м. Фарго, Північна Дакота, США), Центр дослідження і розвитку грецької культури Причорномор'я (Салоніки, Греція), Національний центр досліджень (м.Афіни, Греція), Мозес Мендельсон-*

центр (Потсдам, Німеччина), Інститут культури й історії німців Північно-Східної Європи (Люнебург-Геттинген, Німеччина), Одеське відділення «Joint» (США), генеалогічні товариства США: «Glückstal Colonies Research Association» (M.Freeman), «Routes to Roots» (M.Weiner), «Юта» та інш.

З урахуванням взаємних інтересів було визначено кілька пріоритетних тем науково-дослідної роботи архіву на перспективу. Це, насамперед, історія національних діаспор на Півдні України — греків, німців, менонітів, євреїв, поляків, бельгійців, шведів та ін. За останні 10 років співробітниками відділу інформації, публікації і використання документів ДАОО створена і постійно поповнюється комп'ютерна база даних за цими темами, що включає:

— пофондові анотовані покажчики з детальним описом справ (фонди № 765 «Грецьке

благодійне товариство», № 252 «Одеська контора іноземних поселенців Півдня Росії», № 6 «Опикунський комітет про іноземних поселенців Південного краю Росії» — матеріали про менонітів (1846-1873 роки);

— огляди фондів і документів ДАОО (з історії греків, німців, євреїв, поляків, бельгійців, шведів);

— іменні каталоги (по єврейському відділенню Одеської міщанської управи (ф.359), метричних книгах римо-католицької церкви Св. Петра (ф.628), Одеської Грецької Свято-Троїцької церкви (ф.37, 1800-1920 рр.);

— тематичні дослідження.

Накопичення інформації стало базою для пошуків видавничої діяльності архіву. З 1994 року працює спільний проект Держархіву Одеської області й Інституту культури та історії німців Північно-Східної Європи (Люнебург-Геттинген, Німеччина, керівник — доктор Аффльред Айсфельд) з опублікування 20-томного анотованого опису фонду 6 «Опикунський комітет про іноземних поселенців Південного краю Росії». Від архіву в проекті брав участь відділ науково-довідкового апарату: О.В.Коновалова — зав. відділом, редактор видання, укладачі — В.М.Мальченко, О.М.Набока, В.Ф.Онопрієнко, О.О.Солончук. Проведено колосальну роботу щодо описання більше 15 тис. унікальних справ з історії іноземної колонізації Новоросійського краю, вийшло у світ 6 томів. Аналогічний проект з інститутом здійснений завідувачкою відділу зберігання та обліку документів ДАОО В.Ю.Алексєєвою по фонду 252 «Одеська контора іноземних поселенців Півдня Росії» (більше 1 тис. справ.)

При фінансовій підтримці Одеського відділення Грецького фонду культури (голова — Софроніс Парадисопулос), генеральних консулів Греції в Одесі Іфігенії Кондолеондос та Алексіоса-Павлоса Стефану з 2000 року видається книга «Греки Одессы. Именной указатель по метрическим книгам Одесской Греческой Свято-Троицкой церкви. 1800-1920» Вийшло у світ 4 томи, які включають близько 40 тис. прізвищ одеських греків.

Бібліотека Університету Північної Дакоти (м.Фарго, США), з ініціативи і за особистої участі головного бібліографа професора Майкла Міллера, спонсорувала публікацію анотованих покажчиків справ фонду № 252 «Одеська контора іноземних поселенців Півдня Росії» і фонду 53 «Гросслібентальська (Маріїнська)

волостна управа» (укладачі — Л.Білоусова і В.Буга). У 2002 р. матеріали ДАОО краєзнавчого характеру були також опубліковані в журналі «Wostok» (Німеччина, редактор Бритта Волленведер), що спеціалізується на інформації з країн колишнього СРСР.

Тісно співробітничав архів з Міжнародною громадською організацією «Єврейський общинний центр «Мигдаль» (директор центру — Кіра Верховська, директор Єврейського музею — Михайло Рашковецький), яка фінансувала підготовку і публікацію археографічного видання «Євреї Одессы и Новороссии. Конец XVIII — начало XX вв.». Держархів надав значну допомогу новому Єврейському музею в Одесі у створенні експозиції.

Величезне значення для архівістів мають безпосередні контакти з науковим світом на міжнародних конференціях, де є можливість продемонструвати багатство одеських історичних джерел, показати роботу своєї установи, вловити тенденції розвитку історичної науки, налагодити особисті контакти з колегами. Співробітники ДАОО постійно беруть участь у міжнародних конференціях: у 1998 р. в Марбурзькому університеті (Німеччина) із проблем вивчення педагогічного досвіду А. Макаренка (Г.Л. Малінова), у 1998 р. в пан'європейській конференції бібліотекарів та архівістів у Потсдамі (Німеччина) із проблем схоронності джерел з юдаїки (Л.Г. Білоусова), у 1997-2000 рр. на україно-грецьких конференціях у Києві, Гурзуфі, Маріуполі, Керчі (Л. Білоусова, О. Кармиш). У 1999 р. архів брав участь у роботі «круглого столу», організованого Комітетом з повернення культурних цінностей в Україну, Польським інститутом у Києві й Одеською облдержадміністрацією з проблем вивчення українсько-польських зв'язків і польської діаспори в Одеській області.

За останні два роки діяльність архіву в цьому напрямку ще більше активізувалася. Так, у 2004 році архівісти брали участь у 6 міжнародних науково-практичних конференціях:

— «150 років Одеському болгарському настоятельству» (Одеса, організатор — Одеське болгарське дружество). З доповіддю про історію настоятельства виступив провідний спеціаліст відділу інформації, використання документів і зовнішніх зв'язків ДАОО С.А. Желясков;

— «200-річчя створення Євангелійно-лютеранської парафії в Одесі» (Одеса, організатор — Євангелійно-лютеранська парафія в Одесі),

з доповіддю «Про створення мартирологу парафіян церкви Св.Павла в Одесі» виступила головний спеціаліст відділу інформації, використання документів і зовнішніх зв'язків ДАОО к.і.н. Г.Л. Малінова.

— 5-11 і 23-27 червня 2004 р. у США, у м. Модесто (Каліфорнія) і м.Бісмарк (Північна Дакота), відбулися дві конвенції, організовані Всеамериканським історичним товариством німців з Росії. На запрошення голови Асоціації дослідження глукстальських колоній Маргарет Фрімен у цих конференціях брала участь заступник директора ДАОО Л.Г. Білоусова, яка представила фонди архіву з історії німецької колонізації Півдня України. Асоціація організувала також відвідання найбільших наукових, архівних і бібліотечних установ — генеалогічного товариства «Юта» (м.Солт-Лейк-Сіті, Юта), бібліотеки Менонітського коледжу і Товариства поволзьких німців (м.Фресно, Каліфорнія), абатства в Річмондтоні, бібліотеки Університету Північної Дакоти (м.Фарго) та ін.

— 1 вересня і 5-11 листопада 2004 року пройшли дві конференції в Одесі та Піреї (Греція), організовані Грецько-українською торговельною палатою (голова — Іоанніс Поліхронопулос, директор — Галина Маслюк). Вони були присвячені внеску вихідців з острова Хіос в економічний розвиток Одеси. Л.Г. Білоусова представила доповідь про родину Петрококіно і виставку документів ДАОО про хіосців в Одесі. Під час останньої конференції палатою була надана рідкісна можливість попрацювати в одному з найбільших науково-культурних центрів Греції — Бібліотеці Кораїса на о. Хіос та її архіві.

У 2005 році тенденція до активної презентації Одеського архіву на міжнародному рівні зберігається: у квітні наша установа брала участь у роботі конференції, організованій історичним факультетом Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова до 60-річчя Перемоги у Великій Вітчизняній війні (доповідь і огляд фондів Л.Г. Білоусової). У травні в університеті пройшла конференція «Українське козацтво у вітчизняній та загальноєвропейській історії» з документальною виставкою архіву (В.В.Харковенко). Головний спеціаліст відділу забезпечення зберігання і й обліку документів В.К.Січкаренко брала участь у V міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми зберігання, консервації, реставрації й експертизи музейних пам'яток» у м. Києві.

19-23 квітня 2005 р. в Афінах відбулася міжнародна конференція «Росія і Середземномор'я», у якій брали участь 22 вчених України з Інституту історії НАН України і Сімферопольського університету. Держархів Одеської області представляла Л.Г. Білоусова з доповіддю про історію першого військового грецького поселення під Одесою Олександрівки-Арнаутівки.

24 червня 2005 року в Європейській комісії (м.Брюссель, Бельгія), у Генеральному департаменті наукових досліджень, відбулися слухання і консультації з питання підготовки міжнародного інтернет-проекту «Бізнес у матеріалах архівів» за участю експертів комісії з Греції, Італії, вчених і архівістів Греції, Норвегії, України, у т.ч. представника Одеського архіву (Л.Г. Білоусова). На засіданні була представлена інформація про документальну базу ДАОО і можливу участь в проекті на правах асоційованого члена в партнерстві з Центром новоелліністичних досліджень (м.Афіни, Греція, керівник — Еввідікі Сіфнеу).

Красномовним показником значимості ретроспективної інформації є кількість звернень до архіву. Так, з 4-5 тисяч щорічних *запитів соціально-правового характеру і тематичних* 20-30% складають заяви від закордонних громадян про факти біографії, перебування в гетто, насильницьке вивезення в Німеччину, рішення виконавчих органів, нотаріальні акти, сімейні історії та ін. Співробітники відділу опанували методичку генеалогічних досліджень, що дає позитивний результат у 40% відповідей. Архів підтримує зв'язки з багатьма генеалогічними товариствами. У жовтні 2005 року ДАОО відвідала Міріам Вайнер, голова фонду «Routes to Roots» («Дороги до коренів») і автор всесвітньовідомої книги «Jewish Roots in Ukraine and Moldova» («Єврейські корені в Україні і Молдові»). Вона розповіла про діяльність фонду і познайомила одеських архівістів з генеалогічним сайтом, на якому є відомості і про Одеський архів.

Організація *виставок* — один з найпопулярніших напрямків діяльності ДАОО. В останні роки, завдяки співробітництву архіву з музеями, документи «оживають» як у постійних, так і в тимчасових експозиціях. Особливо популярна етнічна тематика. Стали вже традиційними щорічні з 1994 року виставки для учасників турів німців США (вихідців з Росії), організованих головним бібліографом Університету Північної Дакоти професором Майклом Міллером. З

1996 року з документами Одеського архіву з історії менонітів, зокрема унікального фонду молоканської громади (архів Пітера Брауна), знайомляться учасники круїзів канадської туристичної фірми «Unger Travel» (керівники — Уолтер і Марина Унгер), предки яких проживали на Півдні України. Ці тури супроводжують професори провідних університетів США, які читають для туристів лекції і ведуть семінари (Пол Тевс, Алан Петерс, Пітер Классен, Руді Фрізен та ін.) У 2003-2004 роках в архіві провадилися спеціальні виставки для менонітів з Парагваю й Аргентини. У 2000 р. Одеський архів виступив як організатор виставки акварелей і графіки баварського архітектора і художника Вільгельма Лютценбергера, доля якого також пов'язана з Одесою. Кошти від продажу картин надійшли у фонд реставрації і реконструкції Одеського театру опери і балету, і у фундамент його було закладено іменну стелу художника.

Організація роботи іноземних дослідників у читальному залі ДАОО набуває якісно нових форм. Практикується попереднє консультування й ознайомлення зі складом фондів через Інтернет, складання переліків і оглядів документів на замовлення. Національний архівний фонд Одещини, який складає нині понад 13 тис. фондів, що зберігаються в Державному архіві Одеської області та його філії в Ізмаїлі, відзначений деякими особливостями, що вирізняють його з числа архівних зібрань інших областей України. Унікальний статус Одеси, як адміністративного центру Новоросії, ще в дореволюційний період створив умови для зосередження на її території фондів установ регіонального значення — таких, наприклад, як управління новоросійського і бессарабського генерал-губернатора, канцелярія одеського градоначальника, Опікунський комітет про іноземних поселенців Південного краю Росії, Грецьке благодійне товариство, Молоканська менонітська громада, Управління порто-франко та ін. Заціквленість представників закордонної науки до одеських матеріалів значно підсилася зі створенням сприятливих для іноземного дослідника умов.

До 60-х рр. поява іноземців в Одеському архіві з відомих причин була скоріше виключенням, ніж правилом. У 1920-х рр. тут працював лише один дослідник, наприкінці 1940-1960-х рр. — 14, з 1970 по 1984 рр. — 17. Наприкінці 80-х рр. практично всі обмеження відносно іноземних дослідників були скасовані. Урівнювання їх у правах на одержання

архівної інформації з дослідниками нашої країни було також закріплене статтею 15 Закону України «Про Національний архівний фонд та архівні установи» від 24 грудня 1993 р. Про розширення доступу до архівів красномовно свідчить статистика: з 1985 по 2005 р. у ДАОО працювало більше 200 учених з 16 країн далекого зарубіжжя.

Стійкий науковий інтерес до одеських матеріалів виявляють представники **Німеччини**. У 1925 р. першим іноземцем, що працював в облархіві, був Георг Лейбранд, доктор філософії Лейпцигського університету, представник Штуттгартського інституту вивчення культури німців за межами Німеччини. Саме він уперше ввів у науковий обіг ряд документів фонду Опікунського комітету про іноземних поселенців Південного краю Росії з історії німецьких колоній.

У 1990-х рр. коло досліджуваних німецькими істориками проблем і, відповідно, джерел стає ширшим. Дослідження життєвих умов бессарабських німців стало темою наукової роботи представників Штуттгартського архіву бессарабських німців *Ф.І. Ернста* і *В.В. Герлінга* (1993 р. Тут і далі — рік роботи в ДАОО). *Г. Хаусманн* (Кельнський університет, 1989-1991 рр.) досліджував міську громаду, зокрема формування інтелігенції в Одесі в дореволюційний період; *Т. Пентер* (Кельнський університет, 1993 р.) — Одесу в 1917 р.; *Т. Штайнхофф* (Регенсбурзький університет, 1993 р.) — єврейську культуру і літературу на ідиш в Одесі в XIX-XX ст.; проф. *Б. Праксенталер* (Університет Мюнхена, 1998р.) — процес українізації в Одесі в 1917-1933 рр.; *К. Бек* (Університет Мюнхена, 1998р.) — Україну в 1944-1948 роках.; *Х. Сайдль* (Університет Регенсбурга, 1999 р.) — громадянську війну і встановлення радянської влади в Одесі в 1917-1922 рр.; *А.Хільбреннер* (Університет Бонна, 2001 р.) — тему «Функція історії та пам'яті в процесі диференціації єврейської національної самосвідомості у Східній Європі на прикладі історичного твору Семена Дубнова»; *Й.Грюневальд* (Центр порівняльної історії Європи у Берліні, 2001 р.) — побут робітників Баку та Одеси в 1900-1930 рр.; *Г.Арндт* (Університет Гамбурга, 2002 р.) — роль німців у революційному русі і громадянській війні на Півдні України; *А.Хоффмайстер* (Кельнський університет, 2003 р.) — «Націоналізм і соціальне питання серед національностей м. Одеси, 1881-1914 рр.»; *В.Сартор* (Університет

Гамбурга, 2003, 2005 рр.) — «Історія підприємства: купці Одеси, XIX ст. — 1914 р.»; *М. Вайнрайх* (Університет Гамбурга, 2004 р.) — «Побутові злочини в часи Сталіна. Довоєнний і післявоєнний період»; *Л. Прісс* (Фонд меморіалу убитим євреям Європи, Берлін, 2004 р.) — «Холокост в Україні»; *І. Рідель і Р. Сохацький* (Центральне відомство землі Баден-Вюртемберг з виявлення злочинів націонал-соціалістів у роки Другої світової війни, 2005 р.) — виявлення німецьких військових злочинців за матеріалами окупаційного періоду; *Х. Баум* (Мюнхенський університет, 2005 р.) — «Органи румунської влади на території України, 1941-1944 рр.».

З традиційною для німецьких учених темою «Німці в Новоросії» змикаються дослідження істориків **Канади**: проф. *Дж. Еппа і П. Леткемана* (Менонітський коледж Вінніпезького університету, 1990 р.). Хочеться відзначити ґрунтовну роботу в ДАОО проф. Торонтського університету *Х.Л. Діка* (1990-1992 рр.), яскравого представника школи локальних історичних досліджень, який уперше ввів у науковий обіг документи фонду молоканської менонітської громади. Одним з перших серед закордонних учених досліджував матеріали радянського періоду про С.А. Подолинського і про голод в Україні в 1921 р. *Р.Л. Сербін* (1990, 1999 р., Квебекський університет). Аграрний розвиток Новоросії в 1855-1907 рр. вивчав *Л.Д. Фрізен* (1988 р., Університет Торонто). Професор філософії *А. Маколкін* (Університет Торонто, 1998 р., 2002 р.) працювала над темою «Італійські корені культурної Одеси». Історію єврейських колоній і генеалогію своєї родини досліджував професор хімії університету British Columbia (м. Ванкувер) *М.Коміссаров* (2002 р.). Проф. *Р.Менлі* (Квінс університет, 2005 р.) вивчала тему «Евакуація і реевакуація цивільного населення під час Другої світової війни».

На початку 80-х років до одеських архівів виявили зацікавлення історики **США** — представники Гарвардського університету *П. Херліхі* (1981 р.), *П. Шоу* (1885р.). Документи ДАОО ввійшли до монографії *П. Херліхі* «Odessa's History, 1794-1914 рр.». *П. Шоу* досліджував роль місцевої буржуазної преси у формуванні громадської думки в Росії в 1855-1900 рр. при підготовці докторської дисертації. У 1982 р. проф. *Д.В. Джюсберрі* (Університет штату Оклахома) вивчав діяльність графа О.Ф. Ланжерона в Одесі. За останні 10 років американські дослідники використовували широке коло ар-

хівних джерел за такими темами: *Е.А. Хактен* (Вісконсін університет, 1989 р.) — «І.І. Мечников: Одеська школа і розвиток бактеріології в Росії, 1880-1917 рр.»; *Р. Сильвестр* (Чиказький університет, 1992, 2000 р.) — «Співтовариство міських районів і революційні зміни на прикладі Одеси, 1912-1921 рр.»; *Д. Хесслер* (Чиказький університет, 1992 р.) — «Торгівля, товари і побут у Росії, 1890-1940 рр.»; проф. *С. Ципперштейн* (Стенфордський університет, 1993 р.) — «Євреї Одеси»; *Д. Мазіс* (Університет Мінесоти, школа професора Теофанніса Ставро, 1996 р.) — «Греки Одеси. XIX ст.»; *Д. Стейплс* (1997 р.) — «Менонітська колонізація в районі Молочних вод (1783-1861)»; *С. Віллард* (1998 р.) — «Колонізація Півдня України наприкінці XVIII — у 1-й половині XIX ст.»; *М.Хілтон* (Університет Іллінойсу, 1999 р.) — «Культура споживання в Російській імперії і Радянському Союзі. 1900-1928 рр.»; д.і.н. *Б. Моллер-Саллі* — «В.В. Кандинський (1999 р.)»; *Б. Рут* вивчала історію Одеси періоду тимчасової німецько-румунської окупації (2000 р.); *Е.С.Тесслер* — «Історія єврейської общини Одеси. 1800-1917» (2004 р.); *Я.Лангет* (стажист філологічного факультету Московського університету ім. М.В.Ломоносова, 2004 р.) — «Чорносотенці в Одесі. 1905-1917 рр.»; *Д. Тэйбор* (Університет Мінесоти, школа професора Теофанніса Ставро, 2002 р.) — «Костянтин Базилі — історик, дипломат XIX ст.»; *А. Ягендорф* (Брандайський університет, 2003 р.) — «Соціальна історія українського села, 1945-1953 р.»; проф. *К. Мейер* (Оксфордський університет) — «Діяльність музеїв у 1830-1917 р.»; *Д.Девіс* (2003 р.) — «Одеське відділення Російського технічного товариства»; *Е. Кенфер* (Йельський університет, 2005 р.) — «Єврейська громада Одеси»; *Д. Тенні* (Університет Берклі, Каліфорнія, 2005 р.) — «Кримінальний єврейський світ: міф і реальність, 1918-1925 рр. (на прикладі Мишки Япончика)».

У 1991 р. вперше в ДАОО працювали дослідники з **Ізраїлю**. Представники інституту Яд Вашем *Ж. Анчел* і *А. Вайс* вивчали розсекречені фонди установ, що діяли в Одесі й області в період німецько-румунської окупації, з метою підготовки монографії про геноцид проти євреїв у період Другої світової війни. Історію єврейських колоній у Херсонській губернії досліджував *Я. Приворотський*, магістр історії «Мудрешт Єрусалим» (Єрусалим, 2002 р.).

М.Бейзер працював над темою «Джойнт» і євреї радянської Росії й України в 1917-1924 рр.»

Держархів Одеської області протягом багатьох років підтримував тісні зв'язки з науковими, навчальними і культурними закладами **Болгарії**. Раду Міністрів НРБ представляв письменник *Д. Осинін* (1948 р., тема дослідження — «Христо Ботев»); Болгарську академію наук — *М. Димитров* (1948 р., «Христо Ботев»), *Ж. Вижарова* (1958 рік, «Болгарські старожитності в роботах російських археологів і мандрівників»), *М. Младенова* (1973 р., «Єлена Мутева — перша болгарська поетеса»), *В.В. Великов* (1960 р., «І. Вазов в Одесі»), *Є.В. Хаджиніколова* (1977 р., «Болгарські переселенці в Росії»), *І.Т. Ілієв* (1977 р., «Діяльність Одеського товариства історії і старожитностей з вивчення пам'яток болгарської літератури»), *Н. Бичварова* (1981 р., «Роль навчальних закладів м.Одеси і розвиток наукових знань у Болгарії в XIX ст.»), проф. *Д. Леков* (1989 р., «Одеса і болгарське Відродження»); Інститут історії БКП при ЦК БКП — *Н. Белоусов* (1966 р., «Болгарська політеміграція в СРСР, 1920-1944 роки»), *Т. Колева, Г. Радев* (1970р., «Болгарські інтернаціоналісти в Жовтневій революції і громадянській війні 1917-1923 рр.»); *І.Х. Конев, А.Б. Райкова* (1972 р., «Російсько-болгарські політичні і культурні зв'язки, 1800-1917 рр.»); Головархів НРБ і обласний архів Варни — *Т. Райкова* (1989 р., «Російсько-болгарські і радянсько-болгарські зв'язки»), *Л.А. Чакалова* (1979 р., «Болгарські революційні зв'язки»), *Б. Дрянновський* (1989-1991 рр., «Морські зв'язки Одеси і Варни»); Вищий економічний інститут НРБ — проф. *В.Д. Хаджиніколов* (1960 р., «Економічні зв'язки між Болгарією і Росією XIX — початок XX ст.»); Музей болгаро-радянської дружби Софії — *А. Веков* (1957 р.), *Д.К. Карастанев* (1960 р.); Музей Д. Благоева — *Є.К. Богданова* (1967 р., «Д. Благоев в Одесі»); Військово-морський музей Варни — *Н.Н. Димитрова і В. Павлова* (1989 р., «Болгарське мореплавання і військово-морський флот. 1912-1919 рр.»); Софійський держуніверситет — *Є. Бужашко* (1960 р., «Російсько-болгарські ідейні зв'язки в кін. XIX ст.»); Софійську кіностудію — *В.К. Геринська* (1970 р.), *Г. Янев* (1987 р.); телебачення НРБ — *Т. Белотелев* (1987 р., «Слов'янські комітети в Росії»), Болгарське консульство в Одесі — *А. Георгієв* (1969 р.) і *Н.З. Тринков* (1975 р., «Історія консульства НРБ в Одесі»). Слід особливо відзначити дослідження представників Спілки науковців Болгарії *Ц.П.Цонєва, І.С.Врачева* за темою «Габрово під

час болгарського Відродження й Одеса». Документи ДАОО, виявлені ними з 1975 по 1991 рр., знайшли відображення в монографіях і статтях, експозиції Національного музею освіти в Габрово, у доповідях на міжнародних конференціях. *Ц.П. Цонев і І.С. Врачев* стали ініціаторами створення в Одесі філії Габровського центру априлознавства.

С. М. Цанов (Університет Шумена, 1998-2000 рр.) досліджував процес відродження літератури в Болгарії в XIX ст.; *Т. Бонева* (Софійський університет, 1999 р.) — історію й етнографію болгарського населення села Тернівка Миколаївської області; *А.Петкова* — долю болгарських вихованців Одеської духовної семінарії (2000 р.).

Наявність у ДАОО значних матеріалів з історії грецьких громад та інших етнічних груп на Півдні України робить цей напрямок перспективним для істориків **Греції, Великобританії та Японії**. У 1985 р. предметом дослідження *В. Каридіса* (Лондонський королівський коледж, Англія) стали грецькі торговці в Південній Росії в 1-й половині XIX ст. У 1992 — 2000 рр. *К. Авгітідіс, С. Парадісопулос* (Одеська філія Грецького фонду культури, Греція), *В. Кардасіс* (Критський університет) розширили хронологічні рамки і тематику досліджень (грецькі навчальні заклади, періодична преса, національно-визвольний рух та ін.). *Т. Карафілуді* (Салонікський університет і Центр вивчення і розвитку грецької культури Причорномор'я, Греція, 1998 р.) досліджувала історію освіти і театру греків Причорномор'я; *Т. Сахара* (Токійський університет, 1996 р., 2003 р.) — діяльність Одеського грецького благодійного товариства; *С.Кіоко* (Університет Хоккайдо, 2002-2003 рр.) — «Національні меншини в Південній Україні та етнополітика новоросійського і бессарабського генерал-губернатора».

Група грецьких учених — *Е. Сіфнеу* (Національний фонд досліджень у Афінах), проф. *А.Геролімбу, Г. Геролімбос*, проф. *В.Колонас* (Університет м.Салоніки) досліджували архітектуру Одеси і внесок греків у будівництво міста (2004 р.)

Д.Макріс (університет м.Яніна, Греція, та університет м.Реджіо, Італія) працював над темою «Грецькі торговці в Одесі» (2001 р.)

Проф. Хоккайдського університету (Японія) *К.Іноуе* досліджував тему «Б.Пілсудський в Одесі, 1887 рік».

Проф. *Д.Д.Клір* (Лондонський університет, **Великобританія**, 2003 р.) вивчав історію євреїв у Херсонській губернії в 1800-1917 рр.»

Необхідно відзначити також роботу в ДАОО дослідників з **Польщі** — проф. Варшавського університету *С.Ф. Фішмана* (1956 р., «Адам Міцкевич»), кінорежисера Варшавської студії документального кіно *С. Спрудіна* (1977 р., «Життя і діяльність Гарнушевського в Одесі. 1903-1906 рр.»), наукового фахівця інституту історії ПАН *Р.С. Мельчарека* (1989 р., «Роль російських вищих навчальних закладів в освіті польської технічної інтелігенції. 1860-1920 рр.»). У 2001 р. у ДАОО над темою «Польсько-українські зв'язки в XIX-XX ст.» працювала група вчених з Опольського університету — *А.Філіпчак-Кошур*, *Т.Є.Цісельський*, *А.Б.Лідіховський*, *М.В.Савицький*, *Г.С.Грицюк*. У 2003 р. *Т.Є.Цісельський* і *М.В.Савицький* (Опольський університет) досліджували «Політичні та економічні дії польського населення в XVII — XIX ст.». *А.Б.Словицький* (Товариство PRO-FIT, 2005 р.) займався виявленням документів з історії родини Де Рібас.

Югославію представляли директор Інституту фольклору в м. Скопле *Б. Ристовський* (1970 р., «Російсько-македонські літературні і культурні зв'язки») та голова Спілки архівістів Югославії проф. *І.Р. Дермаку* (1986 р., «Внесок Росії в звільнення балканських народів від османського ярма»).

Угорщина представлена дослідженнями проф. Сегедського університету *А. Корманьоша* (1988 р., «Життя і діяльність А.Н. Білоцерківського в Одесі, 1903-1905 роки») та *Ш. Бездана* (1989 р., «Історія громадських об'єднань при капіталізмі»).

У ДАОО працювали дослідники з **Чехословаччини**: співробітник Словацької АН *Л.Л. Гаркасим* (1965 р., «Словацько-російські та словацько-українські зв'язки і відносини в XIX ст.»)

і Чехословацько-радянського інституту ЧСАН *І.А. Грозієнчик* (1961 р., «Чехословацько-російські та чехословацько-радянські зв'язки і відносини в XIX і XX ст.»). *І. Вавра*, студент Карловського університету (м.Прага) і етнограф, вивчав тему «Заселення Півдня України поселенцями Чехії» (2004 р.)

В. Познер із **Франції** вивчала в 2000 р. процес кінофікації Одеської області; *Ж. Гутнер* — історію родини Орлових.

У 1994 р. у ДАОО працював перший дослідник з **Австралії** *І.В. Ейкеліс* (Мельбурнський університет) над темою «Порівняльний аналіз міського життя Одеси і Владивостока. 1914-1922 рр.».

Розмаїття тем і введених у науковий обіг нових джерел свідчить про бажання представників різних історичних шкіл зарубіжжя підтримувати і розвивати контакти з Державним архівом Одеської області.

Велику увагу питанням підтримки архівів приділяє Посольство США в Україні, оголошуючи конкурси на гранти, організовуючи акції. Так, 11 березня 2004 року Держархів Одеської області відвідала аташе з питань культури Ліза Хеллер, яка передала в дарунок архіву колекцію мікрофільмів 13 томів дипломатичного листування між консульством США в Одесі і Державним департаментом США за травень 1831р. — серпень 1906 р. Архівісти розповіли про роботу з дослідниками, показали документи з історії україно-американських відносин, що викликало великий інтерес почесної гості. Це дає підставу зробити висновок про те, що ми можемо гідно, взаємовигідно співробітничати на міжнародному рівні, і це є могутнім стимулом розвитку вітчизняної архівної галузі в цілому та підвищує престиж професії архівіста.

Бібліотека — найважливіше джерело культури народу

Корецька Олена Анатоліївна,
хранитель фондів відділу зберігання
та обліку документів ДАОО

*«Книга — це духовний заповіт одного покоління іншому...»
О. І. Герцен*

Державний архів Одеської області — храм історії нашого краю. Створений в 20-і роки минулого сторіччя, він дотепер залишається одним з найбільших архівів нашої країни.

Поряд з величезним сховищем, у якому мільйони документів, що мають важливе історичне значення, свій внесок у збереження історії вносить і бібліотека архіву.

Слово «бібліотека» у перекладі з грецької означає «книгосховище». Поява перших бібліотек відноситься до глибокої давнини. Спочатку в бібліотеках зберігалися священні книги, тому і самі бібліотеки вважалися священними¹.

Бібліотеку Державного архіву Одеської області справедливо можна вважати священним місцем. Вона зберігає у своїх стінах більше 8500 книг, серед яких законодавча, юридична і відомча література дореволюційного періоду, що несе в собі найважливіші історичні дані про розвиток нашого краю і країни в цілому. Наприклад, «Полное собрание законов Российской империи», «Новороссийский календарь», збірки Херсонського губернського і повітових земств Херсонської губернії, річні звіти одеського градоначальника, циркуляри опікуна Одеського навчального округу, енциклопедії різних періодів і видань: «Большая Советская энциклопедия», «Еврейская энциклопедия», «Радянська енциклопедія історії України», «Техническая энциклопедия», «Педагогическая энциклопедия» та ін.; енциклопедичні словники Ф. Брокгауза та І. Єфрона, «бр. А. та І. Гранат і К°»; матеріали Першого Всеросійського перепису 1897 р.; статuti різних товариств («Устав музыкальных училищ», 1900 р.; «Устав Одесского торгового-промышленного и ремесленного общества взаимного кредита», 1901 р.; «Устав товарищества торговли русскими мануфактурными товарами Д.П. Котляревского»,

1899 р. та ін.); адреси-календарі Новоросійського краю й Одеси 1857-1917 рр.; зібрання узаконень і розпоряджень уряду 1878-1937 рр.; телефонні довідники 1923-1983 рр., довідник «Весь СССР 1931» і багато інших цінних книг.

Крім цього, у бібліотеці є численна методична література, яка надає неоціненну допомогу архівістам у плануванні і виконанні робіт по зберіганню і використанню документів. Методична література нараховує більше 1100 екземплярів. Це книги з діловодства, путівники по різних архівах, переліки документів міністерств, література з питань обліку і зберігання кінофотодокументів, довідники, інструкції та ін.

У бібліотеці також є підшивки газет, які нараховують близько двох тисяч одиниць і охоплюють різні періоди історії: «Одесские новости», 1908-1915 рр.; «Вечерние вести», 1925-1926 рр.; «Демократическая Украина», 1992 р., «Архивариус», 2004 р.; найбільш цінна і відома всій країні газета «Колокол» за 1860-1862 рр. А також «Одесский вестник» 1827 р. французькою і російською мовами — одна з перших газет м.Одеси.

Журнали і брошури нараховують близько 11 тисяч екземплярів. Це «Архивы Украины», 1965-2002 рр.; «Вопросы истории», 1945-1993 рр.; «Исторический архив», 1955-1960 рр.; «Родина», 1989-1999 рр., «Военно-исторический журнал», 1962-1992 рр.; найбільш цікавий для архіву журнал радянського періоду «Красный архив», 1923-1941 рр.

Яскраво представлена колекція листівок і прокламацій різних періодів, партій і організацій, яка нараховує більше 4500 тисяч одиниць зберігання. У 1961 році старший науковий співробітник А. Д. Бачинський провів велику роботу з упорядкування колекції листівок. Систематизація листівок провадилася за

авторською, хронологічною і тематичною ознаками: боротьба з голодом, ліквідація неписьменності, підпільні революційні і військові організації нашого регіону, період громадянської війни та ін.². Анатолій Діамидович також брав участь у складанні путівника архіву. Після шести років роботи в архіві (1958-1963 рр.) він перейшов працювати в Одеський університет на кафедру історії України. У 1993 р. за значний внесок у розвиток краєзнавчого руху і зберігання національної історико-культурної спадщини А. Д. Бачинському було присвоєне звання «Заслужений працівник культури України»³. В даний час у Державному архіві Одеської області зберігається особистий фонд Анатолія Діамидовича (Р-8139). Архівісти пишаються видатним колегою і використовують у своїй роботі його досвід.

Бібліотеці, як і всьому архіву в цілому, довелося перенести багато випробувань. У 1932 році почалася повна інвентаризація книг. У зв'язку з переїздами з одного будинку в інший це було зробити нелегко. Робота ускладнювалася тією обставиною, що бібліотекаря в архіві не було. Тільки в 1937 році була внесена в штатний розклад така посада, як «завідувач читального залу і бібліотеки». Бібліотеку підпорядкували відділу науково-довідкової літератури.

Умови роботи були дуже важкими: темне приміщення, відсутність стелажів, недостатня кількість шаф. Незважаючи на це, роботи з упорядкування літератури проводилися, а також заходи щодо виявлення дублетних книг і обміну їх на іншу літературу з метою поповнення бібліотечного фонду⁴.

Непоправну втрату нанесла бібліотеці Державного архіву Одеської області Велика Вітчизняна війна, за роки якої була знищена науково-довідкова література в кількості 9000 тисяч екземплярів. Книги і газети в цей період часто використовувалися для опалення приміщень. Багато з тих, що мають особливу історичну цінність, були вивезені в період окупації до Німеччини. Так, з 86 томів «Полного собрания законов Российской империи» на Батьківщину повернулося тільки 57. Не були повернуті також «Высочайшие приказы» 1852-1863 рр., «Устав о военной повинности» 1912 р., «Свод военных постановлений» 1870 р., «Военный устав о наказании» 1902 р., «Военно-судебный устав» 1845-1867 рр., «Указы» 1809-1810 рр. З «Приказов о военном ведомстве» 1896-1899 рр. повернулися назад лише 3 томи.

Але загарбникам не вдалося знищити всю історичну спадщину нашого народу. Після

війни країна відроджувалася з попелу. Відроджувалася й бібліотека Державного архіву Одеської області. Вже в 1946 році вона поповнилася новими надходженнями: були придбані російсько-французькі і російсько-німецькі словники, 21 том Великої Радянської Енциклопедії. Протягом цього періоду було заінвентаризовано 1900 книг, складений предметно-тематичний каталог⁵. Незважаючи на труднощі, у 40-і роки бібліотеку відвідало багато дослідників. Серед них були такі відомі діячі науки, як професор педінституту, доктор історичних наук С.Я.Боровий; декан Одеського держуніверситету, доктор історичних наук К.П.Добролюбський; доктор історичних наук, професор Розенталь, декан педінституту Свічировська, науковий співробітник музею «Героїчна оборона Одеси» Н.Я.Пельц⁶.

У період Великої Вітчизняної війни бібліотека поповнилася комплектами газет «Молва», «Одесса», «Одесская газета» (1941-1944 рр.).

Після війни був створений закритий фонд, який складався з літератури, що видавалася німецько-румунською владою в період окупації Одеси й Одеської області, на підставі циркуляру МВС УРСР «Про зберігання і користування ворожою літературою». Для цього фонду було надано спеціальне приміщення, до якого заборонявся доступ співробітникам, крім начальника архівного відділу, директора архіву й особи, відповідальної за зберігання цього фонду. По 3 екземпляри такої літератури співробітники залишили на державному зберіганні, інші були спалені. При створенні фонду виявилось 38 назв газет, що видавалися в роки німецько-румунської окупації⁷.

В 50-і роки співробітники вели подальшу роботу з систематизації літератури. Газети систематизувалися за територіальною ознакою і хронологією. Обробці піддали 7850 газет. У 1957 році провадилася робота з аналізу друкованої літератури румунською і німецькою мовами. З цією метою були запрошені з Державної наукової бібліотеки ім.Горького фахівці. У результаті з 2026 книг 962 були передані до бібліотеки ім. М.Горького як художня література, 15 книг залишені в архіві, 1049 екземплярів виділені в утиль⁸.

У цей період в бібліотеку надійшло 300 нових книг і брошур, діяла бібліотека-пересувка, яка нараховувала 20 читачів. У 1957 році придбали достатню кількість шаф для бібліотеки, де розмістилася вся література.

У 1965 році була закінчена повна інвентаризація книг у кількості 3352 екземплярів, зроблена первинна їх систематизація і створені необхідні умови для зберігання.

Протягом всього існування бібліотеки Державного архіву Одеської області багато співробітників архіву зробили в її розвиток великий внесок: старший науковий співробітник Ф.А. Макаров, старший науковий співробітник Л.К. Воскобойникова, науковий співробітник Л.В.Величко, старший науковий співробітник А. Д. Бачинський та інші.

Після реорганізації відділів архіву у 70-х роках бібліотека почала відноситися до відділу використання. Бібліотечний фонд продовжував поповнюватися новими виданнями. Так, наприклад, у 1985 р. надійшло 413 річних комплектів журналів, які вже були в кількості 5223 одиниць⁹.

З 2003 р. і дотепер бібліотека Державного архіву Одеської області відноситься до відділу зберігання й обліку документів. 2005 року співробітники відділу почали створювати комп'ютерну базу даних: реєстр книг, газет, журналів. Книжковий фонд поповнився багатьма цікавими виданнями: «Юридическая энциклопедия», Т.6, 2004 р.; «Студії з архівної справи», Т.11, 12.2004 р.; збірник документів «Еврейское население на Николаевщине», Т. 1,2, 2004 р.;

Г.Булашов «Мифы Украины», 2003 р.; збірник «Православные храмы в болгарских и гагаузских селениях», 2005 р.; книги пам'яті «Старшие офицеры, погибшие в 1941-1945 гг.», «Женщины-воины Одесщины», «Воздушные десанты на Одесщине», 2002 р., та інша література, яка доповнює знання працівників архіву і допомагає їм більш повно відповідати на запити громадян. Багато книг було подаровано бібліотеці дослідниками, які працювали раніше і працюють зараз у читальному залі архіву.

У перспективі бібліотеки Державного архіву Одеської області — капітальний ремонт, створення великої комп'ютерної бази, нові надходження, захоплюючі книги, цікаві дослідники.

¹ «Бр. А. и И. Гранат и К°» Т.5, стор.552.

² ДАОО, ф.Р-1142, оп. 1, сп. 305, арк. 13.

³ Там же, ф.Р-8139, справа фонду.

⁴ Там же, ф.Р-142, оп. 1, спр. 98, арк. 3-5.

⁵ Там же, ф.Р-142, оп.1, спр. 135, арк. 3-4, сп.144, арк.18.

⁶ Там же, ф.Р-142, оп.1, спр. 135, арк. 3-4.

⁷ Там же, ф.Р-142, оп.1, спр. 145, арк. 9-13.

⁸ Там же, ф.Р-142, оп.1, спр. 267, арк. 12.

⁹ Там же, ф.Р-142, оп.1, спр. 688, арк. 6.

Мережа районних, міських і трудових архівів Одещини. Створення Літопису народної пам'яті

Барановська Ольга Михайлівна,

заступник начальника формування НАФ та діловодства ДАОО

В системі державних архівних установ архівні відділи районних державних адміністрацій і міських рад відіграють значну роль. Саме в них починається комплектування Національного архівного фонду (НАФ) документами районних і міських органів управління і влади, підприємств, організацій, відділень політичних партій, товариств. Вони мають подвійне підпорядкування, тобто підзвітні й підконтрольні як головам районних державних адміністрацій і міських рад, так і Державному архіву області.

Районні і міські архіви здійснюють управління архівною справою та діловодством на території району, а також тимчасове або постійне зберігання документів НАФ.

Крім того, органи виконавчої влади та місцевого самоврядування утворюють свої,

спеціалізовані архіви — *трудові*. В них тимчасово зберігають документи, що не входять до Національного архівного фонду, частіше всього це документи з особового складу підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності та підпорядкування, а також фонди ліквідованих підприємств. Це відомості про нарахування заробітної плати, накази про прийом на роботу, звільнення та ін., які згідно з законодавством, можуть зберігатися до 75 років.

В Одеській області діють 26 архівних відділів райдержадміністрацій і 7 міських архівів, тобто, кожне місто і район має свій державний архів для документів НАФ, а також спеціалізований трудовий архів для документів тимчасового зберігання (див. додаток № 7).

В теперішній час в зв'язку з затвердженням нової структури районних державних адміністрацій, ліквідацією або реорганізацією управлінь (відділів) райдержадміністрацій Одеської області в назвах деяких архівних відділів райдержадміністрацій відбулися зміни, змінилися також назви посад керівників архівних відділів (районних архівів).

Одноманітність в назвах архівних відділів (районних архівів) не досягнута.

На 1 січня 2005 року в міських архівах і архівних відділах райдержадміністрацій (районних архівах), в трудових архівах зосереджено **3001 фонд**, що включає **335862 справи**, в тому числі 291721 справа постійного зберігання і 44141 справа з особового складу.

Також в Ізмаїлі діє Комунальна установа «Ізмаїльський архів» (колишній філіал Державного архіву Одеської області, пізніше — відділ Державного архіву Одеської області). Він здійснює зберігання документів як постійного зберігання, так і з особового складу. Всього на 1 січня 2005 року в КУ «Ізмаїльський архів» зареєстровано **282566 одиниць зберігання**, в т.ч. 448 унікальних справ; в цілому це **2533 фондів** установ і організацій колишньої Бессарабської області, колишньої Ізмаїльської області і теперішніх південних районів Одеської області.

Робота міських архівів та архівних відділів райдержадміністрацій, трудових архівів велика й різноманітна. Це:

- керівництво архівною справою на відповідній території (здійснення перевірок роботи відомчих архівів і діловодних служб, проведення нарад, семінарів-практикумів, читання лекцій; участь в роботі експертних комісій установ, ін.);

- прийом документів на державне і тимчасове зберігання;

- упорядкування документів постійного зберігання та з особового складу;

- робота щодо забезпечення схоронності документів;

- створення та розвиток науково-довідкового апарату;

- організація обліку документів, які зберігаються в державних і трудових архівах;

- використання документів (видавання довідок соціально-правового характеру; ініціативне інформування; написання статей; проведення виставок радіо і телепередач; організація екскурсій; спілкування з громадськістю шляхом про ведення «круглих столів», «гарячих» телефонних ліній та багато іншого.)

Одним з головних напрямків роботи районних (міських) архівів є комплектування документами Національного архівного фонду. Для

трудоих архівів — це комплектування документами тимчасового зберігання, які не входять до Національного архівного фонду, в першу чергу — документами з особового складу.

Обсяги роботи щодо приймання документів на зберігання постійно збільшуються. Так, якщо у 2004 році прийнята 5941 справа постійного зберігання і 12525 справ з особового складу, то у 2005 році ці показники збільшилися майже удвічі.

Архівними установами області багато часу приділяється такому виду роботи, як упорядкування документів. За останні два роки упорядковано більше 20 тис. справ постійного зберігання та більше 40 тис. справ з особового складу.

Документи з особового складу користуються особливим попитом: за 2004-2005 роки виконано близько 20 тис. запитів громадян соціально-правового характеру про підтвердження трудового стажу, права власності, рішення органів влади та ін.

Районні і міські архіви проводять дуже важливу і цікаву роботу на виконання указу Президента України від 13 березня 2002 року «Про створення літопису народної пам'яті», який передбачає поповнення і якісне поліпшення складу Національного архівного фонду України.

Так, започатковані і поновлюються документальні фонди особистого походження, такі як: орденоносця, учасника Великої Вітчизняної війни і колишнього голови райради ветеранів Краснослободцева М.С.; Героїв Соціалістичної Праці Яковлева Є.О, Куликової Т.М., Дорошенка К.П., Овчара Є.М.; учасників Великої Вітчизняної війни, колишніх голів колгоспів — ім. Держинського Кудрявцева В.В та «Слава» Задеряки І.Р.; члена Спілки журналістів України, редактора газети «Слава хлібороба» Гречаної Х.Г.; заслуженого працівника сільського господарства, колишнього голови колгоспу імені ХХ з'їзду КПРС Томашевського М.А.; колишнього голови Овідіопольської райдержадміністрації Дукова В.І.

Продовжується поповнення колекції «Видатні люди нашого краю» — на державне зберігання передані документи колишнього директора Першотравневої ЗОШ, відмінника освіти України Мішаглі Д.А. У складі його фонду — автобіографії, листи, особисті документи, грамоти, спогади, фотографії.

Архівістами Арцизького району складена історія села Нова Іванівна (Ески Кубей, Колонія Іваново, Іванівка Болгарська), Балтським архівом зібрані матеріали з історії міста Балта. Любашівський архівний відділ зібрав фотографії, документи і матеріали до колекцій «Ветерани війни і праці Любашівщини», «Села району: вчора і сьогодні», «Таланти Любашівського краю,

культура, традиції», «Архітектурні пам'ятки Любашівщини», «Ветерани Великої Вітчизняної війни». Іллічівським МАВ започатковано зібрання фотодокументів про ветеранів Великої Вітчизняної війни до 60-річчя Великої Перемоги.

Всі архівні державні установи останніми роками регулярно збирають вибочу документацію — прийнято матеріали про кандидатів у депутати різного рівня, виборчий процес, рекламну продукцію (автобіографії, програми, фотографії, виступи у ЗМІ, відеокасети, компакт-диски, книги, пісні, вірші). Найбільш активно цією роботою займаються Котовський, Іванівський, Овідіопольський, Білгород-Дністровський архівні відділи. Наприклад, Іванівським РАВ зібрано 5 кг виборчої документації, а також відеокасета «Візит народного депутата Гудими до Іванівського району; виступ мешканця смт Іванівки Яровенка В.І. на телеканалі «Нова Одеса» та ін.

В районних і міських архівах з'явилися такі тематичні колекції, як «Таланти твої, Ізмаїльщино», «Ветерани Великої Вітчизняної війни 1941-1945 років», «Історія Савранського району в особах», «Овідіопольський район вчора і сьогодні».

Були започатковані і продовжені *фотоколекції*, такі як:

- «Герої Радянського Союзу — наші земляки» (Ширяївський РАВ);
- «Обрядові весілля» (Ренійський РАВ);
- «Традиційні свята» (Ренійський РАВ);
- «Пам'ятники архітектури» (Біляївський РАВ);
- «Історія Савранського району в особах» (Савранський РАВ),
- «Іллічівський виконком: роки і люди» (Іллічівський МАВ)»
- «Пам'ятники архітектури» (Миколаївський РАВ);

«Учасники афганської війни» (Миколаївський РАВ);

«Учасники Великої Вітчизняної війни» (Миколаївський РАВ);

«Вічно живі» (Миколаївський РАВ);

По 10 *відеофільмів* зібрали Тарутинський і Кілійський РАВ за темами:

«Відкриття газокompресорної станції «Тарутине», «Зустріч мешканців району з народними депутатами», «Виставка досягнень трудівників району», «Пробіг Миру-98», «Міс випускниця», «День Перемоги», «Останній дзвінок» тощо.

Архівний відділ Кілійського району був першим, хто вже давно почав комплектуватися відеоматеріалами за власною ініціативою, знімаючи документальні фільми про життя району.

З 2004 року ведеться пошук свідків Голодомору і збір їхніх спогадів для книги «Голодомор в Україні: Одеська область. 1921-1923, 1932-1933, 1947-1948 рр. Спогади, документи, дослідження». Книга побачила світ у 2005 році, і планується перевидання цієї важливої колективної роботи.

У поточному році керівниками архівних відділів райдержадміністрацій і міських рад, спеціалістами трудових архівів у 2005 році проводиться опитування громадян під гаслом «Усна історія», згідно з запитальником, з метою зібрання інформації для вивчення повсякденного життя сільського населення України у період окупації під час Другої світової війни. Частиною цього проекту є пропозиція Меморіального музею Холокосту (США) зібрати спогади свідків геноциду проти єврейського народу. На разі вже зібрані матеріали опрацьовуються і готуються до друку Державним архівом Одеської області.

Створення Літопису народної пам'яті продовжується...

Унікальні та особливо цінні документи в фондах особистого походження

Паніван Ганна Михайлівна,
архівист 1-ї категорії відділу інформації,
використання документів та зовнішніх зв'язків

Напевно, багатьом відомо, що державні архіви є незвичайними, «спеціальними» установами, на які покладені такі важливі державні обов'язки, як зберігання документів, облік, складання науково-довідкового апарату,

комплектування Національного архівного фонду, організаційно-методичне керівництво й контроль за роботою відомчих архівів й організацією документів у діловодстві, використанні й публікації документальних матеріалів,

проведення науково-дослідної роботи в галузі архівознавства, документування, археографії, а також підбір і виховання молодих кадрів.

Невід'ємною частиною джерелознавчої бази є документи особистого походження, які залишаються в результаті життя й діяльності однієї людини або сім'ї. До таких документів належать рукописи наукових праць, спогади, біографічні документи, матеріали про діяльність, листування, фотографії.

У дореволюційній Росії матеріали такого роду зберігалися в музеях і бібліотеках, а також у приватних колекціях. Після жовтня 1917 року в Україні були прийняті декрети, спрямовані на централізацію архівної справи і активізацію ролі архівів у збиранні документів особистого походження. Але подібною роботою займалися паралельно музеї та бібліотеки, а поскільки методика обробки таких матеріалів значно відрізнялася від архівної, то й ефективність використання документів мала свої недоліки.

У Державному архіві Одеської області є на зберіганні 88 фондів особистого походження дореволюційного періоду і 55 фондів періоду після 1917 року. Фондоутворювачі — це купці, банкіри, адвокати, військові, археологи, професори й доктори наук Одеського державного університету й різних інститутів, інженери, літератори, актори, громадські діячі, письменники, меценати. Більшість особистих фондів надійшла в архів в 20-30-і роки, уже в 1920 році налічувалося немало надходжень. На 1926 рік у державних архівах України зберігалось всього 110 особистих фондів, з них 73 перебували в Харківському історичному архіві й Одеському краєзнавчому архіві, а з 39 окружних архівів особисті фонди були тільки у двох. В 1928 році в Одеському краєзнавчому архіві вже було в наявності 39 фондів особистого походження, а в 50-60-і роки такі фонди надійшли до Державного архіву Одеської області з центральних архівів та одеських музеїв. На сучасному етапі комплектування Національного архівного фонду матеріалами особистого походження є одним з найважливіших напрямків роботи одеського архіву, і щорічно архівосховища поповнюються дуже цікавими документами яскравих особистостей. Склад їх дуже різноманітний.

Типовими є документи особисті й біографічні; матеріали службової, політичної, наукової, літературної, творчої, педагогічної та громадської діяльності; наукові роботи; листи й телеграми; мемуари, щоденники, записні книжки, майново-господарчі документи; матеріали про членів родини і друзів; малюнки, фотодо-

кументи, колекції. Документи, які зберігаються у таких фондах, можуть бути настільки різноманітними, що зазвичай викликають цікавість будь-якої людини, навіть тієї, яка не займається науковими дослідженнями. На доказ цього можна навести безліч прикладів.

Так, у фонді професора російської словесності Новоросійського університету, академіка Санкт-Петербурзької академії наук *Білярського Петра Спиридоновича* є матеріали про наукову діяльність М.В.Ломоносова в Академії наук.

В особистому фонді *Бруна Пилипа Карловича*, професора історії середніх віків Новоросійського університету, є лист від 15 лютого 1862 року від невідомого автора з Петербурга з відомостями про проект створення університету в Миколаєві або Одесі.

А у фонді професора історії Росії Новоросійського університету, члена-кореспондента Санкт-Петербурзької академії наук *Лінниченка Івана Андрійовича* зберігається брошура під назвою «Проект нового університетського статуту», а також рецензія на роботу «Початкові роки Рішельєвського ліцею, 1817-1828 роки»; матеріали про студентський рух, спорудження пам'ятника О.С.Пушкіну, спогади про О.Котляревського, Л.М.Толстого, О.І.Маркевича, А.Кочубинського, В.Григоровича. Є і фотографія самого І.А.Лінниченка.

Фонд *Лігіна Валеріана Миколайовича*, професора Новоросійського університету по кафедрі механіки, містить малюнки й плани павільйонів Промислово-технічної виставки 1910 року в Одесі.

Дуже яскраві й цікаві матеріали у фонді *Маркевича Олексія Івановича*, професора історії Новоросійського університету. Тут зустрічаються матеріали до наукових праць з етнографії Півдня й Сходу України, тексти народних пісень за 1864-1899 роки, газетні статті історії Новоросії та Одеси, нотатки про народні звичаї і пісні в Одесі за 1893-1900 роки, листування з М. С. Грушевським за 1900-1902 рр., прекрасна колекція старих кулінарних рецептів.

У фонді *Бондаренка Івана Михайловича*, літератора, завідувача історико-філологічним кабінетом Новоросійського університету, є колекційні документи про вибори в Одеську міську думу за 1909-1913 рр. — листівки, брошури, списки кандидатів, газети «Северный курьер», «Юг», «Сын Отечества», нотатки про студентський рух і політичне життя в університеті.

У фонді професора історії церкви Новоросійського університету, декана історико-філологічного факультету *Доброклонського Олександра Павловича* зосереджені матеріали лекцій по історії буддизму, з грецької словесності,

газетні статті про Новоросійський університет, рецензія на перше видання «Слова о полку Игореве».

Попруженко Михайло Георгійович, професор слов'янської філології Новоросійського й Софійського університетів, доктор наук, зберіг для історії запрошення на свята: з нагоди відкриття пам'ятника Катерині II у місті Одесі від міського голови П. Зеленого, Новоросійського університету й Одеського комерційного училища з нагоди закладення навчального корпусу медичного факультету (1896 р.) та 50-річчя Одеського комерційного училища (1913 р.), 100-річчя Одеської публічної бібліотеки (1914 р.). Зібрані також свідоцтва про нагородження одеситів медаллю «300-летие Дома Романовых» у 1913 році, листування з академіками С.Б.Веселовським і С.М.Соловйовим про організацію історико-філологічного товариства, Одеської бібліотеки, спорудження пам'ятника О.В.Суворову.

Дуже цікавим є особистий фонд професора загальної історії Новоросійського університету *Щепкіна Євгена Миколайовича*, що містить рукописи лекцій з історії середньовіччя за 1913-1914 рр., Візантії, Франції XV-XVII ст., Англії XVII ст., Німеччини XVII-XVIII ст., країн Скандинавії XVIII ст., Австрії XVIII ст., Італії XVIII ст., а також матеріали з джерелознавства новітньої історії та історії дипломатії XVIII ст. Є також фотографії Є. М. Щепкіна за 1890-1910 рр., його портрет, твори Т.М.Грановського за 1892 р., стенографічний звіт засідання Державної думи за 1914 р., звіти Пушкінського дому за 1911-1913, 1915-1916 рр.

У фонді *Володіна Івана Івановича*, викладача й наукового співробітника Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова у 1956-1957 роках, інженера-інспектора управління будівництва в Одесі, можна відзначити документи про будівництво нового морського вокзалу в Одеському порту, технічні креслення, цікаві ілюстративні матеріали. Особливо цінною є колекція з 168 фотографій І. І. Володіна. Необхідно відзначити також статті, присвячені 175-річчю Т. Г. Шевченка і 100-річчю Остапа Вишні за 1989 рік, які написав Дузь Іван Михайлович — професор, доктор філологічних наук, заслужений діяч культури УРСР.

Фонд доктора історичних наук, професора Одеського інституту народного господарства *Мельника Степана Кириловича* містить не менш цікаві документи про святкування 100-річного ювілею Одеського державного університету в травні 1965 р.

Сімейний фонд докторів біологічних наук, професорів біологічного факультету Одеського державного університету *Виноградових*

Костянтина Олександровича й Зоре Аблякимівни містить унікальні фотографії краєзнавців Камчатки, Криму, Одещини, Чорного моря (1946, 1954-1965 рр.), фотознімки морської флори й фауни.

А в особистому фонді хірурга, кандидата медичних наук *Самохоцького Олександра Святославовича* зберігається конспект з теорії і практики голкотерапії з фотографіями пацієнтів, вилікуваних О.С. Самохоцьким у 1949-1983 роках.

Особливий інтерес викликає унікальна колекція фотографій знаменитих одеських дво-риків, створена доктором біологічних наук, професором *Рафаїлом Йосиповичем Файтельбергом* у 1935-1988 роках, а також газетні публікації про його діяльність за 1960-1992 роки.

В особистому фонді *Цесевича Володимира Платоновича*, професора фізико-математичних наук, члена-кореспондента АН УРСР, зосереджені матеріали про роботу Одеської астрономічної обсерваторії: накази, рапорти, довідки, тези доповідей про зірки і метеори, рукописи досліджень з малюнками руху планет, графіками й картами астрономічних спостережень за 1944-1983 роки.

Документи особистого походження, звичайно ж, суб'єктивно відбивають історичний процес, конкретні події, однак саме цей факт і є привабливим для дослідника, тому що процес вивчення таких матеріалів стає надзвичайно цікавим і дає унікальну можливість віртуально «доторкнутися» до ідей, думок, почуттів і переживань видатних людей! І той, хто хоч раз досліджував документи особистого походження, розуміє, що це специфічний документальний комплекс, який відіграє неабияку роль у відкритті для дослідника найцікавіших моментів історії.

Використані фонди:

- ДАОО, ф. 191 (П.С.Білярський), 34 од.зб.
- Там же, ф. 160. (Ф.К.Брун), 32 од.зб.
- Там же, ф. 172 (В.М.Лігін), 34 од.зб.
- Там же, ф. 153 (І.А.Лінниченко), 618 од.зб.
- Там же, ф. 150 (О.І.Маркевич), 132 од.зб.
- Там же, ф. 187 (І.М.Бондаренко). — Оп. 1. — 13 од. зб.
- Там же, ф. 157 (О.П.Доброклонський), 148 од.зб.
- Там же, ф. 159 (М.Г.Попруженко), 82 од.зб.
- Там же, ф. 151 (Є.М.Щепкін), 73 од.зб.
- Там же, ф.Р-8072 (І.І. Володін), 124 од.зб.
- Там же, ф.Р-8140 (І. М. Дузь), 1727 од.зб.
- Там же, ф.Р-7822 (С. К. Мельник), 29 од.зб.
- Там же, ф.Р-8104 (Виноградови), 2514 од.зб.
- Там же, ф.Р-7978 (О.С. Самохоцький), 450 од.зб.
- Там же, ф.Р-7976. (В.П. Цесевич), 76 од.зб.
- Там же, ф.Р-7989 (Р. Й. Файтельберг), 36 од.зб.

Департамент архівної справи та діловодства Одеської міської ради

*Хитрова
Лідія Миколаївна*

65026, м.Одеса,
вул. Стовбова, 17,
тел. (0248) 722-18-94

Департамент архівної справи та діловодства Одеської міської ради, створений рішенням сесії міської ради у липні 2005р., є правонаступником архівного відділу Одеської міської ради, який в свою чергу замінив державний міський архів у справі зберігання документів НАФ.

Відповідно до законодавства це виконавчий орган міської ради створений для централізованого тимчасового зберігання архівних документів, нагромаджених у процесі документування службових, трудових або інших правовідносин юридичних і фізичних осіб на території міста, та інших архівних документів, що не належать до Національного архівного фонду.

Поряд з цим департамент має делеговані повноваження щодо зберігання документів Національного архівного фонду. Робота департаменту складається з двох складових: це формування, зберігання та виконання документів Національного архівного фонду та прийом й використання документів так званого трудового архіву.

До списку № 1 юридичних осіб, в діяльності яких утворюються документи НАФ, включено 56 підприємств, установ та організацій, серед яких міська рада та її виконавчий комітет, чотири районні адміністрації, районні податкові інспекції, основні управління міської ради, її комунальні підприємства, учбові заклади та інші.

На зберіганні знаходяться документи 53 фондів НАФ, серед яких найбільш вагомі: Одеська міська рада та її виконавчий комітет, вісім районних рад, їх виконавчих комітетів та районних адміністрацій.

Найбільшим попитом користуються документи щодо майнових прав на житло, земельні ділянки, дозволів на реконструкцію будинків та інших.

Увага приділяється створенню та розвитку науково-довідкового апарату на документи НАФ. Заведено наглядові справи. Тільки у 2005 році проведено 14 перевірок стану документів НАФ, які утворюються та зберігаються в управліннях Одеської міської ради.

Після створення трудового архіву документи з особового складу були виділені з складу документів НАФ, 83 фонди перенумеровані з літерою «Т». Тепер на зберіганні 324 фонди. Серед них такі великі, як ВАТ «ОДЕТРИ», Одеський завод «КІНАП», ВАТ «Одесапромашімпорт», комунальні підприємства ЖЕО Іллічівського, Центрального, Малиновського, Суворовського та інших районів. У зв'язку з цим кількість звернень громадян щодо отримання довідок соціально-правового характеру постійно зростає, у 2005 році склала більш ніж 1300.

Колектив Департаменту архівної справи та діловодства Одеської міської ради: Усик Тамара Василівна, Поляков Олексій Євгенович, Ледяєва Наталія Іванівна, Галинський Олексій Володимирович, Романова Тетяна Михайлівна, Хитрова Лідія Миколаївна, Іскрова Тетяна Едуардівна.

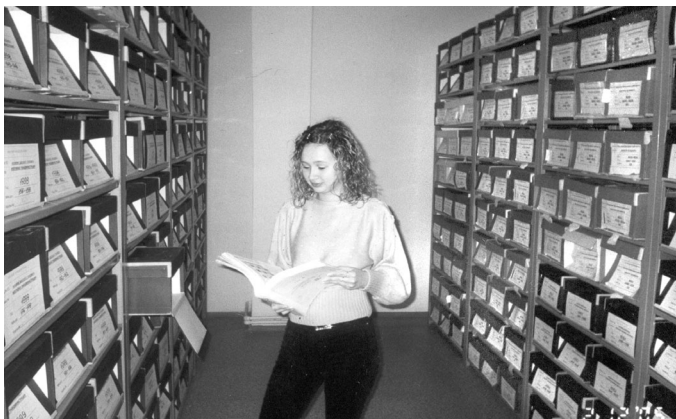
Протягом останнього року кількість справ збільшилась вдвічі і складає більше ніж 36 тис. одиниць. Це стало можливим завдяки новому приміщенню.

Департамент розташований у відремонтованому приміщенні і займає три кабінети на першому поверсі та повністю 5-7-й поверхи 7-поверхового будинку.

Документи НАФ та трудового архіву зберігаються у архівосховищах окремо. Виконавчий комітет Одеської міської ради поступово вирішує проблеми матеріального забезпечення. Департамент має два номери міського телефонного зв'язку, пожежно-охоронну систему, 760 м металевих стелажів, дві ПЕОМ, ксерокс, усі працівники забезпечені меблями.

У 2005 році рішенням виконавчого комітету збільшено вдвічі чисельність працівників. В департаменті працюють 11 службовців органу місцевого самоврядування, усі мають вищу освіту та певний досвід роботи, серед них чотири чоловіки.

Робота в департаменті є привабливою завдяки тому, що документи архіву мають великий попит серед громадян, а також підприємств, установ та організацій міста. Обсяг документів постійно збільшується.

Комунальна установа «Ізмаїльський архів»

*Галкіна
Алла Василівна*

*68600, м. Ізмаїл,
пр. Савицького, 67б,
тел. (241) 2-47-32*

Комунальну установу «Ізмаїльський архів» утворено у 2003 році на базі відділу Державного архіву Одеської області у місті Ізмаїлі. В ній зберігається 2533 фонди, в т.ч. 966 фондів періоду до 1917 р. і 1567 фондів періоду після 1917 р. Вони включають 393391 справи, т.ч. 110741 справа періоду до 1917 р., які відображають історію Бессарабської області, Ізмаїльської області і південних районів Одеської області з 1812 року по теперішній час. Фонди розміщено у двох сховищах, одне з яких знаходиться у будинку, спорудженому до революції, друге — у приміщенні, збудованому у 1979 році.

Колишній відділ Державного архіву Одеської області має свою вже чималу історію. Він був утворений у 1940 році як Ізмаїльський обласний історичний архів у м. Аккермані (тепер м.Білгород-Дністровський). У 1941 році переведений з Аккермана в Ізмаїл як Державний архів Ізмаїльської області. У 1954 році, після ліквідації Ізмаїльської області 15 лютого 1954 р., був реорганізований у філіал Державного архіву Одеської області. Статус відділу Державного архіву області у м. Ізмаїлі ця архівна установа одержала у 1997 році. 2 вересня 2003 року голова облдержадміністрації С. Р. Гриневецький видав розпорядження №717/А-2003 «Про ліквідацію відділу Державного архіву області в м. Ізмаїлі», за яким фонди і майно відділу Держархіву області в м. Ізмаїлі були передані до архівного відділу Ізмаїльської міської ради. Наказом директора ДАОО №31 від 4 вересня 2003 року була створена ліквідаційна комісія, яка протягом 2 місяців завершила його ліквідацію. Між Державним архівом області і архівним відділом Ізмаїльської міської ради був укладений договір про право зберігання і використання документів, які залишаються державною власністю, у Комунальній установі «Ізмаїльський архів».

Словами подяки згадуємо колишніх працівників відділу ДАОО в Ізмаїлі. Багато років відділ Державного архіву Одеської області в Ізмаїлі очолювала Валентина Миколаївна Урсулєнко, яка має 30 років трудового стажу архівіста і нагороджена Почесною грамотою Одеської облдержадміністрації. З 1971 року працює в архіві Лариса Віталіївна Волонтирова, також

Колектив КП «Ізмаїльський архів»: Дуценко Леонід Акимович, Баснар Валентина Матвіївна, Волонтирова Лариса Віталіївна, Галкіна Алла Василівна, Боуруш Лариса Георгіївна, Додон Галина Іванівна.

нагороджена Почесною грамотою облдержадміністрації. Реставратори Віра Фотіївна Курочкина і Валентина Кузьмівна Суйчимезова віддали архіву більше 30 років. Протягом тривалого часу керувала роботою відділу Віра Георгіївна Токій (28 років трудового стажу), у 1999 році була нагороджена Почесною грамотою Головного архівного управління України. У відділі також працювали спеціалісти з вищою освітою і з більш ніж 10-річним досвідом архівної роботи Алла Ігорівна Нудненко і Галина Антонівна Пелін. Зберігач фондів Галина Михайлівна Фролова працювала в архіві з 1975 року і також має нагороду — Почесну грамоту облдержадміністрації. 18 років віддала архіву секретар-друкарка Олена Олександрівна Литвинова, багаторічний стаж має і бухгалтер Бідненко.

На теперішній час у Комунальній установі «Ізмаїльський архів» працює 7 працівників, які намагаються в умовах ринкової економіки підтримувати роботу установи на належному рівні.

Протягом 2004-2005 років архів брав активну участь у популяризації документів у засобах масової інформації — опубліковано десятки статей, підготовлено 8 телепередач, видано опис документів з історії козацтва. Основним напрямком роботи є виконання запитів соціально-правового і тематичного характеру. На виконання державних програм установою було організовано ряд заходів, присвячених 60-річчю Перемоги у Великій Вітчизняній війні, та на вшанування пам'яті жертв голодомору. Архів поповнюється новими матеріалами — виборчою документацією, спогадами громадян, що перебували на території, окупованій німецько-румунськими загарбниками, фотографіями та ін.

Документальна база КУ «Ізмаїльський архів» широко використовується при навчанні й проведенні практичних занять для студентів Ізмаїльського педагогічного університету.

Архівні відділи райдержадміністрацій і міських рад Одеської області та їх керівники

Архівний відділ Ананьївської районної державної адміністрації

*Галущенко
Ірина Олексіївна*

*66400, м. Ананьїв, вул. Незалежності, 51,
тел (04863) 2-12-90,
ananey_rga@odessa.gov.ua*

На зберіганні в архівному відділі перебувають 52 фонди — 10184 справи. Це фонди списку №1. Хронологічні рамки — 1970-2000 роки. Прийнято на зберігання 3 особові фонди Героїв праці: Дорошенко Катерини Петрівни, Куликової Тетяни Михайлівни, Яковлева Юхима Олексійовича.

Рішенням Ананьївської районної ради від 19 грудня 2003 року № IV123-XV утворено Ананьївський трудовий архів, на зберіганні в якому налічується 34 фонди, 1177 справ. Документи НАФ і трудового архіву використовуються для надання необхідної

інформації заявникам. Завдяки цим документам є можливість допомагати людям в питаннях встановлення майнових та земельних прав.

Найбільш важливою подією у роботі архівного відділу за останній період можна вважати одержання додаткового приміщення під архівне сховище площею 42 кв.м та проведення у цьому приміщенні капітального ремонту із заміною віконних рам і обладнанням сховища стелажми.

Архівний відділ Арцизької районної державної адміністрації

*Бугрик
Ніна Василівна*

*68400, м. Арциз,
вул. 28 червня, 97,
тел. (04845) 3-13-30,
arciz_rga@odessa.gov.ua*

На теперішній час в архівному відділі зберігається 89 фондів в кількості 9310 справ, з них 754 справи з особового складу ліквідованих підприємств, які не мають правонаступників. В основному це фонди сільгоспідприємств, міських і сільських рад 1969-1979 років. В архіві зберігаються фонди різних підприємств, установ та організацій, наприклад, Арцизького бабовняного заводу 1950-1956 років та дитячого будинку-інтернату 1946-1962 років та ін.

Архівний відділ постійно займається формуванням Національного архівного фонду. Продовжується робота по виконанню указу Президента України «Про створення літопису народної пам'яті». В архіві забезпечена повна збереженість документів, на вікнах встановлені ґрати, стелажі металеві, є протипожежна та охоронна сигналізація. В архівному відділі створено науково-довідковий апарат. Документи архіву постійно використовуються для забезпечення соціально-правових потреб громадян.

Архівний відділ Балтської районної державної адміністрації

*Мазурак
Тетяна Семенівна*

*66100, м. Балта, вул. Д'ячишина, 32,
тел/факс (04866) 2-15-40,
balta_rga@odessa.gov.ua*

Станом на 01.10.04 р. на зберіганні у архівному відділі знаходиться 126 фондів за 1962-2001 рр. — це 15421 одиниця зберігання, а також 16 фондів з особового складу у кількості 598 справ. Зібрана і систематично поповнюється колекція документів учасника Великої Вітчизняної війни, орденоносця Краснослободцева М.С., який тривалий час очолював районну раду ветеранів війни. Цікавими, наприклад, є документи фонду Балтського молочноконсервного комбінату дитячих продуктів. По них є можливість відслідкувати зміни, які відбулися в технології

виробництва дитячих продуктів, розвитку комбінату, розширенню асортименту продукції та зовнішньоекономічні зв'язки підприємства. До відділу почали надходити документи особистого походження, наприклад, жителя м. Балти Героя Радянського Союзу Балицького Л.М.

На виконання указу Президента України від 13.03.02 р. «Про створення літопису народної пам'яті» та розпорядження голови Балтської районної державної адміністрації № 125/А-2002 від 21.06.02 р. «Про затвердження заходів щодо розвитку архівної справи у Балтському районі» були зібрані матеріали, пов'язані з історією міста. Це матеріали про утворення районного центру Балта, ксерокопії колишнього герба міста, витяги про м. Балту з матеріалів, які зберігаються в архівах Польщі, 2-е видання книги «Балта», одна з яких

надрукована в місцевій типографії до 200-річчя міста. Перша і друга книги під заголовком «Наближали Перемогу, як могли» — про бойові дії в місті та районі в часи Великої Вітчизняної війни. Є також підбірка статей рубрики районної газети «Народна трибуна» «Біль людської душі» та спогади свідків Голодомору 1933-1947 років. Робота по виконанню Указу Президента «Про створення літопису народної пам'яті» була висвітлена в статтях районної газети «Народна трибуна».

Білгород-Дністровській міський державний архів

*Романенко
Анатолій Валентинович*

67600, м. Б. Дністровський, вул. Дзержинського, 30,
тел/факс (04849) 2-24-01
e-mail: gorispbd@uptel.ua.vcf

Станом на 1 жовтня 2004 року на зберіганні в архіві знаходиться 21 фонд, що включає 4825 одиниць зберігання. Особливу цінність мають фонди міської ради, Затоцької та Сергіївської селищних рад, метричні книги церков Аккерманського повіту за 1869 — 1924 роки в кількості 114 одиниць зберігання. З 2004 року структурним підрозділом міського державного архіву є трудовий архів міста Б.-Дністровського, у якому на зберіганні знаходиться 77 фондів, що включає 2193 одиниць зберігання.

Основними напрямками діяльності архіву є формування НАФ та фондів трудового архіву. Так, у 2004 році до архіву надійшло 26 фондів з особового складу ліквідованих підприємств. За останні 3 роки здійснено покращення матеріально-технічної бази архіву, що значно вплинуло на стан зберігання документів. Складається та удосконалюється науково-довідковий апарат за допомогою комп'ютерних програм. Працівники архіву забезпечують проведення пенсійної реформи: так, протягом 2004-2005 років виконано близько 1200 заяв громадян соціально-правового характеру. Постійно провадиться інформація про діяльність архіву по районному радіо, в публікаціях газети «Советское Приднестровье». Архів бере участь в роботі «гарячих телефонних ліній» та виїзних приймалень.

Архівний відділ Білгород-Дністровської районної державної адміністрації

*Костенко
Наталія Олегівна*

67700, м. Білгород Дністровський, вул. Леона Попова, 24,
тел. (04849) 2-21-48
e-mail: bdnestr_rga@odessa.gov.ua

На теперішній час в архівному відділі зберігається 95 фондів у кількості 14980 справ за 1944-2001 роки. З них особливо цінними є: райвиконком, районна рада, райдержадміністрація, районний РАГС — метричні книги в кількості 365 справ. На зберіганні у трудовому архіві знаходиться 15 фондів — 2352 справи з особового складу ліквідованих підприємств, які не мають правонаступників.

Характерною рисою діяльності архівного відділу є використання інформації документів НАФ України в господарських, соціально-культурних цілях, а також для забезпечення прав і законних інтересів мешканців району. Практикується така форма використання документальної інформації, як інформування зацікавлених установ про дати створення та реорганізації. Архівним відділом друкуються матеріали у районній газеті, начальник відділу неодноразово брав участь у «гарячій телефонній лінії». Зросла кількість звернень громадян до архівного відділу. У 2004-2005 роках році надійшло понад 2000 запитів. Громадянам було надано довідки, відсоток наведених за матеріалами архіву позитивних довідок становить 95%.

Архівний відділ Біляївської районної державної адміністрації

*Віниченко
Наталія Борисівна*

67600, м. Біляївка, пл. Жовтневої революції, 11,
тел. (04852) 2-50-43
belyaevka_rga@odessa.gov.ua

На теперішній час в архівному відділі на обліку знаходиться 159 фондів, із них 81 фонд — це документи ліквідованих установ. Загальна кількість справ — 10287 одиниць зберігання, із них — 590 одиниць зберігання з особового складу.

На виконання розпорядження голови обласної державної адміністрації від 4 червня 2002 року №420/А-2002 «Про фінансування заходів щодо розвитку архівної справи» та на виконання указу Президента України від 13 березня 2002 року «Про створення літопису народної пам'яті» архівним відділом ще в

2002-2003 рр. започатковані фотоколекції: «Пам'ятники архітектури», «Традиційні свята», колекції документів та матеріалів за темою «Виборча рекламна продукція».

Також проводиться робота щодо збору спогадів людей, які пережили роки голодомору (1932-1933рр.) Були записані спогади жителів м. Біляївки — Фоменко Д.Е., Довженко-Рогачко М.П., Довженко Г.С.

У 2004 році архівним відділом підготовлені 2 публікації у районній газеті на теми: «До уваги керівників установ, що ліквідуються» (16.05.04 р.) «Літопис народної пам'яті» (19.06.04 р.)

Також у пресі опубліковані основні положення районної програми «Архів — захист історичної пам'яті Біляївщини» (20.05.04р.).

Протягом 2004-2005 років до архівного відділу надійшло близько 300 запитів, виконані всі, з них 95 з позитивною відповіддю.

Архівний відділ Березівської районної державної адміністрації

*Патраманська
Тетяна Петрівна*

67300, м. Березівка, пл. Т.Г. Шевченка, 32,
тел/факс (04856) 2-16-05,
berezovka_rga@odessa.gov.ua

Станом на 1 жовтня 2004 року на зберіганні в архівному відділі знаходиться 103 фонди — це 9851 одиниць зберігання, в тому числі 21 фонд з особового складу у кількості 1934 справи. Документи охоплюють 1944-2003 роки. Деякі документи з 1944 по 1965 роки передані на державне зберігання до Державного архіву Одеської області.

Особливу цікавість на сучасному етапі викликають документи колишніх КСП, яких в районі було 33. Завдяки їм є можливість допомагати людям в питаннях встановлення майнових та земельних прав.

На виконання указу Президента України від 13 березня 2002 року «Про створення літопису народної пам'яті» архівом зібрані матеріали, пов'язані з історією міста та утворенням районного центру Березівка. Відділ працював над довідником «Архівні установи Одеської області», брав активну участь у створенні Книги Пам'яті України і Книги Скорботи Одеської області. Робота, яка була проведена на виконання указу Президента України «Про створення літопису народної пам'яті» висвітлювалася в районній газеті «Степовий маяк». На документи фонду Березівської районної ради з 1970 по 1992 роки складено науково-довідковий апарат, проведена каталогізація документів фонду. Останнім часом різко збільшилася кількість запитів соціально-правового характеру на адресу архівного відділу. Так, за 9 місяців 2004 року їх кількість зросла майже вдвічі у порівнянні з таким же періодом 2003 року і склала 297 запитів. Архівний відділ бере участь в роботі «гарячих телефонних ліній» та виїзних приймалень.

Архівний відділ Болградської районної державної адміністрації

*Багланова
Олена Миколаївна*

*68600, м. Болград, вул. Леніна, 149,
тел./факс: (04846) 4-17-42,
bolgrad_rga@odessa.gov.ua*

Станом на 01.09.04 р. на зберіганні в архіві перебуває 10354 одиниць зберігання, що належать до НАФ. Це документальні матеріали установ, підприємств, організацій і колгоспів з 1960 року і по теперішній час.

У 2004 році введено в дію нове архівосховище загальною площею 81 кв.м. Тут встановлено 189 погонних метрів металевих стелажів. Відповідно до нормативних вимог встановлено охоронно-пожежну сигналізацію. Є робоча кімната і два архівосховища (в т.ч. трудового архіву). На жаль, відділ не забезпечений оргтехнікою, що ускладнює використання передових технологій.

Початок організації архівної справи у Болградському районі поклато створення у липні 1940 року Аккерманського обласного історичного архіву та мережі районних архівів Ізмаїльської області. До Великої Вітчизняної війни в архіві сконцентрувалось дуже багато документів колишньої царської Росії і румунської окупаційної влади.

Коли почалася війна, документальні матеріали архіву не були евакуйовані. Роки двох окупацій нанесли архівним матеріалам величезну шкоду. Після звільнення Ізмаїльської області від німецько-румунських окупантів у вересні 1944 року архів відновив свою діяльність і називався тоді Державний архів Ізмаїльської області.

З метою збереження документів з особового складу у 2003 році був створений трудовий архів. Для нього було виділено додаткове приміщення, обладнане стелажимами. Станом на 01.09.04 р. у трудовому архіві на зберіганні перебувають 42 фонди ліквідованих підприємств, господарств, організацій (1437 од. зб.).

Архівний відділ Великомихайлівської районної державної адміністрації

*Тофель
Наталія Іванівна*

*67100, смт Велика Михайлівка, вул. Леніна, 130,
тел./факс (04859) 2-16-43,
vmikhail_rga@odessa.gov.ua*

Станом на 01.10.04 р. в архівному відділі райдержадміністрації знаходиться на зберіганні 73 фонди, які включають 9694 справи. Більша частина документів зберігається з 1967 року, але є чимало фондів, які розпочинаються з 1944, 1950 та 1955 років і по 1999 рік. Всі документи, які знаходяться на зберіганні в архівному відділі, описані, на них складені описи і затверджені на ЕПК.

В ході виконання указу Президента України «Про створення літопису народної пам'яті» архівним відділом проводиться робота з накопичення матеріалів та створення колекції виборчої агітаційної документації. Архівний відділ постійно забезпечує потреби громадян з питань виконання соціально-правових запитів. У 2004 році, наприклад, до архівного відділу звернулось 180 громадян, — 130 із них одержали позитивні результати.

Сьогодні робота архівного відділу і трудового архіву тісно пов'язана. Трудовий архів разом із архівним відділом беруть участь у проведенні Пенсійної реформи. З пенсійного відділу Великомихайлівського району постійно надходять запити, на які працівники обох архівів намагаються відповідати якомога швидше та якісніше. У 2005 році до трудового архіву надійшло близько 200 заяв, із них 3/4 виконано з позитивним результатом.

Архівний відділ Іванівської районної державної адміністрації

Лукашова
Олександра Омелянівна

67200, смт Іванівка, вул. Леніна, 93,
тел/факс (04854) 3-12-33,
ivanovka_rga@odessa.gov.ua

Станом на 1 жовтня 2004 року на зберіганні в архівному відділі Іванівської райдержадміністрації знаходиться 66 фондів (в т.ч. 65 фондів радянського періоду), які включають 7066 одиниць зберігання управлінської документації (справ постійного зберігання). Значну частину НАФ Іванівського району складають документи органів державної влади та управління: фонди сільських рад, Іванівської селищної ради, Іванівської райдержадміністрації — всього 15 фондів, загальною кількістю 3611 справа з 1958 по 2000 роки. Одним із найцікавіших фондів можна

вважати фонд Херсонської духовної консисторії, який включає 54 справи: церковні книги реєстрації народжених, поєднаних шлюбом та померлих із церков, які діяли на території нинішнього Іванівського району в період з 1863 року по 1924 рік. Крім цього, до архівного відділу прийнято 34 справи особистого фонду місцевого поета, журналіста Кінзбурського Валерія Михайловича. Розпочата робота по збору матеріалів фонду особистого походження місцевого поета Березовського Віктора Лукича: до архівного відділу прийнято 16 збірок

На виконання указу Президента України «Про створення літопису народної пам'яті» в архівному відділі Іванівської райдержадміністрації започатковано: колекція «Видатні люди району» (10 біографічних нарисів, 62 фотографії, 28 грамот, посвідчень, дипломів); 18 фотоколекцій «Традиційні свята» (138 фотографій, 14 сценаріїв); фотоколекція «Учасники Великої Вітчизняної війни» (матеріали клубу юних слідопитів Северинівської середньої школи: листи родичів загиблих учасників визволення села, спогади учасників визволення, фотографії фронтовиків тощо); колекція матеріалів «Виборча рекламна продукція» («Вибори 1998», «Вибори Президента України, 1999 рік», «Вибори-2002»). На даному етапі іде формування колекції матеріалів «Виборна рекламна продукція: вибори Президента України-2004»). Дуже цікавою є колекція документів «Громадська думка» 16 листів до органів державної влади від громадян району з болючими питаннями з приводу сучасних подій тощо. Документи трудового архіву, які прийнято до архівного відділу райдержадміністрації, складають 14 фондів загальною кількістю 3612 справ в цьому за 1945-2002 роки.

Архівний відділ Ізмаїльської міської ради

Дорошенко
Валентина Пилипівна

68600, м. Ізмаїл, просп. Суворова, 62,
тел/факс (04841) 2-12-91,
ispolkom@izm.odessa.ukrtel.net.vcf

Станом на 01.10.04 р. в архівному відділі на зберіганні знаходяться 35 фондів, які налічують 10815 справи за період з 1945 по 2004 роки. Документи з особового складу ліквідованих підприємств в кількості 160 фондів — 5963 справ передано до трудового архіву. У 2004 році до архівного відділу надійшло близько 1000 соціально-правових запитів, пов'язаних з пенсійною реформою.

На виконання указу Президента України № 293/2002 від 13.03.02 р. «Про створення літопису народної пам'яті» ведеться робота по збору колекцій архівних документів за такими темами: «Видатні люди міста Ізмаїла»; «Учасники Великої Вітчизняної війни міста Ізмаїла»; «Свята»; «Виборча рекламна продукція». На виконання регіональної програми «Архів — захист історичної пам'яті Одещини» на зберігання до архівного відділу прийнято такі архівні матеріали: кінострічку — документальний фільм «Последний поклон», присвячену 50-річчю Перемоги радянського народу у Великій Вітчизняній війні. Це також кінодокумент із циклу «Любовь моя, Придунавье»; відеокасета «60-річчя визволення м. Ізмаїла»; фотодокументи учасників Великої Вітчизняної війни, що брали участь у

святкуванні 60-річчя визволення м Ізмаїла. Архівним відділом планується у 2005 році розробити комп'ютерну програму для фонду «Ізмаїльська міська рада та виконком» для швидкого пошуку рішень.

Архівний відділ Ізмаїльської районної державної адміністрації

*Ращенко
Надія Василівна*

*68600, м. Ізмаїл, просп. Суворова, 62,
тел/факс (04841) 2-66-87,
rgaizmail@odessa.gov.ua*

Станом на 01.10.04 р. в архівному відділі на зберіганні знаходяться 55 фондів, які налічують 5604 справи за період з 1945 по 1999 роки. Документи з особового складу в кількості 505 справ передано до трудового архіву. Протягом поточного року до архівного відділу райдержадміністрації надійшло 414 справ, з них — 160 справ складають документи Національного архівного фонду.

На виконання указу Президента України № 293/2002 від 13.03.02 р. «Про створення літопису народної пам'яті» ведеться робота по збору відеокolleкції «Талановита Ізмаїльщина», про художні самодіяльні колективи Ізмаїльського району та їх здобутки, а також колекція документів виборчої кампанії 2004 р.

7 вересня 2004 року на колегії райдержадміністрації розглянуто інформацію про хід виконання розпорядження голови облдержадміністрації від 17.09.02 р. № 685/А-2002 «Про утворення трудових архівів» та доручення голови райдержадміністрації по створенню належних умов для зберігання документів.

Головою Ізмаїльської райдержадміністрації видано розпорядження «Про обстеження стану зберігання документів у сільських (селищній) радах та сільськогосподарських підприємствах Ізмаїльського району».

За 2004-2005 рр. надійшло близько 500 запитів соціально-правового характеру.

Архівний відділ Іллічівської міської ради

*Байдан
Галина Іванівна*

*67600, м. Іллічівськ, вул. Леніна, 33,
тел. (04868) 4-37-20
common@ilyichevsk.net*

В архівному відділі на обліку знаходиться 165 фондів, які включають 9105 справ. Найважливішою складовою частиною архівного надбання є фонди органів управління і влади. Вони зберігаються в архіві з 1964 р. Документи до 1964 р. знаходяться на зберіганні в Держархіві області. В зоні комплектування архівного відділу відповідно до списку № 1 перебуває 30 організацій і установ, з яких 4 установи органів державної влади місцевого самоврядування; 4 — підприємства транспорту; культура, освіта та медицина — 8; управління та відділи міської ради — 12; громадські організації — 2. Документи Національного архівного фонду (НАФ) зібрані і зберігаються в нашому архіві за 1964 — 2004 рр., документи з особового складу — за 1969-2004 рр. Оформлено 5 фотоальбомів з історії міста Іллічівська, про перших керівників селища, міста, новобудови. Зібрана фотоколекція «Виконком, роки і люди».

До Дня працівників архівних установ разом з Іллічівським телебаченням щорічно готується матеріал про архіви, показуються фотодокументи про Іллічівськ, про його минуле і теперішнє життя, в 2003 році зроблено радіопередачу; в газеті «Чорноморський маяк» опублікована стаття «Скарбниця історії».

Проводяться екскурсії для учнів початкових класів школи № 4 з метою ознайомлення з роботою архіву. Підготовлено лекцію «Історична довідка про розвиток архівної справи в СРСР і Незалежній Україні», яку прочитано на факультеті муніципального управління Іллічівської міської ради.

Архівний відділ Кілійської районної державної адміністрації

*Патлатюк
Євген Миколайович*

68300, м. Кілія, вул. Леніна, 63,
тел. (04843) 4-32-87
kiliya_rga@odessa.gov.ua

В архівному відділі на обліку знаходиться 122 фонди за 1944-2005 рр., з яких найважливішими є документи Кілійської районної і міської рад, районної державної адміністрації, сільських рад. Також цікавими є фонди колгоспів, сільськогосподарських товариств, КСП, риболовецьких артілей, прядивного заводу, маслозаводу, Шевченківського цегельного заводу, пункту переробки коноплі, редакцій газет «Коммунистическое знамя», «Вилковская заря», інспектора ЦСУ по м.Кілії, Кілійської науково-дослідної агробіологічної тростинної станції, малого будівельно-ко-

мерційного підприємства «Придунайське», фонду з приватизації Кілійської міської ради, портової лікарні, елеватора, автоколон, кооперативів, станції технічного обслуговування автомобілів та ін. Велика робота проводиться по наповненню Національного архівного фонду новими фондами і колекціями на нетрадиційній (не паперовій) основі. Так, в архіві є відеотека із записами документальних сюжетів з історії міста і району (політичні події, обряди, архітектурні об'єкти та ін.), фотографії, колекція рекламної продукції «Вибори Президента України-2004» та ін. Архівний відділ контролює роботу відомчих архівів на території району, надає консультативно-методичну допомогу з питань діловодства і архівної справи. Список установ — джерел комплектування відділу поновлюється і доповнюється у відповідності із політичними та економічними змінами в державі.

Архівний відділ Кодимської районної державної адміністрації

*Бурмістр
Валентина Євгенівна*

66000, м. Кодима, пл. Перемоги, 1,
тел. (04867) 2-68-32,
kodyma_rga@odessa.gov.ua

Станом на 01.10 2004 року в архівному відділі райдержадміністрації знаходиться на зберіганні 48 фондів, які складають 6812 одиниць зберігання, у тому числі 1 фонд з особового складу, що має 206 одиниць зберігання. Документи зберігаються з 1970 по 2000 роки. Всі документи, які знаходяться на зберіганні в архівному відділі, описані, на них складені описи і затверджені на ЕПК. На виконання указу Президента України від 13 березня 2002 року «Про створення літопису народної пам'яті» архівним відділом зібрані матеріали, пов'язані з історією міста і району.

До відзначення 250-річчя міста Кодими архівний відділ брав участь у написанні книги, а також в організації музею в м. Кодимі. Архівним відділом надано інформацію для підготовки довідника «Архівні установи Одеської області». За останній період значно збільшилась кількість запитів соціально-правового характеру: так, 2004 році їх надійшло 82, що вдвічі більше у порівнянні з 2003 роком. Архівний відділ бере участь у проведенні «гарячих телефонних ліній», нарадах райдержадміністрації, сесіях районної ради.

Архівний відділ Комінтернівської районної державної адміністрації

*Моряк
Тетяна Іванівна*

*67500, смт Комінтернівське, вул. Центральна, 75,
тел. (04855) 9-12-96
komintern_rga@odessa.gov.ua*

В архівному відділі на обліку зберігається 69 фондів, з них 44 фонди — це документи з особового складу. Загальна кількість справ — 10617, з них — 1570 одиниць зберігання з особового складу. Протягом 2003-2004 років в архівному відділі накопичується матеріал до колекції документів «Видатні люди району».

На виконання розпорядження голови обласної державної адміністрації від 4 червня 2002 року №420/А-2002 «Про фінансування заходів щодо розвитку архівної справи» та указу Президента України від 13 березня 2002 року «Про створення літопису народної пам'яті» архівним відділом проведено певну роботу. Так, у 2003 році Комінтернівський район святкував 80-річчя. З нагоди цього свята було підготовлено та проведено відкритий урок для старшокласників Комінтернівської ЗОШ «До славного ювілею», надруковано в районній газеті «Слава хлібороба» інформаційний матеріал про розвиток району за останні роки. Також проводилася робота по збиранню та вивченню спогадів жителів сіл району — свідків голодоморів 1921 — 1923 років та 1932 — 1933 років. Про свою роботу архівний відділ постійно інформує мешканців району через публікації в газеті «Слава хлібороба» — щорічно публікується 2— 3 статті. «Гарячі телефонні лінії» за участю начальника архівного відділу стали теж традиційними в районі.

Котовський міський архів

*Самборська
Інна Володимирівна*

*66321, м. Котовськ, вул. 50-річчя Жовтня, 198,
тел. (04862) 2-28-22
gorkotovsk@odessa.gov.ua.vcf*

В архіві на обліку знаходиться 56 фондів, які включають 4691 одиницю зберігання, в.т. документів з особового складу — 707 справ. В архіві також зберігається фонд окружної виборчої комісії по Котовському виборчому округу №143, у склад якого входять 327 справ тимчасового зберігання. Продовжується робота по доповненню вже існуючих фондів архіву. Згідно з прийнятим розпорядженням Котовського міського голови від 15.10.02р. №181 «Про організацію централізованого тимчасового зберігання документів», з 1 січня 2003 року міський архів виконує функції трудового архіву.

На виконання регіональної програми «Архів — захист історичної пам'яті Одещини» у I півріччі 2004 року за рахунок коштів місцевого бюджету в сумі 19 тис. грн., завершені роботи з капітального ремонту міського архіву. Розширенні площі архівосховища з урахуванням потреб трудового архіву. З метою вдосконалення архівної справи відділом проводяться наради з працівниками архівних служб організацій, установ та підприємств міста з питань організації роботи по складанню описів документів постійного зберігання та документів з особового складу. Ведеться робота по збору матеріалів для складання літопису міста Котовська шляхом утворення особистих фондів видатних людей міста. На Котовському муніципальному телебаченні «КЕТ» архівним відділом відкрита рубрика «Сховища людського знання і досвіду», а також архівний відділ бере участь у роботі прямих «телефонних ліній» з громадянами міста, на яких розглядаються питання специфіки роботи архівних підрозділів.

Архівний відділ Котовської районної державної адміністрації

*Войтенко
Ольга Миколаївна*

*66300, м. Котовськ, проспект Котовського, 2,
тел. (04862) 2-38-62
kotovsk_rga@odessa.gov.ua*

Котовський районний державний архів діє з 16 квітня 1963 року, архівний відділ райдержадміністрації — з травня 1992 року. Відділ розміщений у 2 кімнатах загальною площею 58 кв.м, об'єм архівосховища — 174 куб. м. На зберіганні знаходиться 89 фондів, 10 680 справ, у тому числі у трудовому архіві — 29 фондів і 974 справ. Усі документи повністю закартоновані, їх фізичний стан задовільний, архівосховище та робоча кімната обладнані відповідно до нормативів. Приміщення знаходиться поряд з райдержадміністрацією, що дає можливість більш оперативно вирішувати соціально-правові питання.

Одним з головних завдань є відбір і приймання документів, що входять до складу НАФ України. Останнім часом в архівний відділ надійшла велика кількість документів ліквідованих сільськогосподарських агроформувань, колгоспів та ін. Документи ліквідованих агроформувань прийнято достроково по 2000 рік включно, а документи сільських рад, установ, організацій та підприємств району — по 2001 рік включно.

Архівний відділ проводить певну роботу з виявлення та приймання на державне зберігання документів особистого походження, фото-, фоно-, відеодокументів. У плані — сформувати колекції цікавих документів: «Герої Радянського Союзу у Котовському районі», «Видатні люди району», «Села району: вчора і сьогодні», «Традиційні свята»; це — оригінали листівок, фотографій, біографічні відомості видатних людей нашого району, історичних подій минулих років та теперішнього часу.

Характерною рисою діяльності відділу є використання інформації документів НАФ України в господарських, соціально-культурних цілях, а також для забезпечення прав і законних інтересів мешканців району. Практикуються такі форми використання документальної інформації, як інформування зацікавлених установ про дати їх створення, реорганізації. Так, у 2003 р. виконано 25 тематичних запитів, а у 2004-2005 рр. — 60, про історію міста та району. Архівним відділом постійно публікуються матеріали у періодичній пресі. Публікації подаються відповідно до «Тематичного плану щодо висвітлення у засобах масової інформації діяльності місцевих органів влади». Протягом 2003-2004 років відділом проведено збір спогадів людей, які пережили роки голодомору, та їх живих родичів, що мешкають на території району. Таких спогадів зібрано 10. У 2003 році архівним відділом проведено виставку та «круглий стіл», які присвячені історичним подіям років голодомору в Україні. Архівним відділом, відповідно до запланованих завдань, проводиться робота щодо організації навчання секретарів сільських рад з питань діловодства. Протягом 2004 року проведено 3 семінари-наради. У 2005 р. проводився збір спогадів учасників Великої Вітчизняної війни.

Архівний відділ Красноокнянської районної державної адміністрації

*Маремуха
Надія Павлівна*

*67900, смт Красні Окни, вул. Комарова, 2,
тел/факс (04861) 2-19-72,
kr_okna_rga@odessa.gov.ua*

Станом на 1 жовтня 2004 року в архівному відділі на державному зберіганні та обслуговуванні перебувають документи постійного зберігання у кількості 63 фондів, 8075 справ. Це документи колишніх колгоспів — КСП району, заводів, установ, відділів та управлінь влади, районної, селищної та сільських рад за 1968 — 2000 роки, метричні книги Херсонської духовної консисторії Ананьївського, Тираспольського та Одеського повітів Херсонської єпархії за 1892 -1918 роки.

В жовтні 2000 року, на виконання розпорядження Президента України від 02.09 2000 року №273/2000-рп «Про

невідкладні заходи щодо розвитку архівної справи», враховуючи наростаючий процес реформування в агропромисловому комплексі району, з метою забезпечення збереження документів з особового складу установ, підприємств та організацій незалежно від форм власності, було створено архів з особового складу Красноокнянського району, який у липні 2003 року реорганізовано в трудовий архів Красноокнянського району. На даний час на зберіганні та обслуговуванні в трудовому архіві перебувають документи 28 фондів з особового складу 3752 справ та 2 фонди тимчасового зберігання (36 справ) за 1944 — 2003 роки. Це особисті рахунки колишніх колгоспів — КСП, СВК району, підприємств різних форм власності, які ліквідовані без правонаступників. На виконання указу Президента України від 13.03.02 р. «Про створення літопису народної пам'яті» в районі започатковано і регулярно поповнюються фотоколекції за темами: «Сільські (селищна) ради: вчора та сьогодні», «Традиційні свята», «Наші таланти», «Наші земляки — учасники Великої Вітчизняної війни», «З любов'ю плекане село», «І в будні, і в свята», «Етнічні німці на території Новосамарської сільської ради», «Нові агроформування на території Цеханівської сільської ради», «Історія с. Довжанка в біографіях відомих людей», «Кращі учні району» (фотоколекція), «Я і Україна», «Мое село», «Мій рідний край, моя земля», «Традиційні свята», «Наші таланти», «Ветерани колгоспного руху Красноокнянського району», «Книга Пам'яті Красноокнянського району», «Довгожителі Красноокнянського району». До створення фотоколекцій залучаються жителі району, вчителі, працівники культури. Найбільш успішні напрямки в діяльності архівного відділу — попереднє системне впорядкування документів з особового складу установ всіх форм власності. Це дозволяє започатковувати основи діловодства в установах, прищеплювати відповідальне ставлення до документів, а у разі ліквідації установи — своєчасно, без бюрократичної тяганини провести процедуру ліквідації і не допустити втрати документів.

Архівний відділ Любашівської районної державної адміністрації

*Бурдик
Світлана Михайлівна*

*66502, смт Любашівка, вул. Радянська, 94,
тел/факс (04864) 2-11-36,
lubashevka_rga@odessa.gov.ua*

На 01.10.04 року в архівному відділі зберігається 62 фонди, які включають 5450 справ. Найважливішою складовою частиною архівного надбання є фонди органів управління і влади — 2880 справ. В зоні комплектування архівного відділу відповідно до списку №1 перебуває 57 організацій, з яких 18 установ органів державної влади і управління, 25 сільгосппідприємств, 2 управління і 2 відділи райдержадміністрації, 3 громадські організації. Хронологічні рамки — 1944-2002 роки. Документи, що подаються органами управління і влади на постійне зберігання, належать до категорії особливо цінних. Відділом описано 26 метричних книг (опис №19) за 1983-1918 рр., які знаходяться на зберіганні в Любашівському відділі РАЦС. В трудовому архіві зберігаються 9 фондів (3650 справ), з них 7 фондів з документами з особового складу ліквідованих КСП, що складають 3547 одиниць.

На виконання указу Президента України «Про створення літопису народної пам'яті» відділом проводиться збір фотоколекцій: «Ветерани війни і праці Любашівщини», «Герой Соціалістичної Праці Овчар Євген Лук'янович — наш земляк», «Архітектурні пам'ятки Любашівського краю». Продовжується збір тематичних колекцій (фотографії, вирізки із газет, плакати, збірки видань публіцистично-літературних творів місцевих поетів): «Таланти Любашівського краю, традиції», «Села району: вчора і сьогодні». «Новини, події, факти в житті Любашівського району», «Вибірчі документи» (автобіографії, програми, плакати). Одне з досягнень відділу — це підготовка даних про наявність архівних фондів в архівному відділі до довідника «Архівні установи Одеської області». Дуже важливою була розробка програми «Архів — захист історичної пам'яті Любашівщини», завдяки якій створено трудовий архів, поліпшилась матеріально-технічна база архівів, планується придбання комп'ютерної техніки, картонажів, проведення поточного ремонту у відділі, а також збір нових матеріалів.

Архівний відділ Миколаївської районної державної адміністрації

*Зубачевська
Валентина Михайлівна*

68300, м. Миколаївка, вул. Леніна, 57а,
тел. (257) 2-20-72
nikolaevka_rga@odessa.gov.ua

В архівному відділі на обліку зберігається 42 фонди державних, кооперативних і приватних установ за 1950-2005 рр., а також метричні книги Херсонської духовної консисторії за 1882-1918 рр. Найважливішими і найбільш використовуваними є документи Миколаївського виконавчого комітету районної ради, районної державної адміністрації, сільських рад. Також цікавими є фонди колективних сільськогосподарських підприємств, товариств з обмеженою відповідальністю, відкритих акціонерних товариств, Миколаївської райспоживспілки, відділів райдержадміністрації (освіти, культури, фінансового), районного відділу статистики, управління сільського господарства, Миколаївської центральної районної лікарні та ін. Документи активно використовуються для виконання запитів соціально-правового характеру, підготовки публікації у засобах масової інформації. Національний архівний фонд поповнюється фотографіями, колекціями виборчої документації.

У 2004 році в районі утворено трудовий архів, до якого надійшли документи з особового складу 13 фондів ліквідованих підприємств, установ і організацій, таких як Миколаївське районне міжколгоспне об'єднання, товариства з обмеженою відповідальністю «Прогрес», «Батьківщина», «Амбарове», «Василівське», добровільне об'єднання селян, відкриті акціонерні товариства «Маяк» та ім. Енгельса, Миколаївський районний побутовий комбінат та ін.

Архівний відділ Овідіопольської районної державної адміністрації

*Ключник
Людмила Вікторівна*

67800, смт Овідіополь,
вул. Леніна, 169,
тел. (04851) 3-12-60, факс 3-12-32,
ovidiopol_rga@odessa.gov.ua

В архівному відділі зберігаються документи 50 фондів документів постійного зберігання та 82 фонди документів по особовому складу ліквідованих підприємств, установ та організацій. Всього зберігається 7639 справ, із них 746 справ з особового складу. Крайні дати документів — 1959 — 2004 роки.

Архівний відділ є центром формування бази джерел з історії району. В архівному відділі зберігаються матеріали, які мають цінність для історії району — це фотоколекція Л. Сидорського на тему: «Овідіопольський район: вчора і сьогодні», «Історія Овідіопольського району в особах», фотоальбом «Зустріч колгоспників колгоспу ім. Карла Лібкнехта Овідіопольського району з представниками Білорусії в 1975 році», особисті фонди видатних людей району — колишнього голови колгоспу ім. Держинського Героя Соціалістичної Праці Кудрявцева В.В. та голови колишнього колгоспу «Слава» Задержки І.Р. (фото, доповіді за 1951-1974 роки).

В 2003 році при архівному відділі створено трудовий архів і введена додаткова посада головного спеціаліста. В трудовому архіві відкладаються документи з особового складу ліквідованих підприємств, організацій та установ. Вони зберігаються в металевих шафах, всього 82 фондів, 746 справ (1944-2004 роки). Вирішується питання про створення трудового архіву при районній раді.

Архівний відділ Ренійської районної державної адміністрації

*Безверхня
Валентина Миколаївна*

*68800, м. Рені, вул. Леніна, 111,
тел/факс (04840) 4-12-34,
reni_rga@odessa.gov.ua*

На 01.10.04 року в архівному відділі зберігається 40 фондів, які включають 8000 справ. Найважливішою складовою частиною архівного надбання є фонди органів управління і влади. Хронологічні рамки — з 1969 року по теперішній час. Архівні документи за період з 1944 по 1968 роки у кількості 83 фондів (7484 справ), зберігаються в КП «Ізмаїльський архів» при Ізмаїльській міській раді. Усі документи, що зберігаються в архіві мають цінність, але серед них є унікальні метричні книги Свято-Вознесенського собору і Костянтино-Оленинської церкви м. Рені та семи сіл Ренійського району з 1879 по 1925 роки у кількості 103 одиниці зберігання.

Заходи, що здійснюються архівним відділом, пов'язані, у першу чергу, із забезпеченням збереженості документів НАФ у архівному відділі та відомчих архівах установ, організацій і підприємств району — джерел комплектування, а також обліку цих документів. Періодично проводяться семінари і практикуми з працівниками, що відповідають за роботу архівних підрозділів та діловодних служб, з впровадження законодавчої і нормативно-правової бази, організації роботи, вимог щодо оформлення номенклатури справ, упорядкування і передачі документів НАФ для подальшого зберігання у районному архівному відділі.

Архівний відділ Роздільнянської районної державної адміністрації

*Полюга
Валентина Степанівна**

*68300, м. Роздільна, вул. Свердлова, 2,
тел. (253) 3-21-40
razdelna_rga@odessa.gov.ua*

На теперішній час в архівному відділі на обліку знаходиться 92 фонди державних, кооперативних, приватних установ за 1950-2005 рр. Найважливішими є документи Роздільнянського виконавчого комітету, районної ради, районної державної адміністрації, сільських рад. Також цікавим є фонди відділів освіти, культури, статистики, сільського господарства та ін., середньої школи № 1, центральної районної лікарні, райспоживспілки, райкому профспілки агропромислового комплексу, окружної виборчої комісії № 43 по виборах народних депутатів до Верховної Ради (1998 р.), представництва Фонду держмайна України в Роздільнянському районі, приватних підприємств, кооперативів, колгоспів і радгоспів, колективних сільськогосподарських підприємств, Роздільнянського районного комітету народного контролю, продуктового ринку облспоживспілки. На державному зберіганні є також фонди приватного підприємця Н.В.Григоренка, фермерів А.В.Вологова, Н.С.Фокіної, Є.Є. Городничука та ін. Зазначені документи активно використовуються для виконання тематичних запитів, надання довідок соціально-правового характеру та у ЗМІ. В 2003 році в районі утворено трудовий архів для документів з особового складу, в який надійшли на тимчасове зберігання 24 фонди ліквідованих малих приватних підприємств, госпрозрахункових установ, товариств з обмеженою відповідальністю, селянських фермерських господарств, Роздільнянського пункту з очищення насіння трав та ін.

---

* З 5 грудня 2004 року В.С.Полюга вийшла на пенсію, але залишилась в архівній галузі і очолює трудовий архів. На посаду начальника архівного відділу Роздільнянської райдержадміністрації призначена Л.І.Мілевська.

Архівний відділ Савранської районної державної адміністрації

*Салук
Тетяна Денисівна*

*66200, смт Саврань, вул. Леніна, 9,
тел/факс (04865) 3-23-50,
savran_rga@odessa.gov.ua*

Станом на 1 жовтня 2004 року на зберіганні в архівному відділі Савранської райдержадміністрації знаходяться 58 фондів, які включають 5211 одиниць зберігання. 13 фондів (128 одиниць зберігання) складають документи з особового складу ліквідованих установ, підприємств району. Ці фонди передаються на зберігання до трудового архіву, який утворено рішенням XV сесії Савранської районної ради XXIV скликання від 17 серпня 2004 року №187-IV.

На виконання указу Президента України «Про створення літопису народної пам'яті» в архівному відділі Савранської райдержадміністрації започатковано: фотоколекції «Золотий фонд Савранського району», «Історія Савранського району в особах»; колекції «Анкета ветерана Великої Вітчизняної війни», «Рекламна виборча продукція»; колекції документів та історичних матеріалів «Визволення Савранського району від німецько-румунських загарбників»; «Діяльність партизанського загону «Буревісник» в роки Великої Вітчизняної війни». Архівним відділом готується інформація для районної газети «Сільські новини»; у 2004 році опубліковані статті на теми: «Літопис пам'яті народної» — до Дня працівників архівних установ, «Пам'ятаємо їх імена» — до 60-річчя визволення району від німецько-румунських окупантів, «Тоді була війна» — до Дня скорботи та ін.

Архівний відділ Саратської районної державної адміністрації

*Тарасюк
Юрій Анатолійович*

*68200, смт Сарата,
вул. Леніна, 84,
тел. (04848) 2-22-38
sarata_rga@odessa.gov.ua*

В архівному відділі на зберіганні знаходиться 171 фонд, загальна кількість справ — 18953, з них 1398 одиниць зберігання — з особового складу ліквідованих установ. На зберіганні в архівному відділі 119 метричних книг за період з 1876 по 1925 роки. На виконання указу Президента України від 13.03.02р. №239/2002 «Про створення літопису народної пам'яті» архівним відділом започатковані: фотоколекція на тему «Воїни-інтернаціоналісти», колекція документів «Громадська

думка»; документальний кінофільм «Край наш Саратський»; розпочата робота над фотоколекцією «Саратський район: вчора і сьогодні».

Архівним відділом проведена робота з тематичної розробки (каталогізації) 5 фондів, що складає 1546 справ. Здійснюються публікації у районній газеті «Советская новь». Найцікавіша тематика досліджень — робота з метричними книгами. Протягом 2004-2005 років архівним відділом виконано понад 500 запитів соціально-правового характеру та 35 тематичних запитів.

Архівний відділ Тарутинської районної державної адміністрації

*Голубей
Домінікія Дмитрівна*

*68500, смт Тарутине, вул. Котовського, 23,
тел/факс (04847) 3-15-32,
tarutino_rga@odessa.gov.ua*

Станом на 01.10.04 р. на зберіганні у архівному відділі знаходиться 129 фондів — це 15373 справ. Документи охоплюють 1944-2004 роки. Загальна кількість фондів трудового архіву складає 19 фондів (15373 справ), які охоплюють хронологічний період з 1944 по 2004 роки. З метою забезпечення зберігання документів закартоновано усі 15373 справи.

Найбільш успішний напрямок діяльності архівного відділу — це формування НАФ. Впродовж 1997 — 2001 років на державне зберігання прийнято 1119 справ управлінської документації, 28 фондів колишніх радгоспів. Протягом 2001 — 2002 років прийня-

то 496 справ управлінської документації, 26 фондів новоутворених сільськогосподарських підприємств. Архівним відділом ведеться активна роз'яснювальна робота з населенням району щодо складу фондів архіву, прав громадян на отримання інформації з архіву та ін. Відділом надрукована в районній газеті стаття «Новое в работе старого архива», де населення інформувалось про документи, що зберігаються у архіві, про відповідальність за збережність документів. Архівний відділ бере участь у «гарячій лінії», що проводиться в райдержадміністрації, де громадяни району одержують відповіді на свої запитання.

Архівний відділ Татарбунарської районної державної адміністрації

*Коробкова
Зіновія Михайлівна*

*68100, м. Татарбунари, вул. К. Маркса, 80,
тел. (04844) 3-12-02,
tatarbunary_rga@odessa.gov.ua*

Станом на 01.10.04 р. в архівному відділі райдержадміністрації знаходиться на зберіганні 63 фонди, які складають 8000 одиниць зберігання. Всі документи обліковані, на них складені описи і затверджені на ЕПК. До архівного відділу приймаються документи постійного зберігання установ, організацій та підприємств району списку № 1.

Ведеться робота з впорядкування документів особистих фондів поетеси Галини Лисої і художника Петра Рибіна. Готуються для приймання на державне зберігання документи народного умільця Байлука Бориса Максимовича. Планується створення фотоколекцій: «Учасники бойових дій Татарбунарського району», «Історичні пам'ятки Татарбунарщини».

Архівний відділ бере участь у проведенні «гарячих телефонних ліній», нарадах райдержадміністрації, сесіях районної ради.

Теплодарський міський архів

Зубкова Зоя Борисівна

*65490, м. Теплодар, вул. Піонерна, 7,
тел/факс (04850) 24-50-08, 43-40*

Теплодарський міський архів утворено згідно з рішенням Теплодарської міської ради від 28.05.03 р. № 146-XXIV як відділ виконавчого комітету Теплодарської міської ради. На виконання рішення виконавчого комітету Теплодарської міської ради від 22 липня 2004 року № 173/В-04 до складу Теплодарського міського архіву увійшов і трудовий архів.

Найбільш успішними напрямками діяльності Теплодарського міського архіву є робота з установами, підприємствами міста

щодо створення архівних підрозділів та поліпшення стану діловодства і зберігання документів: проведення громадського огляду стану діловодства, упорядкування і зберігання документів НАФ в установах і структурних підрозділах виконкому; проведення прямого телефонного зв'язку; виступи по місцевому телебаченню; організація семінарів для установ — джерел комплектування документами НАФ Теплодарського міського архіву, а також для підприємств, які складають список № 2. Документи НАФ, що нагромадилися за час діяльності Теплодарської селищної ради (1983-1997 роки), Теплодарської міської ради, державних та комунальних підприємств, установ і організацій, тимчасово зберігаються в архівних підрозділах. Документи упорядковуються належним чином і готуються до передачі у Теплодарський міський архів.

Архівний відділ Фрунзівської районної державної адміністрації

*Ткаченко
Ірина Володимирівна*

*66700, смт Фрунзівка, вул. Комсомольська, 59,
тел. (04860) 9-18-43
frunzevka_rga@odessa.gov.ua*

На тепер в архівному відділі на обліку знаходиться 37 діючих фондів, з яких найважливішими є документи виконавчого комітету районної ради, районної державної адміністрації, сільських рад). Також цікавим є фонд відділу культури, який включає сценарії святкових заходів, наприклад, свят «Івана Купала», «Мое рідне село», «Свято працівників сільського господарства». Взагалі кількість справ на всі фонди — 7501.

У 2004 році до трудового архіву, який розташований в одному приміщенні з архівним відділом, надійшло 9 фондів (1046 справ). Це документи, які прийняті від ліквідованих підприємств та інших установ району. Основними завданнями архіву як органу управління є забезпечення збереженості документів НАФ та документів, які надійшли до трудового архіву. Архівний відділ надає консультативно-методичну та практичну допомогу в складанні номенклатури справ, веденні діловодства. Протягом 2004 року архівним відділом надруковано у районній газеті три статті про роботу архівного відділу.

Архівний відділ Ширяївської районної державної адміністрації

*Манжос
Тетяна Валентинівна*

*66800, смт Ширяєве, вул. Коробченко, 1,
тел/факс (04858) 2-19-23,
shiryaevo_rga@odessa.gov.ua*

Станом на 1 жовтня 2004 року на зберіганні в архівному відділі знаходяться документи 81 фонду. Це документи з основної діяльності Ширяївської райдержадміністрації, районної ради, сільських рад, колишніх колгоспів та ін. Всього на зберіганні в архівному відділі знаходиться 10178 одиниць зберігання, в тому числі 9590 справ. Особливу цікавість викликають документи передвиборної агітації по виборах Президента України у 1999 та 2004 роках, також дві фотоколекції: «Герої Радянського Союзу — наші земляки», «Свято врожаю», відеоматеріали «Святкування 200-річчя Ширяєвського», спогади старожилів району про голодомор 1932-1933 років.

Найбільш успішними напрямками діяльності архівного відділу є співпраця з районною державною адміністрацією, районною радою з питань діловодства та зберігання документів.

Архівним відділом планується підготувати відеоматеріали щодо святкування 60-річчя визволення району від німецько-фашистських загарбників. Архівний відділ активно співпрацює з засобами масової інформації — публікуються статті в районній газеті. Архівний відділ бере участь у «гарячих телефонних лініях», що проводяться райдержадміністрацією.

Южненський міський архів

*Тетенко
Валентина Федорівна*

65481, м. Южне, вул. Хіміків, 8,
тел. (04842) 2-21-45
ter@yuzhny.com.vcf

В архіві на обліку знаходиться 9 фондів, які включають 826 справ. Найважливішою складовою частиною архівного надбання є фонди органів управління і влади. Вони зберігаються в архіві з 1974 року. На зберіганні в архіві знаходяться колекції архівних документів: «Голодомор», «Любому місту — 20 років», «Нам — 25 років», «Вибори — 1998 рік». «Вибори — 2002 рік», «Вибори — 1993-1994 рр.», Фотоматеріали: «Космос», «Горбачов і перебудова».

Архівом придбано 10 томів «Книги Пам'яті України», набір плакатів «Три Президенти України». Одним з основних завдань архіву є виконання запитів соціально-правового характеру, видача довідок про заробітну плату, згідно з Пенсійною реформою. Архів активно співпрацює з засобами масової інформації — публікуються статті в міських газетах «Новини Южного», «Местное время». Архів бере участь у «гарячих телефонних лініях», що проводяться виконавчим комітетом міської ради.

Ветерани архівної справи

*Скальська Зоя Олександрівна,
головний спеціаліст,
керівник кадрової служби ДАОО;
Білоусова Лілія Григорівна,
заступник директора ДАОО.*

Кадровий склад Державного архіву Одеської області почав формуватися з березня 1920 року. Тоді архів називався «історичним» і першими його працівниками стали відомі науковці. Велику роль в організації роботи архіву відграв відомий літературознавець-пушкініст **Ю.Г.Оксман**. Історик, бібліограф і знавець старої Одеси **Олександр Михайлович Де Рібас** також працював у штаті архіву. З 1923 по 1940 рр. на посадах старшого наукового співробітника, бригадира архівно-технічної бригади працював випускник Варшавського університету **Євген Євгенович Мартиновський**.

Серед представників наукової інтелігенції, які взяли найактивнішу участь у започаткуванні архівної справи на Одещині, був і **Михайло Єлисейович Слабченко**. З часу створення у лютому 1920 року обласного (з 3 січня 1922 року — губернського) управління архівної справи (губарху) і, пізніше, обласного історичного архіву у його складі М.Є.Слабченко безпосередньо займається роботою по концентрації, впорядкуванню і дослідженню документів. З 1920 до середини 1923 рр. він перебуває на посаді заступника завідуючого губархом і разом із завідуючим Ю.Г.Оксманом керує роботою по створенню бази першоджерел. М.Є.Слабченко одночасно працює і як дослідник над матеріалами фонду управління новоросійського і бессарабського генерал-губернатора про історію селянського руху. У 1925 році він як архівіст впорядковує фонди управління військових поселень, управління державних маєтностей, колоній, Товариства сільського господарства півдня Росії — систематизує справи у хронологічному порядку, складає описи, каталогізує більше 900 справ. У 1926 році він стає членом паритетної комісії від губарху і займається передачею архівних матеріалів з бібліотек і музеїв. У 1928 році М.Є.Слабченко працює членом постійної наради при Одеському крайовому історичному архіві, займаючись підготовкою друкованих оглядів архівних фондів, координацією зв'язку архіву з вузами, методикою створення науково-довідкового апарату. У 1929 році він завершує 10-річну роботу над найціннішим фондом Одеського архіву — Коша Запорозької Січі. За завданням Центрального архівного управління як головний редактор комісії з видання цих

документів готує їх до друку. М.Є.Слабченко багато зробив для розвитку археографічного напрямку розвитку історичної школи в Одесі. Але перше засідання археографічної комісії Одеського крайархіву відбулося вже без його участі в зв'язку з тим, що його було репресовано. Діяльність М.Є.Слабченка в архівній галузі, на жаль, була припинена назавжди.

У 1930-х роках в Одеському архіві працювали Л.О.Самулевич, Р.М.Шпунт, С.М.Ковбасюк, Л.І.Кангун, І.М.Бровер, Н.І.Межберг, І.І.Погорілий та багато інших істориків.

Гордістю Одеського архіву став **Олександр Олександрович Рябінін-Скляревський**. Він народився 11 травня 1878 року, в Києві в сім'ї чиновника. Бойовий офіцер, полковник генерального штабу царської армії, генерал-хорунжий армії Української Народної Республіки, в 1920-х роках став одним із засновників Одеського історичного архіву. Він автор більше 40 наукових робіт з історії та теорії військового мистецтва, архівної справи у різні періоди історії України від XVIII до початку XX століття.

Свій трудовий шлях починав як викладач середніх шкіл військових установ (1887-1914).

Освіту одержав у Петербурзькому археологічному університеті (1903-1907, 1910), у військовій академії. Мав право на викладання географії та геодезії. У 1919 р. працював членом комісії по збору історичних матеріалів в Києві. З 1920 по квітень 1921 р. в Московській військово-історичній комісії працював членом комісії з обстеження архівів. У 1921—1922 рр. керував військовою секцією архіву СРСР в Одесі. Працював науковим співробітником: 1922-1925 рр. — губархів, 1926-1931 рр. — крайовий архів, 1932-1934 рр. — міський архів, з 1934 р. — обласний історичний архів.

У 1926 р. був учасником Всеукраїнського з'їзду архівних працівників у Харкові як представник Одеського окружного архівного управління. В тому ж році був відряджений від Одеського окружного архіву до Комісії з охорони пам'яток матеріальної культури та природи. У 1928 році призначений на посаду завідуючого загальноісторичним відділом Одеського краєзнавчого архіву. Його наукові праці друкувалися в журналах «Летопись революции», «Центральні архівні установи», «Архіви Запорізької Січі».

Був репресований у 1937 р. Помер 10 березня 1942 року в ув'язненні на території Свердловської області. Реабілітований 10 червня 1965 року.

У повоєнний час в архів прийшли працювати молоді перспективні учені, які згодом стали гордістю української історичної науки.

Станіслав Володимирович Кульчицький народився 10 січня 1937 року в м. Одесі в родині службовців. У 1954 році вступив на історичний факультет Одеського університету. З травня 1958 року почав працювати в обласному державному архіві на посаді наукового співробітника. З грудня 1958 року був переведений на посаду старшого наукового співробітника відділу дорадянських фондів. У 1959 році успішно закінчив університет, одержав диплом за спеціальністю «історик, викладач історії». Нині затупник директора Інституту історії України НАН України.

Анатолій Діамидович Бачинський (21.05.1933 — 08.04.1995) розпочинав свою біографію науковця саме в Одеському архіві, залишивши про себе добру пам'ять не тільки як спеціаліст, а й чудова людина.

Він народився у Одесі в родині медиків. У серпні 1941р. разом з матір'ю і молодшим братом був евакуйований у Ташкент, де закінчив початкову школу. У 1945 р. родина переїхала в село Ново-Петрівку Новоукраїнського району Кіровоградської області, де Анатолій закінчив 5-й клас середньої школи. У 1946 р. сім'я повернулася в Одесу, де А. Д. Бачинський закінчив середню школу № 105.

У 1951 р. він вступив на історичний факультет Одеського державного університету. Науковим керівником А.Д.Бачинського став доцент С. М. Ковбасюк, який з 1956 р. очолював кафедру історії України і відчутно вплинув на формування світогляду і наукових інтересів молодого вченого. У 1957 р., відразу ж після закінчення університету, А.Д. Бачинський був прийнятий на посаду наукового співробітника в Одеський державний археологічний музей. Активно брав участь у виданнях, був членом редакційної колегії Одеського археологічного товариства. У лютому 1958 р. перейшов до Державного архіву Одеської області на посаду старшого наукового співробітника. Уже через рік, 1 січня 1959 р., був призначений начальником науково-довідкового відділу архіву і шість років віддав архівній справі. Був упорядником і редактором путівника «Государственный архив Одесской области» (1961), автором численних публікацій, у 1960-1964 рр. членом редколегії «Науково-інформаційного бюлетеня Архівного управління УРСР». Одночасно з 1960 р. працював почасово на історичному факультеті Одеського державного університету. У 1963 р. А. Д. Бачинський перейшов на постійну роботу до університету на посаду старшого викладача кафедри УРСР, але не поривав зв'язку з архівом, працюючи як дослідник, член науково-методичної ради, науковий консультант.

У 1967 р. був обраний членом президії і головою секції документальних пам'ятників Одеської обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії і культури. У 1969 р. захистив дисертацію на отримання ученого ступеня кандидата історичних наук по темі «Народна колонізація Придунайських степів у XVIII ст.» У 1969 р. за участь у розробці історії радянсько-болгарських відносин був нагороджений урядом Народної Республіки Болгарії орденом «Кирила і Мефодія» I ступеня. Як член правління Одеської обласної організації Українського товариства дружби з Болгарією відповідав за наукові зв'язки з істориками цієї країни.

З 1971 р. він — доцент кафедри історії УРСР Одеського державного університету і активно займається науково-видавничою роботою. А. Д. Бачинський брав участь як секретар, а потім і член редколегії в підготовці одеського тому «Історія міст і сіл УРСР». Крім того, допомагав редколегії кіровоградського тому. За цю роботу був нагороджений Грамотою Президії Верховної Ради УРСР (1975 р.). З 1979 р., перебуваючи на посаді старшого наукового співробітника, приступає до написання докторської дисертації «Соціалістичне будівництво в Придунайських землях УРСР». У 1981-1991 рр. А.Д.Бачинський — доцент кафедри історії УРСР, історіографії і джерелознавства, з 1990 р. — кафедри історії України ОДУ. З 1982 по 1983р. обіймав посаду заступника декана історичного факультету ОДУ з наукової роботи.

Протягом багатьох років А. Д. Бачинський активно працював в галузі археографії. Він очолював кілька археографічних експедицій по Одещині, брав участь у складанні і редагуванні 35 археографічних видань, у тому числі 11 збірників документів і матеріалів нашого архіву. У 1987 р. був обраний членом Археографічної комісії АН України і членом дирекції Державного архіву Одеської області, з 1990 р. — член колегії Всеукраїнського товариства краєзнавців. У 1991 р. за особливі заслуги в охороні й пропаганді пам'яток історії і культури Анатолію Діамидовичу було присвоєно звання Почесного члена Українського товариства охорони пам'яток історії і культури. У 1991 р. вчена рада історичного факультету обрала його професором кафедри історії України. Крім загального курсу історії України, А. Д. Бачинський вів в університеті спеціальні курси з історії південної України та курс історичної географії. Як член вченої ради Одеської наукової бібліотеки ім. М. Горького з 1991 р. брав участь у підготовці бібліографічних видань з історії Одещини. У березні 1992 р. очолював Одеське товариство краєзнавців. У тому ж році став членом координаційної ради Одеського відділення міжнародного фонду «Відродження», членом правління Одеської обласної організації Українського фонду культури; членом організаційної ради музею «Степова Україна», відповідальним редактором наукового збірника «Історичне краєзнавство Одещини».

У липні 1993 р. за особистий внесок у розвиток краєзнавства і збереження національної історико-культурної спадщини йому присвоєно почесне звання «Заслужений працівник культури України». У своїй творчості А. Д. Бачинський іноді використовував псевдонім Анатольєв С. або Демидов А.

У 2002 році Державний архів Одеської області прийняв на зберігання особистий фонд А.Д.Бачинського.

Славні традиції Одеського архіву підтримуються і сьогодні. На теперішній час в Державному архіві Одеської області працює 58 осіб, в т.ч. 24 — державні службовці, 22 — службовці, висококваліфіковані спеціалісти, 12 — обслуговуючий персонал. Середній вік одеського архівіста — 39 років, керівного складу — 48 років. У колективі 36 жінок і 12 чоловіків, 76% мають вищу освіту. Профільну історичну освіту мають 17 працівників, серед них 3 — історики-архівісти і 3 — бібліографи-архівісти. В колективі працює 1 кандидат історичних наук — Г.Л.Малінова.

Професійне свято — 24 грудня, День працівника архівних установ. В колективі склалися свої традиції — поздоровлення ветеранів архівної справи (14 осіб), святкування ювілейних дат нашої установи. Так, у 1995 році 75-річчя ДАОО відзначалося із запрошенням архівістів України і представників наукової та культурної громадськості Одеси у Літературному музеї. 80-річчя заснування Одеського архіву відзначалося у 2000 році за підтримки Одеської філії Грецького фонду культури організацією I Міжнародної конференції «Архів. Документ. Історія. Сучасність» презентаціями видань і виставки унікальних документів. Завдяки працездатному і стабільному колективу Державний архів Одеської області має значні досягнення у всіх напрямках роботи, особливо у науково-видавничій діяльності, міжнародному співробітництві, інформатизації, комп'ютеризації. Більшість працівників прийшли в архів випускниками вузів і, полюбивши архівну справу на все життя, стали висококласними спеціалістами. Незважаючи на завжди неадекватні заробітну платню, умови праці й місце у соціальній шкалі престижності, архівісти невпинно, з ентузіазмом і вірою у краще майбутнє збирали, зберігали, реставрували, публікували і популяризували найцінніші історичні джерела нашого краю — Національний архівний фонд.

Наводимо короткі відомості про кадрових працівників Державного архіву Одеської області, трудовий стаж яких сягає від 10 до 42 років.

АВДЄЄНKOBA Лідія Олексіївна (31 рік архівного стажу).

Народилася 1 січня 1951 року в Іркутській області (Росія).

Має вищу освіту — закінчила історичний факультет Одеського державного університету ім. І.І.Мечникова (1967-1973 рр.). У 1974 — 1978 рр.— молодший науковий співробітник відділу використання документів, у 1982 — 1989 рр. — старший архівіст госпрозрахункового відділу. З вересня 1989 р. по березень 1994 р. працювала у кооперативі «Архівіст». З вересня 2001 року у Державному архів області обіймала посаду провідного спеціаліста відділу формування НАФ та діловодства. З жовтня 2002 р. переведена на посаду головного спеціаліста цього ж відділу.

Маючи великий досвід роботи з відомчими архівами з упорядкування документів, брала участь в організації і проведенні семінарів-нарад з теорії і практики архівної справи та діловодства. Активно займалася комплектуванням ДАОО фондами політичних партій, громадських об'єднань, товариств, фондами особистого походження.

У 2003 році нагороджена Грамотою Державного архіву області за сумлінну працю, якісне і своєчасне виконання планових завдань.

АЛЕКСЄЄВА Вероніка Юріївна (16 років трудового стажу в архівній галузі).

Народилася 27 грудня 1956 року, освіта — вища, закінчила історичний факультет Одеського державного університету (1982 р.) та університет лекторського мистецтва (1986 р.). Працює в Державному архіві області з 1989 року. Займала посади: архівіста 1-ої категорії, провідного архівіста, завідуючої сектором обліку документів, з 1995 року — завідуючої відділом зберігання та обліку документів Національного архівного фонду.

Як керівник вміє організовувати роботу відділу із забезпеченням стабільного виконання планових завдань з високими якісними показниками. Творчо підходить до організації праці. Відрізняється глибокими професійними знаннями, умінням системно мислити і оперативно вирішувати складні завдання. Постійно працює над підвищенням професійних знань — однією з перших в архіві освоїла використання оргтехніки і комп'ютера, займається створенням комп'ютерних баз даних, зокрема по фондах державної влади і управління. Завжди підтримує нове у професійній галузі і передає свої знання колегам. Є одним із організаторів архівної практики студентів одеських вищих навчальних закладів, бере участь у роботі постійнодіючих при Державному архіві області курсів підвищення кваліфікації для працівників діловодного апарату установ-фондоутворювачів.

Завжди займає активну професійну та громадянську позицію, уміє відстояти свою точку зору. Ініціативна, здатна генерувати обґрунтовані ідеї і пропозиції.

Активно займається науково-видавничою діяльністю, є автором і упорядником трьох видань (див. Праці).

Алексєєва В.Ю. є членом комісії територіальної служби контролю за переміщенням культурних цінностей через державний кордон України. Має досвід музейної роботи і добре знає експозиційно-виставкову роботу (1980-1986 рр. — ст. науковий співробітник відділу історії стародавньої Одеси Одеського історично-краєзнавчого музею; 1986-1989 рр. — ст. науковий співробітник експозиційного відділу Музею морського флоту СРСР). Веде реєстр унікальних документів Одещини.

Алексєєва В.Ю. є активним учасником двох міжнародних конференцій: 2000 р. — 80-річчя Державного архіву Одеської області, 2003 р. — 200-річчя створення німецьких колоній в Одеській області (Одеський державний університет ім. І.І. Мечникова).

Нагороджена Почесною грамотою облдержадміністрації (2002), грамотою директора ДАОО (2003, 2004), Почесною відзнакою голови Одеської облдержадміністрації (2005).

ПРАЦІ:

Фонды Государственного архива Одесской области. Указатель. Часть 1. Досоветский период / Авт. и сост. В. Ю. Алексеева. // Труды Государственного архива Одесской области. — Том III. — Одесса, 2000. -224 с.

Алексєєва В. Ю. Дореволюционные фонды. // Архив. Документ. Історія. Сучасність. Праці Державного архіву Одеської області. — Т. IV. — Одеса, 2001.— С. 43-48.

Одесская Контора иностранных поселенцев 1805-1806, 1814-1833. Аннотированная опись фонда. / Состав. В. Ю. Алексеева. — Одесса, 2003.— 432 с.

Архитектурные объекты г. Одессы и других городов Причерноморья. Конец XVIII — начало XX ст.: Чертежи, планы, рисунки, гравюры, литографии. Каталог. / Состав. В. Ю. Алексеева. // Труды Государственного архива Одесской области. — Т. X. — Одесса, 2003. -224 с.

БАРАНОВСЬКА Ольга Михайлівна (20 років архівного стажу)

Народилася 9 червня 1951 року в Санкт-Петербурзі (Ленінграді). У 1973 році закінчила Удмуртський державний університет (м.Іжевськ) за спеціальністю «історія, суспільствознавство та англійська мова». Працювала вчителем історії, потім — головним бухгалтером об'єднання «Одеселектромережа». Трудову діяльність в Державному архіві Одеської області почала в червні 1985 року, пройшла шлях від архівіста 1-ї категорії до заступника начальника відділу формування НАФ та діловодства. Організує і відповідає за роботу архівних відділів райдержадміністрацій та міських рад. Висококваліфікований спеціаліст архівної справи. Особливу увагу завжди приділяла методичній роботі з відомствами, організації і проведенню семінарів-практикумів. О.М.Барановську відрізняє творчий підхід у вирішенні поставлених завдань. Під її керівництвом в районних і міських архівах значно активізувалася робота з виконання указу Президента України «Про створення літопису народної пам'яті» і комплектуванню державних архівів колекціями, фондами особистого походження, відеоматеріалами, фотографіями, спогадами очевидців подій. У 2004-2005 рр. О.М.Барановська організувала роботу по збору спогадів про голодомори в Україні і підготовці науково-довідкового видання.

Постійно передає свій досвід молодим спеціалістам, читає лекції з теорії і практики архівної справи, упорядкуванню документів, діловодству для начальників архівних відділів та відповідальних за архіви.

За багаторічну сумлінну працю і вагомий внесок у поповнення та збереження історико-культурного надбання українського народу у 2001 р. нагороджена Почесною грамотою облдержадміністрації.

ПРАЦІ:

Голодомор в Україні: Одеська область (1921-1923, 1932-1933, 1946-1947 рр.). Спогади, документи, дослідження. / Авт. упор. Л. Г. Білоусова, О. М. Барановська, Т. Є. Волкова, Г. Л. Малінова, Г. М. Паніван, В. В. Харковенко. // Праці Державного архіву Одеської області. — Т. XIII. — Одеса, 2005. — 152 с.

БАССАК Василь Андрійович.

Народився 23 січня 1909 року в Одесі в родині робітників. З січня 1935 року по лютий 1936 року навчався в Одеській комуністичній вищій сільськогосподарській школі ім.Л.Кагановича. З березня 1936 року по жовтень 1937 року працював інспектором Одеського обласного архівного управління при облвиконкомі. В 1937 році закінчив 3-місячні архівні курси в Харкові. З 10 лютого 1938 року працював директором Одеського обласного державного архіву УНКВС. Організовував евакуацію фондів архіву у м.Уральськ Північно-Казахстанської області через Сталінград і реєвакуацію до Одеси у 1944-1945 рр. Під його керівництвом у найтяжчі повоєнні роки колектив архіву відновлював і упорядковував фонди.

БЕЛЯЄВА Зоя Олександрівна (27 років архівного стажу).

Народилася 11 січня 1944 року в с. Роздольне Михайлівського району Запорізької області. В 1960 році після закінчення Вербицької середньої школи Павлоградського району Дніпропетровської області вступила до Одеського державного університету ім. І.І.Мечникова на факультет романо-германської філології, який закінчила у 1967 р. за фахом «французька мова і література».

Трудову діяльність почала учителем французької мови Татарбунарської середньої школи робітничої молоді, потім — Зорянської середньої школи Саратовського району Одеської області. Була обрана секретарем Саратовського райкому комсомолу (1967 р.), згодом переведена на роботу в Одеський обком комсомолу, загальний відділ Одеського обкому партії. З 1977 року працювала у партійному архіві на посадах: інструктор (1977-1990 рр.), охоронець фондів (1990-1991 рр.), завідувач архівосховища (1991-1997 рр.), провідний спеціаліст (1997 р.), головний спеціаліст (1997-1998 рр.). У березні 2000 року звільнилася з державної служби, але залишилася працювати в Державному архіві області на посаді старшого охоронця фондів (по вересень 2004 року).

За час роботи в архіві виявила себе кваліфікованим, сумлінним і відповідальним працівником. Багато сил, знань і умінь доклала до упорядкування і формування документів, пов'язаних з виборами, організовуючи приймання виборчої документації на державне зберігання. Займалася розробкою науково-довідкового апарату архіву, виконанням запитів соціально-правового

характеру. Протягом багатьох років забезпечувала чітку роботу архівосховища і передавала свій багатий досвід молодим спеціалістам.

За багаторічну і сумлінну працю, вагомий внесок у збереження та поповнення історико-культурного надбання українського народу в 1999 і 2001 роках була нагороджена почесними грамотами Одеської обласної держадміністрації.

З 2004 р. З.О.Беляєва продовжує працювати в архівній галузі на посаді завідуючої архівом «Укрсоцбанку».

БІЛОУСОВА Лілія Григорівна (20 років трудового стажу в ДАОО).

Народилася 23 жовтня 1957 року, місце народження — м.Овідіополь Одеської області. Закінчила СШ №5 м. Світловодська Кіровоградської області з золотою медаллю (1974 р.). Закінчила історичний факультет (1979 р.) За спеціальністю «Історія і суспільствознавство» та факультет романо-германської філології за фахом «англійська мова та література» (1987 р.) Одеського державного університету ім.І.І.Мечникова. На початку трудової діяльності один рік працювала учителем історії в середній школі с.Ставкове Березівського району Одеської області. У 1980-1983 рр. працювала в Одеському історико-краєзнавчому музеї на посаді молодшого наукового співробітника.

Архівну діяльність розпочала у вересні 1985 року на посаді архівіста 1-ї категорії Державного архіву Одеської області. Згодом переведена на посаду методиста відділу використання документів, а з березня 1987 року — завідуючої відділу інформації, використання документів і зовнішніх зв'язків, з червня 2001 року — заступник директора.

За роки роботи в архіві особливо активно працювала у таких напрямках як видавнича діяльність та міжнародне співробітництво. Бере участь як організатор і виконавець у спільних проектах держархіву з науковими інституціями США, Канади, Греції, Німеччини, Ізраїлю. Коло її наукових інтересів охоплює історію національних діаспор на півдні України (греків, німців, менонітів, євреїв, італійців, поляків), історію Одеси та Причорноморського краю, проблеми археографії, джерелознавства. У роботі багато уваги приділяє формуванню позитивного іміджу архівних установ України за кордоном. Від Державного архіву області вона є керівником багаторічних наукових проектів з такими іноземними інституціями, як Центр вивчення і розвитку грецької культури Причорномор'я (Греція, м.Салоніки), Мозес Мендельсон Центр (Mozes Mendelsson Zentrum, Німеччина, м.Потсдам), Одеський філіал Грецького фонду культури (Греція, м.Афіни — Україна, м.Одеса), бібліотека державного Університету Північної Дакоти (Germans from Russia Heritage Collection, North Dakota State University Libraries, США, Північна Дакота, м.Фарго), Асоціація досліджень глюкстальських колоній (Gluckstal Colonies Research Assosiation, США, Каліфорнія, м. Редондо Біч), Вашингтонський музей Голокосту (США), Центр досліджень Менонітського братства (Center for Mennonite Brethren Studies, США, Каліфорнія, м.Фресно) та ін.

Л.Г. Білоусова є активним учасником і організатором 27 міжнародних конференцій. У 2004-2005 роках брала участь, як доповідач і куратор документальних виставок, у роботі міжнародних конференцій: «Внесок вихідців з о. Хіос у розвиток Одеси» (м. Пірей, Греція), Конвенція 2004-го року Американського історичного товариства німців з Росії (м.Модесто і м.Бісмарк, США), «60-річчя Великої Перемоги радянського народу у Великій Вітчизняній війні» (м.Одеса), «Українське козацтво у вітчизняній та загальноєвропейській історії» (м.Одеса), «Росія і Середземномор'я» (м.Афіни, Греція).

24 червня 2005 року в Європейській комісії (м.Брюссель, Бельгія), у Генеральному департаменті з наукових досліджень, відбулися слухання і консультації з питання підготовки міжнародного інтернетпроекту «Бізнес в матеріалах архівів» за участю експертів комісії з Греції, Італії та науковців і архівістів Греції, Норвегії, України, в т.ч. представника від Державного архіву Одеської області Л.Г.Білоусової. На засіданні була представлена інформація про документальну базу Одеського архіву та можливості його участі в проекті на правах асоційованого члена у партнерстві з Центром новоелліністичних досліджень (м.Афіни, Греція).

Білоусова Л.Г. є членом топонімічної комісії виконавчого комітету Одеської міської ради та редакційних колегій «Вісника Одеського краєзнавчого музею», «Одеського мартирологу». За її ініціативою у 2000 році започатковано серійне видання «Праці Державного архіву Одеської області», 13 томів якого вийшли з друку. Їй належить 53 статті, опубліковані у вітчизняних і закордонних (США, Греція, Німеччина) наукових виданнях та ЗМІ впродовж 1985-2005 рр. Лілія Григорівна є також автором, співавтором і упорядником 11 монографічних видань, збірників документів, довідників.

Л.Г.Білоусова нагороджена грамотою Всеукраїнської спілки краєзнавців за значний внесок у розвиток краєзнавства і пропаганду джерел з історії рідного краю (1998), Почесною грамотою Державного комітету архівів України за багаторічну сумлінну працю, вагомий внесок у розвиток архівної справи (1999), Почесною грамотою Одеської обласної державної адміністрації за особистий внесок у справу поповнення та збереження історико-культурного надбання українського народу (2002), Почесною відзнакою Одеської обласної ради (2003).

ПРАЦІ:

Білоусова Л. Г. Вітчизну любив розумом і серцем. // «Комсомольська іскра». — 1986. — 20 березня. (Про учасника декабристського руху Олексія Петровича Юшневського.)

Білоусова Л. Г. І оживали експонати. // «Комсомольська іскра». — 1986. — 17 червня. (Про початок музейного будівництва на Одещині у перші роки радянської влади).

Білоусова Л. Г. Кто такой Хартвалл? // «Знамя коммунизма». — 1987. — 23 августа. (Історія закладу мінеральних вод в Одесі.)

Білоусова Л. Г. Подпольная кличка — Чавдар. // «Знамя коммунизма». — 1987. — 25 августа. (Про Христо Ботева і роботу болгарських кінематографістів.)

Білоусова Л. Г. Архивы — хранители истории. // «Вечерняя Одесса». — 1988. — 11 мая. (Про історію архіву.)

Білоусова Л. Г. Будущее принадлежит нам. // «Вечерняя Одесса». — 1988. — 29 октября. (Історія одеського комсомолу в 1917-1925 рр.)

Білоусова Л. Г. 21 января — День рождения В.И. Ленина: «Одесса. 1924 г.» // «Комсомольська іскра». — 1989. — 21 січня.

Білоусова Л. Г. Символ национального самосознания. К 175-летию со дня рождения Т. Г. Шевченко. // «Вечерняя Одесса». — 22 апреля.

Білоусова Л. Г. Материалы фонда «Ясковский волостной революционный комитет Одесского уезда 1919-1920 гг.» как источник для изучения советского строительства в южном Поднестровье. // Проблемы истории и археологии нижнего Поднестровья. Тезисы докладов и сообщений научно-практической историко-краеведческой конференции. — Ч. 1. История. — Одесса, 1990. — С. 108-110.

Білоусова Л. Г. Ришельевский лицей в Одессе. // «Педагогическая инициатива». — 1991. — № 5.

Білоусова Л. Г. Из истории детского движения на Одещине: 20-е годы. // «Педагогическая инициатива». — 1991. — № 8. — С. 26-30.

Білоусова Г. Л. История газеты «Одесский вестник». // Тезисы второй областной историко-краеведческой научно-практической конференции, посвященной 200-летию основания Одессы и 25-летию создания Украинского общества охраны памятников истории и культуры. — Одесса, 1991. — С. 16-18.

Білоусова Л. Г. Оккупация в «Молве» и в документах. // «Слово». — 1994. — 8 апреля.

Білоусова Л. Г. Хроника милосердия. // «Слово». — 1994. — 8 июня. (Про надання одеситами допомоги військовополоненим, партизанам і євреям під час окупації.)

Білоусова Л. Г. Малинова Г. Л. Одесской таможне 200 лет. — Одесса, 1995. — 96 с.

Білоусова Л. Г. Васил Рашеев в Одесса. // «Роден край». — 1995. — 21 января.

Білоусова Л. Г. Одеската митница на 200 години. // «Роден край». — 1995. — 22 апреля.

Білоусова Л. Г. Одесский исторический архив приглашает... // Одесский университет. — 1995. — 12 мая.

Білоусова Л. Г. Фаберже в Одессе. // Вся Одесса. 1794-1994. — М., 1997. — С. 571.

Білоусова Л. Г. Одесское пиво и пивоварение. // Вся Одесса. 1794-1994. — М., 1997. — С. 606-608.

Білоусова Л. Г. Діяльність М. Є. Слабченка в архівній галузі. // Академік М. Є. Слабченко. Наукова спадщина і життєвий шлях. — Одеса, 1997 — С.39-42.

Білоусова Л. Исторические этюды. // Причерноморский регион: вчера, сегодня, завтра. - 1998. — №1 (июнь). — С. 37-48, 51-57 (Етюди про одеське пиво, перші автомобілі на вулицях Одеси, кондитерську фабрику братів Крохмальникових.)

Білоусова Л. Г. Видатний архівіст України. // «Юг». — 1998 г. — 23 декабря. (Стаття про М. Є. Слабченка.)

Білоусова Л. История греческой диаспоры в материалах Государственного архива Одесской области. // Україна — Греція: архівна та книжкова спадщина греків України. — К., 1998. — С. 36-47.

Белоусова Л. Сапожникова Г. Сапожников И. Описание документов в деле «О казаках Войска Черноморского, жительствующих около Одессы и пожелавших переселиться по-прежнему в Войско» канцелярии Херсонского военного губернатора Э. Де-Ришелье. // Сапожников И.В. Сапожникова Г.В. Запорожские и черноморские казаки в Хаджибее и Одессе. — Одесса, 1998. — С. 209-307.

Белоусова Л. Г. Документы семьи Толстых в фонде Государственного архива Одесской области. //Страницы истории благотворительности в Одессе. К 100-летию вступления графа М.М. Толстого в должность попечителя городской публичной библиотеки. Материалы конференции. Одесса, 4 декабря 1997 г.— Одесса, 2000. — С. 77-81.

Сапожников И.В., **Белоусова Л.Г.** Греки под Одессой: Очерки поселка Александровка-Арнаутовка с древнейших времен да начала XX века. — О.; Ильичевск, 1999. — 264 с.

Белоусова Л. Г. Екатеринославская губерния в документах Управления Новороссийского и Бессарабского генерал-губернатора: на материалах ГАОО. // Спадщина. До 75-річчя Державного архіву Одеської області. Ювілейна збірка. — Дніпропетровськ, 1999. — С. 96-104

Попова Т. Н. **Белоусова Л. Г.** Греки в Украине. Рецензия на видання «Греки на українських теренах. //«Юг». — 2000. — 30 сентября.

Belousowa L. Das Essen — ein Fest. // Von Odessa bis Kertsch. Die Ukrainische Schwarzmeerküste und die Krim. Wostok. — 2000. — №1. — S.56-58. («Їжа — свято»: про одеську кухню)

Belousowa L. Die Odessiten — wer sind sie? // Von Odessa bis Kertsch. Die Ukrainische Schwarzmeerküste und die Krim. Wostok. — 2000. — №1. — S.67-69. («Одесити — хто вони?»)

Білоусова Л. Г. Малінова Г. Л. Мальченко В. М. Сапожников І.В. Перша міжнародна науково-практична конференція «Архів. Документ. Історія. Сучасність». // Архіви України. — 2000. — № 4-6. — С. 71-79.

Греки Одессы: Именной указатель по метрическим книгам Одесской Греческой Свято-Троицкой церкви. Часть 1: 1800-1831. — Одесса, 2000. — 364 с.; Часть II: 1834-1852. — Одесса, 2002. — 360 с.; Часть III: 1853-1874. — Одесса, 2003. — 236 с.; Часть IV. 1975-1891. Одесса, 2004. — 250 с. / Авт. упор. **Л. Г. Білоусова**, Т. Є. Волкова, Г. Л. Малінова, В. В. Харковенко // Праці Державного архіву Одеської області

Fond 252: Odessa Office for Foreign Settlers in Southern Russia: Guide / Prepared by **Lilia Belousova** // Germans from Russia Heritage Collection, North Dakota State University Libraries. — Fargo, 2000. — 187 p. [Одеська контора іноземних поселенців Південного краю Росії. Анотований опис фонду 252 / Упор. Лілія Білоусова // Бібліотека Університету штату Північна Дакота, США. — Фарго, 2000. — 187 с.];

Белоусова Л. Г. История немцев на Юге Украины (XIX— нач. XX вв.): к вопросу о состоянии и археографической разработке источников Государственного архива Одесской области. // «Архів. Документ. Історія. Сучасність». Праці Державного архіву Одеської області. — Т. IV. — Одеса, 2001. — С. 207-212.

Белоусова Л. Г. Международные связи Государственного архива Одесской области, 1920-2000 гг.: опыт и перспективы // «Архів. Документ. Історія. Сучасність». Праці Державного архіву Одеської області. — Т. IV. — Одеса, 2001. — С. 207-212.

Fond 53: Grossliebenthal (Mariinsky) Volost Office (1815, 1850, 1852-1920): Guide / Prepared by **Lilia Belousova** and Vlad Buga //Germans from Russia Heritage Collection, North Dakota State University Libraries. — Fargo, 2001. — 177 p. [Гросслібентальське (Маріїнське) волосне правління (1815, 1850, 1852-1920). Анотований опис фонду 53 / Упор. Лілія Білоусова і Влад Буга // Державний архів Одеської області, Бібліотека Університету штату Північна Дакота, США. — Фарго, 2001. — 177 с.]

Свято-Троицкая (Греческая) церковь в Одессе (1808-2001 гг.)/ Сост.: протоирей Виктор Петлюченко, **Л. Г. Белоусова**, И. Л. Болгарова, И. В. Голобородько-Линардато, И. К. Добринская, П. А. Каминер, Е. Н. Карамыш, Р. С. Мельниченко, Т. С. Огнева, А. М. Паниван, О. Е. Рубель, А. П. Чилей, А. М. Яций. — Одесса. 2002. — 280 с.

Евреи Одессы и Юга Украины: История в документах. Книга 1: конец XVIII— нач. XX вв. / Авт. сост. **Л.Г.Белоусова**, Т.Е.Волкова // Труды Государственного архива Одесской области. Т. XI. — Одесса., 2002. — 299 с.

Белоусова Л. Г. Немецкие поселения на юге Украины. //Историко-краеведческий ежегодник «Историческая память». — Вып. 5. — Одесса, 2003.— С. 83-88.

Профессиональный праздник архивистов. Интервью с зам. директора ГАОО **Л. Г. Белоусовой** // «Одесские известия». — 2004. — 25 декабря.

Белоусова Л. Г. Харковенко В. В. Метрические книги Херсонской губернии и греческой Одесской Свято-Троицкой церкви в фонде Херсонской духовной консистории (ГАОО). // *Генеалогический вестник*. СПб, 2004. — Вып. 19. — С. 74-78.

Белоусова Л. Г. Тайны прошлого открываются, чтобы служить будущему. // *Информационно-аналитический журнал «ДНК»*. — 2004. — №3(6). — С. 16-18.

Белоусова Л. Г. Украинская Полоника в архивных документах. // *Информационно-аналитический журнал «ДНК»*. — 2004. — №6 (9). — С. 70-73.

Белоусова Л. Г. Одесситы — кто они? Разговор за чашкой кофе и кружкой пива. // *Информационно-аналитический журнал «ДНК»*. — 2004. №6 — червень. — С. 73-75.

Белоусова Л. Г. Греки Одессы в архивных документах. // *Информационно-аналитический журнал «ДНК»*. — 2004. — №6 — С. 84-86.

В Одесский архив за родословной (интервью Н.Атанасовой с членами исторических обществ российских немцев из США и Канады и **зам. директора ГАОО Л. Г. Белоусовой** // *Информационно-аналитический журнал «ДНК»*. Одесса — 2004. — № 5 (8). — С. 90-91.

Белоусова Л. Г. Хиосские греки в Одессе: Петрокино. // *Матеріали конференції «Вклад вихідців з о. Хіос в розвиток Одеси»*. — Одеса. — 2004, вересень.

Belousova L. History of Russian Germans: Records of the State Archives of Odessa Region (SAOR). // *American Historical Society of Germans from Russia (AHSGR Fall)*. — 2004 — №3. — S. 6-14. (Стаття про фонди ДАОО з історії російських німців).

Белоусова Л. Г. Де Рибасы и Дерибасы в Одесском архиве. // *Информационно-аналитический журнал «ДНК»*. — 2005. — № 1(10). — С. 54-57; №2 (11). — С. 86-87.

Голодомор в Україні: Одеська область (1921-1923, 1932-1933, 1946-1947 рр.). Спогади, документи, дослідження. / Авт. упор. **Л. Г. Білоусова, О. М. Барановська, Т. Є. Волкова, Г. Л. Малінова, Г. М. Паніван, В. В. Харковенко.** // *Праці Державного архіву Одеської області*. — Т. XIII. — Одеса, 2005. — 152 с.

БОНЧЕВА Валентина Миколаївна (35 років архівного стажу).

Народилася 20 березня 1942 року в с. Онілове Фрунзівського району Одеської області. У 1959-1961 рр. навчалася в торговельно-кулінарному технікумі. Згодом одержала вищу освіту — закінчила історичний факультет Одеського державного університету ім. І.І. Мечникова (1963-1969 рр.). У Державному архіві Одеської області почала працювати в березні 1970 як молодший науковий співробітник госпрозрахункового відділу. З 1979 р. — старший архівіст, бригадир у цьому ж відділі. З 10 червня 1985 р. — на посаді завідуючої відділом відомчих архівів.

За роки роботи стала висококласним спеціалістом в галузі комплектування, роботи з відомчими архівами, експертизи цінності та упорядкування документів, організації семінарів-практикумів. Активно працювала у напрямку комплектування архіву фондами особистого походження, зокрема формуванням і описанням фондів академіка Н.О.Пучковської, професорів К.Д.Петряєва, І.М.Дузя, Героя Соціалістичної Праці докера В. Барановського, біолога Трофимова, фотохудожника Л.С.Сидорського та ін. Як керівник відділу сформувала колектив професіоналів, постійно передаючи їм досвід з теорії і практики архівної справи. Брала активну участь у методичних заняттях працівників держархіву. Багато років була членом експертно-перевіркової комісії архівного відділу Одеського облвиконкому та членом ЕПК держархіву.

За високі показники в роботі, ефективність та якісне виконання планових завдань В.М.Бончевій оголошувалися подяки у 1978 і 1980 рр.; у 1986 р. нагороджена медаллю «Ветеран праці». За багаторічну сумлінну працю, вагомий внесок у поповнення та збереження історико-культурного надбання українського народу в 1998 р. нагороджена Почесною грамотою Одеської обласної державної адміністрації.

Перебуваючи на пенсії, продовжує свій трудовий шлях архівістом першої категорії відділу формування НАФ та діловодства.

БОРОДУЛІНА Ліра Олександрівна (31 рік архівного стажу).

Народилася 21 вересня 1927 року. Почала працювати в архіві у 1952 році, пройшла шлях від старшого наукового співробітника до завідуючої столом довідок. З 1965 р. — завідувач секретним відділом, спеціаліст відділу забезпечення зберігання документів, з 1973 р. — завідувача цим відділом. З 1983 — року на пенсії.

Як керівник відділу вирізнялася принциповістю і вимогливістю щодо виконання службових обов'язків, багато уваги приділяла навчання молодих спеціалістів, сформувала дисциплінований і працездатний колектив хранителів фондів.

БУБЛИКОВА Людмила Павлівна (10 років архівного стажу).

Народилася 13 липня 1970 року в Одесі. Закінчила на відмінно Одеські державні курси стенографії і друкарства (1985 — 1986 рр.). Трудову діяльність почала в кооперативно-державному проектно-дослідному інституті «Одесаагропроект» на посаді друкарки (1986-1996 рр.). На роботу у Державний архів Одеської області прийшла у березні 1996 року на посаду друкарки, з листопада 2003 року — завідувача канцелярією. Окрім поточного діловодства, виконує роботу по столу довідок, здійснює комп'ютерний набір текстів до наукових видань архіву, зокрема до книг «Голодомор в Україні: Одеська область. 1921-1923, 1932-1933, 1947-1948 рр.» та «Архівні установи Одеської області» (2005 р.). Може працювати з текстами архівних документів вищої категорії складності. Удосконалювала свою кваліфікацію з використання інформаційних технологій у Центрі підвищення кваліфікацій кадрів при Академії державного управління (2000 рік). Знає і любить свою роботу, компетентна, має підвищене почуття відповідальності за виконання своїх службових обов'язків.

ВЕРБОВА Олександра Яківна (10.12.1922 — 28.10.2001, 42 роки архівного стажу).

Народилася в с. Селіне Дмитрівського району Курської області. У 1938-1941 рр. — навчалася і закінчила Дмитрівське педагогічне училище, за фахом — учитель початкових класів. В період окупації з жовтня 1941 р. по березень 1943 р. працювала в колгоспі, з вересня 1943 р. по квітень 1946 р. — в Спартаківській початковій школі.

З серпня 1946 р. працювала у залізничному ФЗУ №12 в м. Одесі, у 1950-1953 рр. — у дитячому садку вихователем, у 1953-1958 рр. — у бібліотеці Будинку офіцерів. У жовтні 1958 р. прийшла працювати у партійний архів на посаду охоронця фондів. До роботи завжди ставилася сумлінно, відповідально, вчасно і якісно виконувала всі покладені на неї обов'язки, знала досконало всі види робіт по архівосховищу. Всі сили і життя присвятила архівній справі.

ВИНОГЛОВСЬКА (АДЛЕР) Світлана Володимирівна (18 років архівного стажу).

Народилася 28 січня 1968 р., освіта вища — закінчила історичний факультет Одеського державного університету ім. І.І.Мечникова у 1999 р. Архівну діяльність розпочала з 1987 р.: охоронцем фондів, архівістом, зав. сектором обліку документів, головним спеціалістом (з 1997 р.) у відділі забезпечення зберігання та обліку документів. З 2004 р. — заступник начальника цього ж відділу. До кола обов'язків Виногловської С.В. входить облік документів, визначення особливо цінних документів та уточнення фондової приналежності справ і документів.

В 2000 р. брала участь у міжнародній конференції, присвяченій 80-річчю ДАОО з доповіддю про становлення архівної справи в Одеській області. Брала участь у виданні книги «Архитектурные объекты г. Одессы и других городов Причерноморья. Конец XVIII — начало XX вв. Каталог».

До своїх обов'язків ставиться добросовісно, ініціативна у вирішенні різних виробничих питань. Нагороджена Почесною грамотою голови облдержадміністрації (2003).

ПРАЦІ:

Адлер С. В. *Из истории Государственного архива Одесской области: 1920-1932 гг. // «Архив. Документ. Історія. Сучасність. Праці» Державного архіву Одеської області. — Т. IV. — Одеса, 2001. — С. 41-43.*

ВОЛОНТИРОВА Лариса Віталіївна (31 архівного стажу).

Народилася 14 вересня 1947 році в Ізмаїлі. У 1966-1970 роках навчалася в Ізмаїльському державному педагогічному інституті, за фахом — «учитель французької мови». Але вирішила присвятити своє життя архівній справі і тому прийшла працювати у філіал Державного архіву Одеської області в Ізмаїлі. У листопаді 1971 року почала свою трудову діяльність на посаді наукового співробітника. В роботі сумлінна, завжди якісно і вчасно виконувала свої посадові обов'язки, підвищувала кваліфікацію, пройшла шлях від архівіста до головного спеціаліста. Звільнилася з роботи у зв'язку з виходом на пенсію у 2002 році, але продовжує працювати і передавати свій досвід в Комунальній установі «Ізмаїльський архів».

ВОСКОБОЙНИКОВА Людмила Костянтинівна (32 роки архівного стажу).

Народилася 27 грудня 1932 року в Одесі у родині службовців. Освіта — вища: закінчила історичний факультет Одеського державного університету ім. І.І.Мечникова (1950-1955 рр.) У 1955-1962 рр. — науковий співробітник Одеського обласного державного архіву, в 1962-1963 рр. — старший науковий співробітник. З жовтня 1963 р. — начальник відділу науково-довідкового апарату, з травня 1973 р. — начальник відділу використання документів, з 1980 р. — завідувач відділом забезпечення зберігання і обліку документів НАФ.

Займалася науково-дослідною роботою, брала участь у підготовці путівника «Государственный архив Одесской области», збірника документів «Под солнцем дружбы и братства», видання «Історія міст і сіл Української РСР. Одеська область» та ін.

У 1985 році Л.К.Воскобойникова нагороджена медаллю «Ветеран праці». За високі досягнення в роботі Л.К.Воскобойниковій неодноразово оголошувалися подяки (1958, 1960, 1970, 1975, 1977, 1978, 1979, 1980 рр.). У лютому 1987 року звільнилася за власним бажанням.

ГЕЙТАН Олена Георгіївна (16 років архівного стажу).

Народилася 30 листопада 1966 року Одесі. За освітою — педагог. Закінчила Одеське міське педагогічне училище за спеціальністю «вихователь дитячого садка» і працювала за фахом 4 роки. В Державному архіві Одеської області — з серпня 1989 року на посаді архівіста II категорії. Працюючи, навчалася в Київському інституті культури, який закінчила в 1997 році за спеціальністю «бібліограф-архівіст». У квітні 1997 року переведена на посаду провідного спеціаліста сектора спецфондів. Тепер є керівником режимно-секретної служби Державного архіву області на посаді головного спеціаліста. Організує роботу з розсекречування документів ДАОО, описування фондів органів управління і влади періоду тимчасової німецько-румунської окупації, складання науково-довідкового апарату до матеріалів РСС (картотек, оглядів). Щорічно бере участь у проведенні архівної практики студентів, за участю яких складено базу даних на осіб, розкуркулених в Ізмаїльській області. Передає свій досвід молодим працівникам.

ДЕМІНА Ольга Миколаївна (27 років архівного стажу).

Народилася 16 жовтня 1947 року в сім'ї службовців у м. Гардабані, Грузія.

З вересня 1965 року почала працювати у Державному архіві Одеської області, одночасно навчалася на вечірньому відділенні Одеського державного університету ім.І.І.Мечникова. З 1971 по 1977 роки працювала на посаді молодшого наукового співробітника відділу інформації, публікації і використання документів, у 1977-1988 роках очолювала роботу лабораторії архіву. Деякий час працювала викладачем історії в школі, ПТУ (1989-1996 роки). В лютому 1996 року повернулася на роботу у Державний архів Одеської області на посаду головного спеціаліста, потім — заступника завідуючого відділом формування НАФ і діловодства по організації роботи з архівними установами Одеської області. Багато уваги приділяла роботі з архівними відділами райдержадміністрацій і міських рад як куратор, консультант, організатор семінарів-практикумів.

ПРАЦІ:

Деміна О. М. *Фундатор Українського театра.* // «Вечерняя Одеса». — 1985. — 28 сентября. (Про Івана Тобілевича (Карпенка-Карого).

Кундаров П. А. **Деміна О. М.** *Під знаменами свободи. До 80-річчя першої російської революції.* // «Чорноморська комуна». — 1985. — 18 грудня 1985.

Дружба, сотрудничество и братская взаимопомощь трудящихся Одесской области в социально-экономическом и культурном сотрудничестве народов СССР. 1917-1982. Документы и материалы / Сост.: А. Д. Бачинский, А. И. Гуляк, О. Н. Деміна, И. К. Калмакан, П. А. Кундаров, Н. И. Поглубко, О. М. Сабурова, Ф. А. Самойлов, В. Н. Соколов, В. З. Удалов, Д. С. Шелест, О. Н. Щекина. — Одесса, 1985. — 232 с.

Кундаров П. А. **Деміна О. М.** *Червоні прапори над містом. Одеса. Рік 1905. Мовою документів.* // «Чорноморська комуна». — 1985. — 17 квітня.

Кундаров П. А. **Деміна О. М.** *Безсмертний подвиг броненосця «Потемкин» під червоним прапором. До 80-річчя першої російської революції.* // «Чорноморська комуна». — 1985. — 26 червня.

ДЕРЕЧИНА Валентина Петрівна (10 років архівного стажу).

Народилася 4 січня 1970 року в селі Холмському Арцизького району Одеської області.

Закінчила Одеський інститут народного господарства в 1991 році. З лютого 1995 року працює у Державному архіві Одеської області у відділі інформації, використання документів і зовнішніх зв'язків на посадах архівіста II категорії, архівіста I категорії — завідуючої читальним залом, з червня 2003 року — старшого наукового співробітника, з травня 2004 року — провідного спеціаліста державної служби. В.П.Деречина — відповідальний і сумлінний працівник, постійно пере виконує планові завдання. У 2004 році активно працювала з запитами соціально-правового

характеру у зв'язку з пенсійною реформою. Також брала участь у підготовці анотованого переліку фондів колишнього архіву обкому Компартії України.

За сумлінну працю і вагомий внесок у поповнення та збереження історико-культурного надбання українського народу у 2002 і 2004 рр. нагороджена грамотами Державного архіву Одеської області.

ДОВЖЕНКО Лідія Яківна (20 років архівного стажу).

Народилася 7 травня 1937 року у с.Володимирівці Братського району Миколаївської області в родині селянина. З червня 1972 року почала працювати в Одеському облдержархіві технічним працівником, у грудні 1973 року призначена на посаду хранителя фондів. З лютого 1974 року обіймала посаду старшого наукового співробітника. Відповідала за роботу і стан архівосховищ, забезпечення зберігання описів архіву. Проводила велику роботу по картонуванню, перевірці наявності справ, підготовці документів до видачі у читальний зал, очолювала стіл довідок та інші відділи архіву. Вирізнялася високим рівнем відповідальності і виконавчої дисципліни, багато років забезпечувала безумовний порядок в архівосховищах. Передавала свій досвід і виховала не одне покоління хранителів фондів.

У 1986 році Л.Я.Довженко нагороджена медаллю «Ветеран праці».

У серпні 1992 р. вийшла на пенсію, але не припинила трудову діяльність. На разі працює в кооперативі «Архівіст», займається упорядкуванням документів в установах, організаціях, на підприємствах.

ДОМОГАЛЬСЬКА Тамара Семенівна (23 роки архівного стажу).

Закінчила Московський історико-архівний інститут. Працювала з 1964 року в таких підрозділах Державного архіву Одеської області, як стіл довідок, науково-довідковий апарат. Активно займалася каталогізацією документів і поповненням каталогів архіву — тематичного, географічного, іменного. Багато років обиралася секретарем партійної організації держархіву. Працювала також і після виходу на пенсію, до 1987 р.

ЖЕЛЯСКОВ Степан Андрійович (10 років архівного стажу).

Народився 21 травня 1969 року в с.Червонознам'янці Іванівського району Одеської області. У 1986 — 1987 рр. навчався в ПТУ№ 3 м. Одеси, отримав спеціальність слюсаря-монтажника. 1987 — 1989 рр. — служба в рядах Радянської армії. У 1989 — 1990 рр. — керівник краєзнавчого гуртка Іванівського районного будинку піонерів.

У 1990 — 1995 рр. навчався на денному відділенні історичного факультету Одеського державного університету ім. І.І.Мечникова, одночасно працював секретарем-перекладачем незрячого вчителя у вечірній середній школі № 21 м.Одеси (1992-1994 рр.).

По закінченні університету працював учителем історії в середній школі № 48 м. Одеси. З лютого 1996 року працює в Державному архіві Одеської області на посадах архівіста 1-ї категорії, провідного спеціаліста (1997-2001 рр.), головного спеціаліста відділу інформації, використання документів та зовнішніх зв'язків (з серпня 2001 р.).

Службові обов'язки виконує добросовісно, має високий професійний рівень, добре орієнтується в науково-довідковому апараті архіву, постійно підвищує професійний рівень (2002-2003 рр.— курси підвищення кваліфікацій в Одеському філіалі УАДУ, а також в м. Києві). Навчається на 3-му курсі Одеської філії Української академії державного управління при Президентові України. Має схильність до наукової і викладацької роботи, брав участь у I Міжнародній конференції «Архів. Документ. Історія. Сучасність». Залучається до проведення архівної практики студентів, розробки і вдосконалення науково-довідкового апарату ДАОО. Є висококласним спеціалістом у галузі генеалогічних досліджень. Представляє архів у Болгарському дружестві м. Одеси. З 2005 р. очолює Одеське відділення Спілки архівістів України.

ПРАЦІ:

Желясков С. А. *Органы управления Одессы и Одесской области во время немецко-румынской оккупации 1941-1944 гг. // «Архів. Документ. Історія. Сучасність». Праці Державного архіву Одеської області. — Т. IV. — Одеса, 2001.— С. 60-61.*

ЗАЙЦЕВА Галина Володимирівна (13 років архівного стажу).

Народилася 14 лютого 1951 року на ст. Усть-Лабинській району Краснодарського краю. У 1968 році закінчила середню школу в с. Старокозаче Білгород-Дністровського району Одеської області. Працювала рік керівником історико-краєзнавчого гуртка Старокозачького будинку піонерів. У 1969-1975 рр. навчалася на історичному факультеті Одеського

державного університету ім. І.І.Мечникова. Згодом закінчила також Московський історико-архівний інститут.

У листопаді 1975 року поступила на роботу у Державний архів на посаду молодшого наукового співробітника. Працювала на посадах: старшого наукового співробітника (1978-1979 рр.), архівіста I категорії (1979-1981 рр.), старшого архівіста (1981-1985 рр.), методиста-інформатора відділу використання документів (1985-1987 рр.). З архіву перейшла на педагогічну роботу — учителем історії середньої школи № 60 м.Одеси. З вересня 1994 року по травень 1995 року повернулася у ДАОО на посаду головного наукового співробітника. За роки роботи у ДАОО займалася розробкою методичних рекомендацій, науково-довідкового апарату, виконанням запитів тематичного і соціально-правового характеру, популяризацією архівних документів у засобах масової інформації.

З 1995 року працює викладачем історії в Одеському автомеханічному технікумі, де веде також курс з архівознавства та діловодства і проводить на базі архіву практику студентів.

ПРАЦІ:

Зайцева Г. *Сторінки історії.* // «Комсомольська іскра». — 1986. — 28 червня. (Стаття про діяльність Одеського товариства науково-технічної ініціативи в перші роки радянської влади).

Кесова Н. С., Зайцева Г. *Черепичных дел мастер.* // «Вечерняя Одесса». — 1986— 12 апреля. (Про життя С. П. Корольова в Одесі в 1917-1924 рр.).

КОНОВАЛОВА Ольга Володимирівна (15 років архівного стажу).

Народилася 31 січня 1961 року в м. Одесі. Після закінчення школи працювала на заводі обчислювальних машин. У 1979 році вступила на вечірнє відділення історичного факультету Одеського державного університету ім. І.І. Мечникова.

Працювала у Державному архіві Одеської області з січня 1984 року на посаді хранителя фондів у відділі забезпечення зберігання документів. Також займала посади архівіста I категорії (1984-1986 рр.), старшого архівіста (1986-1989 рр.) цього ж відділу. З липня 1989 р.— завідувача відділом забезпечення зберігання документів. З жовтня 1995 року переведена на посаду завідуючої відділом науково-довідкового апарату. Працювала в ДАОО до травня 1999 р.

За роки роботи в архіві набула високої кваліфікації як архівіст. Багато уваги приділяла удосконаленню одного з найцінніших фондів ДАОО — Управління новоросійського і бессарабського генерал-губернатора. Крім виконання службових обов'язків з забезпечення зберігання документів, активно займалася науковою роботою. О.В.Коновалова виявила і опублікувала невідомі раніше листи Е. де Рішельє. З 1996 року вона була організатором і координатором спільного міжнародного проекту ДАОО з Інститутом культури та історії німців Північно-Східної Європи (Німеччина, Люнебург-Геттінген) з публікації анотованого опису справ фонду «Опікунського комітету для іноземних колоністів Півдня Росії» (ф.6), є упорядником і редактором 6 опублікованих томів. Коло її наукових інтересів — історія німецьких колоній Новоросії, життя та діяльність С. Контеніуса. Брала активну участь в міжнародних наукових конференціях, в т.ч. за кордоном (Німеччина). Активно працювала над удосконаленням науково-довідкового апарату ДАОО, зокрема над детальною розробкою фонду Одеського будівничого комітету та фондів особистого походження. Має також багатий досвід роботи у виконанні тематичних запитів, підготовці виставок. Любить архівну справу, вирізняється високим рівнем виконавчої дисципліни і відповідальності, творчим підходом до справи.

ОСНОВНІ ПРАЦІ:

*Попечительный комитет об иностранных поселенцах южного края России. 1799-1876. Т. 1. Аннотированная опись дел 1799-1818 гг.— Одесса, 1998. — 364 с. // Т. 2, 1819-1826 гг.— Одесса, 1999. — 242 с. // Т. 3., 1727-1833 гг./— Одесса, 2000. — 304 с. // Т. 4, 1834-1876 гг.— Одесса, 2001. — 312 с. // Т. 5, 1836-1839 гг. — Одесса, 2002. — 360 с. // Т. 6, 1840-1841 гг. — Одесса, 2005. — 360 с. / Сост. **О. В. Коновалова**, О. М. Набока, В. Ф. Оноприенко, Э. Г. Плеская, Е. А. Солончук; ред. **О. В. Коновалова**.*

*Письма герцога Армана Эммануила де Ришелье Самуилу Христановичу Контениусу. / Ред. **О. В. Коновалова**. — Одесса, 1999. — 281 с.*

*Самуил Христианович Контениус об иностранной колонизации Южной России. Сборник документов. 1801-1829 гг. / Ред. **О. В. Айсфельд** — Одесса, 2003. — 370 с.*

КОНЮК Валентина Павлівна.

Прийшла в архів у 1945 р. як старший зберігач фондів і все життя віддала архівній справі. У перші повоєнні роки займалася систематизацією, науково-технічною обробкою фондів, які перебували у розсіпу. Складала описи, топографічні покажчики, забезпечувала відповідні

умови зберігання документів, займалася звірванням наявності фондів, підготовкою справ до видачі дослідникам у читальний зал та працівникам архіву для виконання запитів. У 50-60-х роках брала участь у початку розсекречування документів періоду тимчасової німецько-румунської окупації та фондів колишньої Ізмаїльської області. Працювала в архіві до виходу на пенсію (у 1970-х рр.).

КОРШУНОВ Костянтин Костянтинович (18 років архівного стажу).

Народився 21 жовтня 1957 року в м. Одесі. В 1979 році закінчив історичний факультет Одеського державного університету за спеціальністю «історія, викладач історії та суспільствознавства». Трудову діяльність починав учителем в середній школі. З червня 1987 року працює у Державному архіві Одеської області. Обіймав посади архівіста I категорії госпрозрахункового відділу, старшого архівіста, з січня 1995 року — провідного спеціаліста відділу формування НАФ та діловодства. Є фахівцем у галузі упорядкування документів. Відповідає за роботу з архівними відділами райдержадміністрацій і міських рад, багато років є секретарем експертно-перевіркової комісії архіву, бере участь у комп'ютеризації архівної справи, складанні електронних баз даних. Любить і знає архівну справу.

КОСТЮЧЕНКО Любов Григорівна (32 роки архівного стажу, в т.ч. 21 рік у ДАОО).

Народилася 26 червня 1949 року в с. Корован Гребінківського району Полтавської області. Має вищу освіту — закінчила історичний факультет Одеського державного університету ім. І.І.Мечникова (1971-1977рр.). В Державному архіві Одеської області почала працювати у жовтні 1973 року як технічний працівник, у листопаді 1973 року переведена на посаду архіваріуса; з 1977 року — хранитель фондів, з 1979 року — старший архівіст, відповідальна за облік документів. З січня 1982 року — старший методист, керівник госпрозрахункового відділу. В грудні 1994 році звільнилася переводом у кооперативу «Архівіст», де зараз працює як засновник і керівник.

За роки роботи в архіві стала одним з найкращих спеціалістів, що працюють з відомчими архівами. Любить архівну справу, добре знає і використовує на практиці нормативно-правову та методичну базу в галузі архівознавства і діловодства. Як висококваліфікований спеціаліст організовує роботу з упорядкування документів і передачі їх на державне зберігання в установах — джерелах комплектування ДАОО, зокрема в таких, що мають складну систему документообігу (головне фінансове управління облдержадміністрації, банки, органи влади і управління тощо). Працюючи в ДАОО і в кооперативі «Архівіст», передала свій досвід десяткам працівників. Консультант архіву з питань теорії і практики архівної справи.

КРУЦЕР Алла Олександрівна (31 рік роботи реставратором).

Народилася 20 квітня 1946 року в м.Баку. В Державному архіві Одеської області почала працювати з серпня 1974 року лаборантом. В серпні 1978 році переведена на посаду старшого техника, в грудні 1988 року — на посаду реставратора. Працює у Державному архіві Одеської області і по виході на пенсію, продовжує передавати досвід молодим спеціалістам. Багато колишніх реставраторів нашого архіву, що пройшли професійну школу А.О.Круцер, тепер обіймають посади провідних і головних спеціалістів, начальників відділів. І дотепер вона є учителем і наставником молодих спеціалістів.

За багаторічну сумлінну працю, вагомий внесок у збереження Національного архівного фонду нагороджувалася почесними грамотами Одеської облдержадміністрації у 1999 і 2001 роках.

КУЗЬМІНА Віра Сергіївна.

Секретар-друкарка. Працювала в архіві більше 30 років — друкувала відповіді на запити тематичного і соціально-правового характеру, картки до каталогів, облікові документи до справ фондів, описи та ін.

КУРОЧКІНА Віра Фотівна (31 рік архівного стажу).

Народилася 26 травня 1952 року в селі Кога Ізмаїльського району Одеської області. Освіта — середня. Почала працювати в Ізмаїльському відділі Державного архіву Одеської області з 1972 року. Обіймала посади архіваріуса, хранителя фондів, реставратора. За багаторічну сумлінну працю, вагомий внесок у поповнення та збереження Національного архівного фонду нагороджена Почесною грамотою Одеської обласної державної адміністрації у 2000 році. Припинила роботу в червні 2003 року в зв'язку із ліквідацією філіалу ДАОО в м.Ізмаїлі.

МАКОВЕЦЬКА Надія Іванівна (18 років архівного стажу, у т.ч. 16 років у ДАОО).

Народилася 9 жовтня 1952 року в с.Жовтень Ширяївського району Одеської області.

Трудову діяльність почала в Ананьївському РК ЛКСМУ на посаді секретаря-друкарки (1970 р.), потім працювала бухгалтером в Ананьївському сільськогосподарському технікумі та Березівському міськвиконкомі.

В архівній галузі — з 1987 року, обіймала посаду завідуючої архівним відділом Березівського райвиконкому (1987-1989 рр.). В Державному архіві Одеської області працює з липня 1989 року на посаді архівіста I категорії у відділі комплектування НАФ та діловодства. Одночасно навчалася на заочному відділенні Одеського інституту народного господарства, який закінчила в 1993 році за спеціальністю «економіст». Перейшла у фінансово-економічний відділ на посаду провідного бухгалтера. Очолює фінансово-економічний відділ, опанувала роботу на комп'ютері, передає свій бухгалтерський досвід молодому спеціалісту.

За багаторічну сумлінну працю, вагомий внесок у поповнення та збереження історико-культурного надбання українського народу у 2002 р. нагороджена грамотою Державного архіву Одеської області.

МАЛІНОВА Галина Леонідівна (44 роки архівного стажу, в т.ч. 15 років у ДАОО).

Народилася в м. Кутаїсі (Грузія) в родині службовця. Закінчила середню школу з золотою медаллю, вступила до Московського державного історико-архівного інституту, який закінчила за фахом «історик-архівіст». Після закінчення інституту працювала в архівних установах Калінінграда, Москви. Закінчила Центральні заочні курси іноземних мов — англійське та німецьке відділення (м. Москва), Центральний інститут підвищення кваліфікації керівних працівників та фахівців народного господарства в галузі патентної справи, отримала диплом патентознавця і в подальшому працювала за цим фахом.

У 1988 р. Г.Л. Малінова захистила кандидатську дисертацію на тему «Історія радянської патентно-винахідної літератури» за фахом «книгознавець». Майже 20 років Г.Л. Малінова була позаштатним перекладачем у редакції Всесоюзного науково-дослідного інституту патентної інформації, а також виконувала художні переклади для видавництва «Мир» (Москва).

З 1990 р. працює у Державному архіві Одеської області. З архівних джерел опубліковано близько 60 статей і нарисів історико-публіцистичного характеру. Багато з них увійшло до книги «Из-под завесы тайны» (Одеса, 2002).

У 1991 р. Г.Л. Малінова вступила до історико-просвітницького, правозахисного та благодійного товариства «Одеський меморіал», входила до його керівного складу і є членом правління товариства. Г.Л. Малінова брала участь у багатьох заходах «Одеського меморіалу», входила до складу редколегії серії «Реабілітовані історією», працювала над виданням «Одеський мартиролог» (Одеса: 1997, 1999). Вона є членом редколегій бюлетеня Центру туризму і краєзнавства учнівської молоді «Краеведческий вестник», серійного видання ДАОО «Праці Державного архіву Одеської області». Брала участь у роботі Малої академії наук (МАН), працювала з науковою молоддю, багато років вела архівну практику студентів, читала лекції на курсах підвищення кваліфікації правників архівних установ.

Г.Л. Малінова в співавторстві з Л.Г. Білоусовою видала книгу «Одесской таможене — 200 лет» (Одеса, 1995), з І.В. Сапожниковим — книгу «А.А.Рябинин-Скляревский: материалы к биографии» (Одесса — Киев, 2000). Вищезазвані наукові праці складають основну частину особистого фонду Г.Л. Малінової, який прийнято на зберігання у Державний архів області.

ПРАЦІ:

Малинова Г. Л. Сбечерь историю души. // «Вечерняя Одеса». — 1991. — 17 июня. (Стаття про особисті фонди ДАОО.)

Малинова Г. Л. Голод, которого не было. (Партийные документы о голодоморе). // «Краеведческий вестник». Бюллетень Центра туризма и краеведения учащейся молодежи управления образования и науки Одесской облгосадминистрации. — 1993. — №2. — С. 3-4.

Малинова Г. Л. Чистка: честь и репрессии. // «Юг». — 1994. — 4 января. (Про чистки в бібліотеці ім. М.Горького кін. 20-х -30-і рр.)

Малинова Г. Л. И меньший из всех будет велик. // «Одесский вестник». — 1994. — 25 октября, 26 октября. (Про долю Людмили Георгіївни Цомакіон).

Малинова Г. Л. Самобытный украинский мыслитель. // «Краеведческий вестник». Бюллетень Центра туризма и краеведения учащейся молодежи управления образования и науки Одесской облгосадминистрации. — 1994. — №1.

Малинова Г. Л. Голод, которого не было. (Партийные документы о голодоморе). // «Мемориал аспект». Информационный бюллетень общества «Мемориал», г. Москва, — 1994. — № 9 (июнь).

Малинова Г. Л. Одесской таможене — 200 лет. // «Одесские деловые новости». — 1995. — апрель, №№ 11, 12; май.

Малинова Г. Л. Возвращение Юлиана Оксмана. // «Вестник региона». — 1995. — 25 июля; 5 августа. (Про життя організатора і першого директора архіву Юліана Оксмана.)

Малинова Г. Л. «Накануне» ... закрытия. // «Вестник региона». — 1995. — 11 ноября. (Про щоденну російську газету «Накануне», яка видавалася змінювачами в Берліні в 1922-1924 рр.)

Малинова Г. Л. Заметки архивиста. // «Вестник региона». — 1995. — 18 ноября. (Про книгу Г. Сансона «Записки палача, или Политические и исторические тайны Франции» та публікація рецензії на книгу із газети «Накануне».)

Малинова Г. Л. «... Молодость нашего поколения» // «Вестник» — 1996. — 24 февраля. (Стаття про Семена Гехта і публікація його оповідання «Пятница», надрукованого в додатку до газети «Накануне»..)

Голубовский Е. **Малинова Г.** Тот самый Бродский, или Как власти изгнали поэта с Одесской киностудии. // «Вестник региона». — 1996 — 2 марта.

Малинова Г. Л. Дядя Володя Окуджава. // «Вестник региона». — 1996. — 23 мая.

Малинова Г. Л. Претензии КГБ к Оксману. // «Вестник региона». — 1996. — 22 июня.

Малинова Г. Л. Как судили священников. // «Вестник региона». — 1996. — 13, 20, 27 июля.

Малинова Г. Л. Как судили науку. // «Вестник региона». — 1996. — 19 октября.

Малинова Г. «...Я был вторым, кто читал математику по-украински...» // «Юг». — 1997. — 14 января. (Про відомого українського вченого-математика М. А. Чайковського).

Малинова Г. Дневник ценою в 25 лет. // «Вестник региона». — 1997. — 24 мая. (Про репресії 40-50-х рр. ХХ ст.)

Малинова Г. Подарок из Киева. // «Вестник региона». — 1997. — 27 июня. (Про книгу І. Дивного «Страницы военного некрополя старой Одессы»).

Малинова Г. Дело «стрелочников» // «Юг». — 1997. — 24, 28, 29 октября. (Про справу слідчого відділу НКВС в Одеській області проти «контрреволюційної націоналістичної організації», викритої навесні 1937 р.)

Малинова Г. Как судили науку. // Neues Leben — 1997. — № 8, 9.

Малинова Г. От великого до смешного. // «Вестник региона». — 1997. — 14 февраля. (Про справу Одеського УКДБ проти контрреволюційної організації із 5 юнаків 15-18 років (1968 р.).)

Малинова Г. Расстрелянное духовенство. // «Юг». — 1998. — 24 февраля; «Ор Самеах». — 1998. — 25 февраля. (Про репресії проти єврейських духовних осіб).

Малинова Г. Как судили церковь. // «Вестник региона». — 1998. — 18, 25 апреля. (Про справу контрреволюційної церковної організації, яка виникла в 1931 р.)

Малинова Г. Л. Трудная тема. // «Вестник региона». — 1998. — 5 сентября. (Про долі одеських вчених, які загинули в застінках КДБ за «співробітництво з румунською окупаційною владою».)

Малинова Г. Л. Одесская кавалерист-девица. // «Вестник региона». — 1998. — 10 октября. (Стаття про долю Люції Костянтинівни Голіциної (Щербатової) в роки громадянської війни.)

Малинова Г. Л. Школа коммунизма — жесткий урок. // «Юг». — 1999. — 21 апреля. (Про долю С. М. Панова, керівника профспілки одеських залізничників)

Ковальчук Л. В. **Малинова Г. Л.** и др. Фонд Одесского губернского революционного трибунала. // «Одесский мартиролог». — Т.2. — Одесса, 1999. — С. 239-488.

Малинова Г. Л. У истоков советского правосудия. // «Одесский мартиролог». — Т. 2. — Одесса, 1999. — С. 242-252.

Малинова Г. Л. Трудная тема. // «Одесский мартиролог». — Т. 2. — Одесса, 1999. — С. 750-752.

Малинова Г. Л. Оксман Юліан Григорович. // Українські архівісти: Бібліографічний довідник. — Вип. 1. XIX ст. — 1930-ті рр. — К., 1999. — С. 259-260.

Малинова Г. Л. Рябінін-Скляревський Олександр Олександрович // Українські архівісти: Бібліографічний довідник. — Вип. 1. XIX ст. — 1930-ті рр. — К., 1999. — С. 291-292.

Малинова Г. Л. Виновным себя не признал. // «Юг». — 2000. — 23 декабря. (Про директора Одеського обласного історичного архіву в 1936 р. Є. І. Багорова-Дишлова.)

Білоусова Л. Г. **Малинова Г. Л.** Мальченко В. М. Сапожников І.В. Перша міжнародна науково-практична конференція «Архів. Документ, Історія. Сучасність». // Архіви України. — 2000. — № 4-6. — С. 71-79.

Малинова Г. Л. Сапожников И. В. А. А. Рябинин-Скляревский: материалы к биографии. // Труды Государственного архива Одесской области. — Том I. — Одесса, 2000. — 222 с.

Греки Одессы: Именной указатель по метрическим книгам Одесской греческой Свято-Троицкой церкви. Часть 1: 1800-1831. — Одесса, 2000. — 364 с.; Часть II: 1834-1852. — Одесса, 2002. — 360 с.; Часть III: 1853-1874. — Одесса, 2003. — 236 с.; Часть IV. 1975-1891. Одесса, 2004. — 250 с. / Авт. упор. Л. Г. Білоусова, Т. Є. Волкова, **Г. Л. Малинова**, В. В. Харковенко // Праці Державного архіву Одеської області.

- Малинова Г. Л.** Одесса в зеркале переписи 1897 года. // «Юг». — 2001.—20 декабря.
- Малинова Г. Л.** Сапожников И.В. А.А. Рябинин-Скляревский и штрихи истории Одесского национального университета. // «Архив. Документ. История. Сучасність». Праці Державного архіву Одеської області. — Т. IV. — Одеса, 2001. — С. 131-134.
- Малинова Г. Л.** Хіоні Іван Олександрович.// Українські архівісти. Бібліографічний довідник. — Вип.2. 1940-1960-ті рр. — К., 2002. — С. 223-224.
- Малинова Г. Л.** Из-под завесы тайны. // Труды Государственного архива Одесской области. —Т.V. — Одесса, 2002. — 380 с.
- Малинова Г. Л.** Проблемы изучения национальных меньшинств края.// Историко-краеведческий ежегодник «Историческая память». — Вып. 5. — Одесса, 2003.— С. 77-81.
- Малинова Г. Л.** Трагическая судьба педагога В. А. Арнаутова. // Историко-краеведческий ежегодник «Историческая память». — Вып. 5. — Одесса, 2003.— С. 146-150.
- Ниточко И. И. **Малинова Г. Л.** Оккупация. 30 месяцев неволи. К 60-летию освобождения Одессы. // «Вечерняя Одеса». — 2004. — 11 марта [часть I]; 16 марта [часть II]; 18 марта [часть III]; 20 марта [часть IV]; 23 марта [часть V]; 25 марта [часть VI].
- Ніточко І. І. **Малинова Г. Л.** Історія почала новий хід. // «Чорноморські новини». — 2004. — 24, 26 червня.
- Малинова Г. Л.** Лаврентий Берия против русификации.// «Юг». — 2004. —28 октября.
- Малинова Г. Л.** Сага семьи Ненно.// «Юг». — 2004. —28 октября.
- Малинова Г. Л.** Як формувався особистий фонд І. М. Дузя в Державному архіві Одеської області.// Спогади про І. М. Дузя. — Одеса, 2004. — С. 170-175.

МАЛЬЧЕНКО Володимир Михайлович (25 років в архівній галузі, 15 років на посаді директора ДАОО).

Народився 5 квітня 1954 в родині військовослужбовця, місце народження — військова база № 572 Білоярського району Свердловської області, Росія. Освіта — вища, у 1976 році закінчив Уральський державний університет (м.Свердловськ), за фахом — історик-архівіст.

Архівну діяльність розпочав з листопада 1976 року на посаді інспектора архівного відділу Одеського облвиконкому. З серпня 1986 року по листопад 1988 року працював учителем історії в СШ м.Одеси. У листопаді 1988 року був обраний колективом Державного архіву Одеської області на посаду директора на конкурсній основі.

За роки його керівництва у Держархіві Одеської області склалася творча атмосфера сприяння розвитку таких пріоритетних напрямків роботи архіву, як налагодження міжнародних зв'язків, впровадження інформаційних технологій, покращення видавничої діяльності, розширення кола дослідників, активна участь архіву в суспільному житті Одеси та області. Був членом комісії з поновлення прав реабілітованих при Одеській облдержадміністрації, членом редакційних колегій багатьох видань, зокрема таких як «Одеський мартиролог», серії «Праці Державного архіву Одеської області», яка включає видання «Греки Одеси», «Євреї Одеси і півдня України», «Архів. Документ. Історія. Сучасність», «Одесская контора иностранных поселенцев южного края России» та ін.

У 1998 році В.М.Мальченко був нагороджений Почесною грамотою Одеської облдержадміністрації «За вагомий внесок у справу збереження та поповнення Національного архівного фонду».

Як керівник Держархіву області, організовував роботу колективу, забезпечуючи стабільне виконання планових завдань з високими якісними показниками. Має глибокі професійні знання, оперативно вирішує організаційні завдання. Постійно працював над підвищенням професійних знань. Колектив архіву під його керівництвом одним з перших в Україні з 1989 року розпочав освоєння і використання оргтехніки і комп'ютерів, займався створенням комп'ютерних баз даних, зокрема по фондах державної влади і управління. Завжди підтримував нове у професійній галузі, передавав свої знання колегам, був наставником для молодих спеціалістів. Особливу увагу приділяв добору і ротатії кадрів, організовуючи архівну практику студентів одеських вищих навчальних закладів, роботу постійнодіючих при Державному архіві області курсів підвищення кваліфікації для працівників апарату діловодства. Відзначався підвищеним почуттям відповідальності, високим рівнем культури поведінки. Завжди підтримував нові ідеї, творчий підхід до вирішення виробничих проблем. Користувався великою повагою і любов'ю колег.

Припинив трудову діяльність у Держархіві у березні 2003 року.

ПРАЦІ:

Білоусова Л. Г. Малинова Г. Л. **Мальченко В. М.** Сапожников І.В. Перша міжнародна науково-практична конференція «Архів. Документ. Історія. Сучасність». // Архіви України. — 2000. — № 4-6. — С. 71-79.

МАРТИНЕНКО Олена Василівна (17 років архівного стажу).

Народилася 17 жовтня 1966 року в м. Одесі. Закінчила Одеське професійно-технічне училище № 32 за спеціальністю «монтажник радіоелектронної апаратури» і працювала на заводі «Нептун». Свій «архівний» шлях почала в Державному архіві Одеської області з червня 1988 року як реставратор документів, згодом архівіст I категорії. Закінчила у 1997 році Київський інститут культури за спеціальністю «бібліограф-архівіст» і була переведена на посаду провідного спеціаліста, потім головного спеціаліста — завідуючої столом довідок відділу використання документів, інформації та зовнішніх зв'язків. Неодноразово удосконалювала свій професійний рівень в Одеському центрі підвищення кваліфікації Академії державного управління при Президентові України. Високочасний спеціаліст з виконання запитів соціально-правового характеру. Під її керівництвом тільки у 2004 році столом довідок було виконано більше 10 тис. запитів у зв'язку з пенсійною реформою. Постійно передає свій досвід молодим працівникам, бере активну участь у розробці науково-довідкового апарату до фондів. Любить архівну справу, сумлінний і відповідальний працівник.

За багаторічну сумлінну працю, вагомий внесок у збереження Національного архівного фонду у 2001 р. нагороджена Почесною грамотою Одеської облдержадміністрації.

МУДРИК Світлана Володимирівна (10 років архівного стажу).

Народилася 27 грудня 1950 року в м. Ізмаїлі Одеської області. На роботу в Державний архів Одеської області прийшла у вересні 1995 році на посаду хранителя фондів, згодом — реставратора. Виявила себе сумлінним і відповідальним працівником. Освоїла новітні методи реставрації і за роки роботи в архіві «дала життя» тисячам унікальних і особливо цінних архівних документів.

НАБОКА Ольга Михайлівна (16 років архівного стажу).

Народилася 21 січня 1968 року в м. Одесі. Закінчила історичний факультет Одеського державного університету ім. І.І. Мечникова. З 1989 року працює в Державному архіві Одеської області, обіймала посади архівіста I категорії у відділі відомчих архівів і відділі використання документів, відповідала за роботу читального залу. З жовтня 1995 року — провідний спеціаліст відділу науково-довідкового апарату. Має досвід роботи з громадянами, по виконанню запитів тематичного та соціально-правового характеру, складанню науково-довідкового апарату, лекційній роботі. З 1996 року бере активну участь у спільному міжнародному проекті ДАОО з Інститутом культури й історії німців Північно-Східної Європи (Німеччина, Люнебург-Геттінген) по публікації анотованого опису справ фонду «Опикунського комітету для іноземних колоністів Південного краю Росії» (ф.6). З 2002 року щорічно працює з студентами-практикантами над розробкою фонду Херсонської духовної консисторії (ф.37) і складанням покажчика метричних книг православних церков Одеси і повітів Херсонської губернії. У 2005 році працювала над підготовкою науково-довідкового видання «Архівні установи Одеської області» як редактор.

У 2002 р. нагороджена грамотою Державного архіву області за перевиконання планових завдань і внесок у розвиток архівної справи.

ПРАЦІ:

*Попечительный комитет об иностранных поселенцах южного края России. 1799-1876. Т. 1. Аннотированная опись дел 1799-1818 гг.— Одесса, 1998. — 364 с. // Т. 2, 1819-1826 гг. — Одесса, 1999. — 242 с. // Т. 3., 1727-1833 гг.— Одесса, 2000. — 304 с. // Т. 4, 1834-1876 гг.— Одесса, 2001. — 312 с. // Т. 5, 1836-1839 гг. — Одесса, 2002. — 360 с. // Т. 6, 1840-1841 гг. — Одесса, 2005. — 360 с. / Сост. О. В. Коновалова, **О. М. Набока**, В. Ф. Оноприенко, Э. Г. Плеская, Е. А. Солончук. Ред. О.В. Коновалова.*

НАГОВСЬКА (ПАУНКО) Марія Володимирівна.

Все життя працювала в архіві реставратором, даючи нове життя документам. Як висококласний спеціаліст виховала не одне покоління реставраторів, передаючи досвід своєї унікальної професії молоді.

ОДЕЩАК Галина Олексіївна (23 роки архівного стажу, в т.ч. 13 років у ДАОО).

Народилася 17 серпня 1936 року м. Брянську. Має вищу освіту — закінчила історичний факультет Новозибківського педагогічного інституту (1955-1962 рр.). Працювала вчителем середньої школи, науковим співробітником у Брянському обласному краєзнавчому музеї; молодшим науковим співробітником Брянського облдержархіву.

З листопада 1981 працювала в Одеському обласному державному архіві як архівіст 1-ї категорії, старший архівіст, провідний архівіст госпрозрахункового відділу. Високочасний спеціаліст у галузі експертизи цінності та упорядкування документів, складання історичних довідок і номенклатур, підготовці фондів до передачі з відомств на державне зберігання.

У 1986 році Г.О.Одещак нагороджена медаллю «Ветеран праці». У вересні 1991 вийшла на пенсію, але продовжувала працювати в ДАОО до січня 1994 року.

ОНОПРІЄНКО Валентина Федорівна (19 років архівного стажу).

Народилася 8 серпня 1958 року в радгоспі «Агрономія» Арбузинського району Николаївської області. Закінчила історичний факультет Одеського державного університету ім. І.І. Мечникова в 1981 році за спеціальністю «історик, викладач історії». Працювала вчителем історії у середній школі №65 м. Одеси. У Державному архіві — з березня 1986 року. Обіймала посади: хранителя фондів і архівіста I категорії відділу забезпечення зберігання документів, методиста-інформатора відділу використання документів, старшого методиста держархіву, старшого наукового співробітника держархіву, головного архівіста відділу науково-довідкового апарату, з 6 травня 1997 р. — начальник цього відділу.

З 1996 року бере активну участь у спільному міжнародному проекті ДАОО з Інститутом культури та історії німців Північно-Східної Європи (Німеччина, Люнебург-Геттінген) з публікації анотованого опису справ фонду «Опикунського комітету для іноземних колоністів Південного краю Росії» (ф.6). Працює зі студентам під час архівної практики над розробкою науково-довідкового апарату ДАОО, зокрема бази даних на осіб, що проживали в Одесі під час німецько-румунської окупації (1941-1944 рр.). Активно займається описуванням фондів особистого походження, підготувала до друку їх анотований перелік. Коло її наукових інтересів — життя та діяльність опікуна болгарських колоністів І.М.Інзова, історія видавництва Фесенка, історія швейцарської колонії Шабо, життєвий шлях академіка Ф.І.Успенського. Має багатий досвід роботи у виконанні тематичних запитів і заяв соціально-правового характеру, упорядкуванні документів, підготовці виставок. Багато уваги приділяла впорядкуванню бібліотечного фонду ДАОО. Любить архівну справу, вирізняється високим рівнем виконавчої дисципліни і відповідальності.

ПРАЦІ:

*Попечительный комитет об иностранных поселенцах южного края России. 1799-1876. Т. 1. Аннотированная опись дел 1799-1818 гг.— Одесса, 1998. — 364 с. // Т. 2, 1819-1826 гг. — Одесса, 1999. — 242 с. // Т. 3., 1727-1833 гг./— Одесса, 2000. — 304 с. // Т. 4, 1834-1876 гг.— Одесса, 2001. — 312 с. // Т. 5, 1836-1839 гг. — Одесса, 2002. — 360 с. // Т. 6, 1840-1841 гг. — Одесса, 2005. — 360 с. / Сост. О. В. Коновалова, О. М. Набока, **В. Ф. Оноприенко**, Э. Г. Плеская, Е. А. Солончук. Ред. О.В. Коновалова.*

Оноприенко В. Ф. Цвет российского дворянства. // «Вестник региона». — 1999. — 23 октября. (Про діяльність І. М. Інзова).

ОСАДЧУК Ольга Гнатівна (18 років архівного стажу).

Прийшла у Державний архів області у 1955 році. Організатор відділу науково-довідкового апарату — за її ініціативою і участю в архіві започаткували тематичний, географічний та іменний каталоги, розроблялися тематичні картотеки. Займалася також розсекречуванням документів періоду тимчасової німецько-румунської окупації і переводом фондів з обмеженого на загальне користування. Згодом працювала начальником відділу використання документів НАФ. Брала активну участь у організації роботи читального залу і столу довідок, популяризації архівних документів у засобах масової інформації, підготовці виставок, проведенні науково-дослідної роботи, публікації збірників документів. Звільнилася в зв'язку з виходом на пенсію у 1973 р.

ПИВОВАРОВА Зінаїда Яківна.

Керувала сектором обліку відділу фондів. Все життя займалася обліком документів НАФ (її вислів, який колеги пам'ятають дотепер: «Облік в архів і — це найголовніше!»). Займалася також розсекречуванням документів періоду тимчасової німецько-румунської окупації і переводом фондів з обмеженого на загальне користування.

ПОГЛУБКО Наталія Ігнатівна (26 років архівного стажу).

Народилася 28 червня 1946 року в сім'ї військовослужбовця в м. Балтійську (Пілау) Калінінградської області. У 1964-1969 рр. навчалася в Одеському державному університеті ім. І.І. Мечникова, отримала диплом за спеціальністю «історія, викладач історії та суспільствознавства». У 1969-1972 роках працювала вчителем історії в селі Красне Тарутинського району. У Державному архіві Одеської області почала працювати на посаді наукового співробітника з червня 1973 року. В 1983 році призначена завідуючою відділом інформації, публікації і використання документів. З грудня 1986 по грудень 1988 року працювала в науковій бібліотеці ім. О.М.Горького. Повернулася у Державний архів Одеської області на посаду заступника директора, на якій працювала до виходу на пенсію у липні 2001 року.

ПРАЦІ:

Дружба, сотрудничество и братская взаимопомощь трудящихся Одесской области в социально-экономическом и культурном сотрудничестве народов СССР. 1917-1982. Документы и материалы / Сост.: А. Д. Бачинский, А. И. Гуляк, О. Н. Демина, И. К. Калмакан, П. А. Кундаров, Н. И. Поглубко, О. М. Сабурова, Ф. А. Самойлов, В. Н. Соколов, В. З. Удалов, Д. С. Шелест, О. Н. Щекина. — Одесса, 1985. — 232 с.

Поглубко Н. І. *Все для Перемоги.* // «Чорноморська комуна». — 1985. — 10 квітня.

Поглубко Н. І. *И оживает история.* // «Знамя коммунизма». — 1985. — 21 апреля. (Про проведення 1 травня 1920 р. Всеросійського комуністичного суботника в Одесі.)

Поглубко Н. І. *История архивного дела на Одещине.* — // «Архів. Документ. Історія. Сучасність». *Праці Державного архіву Одеської області.* — Т. IV.— Одеса, 2001.— С. 32-35.

РАТУШНА Тамара Василівна (21 рік архівного стажу).

Народилася 29 серпня 1955 року в с.Ширеуци, Молдова.

Закінчила Кишинівський педагогічний інститут за фахом «учитель молдавської мови та літератури». У 1981-1983 рр. працювала у Головному архівному управлінні при Раді Міністрів Молдавської РСР начальником канцелярії, інспектором відділу відомчих архівів та діловодства.

Почала працювати в Державному архіві Одеської області з березня 1984 року на посаді хранителя фондів у відділі забезпечення зберігання документів. У січні 1986 року переведена у відділ комплектування НАФ та діловодства на посаду архівіста I категорії. З січня 1995 року — провідний спеціаліст, з квітня 1999 року — начальник цього відділу.

Відповідає за організацію взаємодії архіву з установами — джерелами комплектування (списку № 1), науково-методичну роботу з відомствами, роботу з організаціями, що ліквідуються. Особисто курирує архівні підрозділи найбільш важливих установ — органів управління і влади, вищих навчальних закладів, засобів масової інформації тощо. Займається поповненням Національного архівного фонду кінофотофонодокументами та їх описанням. Багато уваги приділяє організації роботи експертно-перевіркової комісії Держархіву. Є організатором і лектором постійнодіючих курсів з діловодства на базі Державного архіву, семінарів-практикумів, курсів підвищення кваліфікації при Одеському регіональному інституті Академії державного управління при Президенті України. Передає свій багатий професійний досвід молодим працівникам архіву.

За високі показники у роботі відділу була нагороджена грамотою Державного архіву області (2003 р.).

РУДЕНКО Клавдія Степанівна (42 роки в архівній галузі).

Народилася 9 грудня 1922 року. Закінчила Одеський державний університет ім. І.І. Мечникова. З 1947 року по 1989 рік працювала в Одеському обласному архіві. Пройшла нелегкий трудових шлях з посади молодшого наукового співробітника відділу Жовтневої революції до завідуючої відділом секретних фондів. Працювала також старшим методистом архіву, заступником директора архіву, старшим архівістом першої (секретної) частини архіву. З 1963 року по 1989 рік очолювала експертно-перевіркову комісію архівного відділу Одеського облвиконкому. З 1960 року займалася комплектуванням архіву фондами особистого походження. К.С.Руденко — автор ряду методичних рекомендацій та інструкцій. Працюючи в першій частині, вела методичні заняття для працівників архіву з підвищення кваліфікації, брала участь у наукових нарадах, читала лекції з питань архівної справи і діловодства. Багато уваги приділяла розробці науково-довідкового апарату, особливо у спецчастині. Користувалася великою повагою у колег як досвідчений архівіст, завжди ділилася знаннями і досвідом з молодими працівниками, дуже любила архівну справу. Працювала у Державному архіві області до 1989 року. Особистий фонд К.С.Руденко прийнято на державне зберігання у ДАОО. Склала спогади про Одеський архів та його працівників (див. статтю К.С.Руденко).

За багаторічну сумлінну працю, вагомий внесок у поповнення та збереження історико-культурного надбання українського народу нагороджена знаком «Відмінник архівної справи».

САЄНКО Олена Федорівна (29 років архівного стажу).

Народилася 1 січня 1940 року в с. Вільшанка Вільшанського району Кіровоградської області. Освіта вища — закінчила Ізмаїльський педінститут (1960-1964 рр.) за фахом «педагогіка та методика початкового навчання». Працювала вчителем російської мови та літератури в середній школі № 65 Курган-Тюбинського району Таджикиської РСР (1964-1966 рр.), у 1966-1967 рр. — завідуючою шкільним відділом Вахшського райкому комсомолу Таджикиської РСР. У 1967 р. працювала піонервожатою і класоводом 1-4-х класів Цибулівської середньої школи Цебриківського району Одеської області.

З березня 1972 почала працювати у Державному архіві Одеської області молодшим науковим співробітником госпрозрахункового відділу, у 1973 р. переведена на посаду старшого наукового співробітника цього відділу. У 1983-1986 роках обіймала посаду старшого інспектора архівного відділу Одеського обласного виконавчого комітету. У 1986 році повернулася у ДАОО на посаду архівіста 1-ї категорії відділу забезпечення зберігання документів і в тому ж році призначена завідуючою відділом забезпечення фізичної збереженості документів НАФ. За роки роботи в архіві проявила себе грамотним і кваліфікованим спеціалістом. Велику увагу завжди приділяла роботі з персоналом, поліпшенню якості роботи, матеріально-технічному забезпеченню реставраційних робіт. За час її керівництва відділ стабільно працював над мікрофільмуванням документів, створенням страхового фонду, фотографуванням, реставрацією на якісному рівні. Брала участь у міжнародних проектах, освоїла сучасну техніку мікрофільмування. О.Ф. Саєнко вирізнялася організаторськими здібностями, високим рівнем виконавчої дисципліни, відповідальністю, любов'ю до архівної справи. Багато часу приділяла вихованню та навчанню молодих спеціалістів. З 1986 по 2001 рік очолювала профспілкову організацію Держархіву. У 1997 році вийшла на пенсію, але залишилась працювати в архіві на посаді реставратора до березня 2001 року. Маючи багатий досвід з упорядкування документів і роботи з відомствами, стала керівником кооперативу «Документ».

За багаторічну сумлінну працю, вагомий внесок у поповнення та збереження історико-культурного надбання українського народу у 1998 р. нагороджена Почесною грамотою Одеської обласної державної адміністрації і медаллю «Ветеран праці».

САМОЙЛОВА Тетяна Олександрівна (29 років трудового стажу в ДАОО).

Народилася 26 серпня 1948 року в м.Одесі. Закінчила Одеський інститут народного господарства (1977 р.). Навчаючись на останньому курсі інституту, почала працювати в Державному архіві Одеської області на посаді старшого бухгалтера. У березні 1990 року затверджена головним бухгалтером, начальником фінансово-економічного відділу. Протягом 29 років забезпечувала стабільність фінансування архіву. Звільнившись з державної служби на пенсію, залишилася на роботі і очолює відділ матеріально-технічного постачання.

За багаторічну сумлінну працю, вагомий внесок у поповнення та збереження історико-культурного надбання українського народу в 2002 р. нагороджена Почесною грамотою Одеської обласної державної адміністрації.

СКАЛЬСЬКА Зоя Олександрівна (10 років трудового стажу в ДАОО).

Народилася 4 лютого 1962 року в м. Одесі. Трудову діяльність почала у проектному інституті, одночасно навчалася на вечірньому відділенні Одеського будівельного інституту. В серпні 1995 року прийшла у Державний архів Одеської області. Почала як реставратор документів, згодом переведена на посаду архівіста I категорії у відділ науково-довідкового апарату. З квітня 1997 року призначена на посаду головного спеціаліста-керівника кадрової служби архіву. Проходила навчання у центрі підвищення кваліфікації при Академії державного управління в Одесі, а також у Києві.

Як керівник кадрової служби регулярно інформує колектив про відповідну нормативно-законодавчу базу, організує навчання з підвищення кваліфікації персоналу архіву. Уважно ставиться до потреб членів колективу, є відповідальним і сумлінним працівником. У 2004 році поповнила свій досвід роботи соціально-правового характеру, допомагаючи працівникам столу довідок під час Пенсійної реформи виконувати запити.

За багаторічну сумлінну працю, вагомий внесок у поповнення та збереження історико-культурного надбання українського народу нагороджена грамотою Державного архіву Одеської області у 2002 році.

СКАЛЬСЬКА Олена Валеріївна (15 років архівного стажу).

Народилася 31 січня 1967 року в м. Одесі. Закінчила Одеське профтехучилище №32 за спеціальністю «монтажник радіоелектронної апаратури», працювала на заводі «Нептун».

Трудову діяльність у Державному архіві Одеської області почала з квітня 1990 року реставратором, згодом переведена архівістом I категорії у режимно-секретну службу архіву. В серпні 2001 року призначена на посаду завідуючої відділом забезпечення фізичної збереженості документів. Одночасно навчалася на заочному відділенні історичного факультету Одеського державного університету ім. І.І. Мечникова, одержала спеціальність «історик, викладач історії» (2003 р.). З 2002 року працює у відділі формування НАФ та діловодства на посаді провідного спеціаліста. Займається упорядкуванням документів, веде заняття на курсах підвищення кваліфікації, читає лекції з питань архівної справи та діловодства відповідальним за архіви в організаціях, підприємствах, установах м. Одеси. Підвищувала свій кваліфікаційний рівень у роботі з науково-технічною документацією (м. Харків, 2005 р.). У 2005 році у зв'язку з

реорганізацією структури місцевих органів управління і влади займалася упорядкуванням і організацією прийому документів ліквідованих установ на державне зберігання. Веде профспілкову роботу.

За багаторічну сумлінну працю, вагомий внесок у поповнення та збереження історико-культурного надбання українського народу в 2002 р. нагороджена грамотою Державного архіву Одеської області.

СКУДНОВА Любов Петрівна (33 роки в архівній галузі).

Народилася в 1913 році у м. Таганрозі Ростовської області у родині міщан. З 1932 року по 1935 рік навчалась у Московському історико-архівному інституті. З вересня 1935 року по лютий 1938 року працювала науковим співробітником та завідуючою відділом культури і побуту у Центральному архіві Жовтневої революції (м. Москва). У 1938 році викладала методику та техніку архівної справи на курсах підвищення кваліфікації для завідуючих архівними відділами в Черкасах. З лютого 1938 року по грудень 1938 року працювала науковим співробітником Черкаського обласного історичного архіву. З березня 1939 року зарахована на посаду наукового співробітника Одеського обласного державного архіву УНКВС. Працювала в Одеському архіві до виходу на пенсію на різних ділянках роботи, зарекомендувавши себе одним з найкращих спеціалістів в архівній галузі. У повоєнний період займалася науково-технічною обробкою фондів, які постраждали під час евакуації. Активно займалася роботою з розсекречування документів, популяризації архівної справи, підготовкою виставок і збірників документів, складанням науково-довідкового апарату. Завжди передавала свій багатий професійний досвід молодим спеціалістам.

СОЛОНЧУК Олена Олексіївна (17 років архівного стажу).

Народилася 11 листопада 1969 року в м. Одесі. Після закінчення середньої школи з серпня 1988 року працює у Державному архіві області на посадах архівіста II категорії, архівіста I категорії, провідного архівіста госпрозрахункового відділу. Одночасно навчалася на заочному відділенні Російського державного історико-архівного інституту (м. Москва), який закінчила у 1993 році. У липні 1997 році затверджена на посаді провідного спеціаліста у відділ науково-довідкового апарату, відповідала за бібліотеку архіву. З 2003 року працює у відділі зберігання та обліку документів на посаді головного спеціаліста.

З 1996 року бере активну участь у спільному міжнародному проекті ДАОО з Інститутом культури та історії німців Північно-Східної Європи (Німеччина, Люнебург-Геттінген) по публікації анотованого опису справ фонду «Опикунського комітету для іноземних колоністів Південного краю Росії» (ф. 6). Коло її наукових інтересів — історія німецьких колоністів. Бере участь у міжнародних конференціях (Україна, Німеччина). Працює з студентами-практикантами під час архівної практики. Займається розробкою науково-довідкового апарату ДАОО, зокрема створенням електронних баз даних. Має багатий досвід роботи з виконання тематичних запитів, упорядкування документів, підготовки виставок. Багато уваги приділяла упорядкуванню бібліотечного фонду ДАОО. Любить архівну справу, вирізняється творчим підходом у роботі, високим рівнем виконавської дисципліни і відповідальності.

За багаторічну сумлінну працю, вагомий внесок у поповнення та збереження історико-культурного надбання українського народу нагороджена грамотою Державного архіву Одеської області у 2004 році.

ПРАЦІ:

*Попечительный комитет об иностранных поселенцах южного края России. 1799-1876. Т. 1. Аннотированная опись дел 1799-1818 гг. — Одесса, 1998. — 364 с. // Т. 2, 1819-1826 гг. — Одесса, 1999. — 242 с. // Т. 3., 1727-1833 гг. — Одесса, 2000. — 304 с. // Т. 4, 1834-1876 гг. — Одесса, 2001. — 312 с. // Т. 5, 1836-1839 гг. — Одесса, 2002. — 360 с. // Т. 6, 1840-1841 гг. — Одесса, 2005. — 360 с. / Сост. О. В. Коновалова, О. М. Набока, В. Ф. Оноприенко, Э. Г. Плеская, **Е. А. Солончук**. Ред. О. В. Коновалова.*

Солончук Е. А. Награждение немецких колонистов в XIX веке. // «Архів. Історія. Сучасність». Праці Державного архіву Одеської області. — Т. IV. — Одеса, 2001. — С. 321-323.

Солончук Е. А. Трагические события в немецких одесских округах (1929-1930 гг.). // Историко-краеведческий ежегодник «Историческая память». — Вып. 5. — Одесса, 2003. — С. 177-182.

СУПРУН Павло Васильович (33 роки в архівній галузі).

Народився 21 грудня 1901 року в м. Суми Харківської губернії в родині селян.

В архівній системі — з 1927 року, а з 1939 р. — на посаді заступника начальника архівного відділу м. Сум. З травня 1947 року — начальник архівного відділу УМВС Одеської області. У

червні 1960 року звільнений у запас. Нагороджений орденом Червоної Зірки, а також медаллю «За сумлінну працю» II ступеня у 1958 році.

Витяг з атестаційної характеристики: «Работу в архивных органах знает и умело осуществляет руководство. Имеет теоретическую подготовку и практический опыт работы в архивных учреждениях. Исполнителен, трудолюбив и инициативен. Служебные вопросы решает правильно, вследствие чего архивным отделом и облгосархивом проделана значительная работа по упорядочению архивных документов».

СУЙЧИМЕЗОВА Валентина Кузьмівна (21 рік архівного стажу).

Народилася 6 квітня 1946 року. Трудовий стаж в Ізмаїльському відділі Державного архіву Одеської області почала з жовтня 1982 року на посаді архіваріуса, у лютому 1997 року переведена на посаду реставратора. Припинила роботу в червні 2003 року в зв'язку із ліквідацією філіалу ДАОО в м.Ізмаїл.

СУШКОВ Михайло Петрович (14 років архівного стажу).

Народився в селі Кошарка Фрунзівського району Одеської області. У 1940 році закінчив 7 класів. У квітні 1944 р. був призваний в діючу армію. Після закінчення Великої Вітчизняної війни продовжував службу в складі Центральної групи військ на території Чехословаччини, Австрії. З 1948 року працював у Фрунзівському райкомі ЛКСМУ, у 1950-1954 рр.— перший секретар цього райкому. У 1954-1958 рр. навчався в Одеській вищій партійній школі. З 1958 року працював у Фрунзівському райкомі компартії України на посаді завідуючого оргвідділом та другим секретарем. З 1961 р. обіймав посаду інструктора відділу організаційно — партійної роботи Одеського обкому партії, у 1969-1986 рр. — заступника завідуючого цього відділу. У липні 1989 року прийшов працювати у партійний архів (з 1991 р. — Державний архів Одеської області) на посаду наукового співробітника і успішно опанував архівну справу. Відповідав за організацію роботи з користувачами та науковцями, виконання запитів тематичного і соціально-правового характеру. Брав участь у складанні путівника по фондах партійного архіву. Працював в ДАОО до лютого 2001 року.

ТОКІОЙ Віра Георгіївна (27 років архівного стажу).

Народилася 27 жовтня 1948 року в м. Рені Одеської області. У 1966-1970 роках навчалася в Ізмаїльському державному педагогічному інституті, де одержала спеціальність викладача англійської мови. З 1971 по 1976 роки працювала вчителем у середній школі. В листопаді 1976 року почала трудову діяльність у філіалі Державного архіву Одеської області, обіймала посади наукового співробітника, архівіста I категорії, провідного спеціаліста, завідуючої багатофункціональним відділом. Вийшла на пенсію у листопаді 2003 року.

Нагороджена Почесною грамотою Державного комітету архівів України за багаторічну сумлінну працю, особистий внесок у розвиток архівної справи (1999).

Припинила свою трудову діяльність в архіві у зв'язку з виходом на пенсію, а також у зв'язку з ліквідацією відділу у м.Ізмаїлі (2003).

ПРАЦІ:

Токіой В. *Хабалашвілі Євгенія Петрівна.* // *Українські архівісти. Бібліографічний довідник.* — Вип.2. 1940-1960-ті рр. — К., 2002. — С. 221-222.

УРСУЛЕНКО Валентина Миколаївна (40 років архівного стажу).

Народилася 16 грудня 1941 року в м.Ізмаїлі. Має вищу освіту — закінчила факультет педагогіки та методики початкового навчання Ізмаїльського державного педагогічного інституту (1963—1968 рр.), отримала спеціальність вчитель початкових класів та методичної освіти. З червня 1963 р. працює в Ізмаїльській філії Одеського облдержархіву на посадах архіваріуса, хранителя фондів (1988-1997 рр.), наукового співробітника (1970-1979 рр.), старшого наукового співробітника (з 1997 р.). З 1988 року очолювала філію, займалася господарською та адміністративною діяльністю. З лютого 1997 року — начальник багатофункціонального відділу Державного архіву Одеської області в м.Ізмаїлі.

Упорядкувала фонди дореволюційного періоду та періоду після 1917 р. (Аккерманська повітова управа, Болградська та Ренійська міські управи, обласні, міські та районні повітові відділи народної освіти та охорони здоров'я, обласний фінансовий відділ, обласне аптечне управління, облпаливтрест, Ізмаїльський педінститут, виконкоми міських, районних та сільських рад народних депутатів). Протягом тривалого часу відповідала за виконання тематичних запитів та запитів підприємств, установ і громадян. Брала участь у доборі документів до збірника «Под солнцем дружбы и братства. Экономическое и социальное развитие советского Придунайского края: 1954-1967» (1979 р.), підготувала публікацію документів до 45-річчя початку Великої

Вітчизняної війни. Активно популяризувала архівні документи у засобах масової інформації, передавала досвід молодим історикам на архівній практиці. Користується повагою та авторитетом у колективі як висококваліфікований архівіст.

За особистий внесок у розвиток архівної справи, поповнення та збереження історико-культурного надбання українського народу нагороджена медаллю «Ветеран праці», нагрудним знаком «Відмінник архівної справи», почесними грамотами Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР, Архівного відділу Одеського облвиконкому, Одеської обласної державної адміністрації та Держархіву Одеської області.

Припинила трудову діяльність в архіві у зв'язку з ліквідацією відділу у м.Ізмаїлі (2003 р.).

ФІЛІППЕНКОВА Наталія Анатоліївна (17 років архівного стажу).

Народилася 12 грудня 1966 року. Закінчила Одеське профтехучилище № 32 за спеціальністю «монтажник радіоелектронної апаратури», працювала на заводі «Нептун». Свій «архівний» шлях почала в Державному архіві Одеської області з червня 1988 року як реставратор документів, згодом — архівіст I категорії, завідуюча відділом фізичної схоронності документів (лабораторії та реставрації). Закінчила у 1997 році Київський інститут культури за спеціальністю «бібліограф-архівіст». У серпні 2001 року переведена на посаду провідного спеціаліста відділу використання документів, інформації та зовнішніх зв'язків, відповідає за роботу столу довідок у корпусі архіву по вул. Пироговській, 29. Має високий професійний рівень з питань виконання запитів соціально-правового характеру, добре орієнтується у науково-довідковому апараті архіву, постійно підвищує рівень своїх знань. Велику увагу приділила організації роботи новоствореного столу довідок — тільки у 2004 році підрозділом було виконано 7 тис. запитів у зв'язку з Пенсійною реформою. Постійно передає свій досвід новим працівникам, контролює процес виконання запитів. Проявила себе як здібний організатор та наставник. Користується повагою й авторитетом у колективі. Підвищувала кваліфікацію з інформаційних технологій та з державної служби, зарахована до кадрового резерву на посаду заступника директора.

За багаторічну сумлінну працю, вагомий внесок у поповнення та збереження історико-культурного надбання українського народу в 2001 р. була нагороджена грамотою Державного архіву Одеської області, в 2002 р. і 2004 р.— почесними грамотами обласної державної адміністрації.

ФІЛІМОНОВА Тетяна Дмитрівна (30 років роботи в ДАОО).

Народилася 30 квітня 1945 року в м. Роздільній Одеської області. Після закінчення середньої школи № 39 м.Одеси у 1964 році працювала в Одеському обласному архіві архіваріусом секретної частини. Згодом перейшла у відділ забезпечення зберігання документів хранителем фондів, де працювала до 1973 року. Повернулася до Державного архіву області 19 червня 1985 року. Працює у відділі забезпечення зберігання та обліку документів НАФ старшим хранителем фондів. Відповідальна за архівосховища документів радянського періоду. Займалася такими видами роботи, як підготовка справ до видачі у стіл довідок, користувачам читального залу і працівникам архіву, звіряння наявності справ, топографічні роботи. Віддана архівній справі, сумлінний і висококваліфікований працівник. Користується великою повагою у колективі за чуйність, бажання ділитися професійним досвідом, передавати свої уміння молодим архівістам.

За багаторічну сумлінну працю та з нагоди свята Дня працівників архівних установ нагороджена у 1999, 2001, 2005 рр. почесними грамотами Одеської облдержадміністрації.

ФЕДОСЮК Галина Леонідівна.

Народилася у 1935 р. Закінчила Учительський інститут і Московський історико-архівний інститут. Працювала в архіві науковим співробітником і старшим науковим співробітником у всіх відділах, де передавала архівний досвід і навчала молоді кадри. Добре знала дореволюційні фонди. Очолювала реставраційну лабораторію. З 1977 року працювала у відділі використання документів. Активно займалася популяризацією архівної справи, виступаючи по радіо, у засобах масової інформації, а також науково-дослідною роботою.

ФОМІНА Катерина Семенівна (24 роки архівного стажу).

Народилася 1 січня 1939 року в с. Олександрівка Тарутинського району Одеської області. Залишившись без батьків у роки Великої Вітчизняної війни, виховувалася в дитячих будинках (1946-1958 рр.). У 1958-1959 навчалася в технічному училищі № 1 і одержала професію токаря. Свій трудовий шлях почала на заводі запчастин. Згодом закінчила вечірнє відділення історичного факультету Одеського державного університету ім. І.І. Мечникова (1964-1970 рр.) і працювала у дитячому санаторії «Жемчужина» педагогом-вихователем. З травня 1971 року працює в облдержархіві на посаді молодшого наукового співробітника відділу використання документів, з липня

1972 р. у госпрозрахунковому відділі, з травня 1989 року — на посаді старшого архівіста 1-ї частини. З березня 1990 р. обіймала посаду завідуючої відділом спецфондів. У травні 1999 р. звільнилася з роботи у зв'язку з виходом на пенсію державного службовця.

За роки роботи у ДАОО займалася такими видами робіт, як упорядкування документів, виконання запитів соціально-правового характеру, розробкою архівних фондів і створенням каталогів. Як кваліфікований спеціаліст запрошувалася до упорядкування документів складних фондів органів управління і влади, зокрема Одеської обласної державної адміністрації. Virізнялася високим рівнем виконавчої дисципліни і відповідальністю.

За сумлінну працю і якісне виконання службових обов'язків К.С.Фоміній неодноразово оголошувалися подяки (1978, 1979, 1980, 1986 рр.); у 1970 р. нагороджена медаллю «За доблестный труд. В ознаменованіе 100-летия со дня рождеиія В. И. Ленина», у 1986 р — медаллю «Ветеран праці».

ХАРКОВЕНКО Владислав Вікторович (19 років архівного стажу).

Народився 30 липня 1969 року у с.Акулове Нарофоминського району Московської області у сім'ї військовослужбовця. Після закінчення середньої школи у 1986 році почав працювати в архіві на посаді реставратора документів. У 1987 році вступив на історичний факультет Київського національного університету ім. Т.Г.Шевченка. У 1987-1989 роках проходив військову службу у лавах Радянської армії. Після демобілізації повернувся до архіву у госпрозрахунковий відділ, де працював на посаді архівіста I категорії протягом 1989-1991 років. У 1992 році перейшов на роботу у відділ інформації, використання документів НАФ і зовнішніх зв'язків, де протягом 9 років виконував обов'язки головного спеціаліста — завідуючого читальним залом. З серпня 2001 року призначений на посаду начальника відділу інформації, використання документів НАФ та зовнішніх зв'язків.

Здійснює координацію та методичне керівництво роботою відділу. Розробляє поточні та перспективні плани відділу, надає необхідну методичну допомогу співробітникам у виконанні завдань, доручень. Узагальнює у межах наданої компетенції практику застосування законодавства та хід реалізації державної політики у сфері надання послуг дослідникам. Особливо активно працює у таких напрямках, як інформатизація архівної галузі, розвиток генеалогічних досліджень, створення електронних баз даних, підтримка сторінок ДАОО на ВЕБ-сайтах, науково-видавнича діяльність, організація документальних виставок, в т.ч. інтернет-експозицій. З 2000 року — координатор проекту «Праці Державного архіву Одеської області» і відповідальний за його випуск, організатор архівної практики студентів. Лектор на курсах підвищення кваліфікації з теорії і практики архівної справи в Одеському регіональному інституті Академії державного управління при Президентіві України та інших навчальних закладах.

ОСНОВНІ ПРАЦІ:

Харковенко В. В. *Некоторые методологические аспекты генеалогических исследований.* // «Архив. Документ. Історія. Сучасність». *Праці Державного архіву Одеської області.* — Т. IV.— Одеса, 2001.— С. 323-326.

Греки Одессы: Именной указатель по метрическим книгам Одесской греческой Свято-Троицкой церкви. Часть 1: 1800-1831. — Одесса, 2000. — 364 с.; Часть II: 1834-1852. — Одесса, 2002. — 360 с.; Часть III: 1853-1874. — Одесса, 2003. — 236 с.; Часть IV: 1975-1891. Одесса, 2004. — 250 с. / Авт. упор. Л. Г. Білоусова, Т. Є. Волкова, Г. Л. Малінова, В. В. Харковенко // *Праці Державного архіву Одеської області.*

Белоусова Л. Г., Харковенко В. В. *Метрические книги Херсонской губернии и греческой Одесской Свято-Троицкой церкви в фонде Херсонской духовной консистории (ГАОО).* // «Генеалогический вестник». — Одесса, 2004. — Вип. 19. — С. 74-78.

Голодомор в Україні: Одеська область (1921-1923, 1932-1933, 1946-1947 рр.). Спогади, документи, дослідження. / Авт. упор. Л. Г. Білоусова, О. М. Барановська, Т. Є. Волкова, Г. Л. Малінова, Г. М. Паніван, В. В. Харковенко. // *Праці Державного архіву Одеської області.* — Т. XIII. — Одеса, 2005. — 152 с.

ХІОНИ Іван Олександрович (31.12.1919, м.Одеса — 18.12.1987, м. Мінськ, Білорусь).

З родини робітників, росіянин. Екстерном закінчив військово-політичне училище в м. Іваново (1950 р.). Учасник Великої Вітчизняної війни. У званні майора звільнений у запас (1953 р.). Закінчив історичний факультет Одеського державного університету (1959 р.), кандидат історичних наук (1973 р.). Коло наукових інтересів — історія українського козацтва.

З 1957 по 1985 роки обіймав посаду директора Держархіву Одеської області. Один з упорядників путівника «Государственный архив Одесской области» (1961 р.), член редколегії видання «Історія міст і сіл Української РСР. Одеська область», упорядник та член редколегії

збірників документів «В борьбе за Октябрь: март 1917 — январь 1918»: Сборник документов и материалов об участии трудящихся за установление Советской власти (1957 р.), «В огне гражданской войны»: Сборник документов и материалов из истории борьбы трудящихся Одесщины против объединенных сил внутренней и внешней контрреволюции в период гражданской войны и иностранной военной интервенции (1962 р.) та ін.

ЦОБЕНКО Михайло Макарович (18 років архівного стажу).

Народився 2 листопада 1944 року в с. Пасицели Балтського району Одеської області. Закінчив технічне училище № 2 (1961-1963 рр.), працював слюсарем автопарку (1963 р.). Після служби в лавах Радянської армії продовжив трудову біографію на сталепрокатному заводі ім. Ф.Дзержинського фрезувальником (1866-1970 рр.), згодом — секретарем комітету комсомолу (1970-1973 рр.), заступником начальника житлово-комунального відділу заводу (1973-1974 рр.).

З 1971 року працював на комсомольській роботі. У 1973 році закінчив історичний факультет Одеського державного університету ім. І.І. Мечникова. З лютого 1974 року затверджений на посаді інструктора відділу пропаганди та агітації Суворовського райкому партії Одеси, згодом переведений на посаду завідувача цього відділу. З вересня 1979 р. по липень 1981 р. навчався у Вищій партійній школі, по закінченні якої знову працював у райкомі партії. З 1987 року — завідувач партархіву Одеського обкому Компартії України. У вересні 1991 року у зв'язку з ліквідацією партійних органів і включенням партархіву до складу Держархіву Одеської області був затверджений заступником директора держархіву.

Відповідає за організацію роботи колективу в корпусі архіву по вул. Пироговський, 29, де зберігається 1 млн. справ. Багато уваги приділяє налагодженню чіткої роботи колективу, підвищенню персональної відповідальності кожного співробітника за доручену справу. Веде плідну роботу щодо зберігання документів в належному стані і зміцнення матеріально-технічної бази архіву. Тільки за останні 5 років без бюджетних коштів, за рахунок організації спонсорської допомоги до архіву підведена тепла вода, заграбовані вікна і двері 1-го поверху, встановлена сучасна електронна апаратура, забезпечена спеціальна кабельна лінія для підключення будівлі архіву до міського пульта міліцейської охорони. Придбано і замінено 1,5 км 10-парного телефонного кабелю від будівлі архіву до АТС облдержадміністрації. Капітально відремонтовано за новою технологією 500 кв. м покриття даху з гарантією 15 років експлуатації. Прокладена нова лінія холодного водопостачання довжиною 70 м, введено в дію пожежний резервуар ємністю 20 т. При залученні місцевих підприємств постійно проводяться ремонт і профілактика холодильного та технологічного устаткування.

М.І.Цобенко — член обласної комісії з надання статусу учасника Великої Вітчизняної війни, учасник робочої групи по підготовці 2-томного видання «Історія Одеси» і збірника документів про визволення Одеси в 1945 р.

За вагомий внесок у розвиток архівної справи і збереження документів Національного архівного фонду нагороджений Почесною відзнакою голови Одеської обласної державної адміністрації (2003 р.).

ЧЕПІК Зоя (Жозефіна) Василівна (35 років архівного стажу).

Народилася 19 червня 1934 року м. Одесі. У 1956 році закінчила історичний факультет Одеського державного університету ім. І.І. Мечникова. Почала свій трудовий шлях учителем історії в середній школі (1956-1958 рр.). З грудня 1958 р. працювала в Одеському обласному державному архіві науковим співробітником, з вересня 1963 р. — старшим науковим співробітником, з лютого 1987 р. по грудень 1993 р. — завідуючою відділом забезпечення зберігання та обліку документів НАФ. Брала участь у науково-видавничій роботі, зокрема у підготовці видання «Історія міст і сіл Української РСР. Одеська область». Нагороджена медаллю «Ветеран праці».

ЩИГОЛЬ Юхим Львович.

Багато років працював в архіві (50-70-ті рр.) у відділі використання документів. Активно займався каталогізацією, науково-технічною обробкою фондів, складанням та удосконаленням описів.

ЯПАРОВА Валентина Кіндратівна.

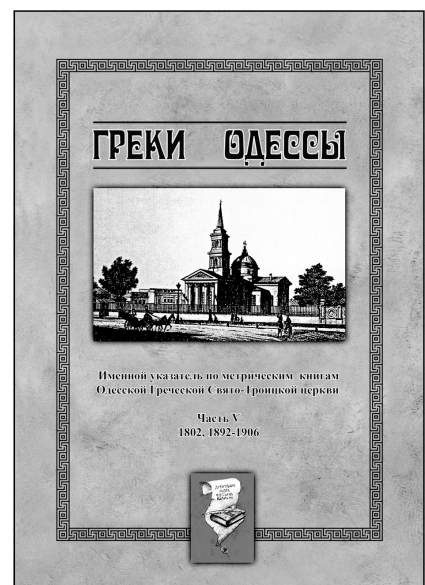
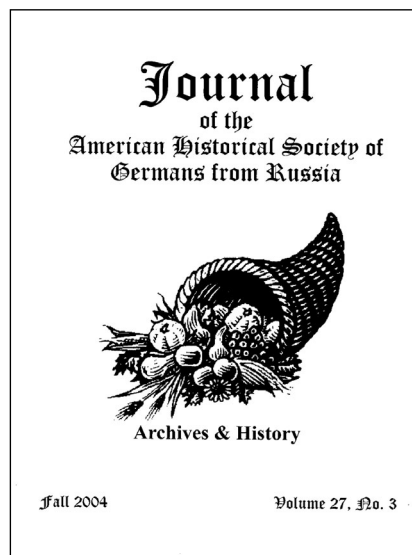
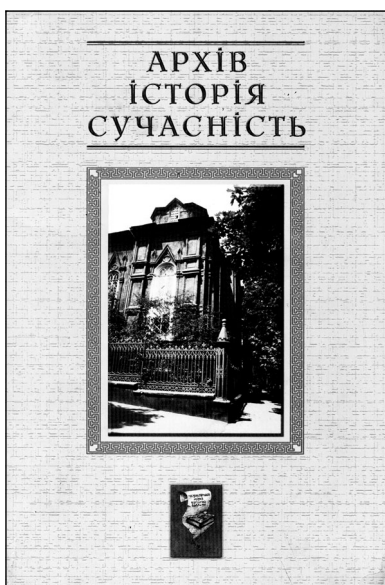
Народилася 15 липня 1928 року у м.Ізмаїлі. З родини робітників, українка. Закінчила 9 класів жіночої СШ у м. Ізмаїлі (1946 р.). З січня 1946 р. по 1989 р. працювала у філіалі Держархіву Одеської області в м. Ізмаїлі на посадах наукового та старшого наукового співробітника,

архівіста I категорії. Член ЕПК Держархіву Одеської області, відповідальна за державний облік документів архіву, читальний зал та бібліотеку, наставник молодих співробітників. Працюючи в архіві з перших років його заснування, займалася усіма видами діяльності: комплектуванням архіву документами, удосконаленням описів, тематичним опрацюванням фондів, видавничою справою. За її безпосередньою участю були підготовлені путівник «Филиал Одесского областного архива в г. Измаиле» (1966 р.), збірники документів: «Борьба трудящихся украинских придунайских земель за социальное и национальное освобождение: 1918-1940» (1967 р.), «Советский придунайский край: 1940-1945» (1968 р.), «Советское Дунайское пароходство: 1944-1969» (1970 р.), «В братской семье: документы и материалы о борьбе трудящихся украинских придунайских земель за восстановление и дальнейшее развитие народного хозяйства: 1946-1958 гг.» (1972 р.), «Революционное движение в придунайском крае: 1900-1917» (1973 р.). Займалася удосконаленням описів документів румунською мовою періодів окупації території півдня України боярською Румунією (1918-1940 рр.) та німецько-фашистської окупації у роки Другої світової війни (1941-1944 рр.), тематичним опрацюванням документів фондів: префектури та поліції повітових Ізмаїла, Кілії, Четатя-Албе; бригад сигуранци міст Ізмаїла, Четатя-Албе; міських комісаріатів поліції, жандармських легіонів, повітових сільськогосподарських палат міст Ізмаїла, Четатя-Албе; міських та сільських примарій та ін.

Нагороджена медалями «За доблестный труд. В ознаменование 100-летия со дня рождения В. И. Ленина», «Ветеран праці», знаком «Відмінник архівної справи», почесними грамотами Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР, архівного відділу Одеського облвиконкому.

ЯРОВА Єлизавета Фомівна (19 років архівного стажу).

Народилася у 1935 році. Закінчила історичний факультет Одеського державного університету ім. І.І.Мечникова. Прийшла в архів у 1964 році з Археологічного музею на посаду молодшого наукового співробітника відділу використання документів. З 1975 року працювала завідуючою госпрозрахунковим відділом. Активно займалася створенням науково-довідкового апарату архіву, впорядкуванням документів у відомствах, популяризацією архівної справи, виступаючи по радіо, на телебаченні, у інших засобах масової інформації, а також науково-видавничою діяльністю. Колеги згадують Єлизавету Фомівну як талановиту людину, кваліфікованого спеціаліста архівної справи. Померла у 1981 р.

Пам'ятаю — значить, існую...

Нотатки про мій архів

*Руденко Клавдія Степанівна,
ветеран Держархіву Одеської області*

Не даремно кажуть: «Пам'ятаю — значить, існую». Поки мої вікові можливості не наштовкуються на перешкоди, пов'язані з пам'яттю, я не можу розстатися зі спогадами. Усе, побачене своїми очима в період Великої Вітчизняної війни 1941-1944 років, післявоєнний період, моя тривала робота в Одеському облдержархіві з 1947 по 1989 роки, навіть окремі, здавалося б, незначні, моменти — усе заповнилося величезними брилами пережитого.

Хтось мудро підмітив, що в старості є одна велика перевага — вона омолоджує спогади. У ній, як ніколи чітко, пригадується молодість. Іноді навіть диву даєшся: які малозначимі моменти раптом постають перед тобою.

1947 рік, післявоєнний, був ще важким. У країні життя тільки потроху налагоджувалося, було і холодно, і голодно. Я прийшла в Одеський облдержархів у 1947 р. Роком раніше, у 1946-му, закінчила істфак Одеського держуніверситету ім. І.І.Мечникова. У лютому 1946 р. вийшла заміж за демобілізованого моряка-чорноморця Миколу Павловича Мухіна, а в грудні цього ж року, після нещасного випадку, поховала свою першу любов. Молода, у жалобі йшла за труною на 8-ому місяці вагітності. У січні 1947-го народила донечку, оплакувала своє самотнє материнство. Але треба було жити, працювати. Влаштувалася на роботу в наш облархів, спочатку у відділ Жовтневої революції, де завідувачкою відділу була Любов Петрівна Скуднова — прекрасний архівіст і чудова жінка. Вона ще до війни, у 1935 році, закінчила Московський історико-архівний інститут і, пропрацювавши якийсь час в одному з центральних архівів Москви, а потім у Черкасах, разом зі своїм чоловіком після закінчення ними вузу в 1939 році переїхала в Одесу, де відразу ж стала працювати в Одеському облдержархіві. Мені просто поталанило: Любов Петрівна щедро ділилася своїм досвідом роботи і, можна сказати, викликала в мене глибокий інтерес і повагу до цієї нехай і не непрестижної, але такої важливої діяльності. Вона була старшою за мене на 10 років, у неї був уже син — 1941 року народження, а дочка — однієї моєї маленької дочки, ми навіть разом з нею користувалися правом, наданим матерям, які мають грудних дітей: 1 годину нам давали на годівлю.

Мені сподобалася дружна, патріотична обстановка у відділі, поважливе ставлення до товаришів по службі, готовність завжди допомогти один одному. От навіть тепер, через 52 роки, ми підтримуємо дружні зв'язки, підтримували один одного й у години важких сімейних потрясінь — втрати близьких, рідних. Усе по-людськи й у розумному і високому сенсі слова «дружба». Як це важливо і необхідно в наші похилі роки! І як часто ми згадуємо ті далекі перші повоєнні роки, свою роботу в нашому архіві, важкі умови роботи, необхідність чіткого обліку, зовсім нелегкі норми на кожен вид роботи, ведення (обов'язкове) робочих щоденників. І хоч час повоєнний був нелегким, ми ніколи не нили, усі проймалися реальною необхідністю, не втрачали віри в кращі часи, кращі умови. От зовсім недавно ми з нею згадували кінець 1947-го — початок 1948 року. У будинку на вул. Жуковського, 18, — це був наш основний будинок (філія була на вул. Ольгіївській, 14), ми майже щодня зустрічалися, хоч працювали вже в різних відділах. Будинок архіву по вул. Жуковського в ці роки ремонтувався ув'язненими, розконвойованими полоненими німцями і румунами. Вони бригадами приходили до нас на роботу, їх охороняли співробітники з УМВС, ми мимоволі спостерігали, по-людськи спілкувалися, розмовляли з ними. В обідню перерву їм привозили їжу, ми теж у сонячні дні виходили в двір перекусити, зігрітися. Ми часто жартували над собою, звертаючи увагу на те, що наш обід був набагато гірший, ніж у полонених. І заздрили майстру-художнику, який справді красиво розписував наш читальний зал, що він вечорами ще й відвідував наш оперний театр, філармонію. Зарплата у нас була дуже скромною і недиференційованою. Так, ставка молодшого наукового співробітника — 60 крб., а в старшого наукового співробітника — 88 крб., також 88 карбованців одержували директор архіву і начальник архівного відділу УМВС. Правда, начальство наше з УМВС одержували ще надбавку за військові звання.

Нас веселив своїми визнаннями один з конвоїрів — молодий міліціонер. Він хвалився, що на їжу витрачає мінімум грошей, не балує себе різноманітним меню — 50 копійок на

тільки і ще небагато на хліб, зате назбирав собі грошей на цивільні черевики і планує ще купити собі костюм.

А ми, в основному тоді молоді, 25-32 роки, були дуже худенькими і мріяли хоч трішечки поправитися. Хтось нам підказав, що треба додавати у свій раціон кухоль пива і добре б склянку сметани. А тоді на кожному розі торгували пивом і брагою (пивні дріжджі дістати було складно). Так ми, кілька чоловік, у тому числі — я, Осадчук Ольга Гнатівна, Костіна Ганна Іванівна і Марія Володимирівна Паунко — не щодня, але часто в обідню перерву ходили до пивної будки на ріг. Рішельєвської і Жуковського і пили по великому пивному кухлю браги — вона була дешевшою, ніж пиво. Це, звичайно, тільки теплої пори року, а взимку ми усі в обід обігрівалися біля «буржуйки» у відділі дореволюційних фондів, куди хвилин за 40 до обіду ставили хоч для маленького підігріву свої півлітрові баночки з їжею — частіше всього з макаронами, а до них — солоні огірки чи шматочки оселедця, а на закуску обігрівалися чаєм з цукром, але чомусь без заварки.

Так, це були дещо важкі часи, але ми були молодими і завжди оптимістичними. Усе було нам не тяжко.

У пам'яті своїй зберігаю світлі спогади про багатьох співробітників! За довгі роки роботи в Одеському облдержархіві мені довелося узнати багатьох колег, серед яких були досить цікаві особистості, що залишили глибокий слід у моїй пам'яті. Я пам'ятаю добре, що перші післявоєнні роки нас захльостували великі, невідкладні обсяги робіт і насамперед — упорядкування величезних масивів розрізнених фондів, визначення фондової приналежності, розбирання завалів так званих непрофільних фондів, місцем зберігання яких були обласні архіви Вінниці, Кіровограда, Миколаєва, і звичайно ж, — уточнення облікових даних, складання актів на впорядковані справи (матеріали періоду Великої Вітчизняної війни та ін.)

Я застала на роботі у відділі Жовтневої революції і соцбудівництва передвоєнного директора нашого облдержархіву — Бассака Василя Андрійовича, що у 1941 році з невеликою групою співробітників евакуював у місто Уральськ у грізну військову годину частину архівних фондів (один вагон) через місто Сталінград. Розповідав, які труднощі йому довелося переборювати. Ми, тоді молоді, але теж пізнали труднощі евакуації, лихоліття воєнної пори, і з великою повагою ставилися до групи архівістів-ентузіастів, які зуміли зберегти і повернути в Одесу безцінні фонди.

На мій погляд, дуже світлою й авторитетною особистістю була Скуднова Любов Петрівна, яка працювала в архіві з 1935 по 1941 роки, а потім, після проведів свого чоловіка на фронт, сама з новонародженим сином евакуювалася у своє рідне місто Таганрог. Після реєвакуації вона знову повернулася в Одесу і працювала завідувачкою відділу ООР. Оптимістка за складом душі, справжня архівістка за освітою, завжди весела, смілива, відверта у своїх взаєминах зі співробітниками, дуже працююча, принципова в судженнях, вона завжди задавала тон своїми виступами на виробничих нарадах, не боячись покритикувати справедливо не тільки своїх співробітників, але і вище начальство. Вона користувалася загальною повагою. Мені запам'яталося, що не тільки я при своєму вступі на роботу в архів потрапила в її відділ. Для багатьох новачків в архіві працювати у відділі Скуднової Л.П. було своєрідною школою осягання архівних «азів». Так, у її відділі після закінчення істфаку Одеського університету ім. І.І. Мечникова працювали Стасик Кульчицький, нині відомий історик-академік, який працює в столиці України вже багато десятиліть.

А от Бачинський Анатолій Діамидович, теж випускник ОГУ ім. Мечникова, працював у неї з 60-х років, при дуже авторитетному директорі Івані Олександровичу Хіоні. І почав він свою роботу на мабуть найцікавішому для історика місці — у читальному залі архіву. Це була надзвичайно цікава людина. Ми, співробітники, цінували його тонкий гумор, контактність. Він усім цікавився і ділився своїми задумами, знахідками в архівних документах цікавих фактів. Здатність зачаровуюче оповідати окремі історичні моменти притягувала — так цікаво було його слухати. Він мав звичку вголос міркувати про свої творчі плани, обробку архівних документів, підготовку їх до публікації. Ловив будь-які зауваження і настрої слухачів, це були своєрідні тренування-репетиції до здачі архівних матеріалів. Пам'ятаю, який він був радий, коли знайшов відомості в архівних фондах про російського дитячого письменника Бориса Житкова і відроджував у нашій пам'яті «Морські історії» письменника. А.Д.Бачинський дуже часто публікував свої статті в місцевій пресі, сприяв популяризації архівних фондів нашого архіву. Він із захопленням займався підготовкою до видання «Путівника Державного архіву Одеської області», був у групі його укладачів. У Державному архівному управлінні при Раді Міністрів УРСР він брав участь у всіх науково-республіканських конференціях, нарадах з питань публікацій на основі архівних матері-

ХРОНІКА ПОДІЙ

З історії Державного архіву Одеської області

(За даними ДАОО)

**Г.Л.Малінова,
Л.Г.Білоусова,
В.В.Харковенко**

квітень 1919 р.

Організація в Одесі комісії з охорони і розробки революційних архівів при губюсті (далі по тексту — «Комісії»). Прийняття статуту Товариства для вивчення історії революційного руху на Півдні Росії у складі Н. М. Осиповича, М. І. Русова, Л. Д. Кобермана, І. О. Хмельницького.

Ф.Р-1928, оп.1, спр.1.

12 лютого 1920 р.

Відновлення діяльності Комісії після денікінської окупації Одеси (серпень 1919 р. — 6 лютого 1920 р.).

Ф.Р-1928, оп.1, спр.4, арк.32.

лютий 1920 р.

Перша концентрація Комісією фондів, що містили матеріали про революційні події на Півдні України: архівів жандармського управління і охоронного відділення, новоросійського і бессарабського генерал-губернатора (частково), судових установ.

Ф.Р-1928, оп.1, спр.4, арк.32.

21 березня 1920 р.

Наказ Одеського губревкому № 17 про концентрацію в 1920 р. всіх історичних архівів м. Одеси і губернії навколо архіву новоросійського і бессарабського генерал-губернатора і створення разом з ним єдиного обласного архівного фонду під назвою Одеського обласного архіву.

Ф.Р-1928, оп.1, спр.15, арк.5.

березень — квітень 1920 р.

Комісією обстежені та впорядковані фонди управління новоросійського і бессарабського генерал-губернатора, жандармського управління, охоронного відділення, що включали близько 6000 справ, а також фотографічний архів у кількості 5000 карток революціонерів, секретних співробітників і дактилоскопічних знімків; колекцію прокламацій і літератури революційного характеру, що видавалися на Півдні України; щоденники секретних співробітників; матеріали процесів над революційними гуртками та партіями; альбом вождів революційного руху, що містив оригінальну фотографію К. Маркса, привезену з Лондона, а також фотографії П. Кропоткіна, Г. Плеханова, в'язнів Шліссельбурзької фортеці: В. Леніна, Я. Свердлова, Л. Троцького та ін.

Ф.Р-1928, оп.1, спр.15, арк.5.

21 квітня — 5 травня 1920 р.

Складено проект «Положення про Комісію «З вивчення революційних архівів м. Одеси та губернії».

Ф.Р-1928, оп.1, спр.15, арк.8.

червень 1920 р.

Комісією складено покажчик нелегальної дореволюційної літератури — журналів, газет і прокламацій. Зібрані матеріали для Одеського музею революції.

Досліджені і описані найважливіші архівні справи фондів прокурора Одеської судової палати, прокурора окружного суду і тюрми про політичні процеси періоду 1875-1917 рр., справи І Всеросійського робітничого союзу, справи Рязанова, Стеклова, Троцького та ін., броненосця «Потьомкін», Союзу чорноморських моряків. Початок підготовки документів для першого збірника з історії революційного руху.

Ф.Р-1928, оп.1, спр.2, арк.2.

9 серпня 1920 р.

Створення ради при Комісії з охорони і розробки революційних архівів при губвідділі юстиції та затвердження положення про раду і статуту ради.

Обрання голови ради — А. Н. Станчинського і членів ради — С. І. Феохарі, В. Н. Ріхтера, Л. О. Чижикова, Я. М. Грінцера, О. І. Коберман, С. І. Ястремського, М. А. Морейніса, М. І. Драго, М. П. Сквері, І. М. Соколовського, Б. Б. Окольського та Г. І. Лур'є.

Ф.Р-1928, оп. 1, спр. 4, арк. 1-1зв.

вересень 1920 р.

Комісія та Одеський обласний архів організували першу документальну виставку в приміщенні сільського палацу губнаросвіти. Демонструвались справи жандармського управління, зокрема матеріали про Миколаївський робітничий союз 1897 р., справи Л. Троцького та ін.

Ф.Р-1928, оп. 1, спр. 4, арк. 6-6 зв.

вересень 1920 р.

Комісією прийнято від юриста М. Цвілінга фонд «Комісії з обстеження погромних днів жовтня 1905 р. в Одесі».

Ф.Р-1928, оп. 1, спр. 6, арк. 18.

3 жовтня 1921 р.

Початок підготовки першого збірника матеріалів і документів під назвою «Труды Комиссии по изучению революционных архивов при Губюротделе». Збірник присвячувався І. М. Ковальському. Членами редколегії були Н. М. Осипович, М. П. Сквері, П. Л. Тучапський, С. І. Мартиновський.

Ф.Р-1928, оп. 1, спр. 6, арк. 21.

листопад 1920 р.

Комісія завершила роботу зі складання алфавітного покажчика громадян, що притягалися прокурором Одеської судової палати за звинуваченням у державних злочинах у 1905-1906 рр.

Ф.Р-1928, оп. 1, спр. 6, арк. 21.

грудень 1920 р.

Початок роботи Комісії над упорядкуванням першого номера періодичного видання Комісії — «Червоної книги» (6 друк. арк., 800 екземплярів).

Ф.Р-1928, оп. 1, спр. 6, арк. 2.

1920-1921 рр.

За губархом були закріплені приміщення, пристосовані під архівосховища, а саме: 1) по вул. Ф. Мерінга, 3, — архівосховище, де розмістили фонд новоросійського генерал-губернатора; 2) площа Комуни, 1, де зберігався архів Одеської міської думи та управи; 3) по вул. Щепкіна, 10, де перебували фонди історико-революційного відділу істпарту. Приміщення не мали вигляду архівосховищ: стелажів та елементарних умов для зберігання матеріалів не було.

Ф.Р-1142, оп. 1, спр. 87, арк. 5.

березень 1921 р.

Доповідь співробітника Одеського відділення військової секції ЄДАФ РСФРР О.О.Рябініна завідувачу військової секції ЄДАФ про обстеження архівів військового відомства.

Ф.Р-100, оп. 1, спр. 33, арк. 7.

28 липня 1921 р.

Наказ завідувача військовими архівами РСФРР про включення до Одеського обласного відділення військової секції ЄДАФ, крім Одеської, також території Подільської, Миколаївської, Катеринославської, Запорізької, Донецької губерній та Криму.

Ф.Р-100, оп. 1, спр. 72, арк. 16.

1921-1922 рр.

Незаконний продаж Одесько-Херсонським єпархіальним управлінням економуправлінню військ ДПУ частини архіву Одеської духовної консисторії.

Ф.Р-100, оп. 1, спр. 60, арк. 1.

26 квітня 1922 р.

Наказ завідувача губарху Ю. Г. Оксмана про реєстрацію всіх архівів, що знаходяться на території Одеської губернії.

Ф.Р-100, оп. 1, спр.60, арк. 13.

липень 1922 р.

Арешт ДПУ співробітника архіву професора Є. П. Трифільєва за звинуваченням у контрреволюційній діяльності. Є. П. Трифільєв буз звільнений на поруки завідувача губархом Ю. Г. Оксмана.

1922 р.

Масова загибель архівів внаслідок пограбувань і припинення діяльності уповноважених губарху в провінції. Одеським архівом було організовано переміщення і часткову систематизацію фондів Опікунського комітету для іноземних поселенців Південного краю Росії, опікувача Одеського учбового округу, Червоного Хреста Румфронту. Обладнано три архівосховища; складений повний каталог заборонених рукописів та книг Одеського цензурного комітету; описані 24 особові справи архіву.

Протягом року в архіві працювали 96 дослідників, видано близько 1200 довідок.

Ф.Р-100, оп. 1, спр.63, арк. 12-13.

1923 р.

Обстеження робітниками губарху архівів Херсонської духовної консисторії, установ губфінвідділу, судових установ, духовної семінарії, Одеської митниці, губкомунвідділу та ін.

Ф.Р-100, оп. 1, спр.92.

12 грудня 1924 р.

Доповідь завідувача губархом І. О.Хмельницького на нараді губарху про хід роботи Всеукраїнської наради архівних робітників.

Ф.Р-100, оп. 1, спр. 128, арк.5.

грудень 1924 р.

Участь завідувача Одеським губархом І. О.Хмельницького в I Всеукраїнській нараді архівних працівників (доповідь, обговорення питання про взаємовідносини з істпартом, про видання архівного журналу).

Ф.Р-100, оп. 1, спр. 13.

1924 р.

Організація губархом курсів для робітників відомчих архівів.

Ф.Р-100, оп. 1, спр. 128, арк. 1.

1 січня 1925 р.

Закріплення приміщень істарху за такими адресами:

1. вул. Щепкіна, 10, — 92,75 кв. с.

2. вул. Короленка, 7, — 50 кв. с.

3. б-р Фельдмана — 120,17 кв.с.

Затвердження штату істарху з 5 наукових робітників і 3 архіварів та ставок для наукового працівника — 42 крб. 28 коп., для архівара — 36 крб. 79 коп.

Ф.Р-1142, оп. 1, спр.67, арк.6.

1925 р.

Робота Комісії щодо виявлення документів з історії декабристського руху в Україні (голова професор Є. П. Трифільєв).

Ф.Р-100, оп. 1, спр.135, арк. 1, 2, 5, 8.

Впровадження в роботу радянських установ загальної інструкції з архівної справи.

Ф.Р-100, оп. 1, спр. 135, арк.7.

1926 р.

Всеукраїнський з'їзд архівних працівників затвердив положення про 5 крайархівів, в тому числі про Одеський, з таким складом документів:

- а) фонди колишніх губернських і обласних установ;
- б) матеріали колишніх повітових та інших місцевих установ, що входили в систему губернського управління;
- в) архівні фонди установ деяких повітів, які хоч і не входили до складу колишніх губерній Новоросійського краю, але мали з ним культурні та економічні зв'язки;
- г) фамільні архіви й архіви приватних осіб.

Визначенно завдання крайових архівів:

- а) зберігати зібрані в архіві матеріали;
  - б) науково розробляти їх з науково-дослідницькою метою;
  - в) популяризувати архівну справу;
  - г) видавати архівні описи й матеріали;
  - д) пристосовувати архівні матеріали для практичних потреб та видавати довідки з них;
  - е) планово поповнювати відділи архівними матеріалами.
- Ф.Р-1142, оп. 1, спр.87, арк.6-7.*

грудень 1929 р.

Відмежування крайового історичного архіву від окрарху і закріплення за ним приміщення по вул. Червоної гвардії, 4; затвердження штату крайістарху з 7 осіб (завідувач, завідувач секретно-політичного відділу, вчений архівіст та 4 архівісти).

Ф.Р-1142, оп. 1, спр.87, арк.8

1930 р.

У крайархіві почав працювати читальний зал.

1931 р.

Одеський крайовий архів один з перших виступив на сторінках журналу «Радянський архів» (№ 4-5, 1931 р.) з пропозицією введення архівно-технічних норм, які впроваджувалися на практиці в архіві протягом 1930 р.

Ф.Р-1142, оп. 1, спр.87, арк.9.

1932 р.

Складено список ударників архівної справи м. Одеси, а саме:

1. Кангун Л. І. — учений архівіст
  2. Куперман Я. Л. — учений архівіст
  3. Пхор Г. М. — інструктор
  4. Подгорецька — друкарка
  5. Пономарьова — архівіст
  6. Смирнова К. Г. — архівіст
  7. Штібельман Ф. — архівіст
  8. Бузинова М. — архівіст
  9. Гольдіс Р. М. — зав. нім. секцією
  10. Лапшинський І. — архівіст
  11. Діхтер — архівіст
  12. Грабовська — помічник ученого архівіста
  13. Савченко Р. — архівіст
  14. Кудінова — архівіст
  15. Самулевич Л. — завідувач КІА
- Ф.Р-1142, оп.2, спр. 1, арк. 20.*

1932 р.

Участь Одеського обласного історичного архіву в роботі зі складання «Історії фабрик та заводів», «Історії громадянської війни».

Протягом року влаштовано 6 виставок архівних матеріалів:

1. З історії заводу ім. Марті.
2. З історії свята Першого Травня на Одещині.
3. 20-річчя «Правды».
4. До Дня друку.
5. До 40-річчя літературно-громадської діяльності М. Горького.

6. З історії Жовтня та громадянської війни на Одещині.
Відправлено в Москву в Архів Червоної армії понад 60 фондів військових з'єднань та установ за 1902-1917 роки.
Ф.Р-1142, оп.2, спр.8.

1932 р.

Уперше в Україні ОІА провів фахову практику студентів-істориків.
Ф.Р-1142, оп.2, спр.3, арк. 4.

1932-1933 рр.

В липні 1932 р. Одеська міська рада виділила крайархіву напівзруйноване та не обладнане стелажами приміщення колишньої синагоги по вул. Подбельського. В серпні 1932 р. крайархіву виділили приміщення по вул. Червоної гвардії, 4.

Переміщення архівних фондів за новою адресою призвело до руйнації значної частини матеріалів внаслідок несприятливих кліматичних умов (заметіль, дощі) та транспортування відкритими вантажними машинами й брудними фурами (за час перевезення було дві аварії та одна пожежа).

Ф.Р-1142, оп.1, спр.87, арк.10.

1932-1934 рр.

Закріплення такої структури ОІА: секретно-політичний відділ і 2 сектори — організаційно-технічний та агітації, пропаганди й наукової публікації (АПП). Крім того, існували 2 секції: німецька і профспілкова. Затвердження штату у складі:

- 1 директор ОІА;
  - 1 керівник організаційно-технічного сектору, ставка 200-225 крб.;
  - 2 наукових співробітників 2-го розряду (один з них зав. секретно-політичним відділом) — 170-225крб.;
  - 1 науковий співробітник 3-го розряду — 150-200 крб.;
  - 1 ст. асистент — зав. німецької секції — 125-150 крб.;
  - 3 асистента (один — зав. профсекції) 100-110 крб.;
  - 3 архівних техніки 75-95 крб.;
  - 1 керівник АПП обслуговуюча група з 4 осіб.
- Ф.Р-1142, оп.1, спр.87, арк.11-12.*

21-22 грудня 1933 р.

Проведена 2-а обласна нарада архівних установ Одеської області, що прийняла такі рішення:

1. Скласти план роботи на 1934 р. як складову частину 2-го п'ятирічного плану згідно зі схемою ЦАУ. Роботу проводити у таких напрямках: а) організація документальної бази; б) використання науково-документальної бази.

2. Підпорядкувати роботу історичних архівів проблематиці й тематиці, визначених п'ятирічним планом.

3. Підготувати документальну базу для її використання, а саме: взяти на облік всі фонди, перевіряючи картотеки ЄДАФ, скласти топографічні покажчики, провести 1-й етап облікового впорядкування фондів і широко розгорнути тематичний опис з таких проблем: історія фабрик і заводів, історія Жовтня й громадянської війни, пролетаріат і селянство за часів буржуазно-демократичної революції.

4. Приділити максимум уваги уточненню даних обліку.

5. В галузі наукової публікації документів основним напрямком вважати підготовку документів до їх використання з тематичним їх описанням як основною ланкою роботи і виданням самостійних робіт.

6. Розгорнути агітаційно-пропагандистську роботу, виявляти матеріали господарчо-практичного значення протягом всього року силами всього колективу.

7. Активізувати громадську роботу з проведенням виробничих нарад із застосуванням соціалістичних методів праці — ударництва й соцзмагання, обговоренням найскладніших питань усім колективом, стимулюванням прагнення кожного працівника до винаходів, раціоналізаторських пропозицій.

8. Приділяти особливу увагу питанню вилучення до утилю як плановій роботі протягом всього року (план Одеським архівним установам на 1934 р. — 70 тонн утилю).

Ф.Р-1142, оп.1, спр.14, арк. 1-15.

на 1 січня 1934 р.

загальна кількість архівних матеріалів становила 922 фонди, включаючи:

1. Секцію історії Жовтневої революції та громадянської війни — 88 ф., впорядковано 82 ф.;
  2. Секцію сільського господарства, промисловості, торгівлі та фінансів — 354 ф., впорядковано 301 ф.;
  3. Секцію адміністративно-судових установ — 152 ф., впорядковано 103 ф.;
  4. Секцію громадських організацій — 80 ф., впорядковано 65 ф.
  5. Антирелігійну секцію — 9 ф., впорядковано 7 ф.;
  6. Секцію освіти 86 ф., впорядковано — 70 ф.;
  7. Секцію профруху та праці — 100 ф.;
  8. Секцію установ зв'язку та транспорту — 3 ф., впорядковано — 3 ф.;
  9. Секцію приватних фондів та колекційних документів — 50 ф.
- Ф.Р-142, оп. 1, спр. 15, арк. 31-31зв.*

1934 р.

В читальному залі ОІА працювали дослідники за такими темами:

- Нагнибіда М. Л. (політуправління ВО) — «Громадянська війна»,
Ковтун І. Д. (редакція «Історії фабрик та заводів»),
Ковальчук М. В. «Історія Одеського порту»,
Гросман М. Г. (Музей Революції) — «Соціал-демократи 80-90-х років»,
Букатевич Н. І. (Одеський педагогічний інститут) — «Мова Коцюбинського»,
Варнеке А. Б. (редакція журналу «Літературна спадщина») — «Історико-літературні матеріали 1901-1904рр.»,
Тушкан Л. Ф. (сільгоспакадемія) — «Урожаї»,
Фельдман Х. А. (істпарт) — «Робітничий рух в 1914-1915 рр.»,
Бернштейн С. Б. (педагогічний інститут) — «Болгарська колонізація»,
Кривулька Р. М. (Харківський педінститут) — «Дитячий рух»,
Змієвська Д. В. (гідрогеологічна станція) — «Геологія Одеси»,
Кациршак Є. І. (Всесоюзна бібліотека ім. Леніна) — «Історія масонських лож»,
Коган Л. Р. (Ленінградський інститут ім. Н. К. Крупської) — «Пушкін одеського періоду»,
Меламед І. М. (Ленінградська комуністична академія) — «Росія в роки реакції»,
Алексєєв-Попов В. С. (Товариство політкаторжан) — «Революційний рух 1870-х років»,
Єфимов Є. А. (Інститут зерна та борошна) — «Оповзні берегів Чорного моря».
- Ф.Р-1142, оп. 1, спр. 15, арк. 89-100.*

1934 р.

Підготовка матеріалів з історії Одеського порту (О. О. Рябінін, Л. І. Кангун), упорядкування картотеки з цієї тематики (129 карток) та передача її у ДАУ та у редколегію видання (Київ).
Ф.Р-1142, оп. 1, оп. 31, арк. 7.

Підготовка огляду відомостей про франко-російські літературні та культурні зв'язки, включаючи документи про О. Бальзака, для редакції «Літературної спадщини», упорядники (О. О. Рябінін, Л. І. Кангун).

Ф.Р-1142, оп. 1, спр. 31, арк. 1, 10.

5-8 травня 1934 р.

Перевірка роботи Одеського обласного архівного управління заступником керівника ЦАУ УРСР Альперовичем, що виявила невиконання плану роботи за I-II квартали 1934 року. Встановлення причин зриву роботи: «Відсутність перебудови партії, наявність функціоналки, відсутність відповідальності та контролю виконання, наявність класово ворожих людей, нездорові взаємовідносини між керівниками апарату та ін.» Колишнє керівництво було звільнене з роботи. Було зазначено, що у плані роботи архорганів області не сформульовані конкретні завдання науково-публікаторської та агітаційно-масової роботи «по викорчовуванню залишків націоналістичної контрреволюції та троцькістсько-націоналістичного блоку» (так в документах).

Ф.Р-1142, оп. 1, спр. 23, арк. 11, 14; спр. 29, арк. 13-15.

1935 р.

Скасування посекеційного розподілу фондів ОІА згідно з постановою ЦАУ УРСР та скасування німецької секції і профсекції. Фактично структурного розподілу апарату архіву та фондів в 1935 р. і 1936 р. не існувало.

Ф.Р-1142, оп.1, спр.87, арк.12.

Лютий 1935 р.

Обговорення виробничою нарадою облістархіву та обларху висновків ЦАУ про роботу Чернігівського облістархіву, керівництво якого було звинувачене в буржуазно-націоналістичних тенденціях, та про «шкідницьку роботу колишнього керівного складу редакції (журналу) «Архів Радянської України». Нарада ухвалила: взяти до відома та неухильного керівництва вказівки ЦАУ; засудити шкідницьку роботу минулого складу редакції «АРУ»; т.т. Політкіну, Кангун, Раєвському, Рябініну та іншим взяти активну участь в роботі «АРУ» за тематикою, запропонованою ЦАУ; просити керівника Одеського архівного управління вжити заходів проти можливих випадків інтриг та залучати на керівні посади грамотних інструкторів.

Ф.Р-1142, оп.1, спр.28, арк.16, 41-45.

березень 1935 р.

15-річний ювілей наукової діяльності наукового співробітника ОІА О. О.Рябініна.

В наказі по ОІА було відзначено, що з 1919 р. він безперервно працював в архівних установах, виявив відданість архівній справі, підготував до друку ряд наукових робіт та історичних документів. Згідно з наказом був нагороджений грамотою ударника, а також було порушено клопотання перед ОАУ про надання йому звання «Знатний архівіст» (так в документі).

Ф.Р-1142, оп.2л, спр.3, арк.2.

10-річний ювілей діяльності наукового працівника зав. архівосховищами ОІА Л. І. Кангун. В наказі по ОІА було відзначено, що вона безперервно працювала з 1925 р. в архівних установах, цілком опанувала техніку архівної справи. Поряд з практичною роботою Л. І. Кангун провадила наукову роботу, друкуючи статті з історії архівного будівництва та висвітлюючи історичні документи. Весь час своєї роботи вона подавала приклад ударної роботи й була зразком для молодих архівних працівників. Л. І. Кангун була нагороджена грамотою ОІА як найкращий ударник, а перед ОАУ було порушено клопотання про надання їй звання «Знатний архівіст».

Ф.Р-1142, оп.2л, спр.3, арк.2.

15 серпня 1936 р.

Арешт директора архіву Є.І.Багрова-Дишлового за звинуваченням у контрреволюційній діяльності та засудження його на 5 років.

Довідка «Одеського Меморіалу».

25 грудня 1937 р.

Арешт співробітника архіву О.О. Рябініна за звинуваченням в контрреволюційній діяльності та засудження його на 10 років. (О.О. Рябінін помер у засланні).

Ф.Р-1142, оп.3л, спр.139, арк.24.

серпень — вересень 1936 р.

Обговорення в колективі архіву питання про видання ювілейного збірника до 20-ї річниці Жовтневої революції «Архівне будівництво УРСР за 20 років» за такою тематикою:

1. Ленінський декрет від 1918 р. як непорушна основа радянського архівного будівництва.
2. Архіви і архівне будівництво УРСР до 20-ї річниці.
3. Архіви УРСР на службі марксистсько-ленінської історичної науки.
4. Огляди архівних матеріалів з історії громадянської війни та соціалістичного будівництва.
5. Підсумки роботи щодо упорядкування і описування архівних матеріалів історичними архівами УРСР.
6. Кадри архівних працівників УРСР, система їх підготовки та перепідготовки.
7. Боротьба з націоналістичним шкідництвом в теорії і практиці архівної роботи на Україні.

Ф.Р-1142, оп.1, спр.38, арк.29-32.

8 жовтня — 5 листопада 1936 р.

Оголошено стахановський місячник по ОІА з такими завданнями:

1. Бригадирам розробити індивідуальні плани роботи з доведенням їх до кожного члена бригади. Бригадирам щоденно визначати обсяг роботи для кожного члена бригади та проводити інструктаж.
  2. Бригадирам та секретарю Теміс забезпечити робоче місце, не допускаючи простоїв в роботі бригади.
  3. Завгоспу ОІА Лободі відремонтувати та обладнати приміщення для розбору в підвалі архівів, забезпечити бригади столами та шафами.
  4. Бригадирам та завгоспу слідкувати за обережним поводженням з архматеріалами, переміщенням матеріалів з підлоги на стелажі, дотриманням чистоти в приміщеннях.
  5. Завгоспу організувати генеральне прибирання підвального приміщення архівосховища та двору.
  6. Зав. архівосховищем Л. І. Кангун організувати концентрацію всіх невпорядкованих архфондів згідно з вказівками ДАУ УРСР.
  7. Покращити відвідування семінарів з архтехмінімуму та технічну обробку матеріалів.
- Ф.Р-1142, оп.1, спр.38, арк.47-48.*

1936-1937 рр.

Передача з Одеського обласного історичного архіву в Центральний архів Революції (м. Харків) більше 40 фондів одеських установ, включаючи Одеське жандармське управління, охоронне відділення, Одеську судову палату, Одеську раду робітничих депутатів за 1917р. та військові установи (більше 5 тисяч справ).

Ф.р — 1142. оп.1. спр.50.

1937 р.

Складено 5-річний план роботи архіву на 1937-1942 роки.

Ф.Р-1142, оп.1, спр.44.

січень — березень 1937 р.

Розроблені програма та учбовий план семінару з методики і техніки архівної справи для наукових і архівно-технічних працівників, проведені іспити. Семінар продовжував роботу в 1938-1940 рр. В його програму була включена історія народів СРСР.

Ф.Р-1142, оп.2л, спр.10, арк.2, 14; Ф.Р-1142, оп.2л, спр.17, арк.14; Ф.Р-1142, оп.2л, спр.11, арк.61.

14 січня 1937 р.

Телеграма ЦАУ СРСР із вимогою вислати до Москви справи, що містять відомості про перебування О. С. Пушкіна в Одесі.

Ф.Р-1142, оп.1, спр.48, арк.2-3.

4 липня 1937 р.

Відправлення в Центральний військово-історичний архів та в Центральний архів Червоної армії (м. Москва) більше 50 фондів військових з'єднань та установ за 1865-1927 рр.

Ф.Р-1142, оп.1, спр.48, арк.63-64.

1937 р.

Визначені основні завдання роботи ОІА на 1937 р.:

1. Остаточне впорядкування усіх архматеріалів для використання їх в наукових, політичних, економічних та масово-агітаційних цілях.
  2. Підготовка кадрів, підвищення кваліфікації та політичне виховання працівників.
  3. Впровадження стахановських методів роботи та «більшовицької пильності у справі використання документів» (так в документі).
- Ф.Р-1142, оп.1, спр.47.*

16 червня 1937 р.

Таємний циркуляр ЦАУ СРСР про видалення з матеріалів загального користування та переведення на таємне зберігання документів, що містили відомості про «ворогів народу» П'ятова, Дробніса, Богуславського, Якіра, Примакова та ін. або документів, підписаних ними.

Ф.Р-1142, оп.1, спр.43, арк.35.

1938 р.

Підготовка фондів облархіву до переходу на нові форми обліку — складені чернетки листів та списків фондів, карток на 1767 архфондів від загальної кількості 2020 фондів.

Архівом опубліковано в пресі науково-історичні статті (автори не вказані):

1. 20 років організації архівної справи в СРСР.
2. До історії повстання на броненосці «Потьомкін-Таврійський».
3. Австро-німецька окупація на Україні в 1918 р.
4. Січнівці у боротьбі за владу рад.

Ф.Р-1142, оп.1, спр.60, арк.3.

квітень 1938 р.

Договір про соціалістичне змагання між Київським і Одеським обласними історичними архівами на відзнаку 20-річчя ленінського декрету «Про реорганізацію і централізацію архівної справи».

Ф.Р-1142, оп.1, спр.59, арк.22-33.

1939 р.

Публікації архівних документів:

— Ф. Смирнов. З історії похідного та бойового життя 5-ї Перекопської стрілецької дивізії.

— До 21-ої роковини смерті Урицького.

— Документи про скликання III з'їзду РСДРП.

— Є. Мартиновський. Лист В. Шевченка градоначальнику Зеленому з приводу «Заповіту»

Т. Г.Шевченка.

— А. Спарбер. Як царські сатрапи переслідували твори Т. Г.Шевченка.

Л. М.Толстой та царська цензура.

— А. Охотіна. Про минуле, якому немає повернення (до виборів до місцевих рад депутатів

трудящих)

Ф.Р-1142, оп.1, спр.76, арк.12-13.

Опубліковані статті співробітників архіву:

І.Смирнов.

Із листування Н. К.Крупської з Одеською парторганізацією.

Крах антантівської інтервенції на Україні.

Червоний прапор на французькому флоті.

Робітнича молодь при царизмі.

Із революційного минулого Одеси.

Г. Гітін. Антантівська інтервенція на Україні. Революційний подвиг французьких моряків.

Комсомол Одеси в революції.

Комсомол Одеси в роки громадянської війни та інтервенції.

Повстання на броненосці «Потьомкін».

А. Охотіна. Маївки в царську добу в Одесі.

А. Охотіна, І.Смирнова, Г. Гітін. Повчальний урок (до 20-річчя звільнення Одеси від інтервентів).

Ф.Р-1142, оп.1, спр.76, арк.12

1939 р.

Прийнято на зберігання 43 фонди (64 184 од. зб.)

Ф.Р-1142, оп.1, спр.76, арк.16-18.

21 січня 1939 р.

Перейменування згідно з наказом ЦАУ НКВС СРСР № 134 від 25.11.38 Одеського обласного історичного архіву в Одеський обласний архів з розподілом на два відділи:

1. Відділ Жовтневої соціалістичної революції та соціалістичного будівництва — завідуючий ст. н. с. Ф. С. Смирнов.

2. Історичний відділ — завідуючий ст. н. с. А. Д. Охотіна.

Ф.Р-1142, оп.2, спр.14, арк.2 зв.

7 квітня 1939 р.

Одеський обласний архів перейменовується в Одеський обласний історичний архів.

Ф.Р-1142, оп.2, спр.14, арк.16 зв.

21 вересня 1939 р.

Таємний циркуляр ЦАУ СРСР про виявлення архівних документів «антирадянських елементів»: (членів царського уряду, Тимчасового уряду, білих та контрреволюційних урядів, співробітників жандармських та поліцейських управлінь, агентів розвідок, учасників змов та заколотів проти радянської влади, керівників судів, в'язниць, прокуратури, членів різних політичних партій, керівників царської і білої армій та їх картковий облік.

Ф.Р-1142, оп. 1, спр.68, арк.38.

червень 1940 р.

Обстеження роботи ОІА архівним відділом УНКВД Одеської області, що показало такі головні недоліки в його роботі, як відсутність кадрів з фаховою вищою чи середньою освітою, недовиконання завдань річного плану, відставання в переході на новий облік архівних матеріалів.

Ф.Р-1142, оп. 1, спр.89, арк.2-8.

I півріччя 1941 р.

Крім поточної роботи з систематизації та інвентаризації справ, укладання та виправлення заголовків, обліку, були виявлені документи з історії комнезамів на Одещині, про професора І. Сеченова, про вибори до установчих зборів; опубліковано 10 статей, підготовлено 7 радіопередач та ін.

Ф.Р-1142, оп. 1, спр. 101, арк.1.

травень — червень 1941 р.

Передача в Центральний державний архів Революції (м.Харків) документів охоронного відділення Одеського жандармського управління, відомостей про діячів різних партій, документів прокурора Одеського окружного суду, Одеської ради робітничих депутатів та ін.

Ф.Р-1142, оп. 1, спр. 104.

1 січня 1941 р.

На збереженні в архіві 2 467 фондів, 878 005 справ; усі документи упорядковані.

Ф.Р-1142, оп. 1, спр.89, арк.20.

1941 р.

Одеське міське архівне управління перетворене в Одеське обласне архівне управління. Одеський обласний історичний архів став іменуватися Одеським обласним державним архівом.

4 липня 1941 р.

Початок евакуації архіву в м. Уральськ (відповідальний — старший науковий співробітник А. І. Охотіна). Всього вивезено 897 фондів, 143585 справ.

Ф.Р-1142, оп. 1, спр. 150, арк.2.

липень — вересень 1941 р.

Перед окупацією за розпорядженням керівництва підприємств і установ м. Одеси були цілком або частково знищені (спалені) документи відомчих архівів. Серед них: архіви Одеського технологічного інституту консервної промисловості Наркомхарчопрому СРСР (550 од. зб.), заводу Січневого повстання (35000 справ), Одеського обласного відділу в справах мистецтв.

жовтень — листопад 1941 р.

Директором історичного архіву в окупованій Одесі призначено наукового співробітника Є.Є.Мартинівського. За розпорядженням штурмфюрера Карасика почалося вивезення архівних матеріалів з архівосховищ. Розписки і акти щодо вилучення документів складені не були.

Документи Одеського НДІ гідротехніки і меліорації (350 справ) вивезені окупантами, знищені документи Одеського інституту борошномельної промисловості й елеваторного господарства (200 особистих справ співробітників, 800 особистих справ учнів, накази по інституту та ін.), Одеського інституту інженерів водного транспорту (1200 справ), Одеського кредитно-економічного інституту (2500 справ), Одеського суперфосфатного заводу (3020 справ), Одеської обласної контори Держбанку (20 000 справ). Знищено найцінніші матеріали Одеського міського відділу комунального господарства — геодезичний і плановий матеріал міста, планшети міста всіх масштабів, плани проїздів, літографовані плани міста.

Ф.Р-1403, оп. 1, спр. 12.

1942 р.

Утворення в м. Уральську на базі Одеського облдержархіву групи евакуйованих державних архівів НКВС УРСР, що включала документи Миколаївського і Херсонського облдержархівів та діючих установ Вінницької, Харківської, Запорізької, Кам'янець-Подільської областей. Директором призначено В. А. Бассака.

Ф.Р-1142, оп. 1, спр. 150, арк. 2.

лютий — квітень 1942 р.

Систематичне вилучення документів з обласного архіву під керівництвом палеографа Бухарестського національного музею професора Мирчі і директора Бухарестського військового архіву полковника Попеску.

Ф.Р-1403, оп. 1, спр. 12

червень — серпень 1942 р.

Вилучення документів Одеського архіву професором Яського університету (Румунія) А.В. Болдуром. Акт про вилучення зберігався в дирекції культури примарії Одеського муніципалітету.

Ф.Р-1403, оп. 1, спр. 12

березень 1944 р.

Вилучення метричних документів з Одеського історичного архіву за безпосереднім наказом дирекції культури примарії Одеського муніципалітету. Матеріали, вилучені німецькими військами, були відправлені до Берліна (Німеччина), «можливо, через місто Житомир».

Ф.Р-1403, оп. 1, спр. 12.

квітень 1944 р.

Початок відновлення Одеського облдержархіву і районних архівів. Концентрація документів періоду окупації.

липень — вересень 1944 р.

Науковим співробітником Дмитренком, інспекторами Б.С. Гейль і В.І. Михайлівським відділу Держархівів УНКВС по Одеській області, відповідно до розпорядження № 5-18 від 17 липня 1944 р., здійснено обстеження Фрунзівського, Янівського, Гайворонського, Грушківського, Голванівського, Валегоцулівського та інших районних архівів УНКВС.

Начальникам районних архівних відділів рекомендовано «негайно приступити до збирання документальних матеріалів періоду окупації та документальних матеріалів, що мають оперативне значення, негайно розробити і їхні списки передати в РВ НКВС і НКДБ для використання в оперативно-чекістських цілях». Заступникові начальника УНКВС Одеської області майору держбезпеки Кузнецову наказано «домогтися перед райвиконкомом одержання приміщень для районних архівів з відповідним обладнанням»

Ф.Р-1403, оп. 1, спр. 12.

26 серпня 1944 р.

Членами комісії, до складу якої ввійшли співробітники архіву — директор Одеського обласного державного архіву УНКВС Бассак Василь Андрійович, представник місцевому архіву профспілки Вищої школи Шехтман Єва Лазарівна, старший бухгалтер Тютчева Олена Аркадіївна, за участю експертів і свідків було складено акт про збитки, заподіяні німецько-фашистськими загарбниками Одеському обласному державному архіву УНКВС. До акта додається довідка свідків про знищення і розкрадання 400 000 одиниць зберігання документальних матеріалів, 9 000 екземплярів книг, інвентаря й устаткування архіву. Вартість знищеного, зруйнованого, розграбованого й пошкоджененого спецінвентаря, спецодягу, госпінвентаря, книг склала 93058 карбованців.

Висновок експертизи про збитки, нанесені німецько-румунськими окупантами Одеському обласному державному архіву УНКВС і його філіям у містах Первомайську і Балті за період з 16 жовтня 1941 р. по 10 квітня 1944 р.:

в Одеському архіві і його філіях зберігалось 3442 фонди (1122671 од. зб.). З них в Одеському архіві — 2 467 фондів (878 005 од. зб.), у Первомайському архіві — 354 фонди (157 270 од. зб.), у Балтському — 623 фонди (87 396 од. зб.).

У бібліотеках архіву і філіях зберігалося понад 9 000 книг, в т.ч. велика кількість цінних: I, II, III збірники законів Російської імперії, друковані постанови і звіти міської думи, довідкові календарі Одеського градоначальства за період з початку XIX ст. до 1918 р., єпархіальні відомості Херсонської духовної консисторії, енциклопедії дореволюційного і радянського періодів.

У результаті знищення, вилучення і розкрадання архіву, яке тривало протягом 4 окупаційних років, було втрачено 400000 справ Одеського архіву за 1801-1930 рр. і всі документи Первомайської і Балтської філій за 1918-1935 рр. Безповоротно або частково втрачені документи фондів канцелярії новоросійського і бессарабського генерал-губернатора, Одеської міської думи, Одеської міської управи, одеського градоначальника, опікуна Одеського навчального округу, Рішельєвського ліцею, Новоросійського університету, Вищих жіночих курсів, Казенної палати, губернського і міського магістратів, Товариства землеробства і сільського господарства Півдня Росії, комерційного суду (повністю спалений), особисті фонди вчених, письменників, артистів, державних і громадських діячів та ін.

Крім того, окупантами були вивезені в Берлін і Бухарест документи з фондів канцелярії новоросійського і бессарабського генерал-губернатора, Опікунського комітету про іноземних поселенців Південного краю Росії, Катеринославської, Бессарабської, Новоросійської і Херсонської контор опікунств про іноземних поселенців Південного краю Росії, менонітської громади, реального училища св. Павла, матеріали державних і громадських установ німецьких населених пунктів Новоросійського краю, особисті архіви вчених, письменників, державних і громадських діячів (Кочубинського, Стурдзи та ін.)

Цілком знищено близько 800 рукописів (у т.ч. заборонених цензурою до друку) російських і українських письменників, зокрема праці І. Франка, М. Коцюбинського.

Важкою втратою для історії комунального, промислового і культурного розвитку міста стала втрата планів, креслень будинків і споруд Одеси й області, у т.ч. профілі ліній Одеського трамваю, газозаводу і газопроводу, телефонної мережі, Одеської гавані та ін.

В архівах Балти (що була в 1924-1940 рр. столицею Молдавської АРСР) і Первомайська (окружного центру на півночі Одеської області) знищені документи державних і громадських установ радянського періоду.

Більше половини збереженої частини документів архіву було приведено окупантами в стан розсіпу, у великій кількості справ пошкоджено аркуші, обкладинки, фонди перемішані.

Підписи експертів:

А.Г. Готалов-Готліб, професор Одеського державного університету, доктор наук;

С.М. Ковбасюк, доцент Одеського державного університету;

А. І. Глядкоўська, доцент Одеського державного університету;

А.І. Охотіна, старший науковець Одеського облдержархіву УНКВС;

Г.М. Пхор, науковець Одеського облдержархіву УНКВС.

Ф.Р-1403, оп. 1а, спр. 10

26 серпня 1944 р.

Складена «Довідка свідків про збитки, нанесені німецько-румунською владою Одеському обласному Державному архіву за період окупації з 16 жовтня 1941 р. по 10 квітня 1944 р.»:

«На момент окупації Одеси румунськими військами в місті залишалися не евакуйованими велика кількість архівних документів, що зберігалися в обласному архіві (вул. Червоної армії, 70) і в міському архіві (вул. Ольгіївська, 14). За наказом губернатора Трансністрії Алексіану приміщення архіву надали під розміщення румунських солдатів. Окупанти активно використовували документи і стелажі для опалення і дозволяли безперешкодно вивозити їх населенню міста. Приміщення Успенської церкви, де до окупації розміщався обласний архів, було передано румунському духовництву. Для готування їжі, опалення і ремонту храму і їдальні, організований при ньому, також використовувалися документи, устаткування і стелажі. На базарах з'явилася велика кількість архівних матеріалів і бібліотечних видань, що продавалися на паливо й з іншою метою. Тільки в червні 1942 р., завдяки тривалим і наполегливим проханням колишнього старшого наукового співробітника облархіву Мартиновського, надійшло розпорядження міського голови про організацію Одеського історичного архіву при дирекції культури Одеського муніципалітету (примарії).

У серпні 1942 р. у приміщенні міського архіву був організований кінотеатр, при цьому були вивезені і втрачені вже наполовину розграбовані румунськими військами і населенням матеріали. В умовах суворої зими 1942 р., завдяки самовідданій роботі частини співробітників історичного архіву, було здійснено перевезення уцілілих архівних матеріалів у приміщення по вул. Пушкінській, 20, і Ланжеронівському спуску, 2.

Але і протягом існування історичного архіву відбувалася втрата історичних цінностей — через вилучення архівних документів за розпорядженням дирекції культури.

Підписи свідків:

Є. Є. Мартиновський, колишній старший науковець Одеського облдержархіву УНКВС;

Н. І. Жилін, старший викладач Одеського державного університету;

О. А. Стрельбицька, арх. технік Одеського облдержархіву УНКВС;

В.А. Рогальський, житель м. Одеси.

серпень — листопад 1944 р.

Начальниками Одеського міського архіву, районних архівних відділів складені акти про збитки, заподіяні німецько-фашистськими і румунськими загарбниками архівній галузі.

Районні архіви УНКВС:

Ананівський — втрачено 208 фондів (7768 од. зб.), 15 книг;

Андрієво-Іванівський — 244 фонди (220 420 од. зб.), 325 книг;

Антоно-Кодинцевський: даних немає;

Балтський — 57 фондів (53680 од. зб.);

Біляївський — 30 фондів (56 од. зб.);

Березівський — 127 фондів (65690 од. зб.), 10 книг;

Валегоцулівський — 376 фондів (дореволюційні метричні книги, акти громадського стану за 1894-1931 рр., документи підприємств, організацій, колгоспів за 1917-1938 рр.) 179 книг;

Врадіївський — 185 фондів (1250 од. зб.) за 1929-1941 рр., а також документи дореволюційного періоду з землекористування (договори, плани, карти, накази), метричні книги православних церков, 75 бібліотечних книг;

Гайворонський — 286 фондів (18659 од. зб.), 255 книг;

Голованівський — 125 фондів (2500 од. зб.), 50 книг;

Гроссулівський — 146 фондів, у тому числі 1050 метричних книг дореволюційного періоду за 1841-1888 р., 250 справ по 21 сільській раді, 210 справ райсоцзабезу, 210 справ райзо, 210 справ райфо, 210 справ райвно, 88 справ колгоспів і радгоспів, 31 справа установ і підприємств за 1925-1936 рр., 250 книг;

Грушківський — 294 фонди (26784 од. зб.) за 1924-1937 рр.; збереглися тільки 3 од. зб. за 1939-1941 рр.;

Кодимський: кількість фондів під час складання акта встановити було неможливо (18000 од. зб.), бібліотеки до війни не існувало;

Комінтернівський — кількість фондів не зазначена (36545 од. зб.), 179 книг;

Котовський — 228 фондів (500000 од. зб.), 800 книг;

Красноокнянський — 40 фондів (3667 од. зб.), 10 книг;

Кривоозерський — 66 фондів (151 000 од. зб.), 1700 книг;

Любашівський — кількість фондів не зазначена, 10200 од. зб. за 1923-1941 рр., 2800 книг;

Мостовський — 192 фонди (14950 од. зб.) за 1919-1937 рр., 115 книг;

Овідіопольський — даних немає;

Одеський приміський — втрачено 70 фондів (15960 од. зб.) за 1933 — 1938 рр., 150 книг;

Жовтневий — 75 фондів;

Ольшанський — 90 фондів (2000 од. зб.);

Піщанський — 416 фондів (19650 од. зб.) за 1923-1938 рр., 198 книг;

Роздільнянський — 147 фондів (16420 од. зб.), 165 книг;

Савранський — 400 фондів (18845 од. зб.) за 1923-1941 рр., метричні книги за 1861-1941 рр., документи 152 організацій і установ, збірники законів і урядових постанов;

Троїцький — 33 фонди (2000 од. зб.), 300 книг;

Фрунзівський — 189 фондів (2785 од. зб.), 1500 книг;

Цебриківський — 92 фонди, з них колгоспів — 62, радгоспів — 1, підприємств — 1, установ — 14 (18600 од. зб.), бібліотеки не було;

Чернянський — 22 фонди (5278 од. зб.), 8 книг;

Ширяївський — 12 фондів (1300 од. зб.) за 1931-1937 рр.;

Янівський — 163 фонди (11760 од. зб.), 216 книг; в іншому акті — 214 фондів, 20114 од. зб. (арк. 77).

Одеський міський архів УНКВС — втрачено 450 фондів (80 000 од. зб.) Одеської міської ради депутатів трудящих, міського комунвідділу, Одеського оперного театру й ін. матеріали, що відображають історію міста за 1925-1936 рр. 12500 справ, що залишилися, являють собою розсип; повністю загинула науково-довідкова бібліотека — 1250 книг;

Першотравнева філія Одеського облдержархіву УНКВС: втрачено 400 фондів (700 000 од. зб.), серед яких 30 фондів судових установ (120 000 од. зб.), 30 церковних фондів (200 од. зб.) за 1917-1941 рр. Знищено 500 книг науково-довідкової бібліотеки, 2000 книг історичної бібліотеки, газети за 1917-1941 рр.

Ф. 1403, оп. 1а, спр. 10

4 вересня 1944 р.

Підготовка реєвакуації архівних матеріалів до Одеси. З листа начальника відділу держархівів Одеської області Мірочника до начальника ВДА НКВС УРСР ст. лейтенантові держбезпеки Гудзенку: «У вересні 1944 р. в Уральську знаходяться документи Одеського і Миколаївського облдержархівів. З них — 7 тонн Миколаївського архіву, у тому числі документи Миколаївського заводу ім. Марті (плани, креслення й ін. технічні матеріали) і спец. картотека для оперативних цілей. Для транспортування документів архівів на Україну потрібно 6 товарних вагонів». За повідомленням Мірочника, повна відсутність довідкових матеріалів (описів, довідників, оглядів фондів та ін.) негативно впливає на роботу відділу держархіву Одеської області. У зв'язку з наближенням зимового періоду начальник відділу клопочеться про надання необхідного транспорту, прискорення реєвакуації і про продовження терміну складання оглядів фондів не евакуйованих документів. Ці матеріали, розміщені в двох приміщеннях, знаходяться в стані розсипу і на 70% зберігаються в штабелях.

Для підготовки матеріалів до навантаження і нагляду за ними під час перевезення планується відрядження в м. Уральськ 2-3 співробітників архіву.

У листопаді 1944 р. частина особливо цінних архівних документів установ і організацій Одеської області знаходилися в обласному архіві Дніпропетровської області. Начальник ВДА НКВС по Дніпропетровській області Орлов просить Мірочника терміново вивезти матеріали в Одесу, вказуючи, що «усі матеріали вмістяться в одну автомашину».

Ф.Р-1403, оп. 1, спр. 22.

1945 р.

З метою упорядкування зібраних документів органів влади управління періоду тимчасової німецько-румунської окупації на території так званого «Губернаторства Трансністрія» оголошена мобілізація в Одеський облдержархів архівістів з Києва і Львова — фахівців, що знали румунську мову.

1947-1951 р.

Підготовка і видання трьох томів збірника документів «Одеса у Великій Вітчизняній війні».

I квартал 1950 р.

Завершення повної звірки наявності і стану документів Одеського облдержархіву.

10 листопада 1950 р.

Переведення відповідно до розпорядження АУ МВС УРСР усіх співробітників облдержархіву на роботу з науково-технічного упорядкування фондів.

Ф.Р-1142, оп. 1, спр. 192, арк. 6.

25 грудня 1951 р.

Завершення науково-технічної обробки фондів.

липень 1953 р.

Створення спеціалізованої групи обліку у держархіві.

1956-1957 рр.

Проведення заходів щодо розсекречення 1904 фондів у складі 74230 одиниць зберігання.
Ф.Р-1142, оп.1, спр.264, арк.4.

1957 р.

Підготовка і видання збірника документів «У боротьбі за Жовтень».

1959 р.

Початок мікрофільмування особливо цінних документів.

1966 р.

Розпочато комплектування архіву фондами особистого походження радянського періоду. Прийнято фонди професора Одеського держуніверситету Москаленка А. А. і доцента Одеського шкірно-венерологічного інституту Ізраельсона М. М.
Ф.Р-1142, оп.1, спр.354, арк.27-28.

1966 р.

Старшими науковими співробітниками Осадчук О. І. і Скудновою Л. П. підготовлено нарис з історії Одеського облдержархіву. Робота носила характер наукового дослідження.
Ф.Р-1142, оп.1, спр.354, арк.21.

1969 р.

Старшим методистом архіву Руденко К. С. підготовлено повідомлення «Методичне забезпечення основних ділянок роботи Одеського облдержархіву» для участі в республіканській нараді-семінарі з питань стану методичної роботи.
Ф.Р-1142, оп.1, спр.391, арк.1.

18 — 27 листопада 1970 р.

Перевірка Головним архівним управлінням при Раді Міністрів УРСР виконання п'ятирічного плану розвитку архівної справи в Одеській області на 1966-1970 рр. Перевірка встановила, що основні показники п'ятирічного плану виконані, відзначила гарну організацію використання документів, каталогізації, науково-технічної обробки. Разом з тим були виявлені недоліки в комплектуванні і роботі з відомчими архівами.
Ф.Р-1142, оп.1, спр.404.

1970 р.

Створено госпрозрахунковий відділ облдержархіву.
Ф.Р-1142, оп.1, спр.471, арк.6.

1973 р.

Розроблено «Методичний посібник бригадам госпрозрахункового відділу з організації процесу науково-технічної обробки документальних матеріалів в установах і підприємствах».
Ф.Р-1142, оп.1, спр.471, арк.7.

1973 р.

Розроблено схему класифікації документальних матеріалів дорадянського періоду.
Ф.Р-1142, оп.1 спр.471, арк.6.

1974 р.

Одеський облдержархів разом з науковою бібліотекою ім. М.Горького підготував виставку архівних документів «Літературна Одеса», присвячену 175-річчю з дня народження О. С.Пушкіна і 160-річчю з дня народження Т. Г.Шевченка. Повідомлення про цю виставку опубліковано в «Архівах України» (1974, № 5).
Ф.Р-1142, оп.1, спр.471, арк.5.

1975 р.

Завершено аналіз і розподіл фондів за категоріями. Складені списки фондів I категорії і представлені ГАУ УРСР.

Ф.Р-1142, оп. 1, спр.471, арк.3.

1971-1975 рр.

За п'ятирічку виконано 433 тематичні завдання і запити, 16733 запити біографічного характеру. Опубліковано 36 статей і повідомлень, організовано 46 радіо- і 30 телепередач. Госпрозрахунковий відділ упорядкував в установах 106 373 справи постійного зберігання.

Ф.Р-1142, оп. 1, спр.471, арк.4-6.

1975-1976 рр.

Одеський облдержархів разом з Інститутом історії АН МРСР і ЦДА МРСР завершив підготовку до видання збірника документів і матеріалів «Радянське будівництво в лівобережних районах Молдавії у відбудовний період 1921-1924 рр.» Збірник отримав позитивну оцінку молдавських вчених і вийшов у світ в 1977 р. у м. Кишиневі.

Ф.Р-1142, оп. 1, спр.471, арк.4.

1978 р.

Одеським облдержархівом організована науково-теоретична конференція, присвячена 60-річчю декрета РНК РСФСР «Про реорганізацію і централізацію архівної справи».

Ф.Р-1142, РНК РСФРР оп. 1, спр.575, арк.3.

1978 р.

В Одеському облдержархіві створено службу науково-технічної інформації (СНТІ) і довідково-інформаційний фонд (ДІФ).

Ф.Р-1142, оп. 1, спр.575, арк.4.

1978 р.

Одеський облдержархів разом з філією в м. Ізмаїлі і партійним архівом завершив підготовку до видання збірника документів і матеріалів «Під сонцем дружби і братерства. Економічний і соціальний розвиток радянського Придунайського краю. (1954-1967)».

Збірник вийшов у світ в Одеському видавництві «Маяк» у 1979 р.

Ф.Р-1142, оп. 1, спр.575, арк.6-7.

1976-1980 рр.

За п'ятирічку виконано 433 тематичних запити, організовано 9 виставок і фотовітрин архівних документів, проведено 70 екскурсій. У читальному залі працювало 623 дослідники (7 132 відвідувань). Закаталогізовано 194 фонди.

Ф.Р-1142, оп. 1, спр,575, арк.5-6.

1981 р.

Розробка положень про раду наукової організації праці Держархіву Одеської області і про творчі бригади з наукової організації праці (НОП).

Ф.Р-1142, оп. 1, спр.599.

20 вересня 1984 р.

Створення творчої бригади ради НОП з метою проведення економічного аналізу фактичного використання бюджету, робочого часу за 6 основними напрямками діяльності Держархіву Одеської області.

Ф.Р-1142, оп. 1, спр.660, арк. 10.

21 березня 1986 р.

Затвердження дирекцією Держархіву Одеської області підготовлених завідуючою відділом використання Поглубко Н. І. довідок з характеристикою Державного архіву Одеської області і його філії в м. Ізмаїлі для довідників «Державні архіви СРСР» і «Державні архіви Української РСР».

Ф.Р-1142, оп. 1, спр. 706, арк.4.

1986 р.

Розробка програми вивчення «Основних правил роботи державних архівів СРСР» співробітниками Держархіву Одеської області й організація занять за цією програмою.

Ф.Р-1142, оп. 1, спр. 706 арк. 2-7.

1988 р.

Виявлення документів для республіканських збірників «Документи і матеріали з історії радянсько-чехословацьких відносин 1917-1960 рр.», «Документи і матеріали з історії радянсько-польських відносин 1917-1975 рр.», «Перше сербське повстання 1804-1813 рр. і Росія», «Російсько-американські відносини 1816-1865 рр.» та ін.

Ф.Р-1142, оп. 1, спр. 746, арк. 6.

18 травня 1989 р.

Проведення наради з представниками ЦДА НТД УРСР і експертних комісій організацій і підприємств Одеської області, Держархіву Одеської області з питань роботи з науково-технічною документацією.

Ф.Р-1142, оп. 1, спр. 786.

1-30 березня 1990 р.

Введення в дію положень про порядок проведення позачергової атестації працівників Держархіву Одеської області, зміни структури, перейменування посад і введення нових умов оплати праці.

Ф.Р-1142, оп. 1, спр. 800, арк. 6, 17-20.

31 травня 1990 р.

Введення в дію положень про перехід на нові умови господарювання (про виконання договірних платних робіт і послуг, про утворення фонду заробітної плати і порядок використання фонду матеріального заохочення та ін.).

Ф.Р-1142, оп. 1, спр. 800, арк. 29.

1991 р.

Підготовка архівістом I категорії Ратушною Т. В. «Методичних рекомендацій з розшифрування і складання анотацій до фотодокументів».

Ф.Р-1142, оп. 1, спр. 859.

1991 р.

Рішення про передачу Державному архіву Одеської області фондів і будинку колишнього партійного архіву.

Ф.Р-1142, оп. 1, спр. 865, арк. 2.

1992 р.

Поодиничний прийом справ колишнього партархіву Одеського обкому КП(б)У (700 тис. од. зберігання).

Ф.Р-1142, оп. 1, спр. 865, арк. 2.

1993 р.

Проводилася робота з розсекречування документів. Обмеження доступу знято з 266 фондів на 9968 справ. Всього за 1988-1993 рр. переведено на загальне зберігання 49119 справ.

Почалася робота над ілюстрованим каталогом унікальних та особливо цінних документів «Раритети Державного архіву Одеської області».

ДАОО здійснено платних послуг юридичним та фізичним особам по тематичних запитах та упорядкуванню документів у відомствах на суму 1566335 карбованців (форма оплати — в купонах).

Ф.Р-1142, оп. 1, спр. 889, арк. 46-48.

1994 р.

Завершено роботу над виданням «Одесской таможене — 200 лет» (авт. Г.Л.Малінова і Л.Г.Білоусова).

Підготовлено документальну виставку до 200-річчя з дня заснування Одеси.

Завершено роботу з переведення облікової документації колишнього партійного архіву на єдині форми державного обліку.

У читальному залі архіву працювало 9 іноземних дослідників з 7 країн світу — Австралії, Болгарії, Німеччини, Греції, Ізраїлю, США, Франції.

Ліквідований з 01.12.94 р. госпрозрахунковий відділ ДАОО у зв'язку з відсутністю фінансування.

Ф. Р-1142, оп. 1, спр. 917, арк.. 46-48.

1995 р.

Широке святкування громадськістю міста 75-річного ювілею Державного архіву Одеської області у Золотому залі Одеського літературного музею. Організація виставки унікальних і особливо цінних документів ДАОО «Раритети», видання каталогу виставки. На святі були присутні заступник голови Головного архівного управління В.С.Лозицький, керівники відділів ГАУ, директори обласних архівів України, перший заступник голови Одеської облдержадміністрації С.Р.Гриневецький, перший заступник голови Одеської міськради Т.О.Єршова, представники наукової і творчої громадськості Одеси.

березень 1995 р.

Вихід у світ науково-популярного видання «Одеській митниці — 200 років», підготовленого співробітниками архіву Л. Г. Білоусовою і Г. Л. Маліновою за матеріалами архіву.

1996 р.

У Державному архіві Одеської області з'явився перший комп'ютер — дарунок колишньої одеситки, громадянки Німеччини пані Хелени Шміц. За фінансової підтримки телерадіокомпанії «АРТ» (керівники — Сергій Дякун та Анатолій Балінов) архів підключено до мережі Інтернет та здійснено програмне забезпечення.

23 січня 1997 р.

Розпорядження Одеської обласної державної адміністрації про ліквідацію філії Державного архіву Одеської області в м. Ізмаїлі і створення на його базі багатофункціонального відділу архіву області.

1997 р.

Початок комп'ютеризації архіву. Створення декількох комп'ютерних баз даних (Л.Г.Білоусова, В.В.Харковенко, Г.Л.Малінова, Т.Є.Волкова).

Робота по укладанню 1-го тому анотованого опису до фонду №6 «Опикунський комітет про іноземних поселенців Південного краю Росії» — спільного проекту ДАОО і Інституту германських східноєвропейських досліджень (ФРН, Геттінген). Переглянуто 1922 справи, складено 1922 анотації, які заведені до комп'ютерної бази даних. Розпочалася робота з складання анотованого покажчика до фонду № 252 «Одеська контора іноземних поселенців Південного краю Росії» в рамках співробітництва з інститутом.

Видання 1-го тому «Одеського мартирологу» — результат спільної роботи архіву і товариства «Одеський меморіал». З боку архіву упорядник — Г.Л. Малінова, яка опрацьовувала документи архіву служби безпеки, пов'язані з репресіями сталінського періоду.

Організовано 7 виставок: спільно з Одеським історико-краєзнавчим музеєм були підготовлені експозиції за темами «Окупована Одеса. 1941-1944 рр.», «М.С. Воронцов і Одеса», «Луїджи Іоріні. До 180-річчя народження видатного одеського митця і викладача», «Історія одеських музеїв. Минуле і сучасне» та ін.

У читальному залі працювали 3 іноземних дослідники.

1998 р.

Вийшов з друку 1-й том видання «Попечительный комитет об иностранных поселенцах Южного края России. 1799-1876» — Т. 1. Аннотированная опись дел 1799-1818 / Сост. О. В. Коновалова, О. М. Набока, Э. Г. Плесская, Ред. О. В. Коновалова. — Одесса, 1998. — 364 с.

Побачило світ видання «Вся Одесса за 200 лет», підготовлене видавництвом «Dimoff and Co» (Москва) і надруковане в Німеччині. До видання ввійшли 3 статті співробітників архіву (Л.Г. Білоусової — «Фаберже в Одессе», «Одесское пиво и пивоварение» і Л.Г. Малінової «Как судили науку»).

Розпочата робота з підготовки путівника ДАОО по фондах партійних і громадських організацій (колишнього партійного архіву): складено комп'ютерну базу даних (Т.Є.Волкова) і анотації до фондів (В.П.Сушков, В.А.Деречина)

Поповнення комп'ютерних баз даних новими розділами — «Перший Всеросійський перепис населення 1897 року. Одеса.» (Г.Л.Малінова), «Єврейське відділення Одеської міщанської управи» (Т.Є.Волкова), «Історія менонітів» (Л.Г.Білоусова), «Метричні книги католицького приходу церкви св. Петра» (Л.Г.Білоусова) — всього 5000 пошукових адрес.

1999 р.

Вийшла з друку монографія І.В.Сапожнікова і Л.Г.Білоусової «Греки под Одессой: очерки истории поселка Александровка с древнейших времен до начала XX в.» — Одесса-Ильичевск, 1999. — 262 с.

Видано 2-й том книги «Попечительный комитет об иностранных поселенцах Южного края России. 1799-1876 гг.» — Т. 2. Аннотированная опись дел 1819-1826 гг./ Сост. О. В. Коновалова, О. М. Набока, Э. Г. Плесская, Ред. О. В. Коновалова. — Одесса, 1999. — 242 с.

січень 2000 р.

Започаткування серійного видання «Праці Державного архіву Одеської області», початок підготовки 1-го,2-го,3-го томів.

Початок спільного проекту Держархіву з Одеською філією Грецького Фонду культури з підготовки і публікації 6-томного іменного покажчика парафіян Одеської грецької Свято-Троїцької церкви за метричними книгами Херсонської духовної консисторії (1800-1920 рр.); вихід з друку 1-го тому (1800-1834 рр.). Керівники проекту — голова ГФК Софроніс Парадісопулос та завідувача відділом інформації, використання документів та зовнішніх зв'язків ДАОО Л.Г.Білоусова.

червень 2000 р.

На базі ДАОО проведено семінар з членами міжнародної єврейської молодіжної організації «Гілель».

10 — 14 вересня 2000 р.

Широке святкування громадськістю міста 80-річного ювілею Державного архіву Одеської області у приміщенні Грецького фонду культури. Організація виставки «Унікальні документи ДАОО». На святі були присутні голова Державного комітету архівів України доктор історичних наук професор Р.Я.Піріг, директор УДНДІАСД В.П.Ляхоцький та заступник директора інституту І.Б.Матяш, директори обласних архівів України, перший заступник голови Одеської облдержадміністрації М.А.Тиндюк, представники наукової і творчої громадськості Одеси.

В рамках ювілейних свят відбулася Перша міжнародна наукова конференція «Архів. Документ. Історія. Сучасність», в якій взяли участь архівісти і науковці Німеччини, США, Росії, Молдови, України (65 доповідей). Почесними гостями конференції були директор Центру досліджень Братства менонітів професор Пол Тевс (м.Фресно, Каліфорнія, США), виконавчий директор Геттінгенського дослідного центру Інституту германських і східноєвропейських досліджень доктор філософії Альфред Айсфельд (Німеччина), начальник Державної архівної служ-

би Придністровської Молдавської Республіки Зінаїда Тодорашко (М.Тирасполь), завідувача відділом україно-грецьких зв'язків Інституту історії НАН України Наталія Терентьева, доктор історичних наук професор Брянського державного педагогічного університету, директор Центру слов'язознавства Сергій Михальченко (Росія) та ін.

В ході конференції були презентовані видання серії «Праці Державного архіву Одеської області»:

Малинова Г. Л. Сапожников И. В. А. А. Рябинин-Скляревский: материалы к биографии. // Труды Государственного архива Одесской области. — Том I. — Одесса, 2000. — 222 с.

Греки Одессы: Именной указатель по метрическим книгам Одесской Греческой Свято-Троицкой церкви / Авт. и сост.: Л. Г. Белоусова Т. Е. Волкова Г. Л. Малинова В. В. Харковенко. — Ч. I. 1800-1831 гг. //Труды Государственного архива Одесской области. — Том II. — Одесса, 2000-364 с.

вересень 2000 р.

В Ізмаїлі відбулася наукова конференція з нагоди 60-річчя Ізмаїльського відділу.

Вийшов з друку черговий том «Попечительного комитета об иностранных поселенцах Южного края России. 1799-1876 гг.» — Т. 3. Аннотированная опись дел 1727-1833 гг./ Сост. О. В. Коновалова, О. М. Набока, В. Ф. Оноприенко, Э. Г. Плесская, Ред. О. В. Коновалова. — Одесса, 2000. — 304 с.

жовтень 2000 р.

Вийшло з друку видання «Фонды Государственного архива Одесской области.» Указатель. Часть 1. Досоветский период / Авт. и сост. В. Ю. Алексеева. // Труды Государственного архива Одесской области. — Том III. — Одесса, 2000. -224 с.»

листопад 2000 р.

В архіві організовано зустріч з членами товариства «Діти репресованих» (Г.Л.Малінова)

травень 2001 р.

Вийшли з друку 3 видання, підготовлені на матеріалах ДАОО:

Fond 252: Odessa Office for Foreign Settlers in Southern Russia (1806, 1807, 1814-1834, 1843, 1850). // Guide prepared by **Lilia Belousova** and Vlad Buga.— Germans from Russia Heritage Collection North Dakota State University Libraries, Fargo, North Dakota, 2001 — 163 с. Видання здійснено за фінансової підтримки GRHC (ND, USA, керівник проекту — професор Майкл Міллер).

Архів. Документ. Історія. Сучасність: Збірка наукових статей та матеріалів. // Праці Державного архіву Одеської області. — Том IV. — Одеса, 2001. — 380 с. Публікацію здійснено за фінансової підтримки голови Одеської облдержадміністрації С.Р.Гриневецького.

Попечительный комитет об иностранных поселенцах Южного края России. 1799-1876 гг. — Т. 4. Аннотированная опись дел 1834-1876 гг./ Сост. О. В. Коновалова, О. М. Набока, В. Ф. Оноприенко Э. Г. Плесская; Ред. О. В. Коновалова. — Одесса, 2001. — 312 с.

травень 2002 р.

Бібліотекою університету м.Фарго (Північна Дакота, США) опубліковано анований опис справ по фонду Держархіву № 53 «Гросс-Лібентальська (Маріїнська) волосна управа»: Fond 53: Grosslibental (Mariinsky) Volost Office (1815, 1850, 1852-1920)// Guide prepared by Lilia Belousova and Vlad Buga. — Germans from Russia Heritage Collection North Dakota State University Libraries, Fargo, North Dakota, 2002. — 178 с. Керівник проекту — професор Майкл Міллер.

17 вересня 2002 р.

Державним архівом області винесено на колегію облдержадміністрації питання про утворення в районах і містах області мережі архівів для зберігання документів тимчасового зберігання,

що не відносяться до Національного архівного фонду. Прийнято розпорядження голови Одеської облдержадміністрації С.Р.Гриневецького № 685/А-2002 від 17.09.02 р. «Про утворення трудових архівів».

жовтень 2002 р.

Презентація видання «Попечительный комитет об иностранных поселенцах Южного края России. 1799-1876. Аннотированный список фонда». — Том 5. — Одеса, 2002. — 358 с.

У приміщенні Одеського літературного музею відкрито виставку, присвячену 25-річчю заснування Літературного музею, — «Н.А. Брыгин — основатель Литературного музея». В експозиції представлені документи ДАОО.

У приміщенні німецької Евангелічно-лютеранської церкви відкрито виставку «История Евангелическо-лютеранской общины Одессы», на якій експонувалися документи ДАОО.

3-5 листопада 2002 р.

Участь ДАОО у міжнародній конференції «Одеса і світова цивілізація», організованій Одеською філією «Джойнт» і Міжнародним центром одеської єврейської громади «Мигдаль». З доповіддю про документи архіву з історії єврейських громад Одеси і Півдня України виступила Л.Г.Білоусова.

11 листопада 2002 р.

Участь ДАОО у засіданні обласного товариства жертв політичних репресій на вшанування пам'яті жертв голодомору. З доповіддю виступив начальник відділу інформації, використання документів і зовнішніх зв'язків В.В.Харковенко.

грудень 2002 р.

У приміщенні Одеського літературного музею відкрито виставку з документами архіву, присвячену 100-річчю з дня народження Євгена Петрова і 105-річчю з дня народження Іллі Ільфа.

20 грудня 2002 р.

Вийшла з друку книга «Євреї Одессы и юга Украины: история в документах» — Книга 1 (кон. XVIII—нач. XX вв.) / Авт. сост. Л. Г. Белоусова Т. Е. Волкова. // Труды Государственного архива Одесской области. — Т. VII — Одеса, 2002. — 300 с. Видання здійснено за фінансової підтримки Міжнародного центру єврейських громад Одеси «Мигдаль» (керівник — Кіра Олександрівна Верховська).

24 грудня 2002 р.

У дні святкування Дня працівника архівних установ в будинку Одеської філії Грецького фонду культури відбулася урочиста передача колекції креслень, планів, гравюр і літографій архітектурних об'єктів Одеси та інших міст Причорномор'я з управління охорони об'єктів культурної спадщини Одеської облдержадміністрації до Державного архіву Одеської області. За ініціативою і підтримки начальника управління Наталії Анатоліївни Штербуль близько 500 унікальних документів надійшли на постійне державне зберігання. Акція широко висвітлювалася ЗМІ. Архівом і управлінням запланована публікація каталогу колекції.

25 грудня 2002 р.

До Дня працівника архівних установ в будинку Одеської філії Грецького фонду культури відбулася презентація книги «Греки Одессы. Именной указатель по метрическим книгам Одесской Греческой Свято-Троицкой церкви» Часть II. 1834-1852 гг. / Авт. и сост. Л. Г. Белоусова, Т. Е. Волкова, Г. Л. Малинова, В. В. Харковенко //Труды Государственного архива Одесской области. — Том VIII.— Одесса, 2002.—372 с. Публікацію здійснено за фінансової підтримки Грецького фонду культури (голова — п. Софроніс Парадісопулос). У презентації брав участь Генеральний консул Греції в Україні пан Алексіос-Павлос Стефану, який подарував архіву комп'ютер.

Демонстрація виставки документів ДАОО «Одеська Свято-Троїцька церква: сторінки історії».

Презентація видання ДАОО: Малинова Г. Л. Из-под завесы тайны. // Труды Государственного архива Одесской области. —Т.У. — Одесса, 2002. — 380 с.

січень 2003 р.

Перехід на фінансування ДАОО з державного бюджету.

27 січня 2003 р.

На колегію облдержадміністрації винесено питання «Про виконання розпорядження голови облдержадміністрації від 4 червня 2002 року № 420/А-2002 «Про фінансування заходів щодо розвитку архівної справи». Доповідав директор архіву В.М.Мальченко.

15 лютого 2003 р.

Вийшла з друку книга «Архитектурные объекты г. Одессы и других городов Причерноморья, конец XVIII — начало XX ст.: Чертежи, планы, рисунки, гравюры, литографии. Каталог». / Состав. В. Ю. Алексеева. // Труды Государственного архива Одесской области. — Т. X. — Одесса, 2003. -224 с. Публікація здійснена за фінансової підтримки управління охорони об'єктів культурної спадщини Одеської облдержадміністрації (начальник — Наталія Анатоліївна Штербуль).

24 лютого 2003 р.

На колегію облдержадміністрації винесено питання «Про хід виконання розпорядження голови облдержадміністрації від 29 серпня 2002 року № 631/А-2002 «Про впровадження інформаційних технологій в архівних установах області». Доповідав директор архіву В.М.Мальченко.

5 березня 2003 р.

Скорочення штату Державного архіву Одеської області на 38% (34 одиниці з 98) за розпорядженням голови облдержадміністрації С.Р.Гриневецького.

21 квітня 2003 р.

На апаратній нараді при голові облдержадміністрації слухалось питання «Про утворення і діяльність експертних комісій з визначення цінності документів». Доповідала в.о. директора архіву Л.Г.Білоусова.

12 травня 2003 р.

Прийнято розпорядження голови облдержадміністрації С.Р.Гриневецького № 375/А-2003 «Про фінансування заходів щодо розвитку архівної справи» (виділення 60,0 тис.грн. з обласного бюджету на підтримку Держархіву області).

19 травня 2003 р.

На апаратній нараді при голові облдержадміністрації слухалось питання «Про стан діловодства і упорядкування документів в структурних підрозділах облдержадміністрації». Доповідала в.о. директора архіву Л.Г.Білоусова.

5 червня 2003 р.

Призначення директором держархіву депутата Одеської обласної ради Івана Івановича Ніточка розпорядженням голови облдержадміністрації № 66/к-2003 від 4 червня 2003 р.

9 червня 2003 р.

На апаратній нараді при голові облдержадміністрації слухалося питання «Проблеми комплектування, забезпечення збереженості і ефективного використання кіно-, відео-, фоно-, фотодокументів у Державному архіві області». Інформацію підготувала заст. директора архіву Л.Г.Білоусова.

червень 2003 р.

Вийшла з друку «Одесская контора иностранных поселенцев 1805-1806, 1814-1833. Аннотированная опись фонда. / Состав. В. Ю. Алексеева. — Одесса, 2003.— 432 с.» Видання здійснене у рамках спільного проекту Державного архіву Одеської області та Інституту культури

та історії німців Північно-Східної Європи (Люнебург-Геттінген, Німеччина, керівник проекту — доктор Альфред Айсфельд).

8 липня 2003 р.

Одеська обласна рада прийняла рішення № 202-XXIV про затвердження регіональної програми «Архів — захист історичної пам'яті Одещини», розробленої Держархівом за ініціативою І.І.Ніточка. Також на сесії слухалося питання «Про утворення трудових архівів і соціальний захист громадян».

2 серпня 2003 р.

На апаратній нараді при голові облдержадміністрації слухалося питання «Про стан пожежної безпеки Державного архіву області та заходи щодо її посилення». Доповідав директор архіву І.І.Ніточко.

26 серпня 2003 р.

Прийнято розпорядження голови облдержадміністрації С.Р.Гриневецького № 689/А-2003 «Про виділення коштів для розвитку архівної справи» (30,0 тис. грн. на підтримку архіву)

серпень — грудень 2003 р.

Активізація роботи ДАОО з архівними відділами райдержадміністрацій і міських рад щодо утворення трудових архівів: директор архіву І.І.Ніточко разом із спеціалістами відділів здійснив виїзди у всі райони і міста області з метою надання методичної і практичної допомоги в організації трудових архівів.

25 серпня 2003 р.

Міжнародна науково-практична конференція «150 років Одеському болгарському настоятельству», організатор — Одеське болгарське дружество. З доповіддю на тему: «Історія Одеського болгарського настоятельства за документами ДАОО» виступив провідний спеціаліст відділу інформації, використання документів і зовнішніх зв'язків Желясков С.А.

2 вересня 2003 р.

Прийнято розпорядження голови облдержадміністрації С.Р.Гриневецького № 711/А-2003 «Про ліквідацію відділу Держархіву області в місті Ізмаїл» у зв'язку з аварійним станом приміщення відділу і несприятливими умовами зберігання документів. Фонди і бібліотечні видання відділу передані на тимчасове зберігання у новостворене комунальне підприємство «Ізмаїльський архів». За Державним архівом області залишилось право власності на фонди відділу до вирішення питання про надання архіву відповідного приміщення.

25 вересня 2003 р.

Відбувся п'ятий випуск слухачів (25 осіб) постійнодіючих при Державному архіві області курсів перепідготовки працівників діловодного апарату та архівних підрозділів установ. Протягом року спеціалісти архіву брали участь у роботі курсів у центрі підвищення кваліфікації кадрів Одеського регіонального інституту державного управління Української академії державного управління при Президентіві України.

жовтень 2003 р.

Почалася робота з впровадження сучасних технологій створення і зберігання страхового фонду і фонду користування описів дореволюційних фондів, які є лише в одиничному екземплярі, через сканування на компакт-диски. Відділом забезпечення зберігання і обліку документів НАФ скановано 20 описів фонду № 1 «Управління новоросійського і бессарабського генерал-губернатора». (В. Січкаренко).

28 жовтня 2003 р.

На апаратній нараді при голові облдержадміністрації слухалося питання «Про хід виконання розпорядження голови облдержадміністрації від 17 вересня 2002 року № 685 «Про утворення трудових архівів в містах області». Доповідав директор архіву І.І.Ніточко.

13 листопада 2003 р.

Прийнято розпорядження голови облдержадміністрації С.Р.Гриневецького № 909/А-2003 «Про виділення коштів для розвитку архівної справи» (60,0 тис. грн. з обласного бюджету на підтримку архіва)

листопад 2003 р.

Утворення відділу організації і координації архівної справи ДАОО.

24 листопада 2003 р.

На апаратній нараді при голові облдержадміністрації слухалося питання «Про хід виконання розпорядження голови облдержадміністрації від 17 вересня 2002 року № 685 «Про утворення трудових архівів в районах області». Доповідав директор архіву І.І.Ніточко.

грудень 2003 р.

Завершено реставрацію унікальної колекції креслень архітектурних об'єктів міст Причорномор'я та частини особливо цінного фонду Одеського міського рабинату (ф.39). За рік опрацьовано 8,5 тис. справ, закартоновано 18,7 тис. справ. Співробітникам і дослідникам Державного архіву області видано близько 84,0 тис. справ і описів, перевірено і пронумеровано 2,5 млн. аркушів. Перевірено наявність та фізичний стан 300,0 тис. справ.

Взято на облік і включено в Державний реєстр унікальних документів 182 документи ДАОО (В.Ю.Алексєєва).

грудень 2003 р.

На сесії обласної ради слухалося питання «Про виділення 10,0 тис. гривень на переміщення фондів з аварійного будинку Держархіву області». Результат позитивний, за рішенням сесії прийнято розпорядження голови облдержадміністрації від 22 грудня 2003 року № 1014/А-2003 «Про виділення коштів для розвитку архівної справи» (10,0 тис. грн. з резервного фонду обласного бюджету для термінового перевезення архівних справ з аварійного будинку Держархіву області).

Протягом 2003 року Держархіву в цілому було виділено з обласного бюджету 160,0 тис. гривень, на які придбані оргтехнічні засоби: 6 комп'ютерів, 3 копіювальних апарати (Xerox), 1 сканер, цифровий фотоапарат, папір, фірмові бланки, канцтовари; здійснено ремонт приміщень (75 кв.м), ремонт пожежної сигналізації, вжиті заходи щодо оновлення засобів протипожежної безпеки, проведені роботи по ремонту ліфту в аварійному будинку; замовлені коробки для справ, підготовлених для переміщення з аварійного корпусу.

2003 р.

Каталогізація проводилась по фондах окупаційного періоду і фондах органів влади і управління (6,4 тис. справ, складено 23,0 тис. карток). Завершено складання покажчика метричних книг православних церков м.Одеси по фонду Херсонської духовної консисторії. Поповнилася картотека працівників ліквідованих установ (20,0 тис. пошукових адрес). У каталозі одержали консультації 509 дослідників по 1224 питаннях.

Архівними установами області активно використовувалися засоби масової інформації — телебачення, радіо, періодичні видання. Підготовлено 56 публікацій, 18 телепередач, 12 радіопередач.

У ДАОО на державне зберігання надійшло 36,6 тис. справ різних видів документів — управлінської документації, особистого походження, кінофотофонодокументів. У Державний архів області надійшло 20 нових фондів і 14 частин фондів. Протягом року активно працювала Експертно-перевіркова комісія, що було відзначено на колегії Державного комітету архівів України.

У читальних залах архівів області у 2003 році працювало 1167 дослідників (5667 відвідувань), в т.ч. 11 іноземних дослідників з 5 країн (Німеччина — 4, США — 3, Польща — 2, Японія — 1, Англія — 1).

лютий — березень 2004 року

Участь Державного архіву Одеської області у проведенні «Днів апарату» Одеської облдержадміністрації у Ренійському і Саратському районах.

Спеціалістами ДАОО проаналізовано стан роботи архівних установ району та надано практичну та методичну допомогу щодо покращання роботи з питань зберігання документів Національного архівного фонду та виконання соціальних запитів.

6 лютого 2004 року

Акція підтримки возз'єднання скульптур Парфенону в Афінах: у Золотій залі Одеського літературного музею відбулося засідання учасників круглого столу — представників творчої та наукової громадськості м. Одеси, зокрема від ДАОО (Л.Г. Білоусова). На засіданні було обговорено питання щодо возз'єднання скульптур Парфенону в Афінах напередодні відкриття XXVIII Олімпійських ігор.

Учасники круглого столу прийняли Декларацію про підтримку ініціативи ЮНЕСКО і пропозицій міністра культури Греції професора Евангелоса Венізелоса про проведення в Афінах спільної виставки фрагментів Парфенону Новим музеєм Акрополя та Британським музеєм і возз'єднання мармурів Парфенону на його історичному місці в рік проведення Олімпійських ігор в Афінах, повернення фрагментів, що зараз знаходяться у Великій Британії, до Акрополя. За дорученням учасників круглого столу декларація, підписана 175 представниками різних організацій, в т.ч. 34 працівниками ДАОО, відправлена посольствам Великої Британії та Греції в Україні.

27 лютого 2004 р.

У приміщенні Одеської обласної професійної спілки проведено розширене засідання колегії Державного архіву області за участю начальників архівних відділів районних і міських держадміністрацій області «Про підсумки роботи державних архівних установ області у 2003 році та завдання на 2004 рік.

10 березня 2005 р.

Розміщення на ВЕБ-сторінці облдержадміністрації інтернет-виставки «Унікальні документи Державного архіву Одеської області».

11 березня 2004 р.

Аташе з питань культури посольства США в Україні пані Ліза Геллер передала у дарунок Державному архіву Одеської області колекцію мікрофільмів з копіями 13 томів дипломатичної кореспонденції між консульством США в Одесі та Державним департаментом США (травень 1831 — серпень 1906рр.) Оригінали документів зберігаються у Національному архіві у Вашингтоні.

Дипломатична кореспонденція, починаючи від перших консулів США в Одесі Чарльза Рінда (з 1829 р.) і Джона Раллі (з 1831 р.), стосується торговельних питань, Кримської війни та бомбардувань Одеси, ув'язнення натуралізованих громадян США російського походження, політичних подій в Росії і Одесі у 1903 та 1905 рр., юридичного статусу російських євреїв, повстань на Чорноморському флоті у 1905 р. та ін..

До урочистої передачі документів була присвячена виставка документів архіву «Одеса і США. Історія і сучасність», на якій експонувалося понад 40 документів архіву з історії україно-американських відносин.

Ця акція широко «висвітлювалася засобами масової інформації — Українським відділом «Голосу Америки, телерадіокомпаніями «АРТ», «Круг», «Одеса +», «31-й канал», «Радіо Одеса», ІА «Контекст-медія».

25 березня 2004 р.

В Одеському обласному управлінні охорони об'єктів культурної спадщини відкрилася виставка унікальної колекції ДАОО «Архітектурні пам'ятки Одеси та міст Півдня України».

29 березня 2004 р.

У дні святкування Дня незалежності Греції, в будинку Одеської філії Грецького фонду культури відбулася презентація книги «Греки Одеси. 1875-1891 рр. Частина III. Іменний покажчик по метричних книгах Одеської Грецької Свято-Троїцької церкви». Публікація стала можливою завдяки особистій участі голови Грецького фонду культури п. Софроніса Парадісопулоса і співробітника фонду п. Галини Андріївни Ізувіти.

Демонстрація виставки «Одеська Свято-Троїцька церква: сторінки історії».

6 квітня 2004 р.

У Свято-Архангело-Михайлівському жіночому монастирі відкрилася виставка документів ДАОО «До 150-річчя Кримської війни».

В Одеському історико-краєзнавчому музеї презентовано виставку «Одеса і одесити в Кримській, російсько-японській, Першій світовій та Великій Вітчизняній війнах» за участю ДАОО.

травень 2004 р.

Участь ДАОО у Міжнародній науковій конференції «До 200-річчя створення Євангелічно-лютеранського приходу в Одесі», організованій Євангелічно-лютеранською церквою в Одесі. З доповіддю: «Про створення мартирологу прихожан Євангелічно-лютеранської церкви св. Павла в м. Одесі» виступила головний спеціаліст відділу інформації, використання документів і зовнішніх зв'язків к.і.н. Малінова Г.Л.

11 липня 2004 р.

У Держархіві організовано документальну виставку «Російські меноніти: історія і сучасність» для групи менонітів з Парагваю.

5-11 червня 2004 р.

Участь ДАОО у Міжнародній науково-практичній щорічній конференції Всеамериканського історичного товариства російських німців у м. Модесто (Каліфорнія, США). З доповіддю «Фонди і матеріали Державного архіву Одеської області з історії німецької колонізації Півдня України» виступила заст. директора ДАОО Білоусова Л.Г.

23-27 червня 2004 р.

Участь ДАОО у Міжнародній науково-практичній щорічній конференції Всеамериканського історичного товариства російських німців у м. Бісмарк (Північна Дакота, США). З доповіддю «Фонди і матеріали Державного архіву Одеської області з історії німецької колонізації Півдня України» виступила заст. директора ДАОО Білоусова Л.Г.

24 червня 2004 р.

За рішенням сесії прийняте розпорядження голови облдержадміністрації С.Р.Гриневецького № 497/А-2004 «Про виділення коштів для розвитку архівної справи» (50,0 тис. грн. з обласного бюджету) за регіональною програмою «Архів — захист історичної пам'яті Одещини». На них придбано коробки і канцелярські товари, здійснено картонування в архівосховищах, закуплено оргтехніку (2 комп'ютери, 2 принтери) і офісні меблі.

24 червня 2004 р.

Одеською обласною державною адміністрацією за пропозицією Державного архіву області проведено семінар-нараду «Законодавчі та правові акти з питань діловодства та архівної справи. Система архівних установ. Передача документів на державне зберігання» за участю заступників голів районних державних адміністрацій, заступників міських голів міст обласного значення, які курирують архівні установи, керівників архівних установ районів і міст обласного значення та працівників Державного архіву області. В рамках семінару розглянуто питання щодо організації та роботи трудових архівів та здійснено обмін досвідом роботи між керівниками трудових архівів районів області.

24 червня 2004 р.

Державним архівом області проведено семінар-нараду з питань роз'яснення норм «Основних правил роботи державних архівних установ України» за участю керівників архівних установ районів і міст обласного значення та працівників Державного архіву області. Кожна архівна установа отримала по два екземпляр правил та зразкове положення про трудовий архів. За результатами семінару-наради працівниками Держархіву області надана методична допомога

керівникам архівних установ області. У III кварталі поточного року заплановано проведення навчання з цих питань для працівників архівної справи.

1 липня 2004 р.

У Держархіві організовано виставку «Генеалогія як інструмент пізнання історії» для групи російських німців з США і Канади (керівник — проф. Майкл Міллер).

19 серпня 2004 р.

В Одеському літературному музеї відкрилася виставка «До 110-річчя з дня народження видатного кінорежисера та письменника О.П. Довженка», підготовлена за участю ДАОО.

В Одеському історико-краєзнавчому музеї розгорнуто виставку «160-річчя подвигу одеситів у Кримській війні» за документами ДАОО.

2 вересня 2004 р.

Участь Держархіву у святкових заходах до 210-річчя від заснування Одеси: 1) доповідь Л.Г. Білоусової на Міжнародній конференції «Внесок вихідців з остова Хіос у розвиток Одеси», організованій Греко-Українською торговою палатою в Одесі; 2) організація документальної виставки «Хіосці в Одесі: Родоканакі, Петрококіно, Раллі, Маврокордато» в Грецькому фонді культури.

26 вересня 2004 р.

У Держархіві організовано виставку документів «Історія німецької колонізації на Півдні України» для групи російських німців з США і Канади (керівник — Роберт Шнайдер, США)

5-12 листопада 2004 р.

Участь заст. директора ДАОО Л.Г. Білоусової у Міжнародній конференції, «Внесок вихідців з острова Хіос у розвиток Одеси», організованій Греко-українською торговою палатою в Піреї (Греція), з доповіддю «Сім'я Петрококіно в Одесі». Для учасників конференції організовано виставку «Хіоські греки у документах Державного архіву Одеської області».

Листопад 2004 р.

Держархівом проведено 6 семінарів з установами — джерелами комплектування Державного архіву: системи охорони здоров'я і управління культури — з питань «Утворення та діяльність експертних комісій, розробка номенклатур та їх використання»; в Одеському державному економічному університеті — з питань проведення експертизи цінності документів та упорядкування документів; у головному управлінні житлово-комунального господарства, енергетики та енергозберігання і управлінні освіти і науки обласної державної адміністрації — з питань забезпечення збереженості документів НАФ (Ратушна Т.В., Барановська О.М.).

7 грудня 2004 р.

У приміщенні облдержадміністрації Держархівом розгорнуто виставку «Влада очима історії».

21 грудня 2004 р.

Державний архів області взяв участь у семінарі керівників Чорноморської регіональної митниці, на якому розглядалося питання про особливості організації діловодства у митних органах та впровадження «Основних правил роботи державних архівних установ України».

2004 р.

Протягом 2004 року проводився огляд стану діловодства та упорядкування документів постійного зберігання у структурних підрозділах облдержадміністрації — проведено 23 комплексні перевірки всіх підрозділів та 2 семінари-наради з установами системи охорони здоров'я та системи культури з питань утворення та діяльність експертних комісій з визначення цінності документів та розробки номенклатури справ та її використання.

У читальному залі архіву працювало 17 іноземних дослідників з 7 країн (Німеччина — 6, Греція — 4, США — 3, Бельгія — 2, Франція — 1, Чехія — 1):

Створений страховий фонд документації на споруду, інженерні мережі та комунікації будинку Державного архіву області по вул. Пироговській, 29. Роботу на замовлення ДАОО виконав Південний регіональний центр страхового фонду документації (м. Одеса), мікрофільм (негатив + позитив) включає 592 кадри формату А-4, вартість робіт — 2309 грн.

ДАОО одержав від фонду «Пам'ять, відповідальність, майбутнє» 7,0 тис.євро (4,6964 гривень) гуманітарної допомоги, які витрачено на придбання оргтехніки (5 комп'ютерів у повному комплекті, 5 принтерів, носії інформації, оргматеріали, оплата послуг інтернет-зв'язку).

24 лютого 2005 р.

В облдержадміністрації відбулася розширена колегія Державного архіву Одеської області «Про підсумки роботи архівних державних установ у 2004 році і перспективи розвитку архівної галузі у 2005 році» за участю начальників архівних відділів райдержадміністрацій і міських рад та завідуючих трудовими архівами. На колегії демонструвалися 3 виставки: «Нові надходження у Державний архів області: колекції «Вибори-2004», «Фотофонд Леоніда Сидорського» та «Публікації ДАОО». Роботу колегії висвітлювали місцеві ЗМІ.

26 лютого 2004 р.

Розміщення 2 інтернет-виставок на ВЕБ-сторінках Одеської облдержадміністрації і ДКАУ «Колекція ДАОО «Вибори Президента України-2004».

24 березня 2005 р.

У дні святкування Дня незалежності Греції, в будинку Одеської філії Грецького фонду культури відбулася презентація книги «Греки Одеси. 1875-1891 рр. Частина 4. Іменний покажчик по метричних книгах Одеської Грецької Свято-Троїцької церкви». Це спільний видавничий проект Одеської філії Грецького фонду культури і Державного архіву Одеської області, що реалізується протягом 4 років і був задуманий як 6-томне археографічне видання на допомогу тим, хто займається історією грецьких громад, і зокрема генеалогічними дослідженнями. Публікація стала можливою завдяки особистій участі голови Грецького фонду культури п. Софроніса Парадісопулоса і співробітника фонду п. Галини Андріївни Ізувіти. 4-й том видано приватним підприємством «Фотосинтетика» (директор — В.В.Хавроненко).

Демонстрація виставки «Сімейні історії. На матеріалах метричних книг ДАОО та приватних архівів».

8 квітня 2005 р.

Державний архів області взяв участь у роботі Міжнародної конференції, присвяченої 60-річчю Великої Перемоги радянського народу у Великій Вітчизняній війні, організованій історичним факультетом Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова у м.Одесі. З доповідями про документи архіву з історії Другої світової війни та її наслідків виступили заст. директора Л.Г.Білоусова та член науково-методичної ради архіву і викладач університету П.І.Барвінська. Анотований перелік фондів архіву за даною темою був переданий на кафедру історії України для користування.

10 квітня 2005 р.

У приміщенні ДАОО, в облдержадміністрації та на ВЕБ-сторінці облдержадміністрації розміщено виставку «До 60-річчя Перемоги: Одеса та одесити у Другій світовій війні 1941-1945 рр.»

19-23 квітня 2005 р.

Участь заступника директора ДАОО Білоусової Л.Г. у Міжнародній науково-практичній конференції «Росія і Середземномор'я», організованій і проведеній в університеті Афін (Греція), з доповіддю «Історія грецького поселення Олександрівка-Арнаутівка у документах Державного архіву Одеської області».

10 травня 2005 р.

Демонстрація на ТРК «АРТ» документального телефільму режисера Дмитра Згур'єва «Доля. Сідней Рейлі (Зигмунд Розенблюм): одесит, англійський шпигун» за участю головного спеціаліста Держархіву С.А.Желяскова.

17 травня 2005 р.

У приміщенні Одеського літературного музею відкрито виставку «Меценаты Одессы. История и современность», підготовлену спільно ДАОО і музеєм.

24-27 травня 2005 р.

Головний спеціаліст відділу забезпечення збереженості документів Січкаренко В.К. брала участь у V Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми зберігання, консервації, реставрації та експертизи музейних пам'яток» у м.Києві. На конференцію було підготовлено доповідь «Проблеми зберігання та реставрації документів в Державному архіві Одеської області».

3-4 червня 2005 р.

Участь Державного архіву області в Міжнародній конференції «Українське козацтво у вітчизняній та загальноєвропейській історії», організованій історичним факультетом Одеського національного університету ім.І.І.Мечникова у м.Одесі. Для учасників конференції була підготовлена документальна виставка «З історії українського козацтва», керівництво архіву ввійшло до складу організаційного комітету.

8 червня 2005 р.

Організована і проведена для туристичної групи з США (керівник — Роберт Шнайдер) документальна виставка «Генеалогія німецьких сімей з колоній Зельц, Баден, Мангейм Одеського анклаву».

24 червня 2005 р.

В Європейській комісії (м.Брюссель, Бельгія), у Генеральному департаменті з наукових досліджень відбулися слухання і консультації з питання підготовки міжнародного інтернет-проекту «Бізнес в матеріалах архівів» за участю експертів комісії з Греції, Італії та науковців і архівістів Греції, Норвегії, України, в т.ч. представника від Державного архіву Одеської області (Л.Г.Білоусова). На засіданні була представлена інформація про документальну базу Одеського архіву та можливості участі архіву у проекті на правах асоційованого члена у партнерстві з Центром новоелліністичних досліджень (м.Афіни, Греція).

14 вересня 2005 р.

Розширене засідання колегії Державного архіву області.

Презентація книги «Голодомор в Україні: Одеська область. 1921-1923, 1932-1933, 1946-1947 рр.) // Праці Державного архіву Одеської області, Т.ХІІІ».

Видання підготовлено працівниками Держархіву області і начальниками архівних відділів райдержадміністрацій і міських рад на вшанування пам'яті жертв трьох голодоморів. Публікація стала можливою завдяки фінансовій підтримці депутата Верховної Ради України Миколи Миколайовича Шведенка. Публікацію здійснено РВФ «Прес-кур'єр» (головний редактор — Йосип Олександрович Бурчо).

10 жовтня 2005 р.

Візит до архіву голови генеалогічного фонду «Routes to Roots» (США) пані Міріам Вайнер. Презентації її книги «Jewish roots in Ukraine and Moldova» та сайту фонду.

24 грудня 2005 р.

85-річчя від дня заснування Державного архіву Одеської області.